

BIBLIOTEKA INSPEKCJI PRACY.

III
PRAWODAWSTWO OBOWIĄZUJĄCE
W ZAKRESIE OCHRONY PRACY, UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH
I OPIEKI SPOŁECZNEJ.

TOM I.

OCHRONA PRACY.

ZESZYT II.

Prawodawstwo obowiązujące na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, lubelskiego, kieleckiego, białostockiego, wileńskiego, nowogrodzkiego, poleskiego i wołyńskiego.

WARSZAWA 1927.
MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Drukarnia Państwowa. Nr. 35228. 26.I.-27. 1.000.

Komitet Redakcyjny w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej powołany do opracowania zbioru przepisów prawnych pod tytułem „Prawodawstwo obowiązujące w zakresie ochrony pracy, ubezpieczeń społecznych i opieki społecznej“ wydał w końcu 1925 r. zeszyt 1-szy tomu I-go tego zbioru, obejmujący prawodawstwo z zakresu ochrony pracy, obowiązujące na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Wydawany obecnie zeszyt 2-gi tomu I-go, obejmujący prawodawstwo z zakresu ochrony pracy, obowiązujące na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, lubelskiego, kieleckiego, białostockiego, wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, został opracowany pod ogólną redakcją przewodniczącego Komitetu Janusza Pierchalskiego przez członka Komitetu Stefana Szymorowskiego przy współudziale: dr. Melanji Bornstein - Łychowskiej, Janiny Baudouin de Courtenay - Grzegorzewskiej, inż. Stanisława Roszkowskiego, Józefa Zagrodzkiego, Dr. Józefa Zielińskiego, inż. Ignacego Ettingera, Stefana Jankowskiego i inż. Witolda Żółkowskiego.

Warszawa, 20 grudnia 1926 r.

I.

Przepisy materialno-prawne, normujące stosunek pracy pracowników, zatrudnionych w przemyśle, górnictwie, handlu, rzemiośle i rolnictwie.

USTAWA O PRACY W PRZEMYŚLE

(Zbiór Praw b. Ces Ros. Tom XI, cz. 2, wyd. 1913 r).

TYTUŁ PIERWSZY. ¹⁾

O nadzorze nad przedsiębiorstwami przemysłowymi.

DZIAŁ PIERWSZY.

Zasady ogólne.

1. W celu zwierzchniego czuwania nad prawidłowym zastosowaniem przepisów prawa w przedmiocie zachowania należytego porządku i ładu w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i hutniczych istnieje przy Ministerstwie Handlu i Przemysłu Urząd Główny do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

2 (47). Nadzór nad zachowaniem należytego ładu, porządku i bezpieczeństwa w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i hutniczych powierza się miejscowym władzom gubernjalnym i urzędowistnia się przy współdziałaniu następujących urzędów i osób urzędowych:

- 1) Urzędów Gubernjalnych do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych;
- 2) Urzędów do spraw górniczo-hutniczych (Ust. Górn., wyd. 1912 r. art. 168 — 176);
- 3) (Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego);
- 4) Inspektorów Fabrycznych;
- 5) Inżynierów Okręgowych i ich Pomocników;
- 6) Komisarzy Górniczych i policji górniczej;
- 7) Organów policji ogólnej.

¹⁾ Tytuł pierwszy został uchylony na mocy art. 17 dekretu tymczasowego o urządzaniu i działalności inspekcji pracy z dnia 3 stycznia 1919 roku (Dziennik Praw P. P. Nr. 5, poz. 90), o ile dotyczy przepisów o organach ochrony pracy.

3. W okręgach skarbowych przedsiębiorstw górniczo-hutniczych nadzór nad zachowaniem należytego ładu i porządku powierza się miejscowemu zarządowi przedsiębiorstwa i organom policji ogólnej.

4 (47-1). W fabrykach, należących do skarbu lub instytucji rządowych, nadzór nad zachowaniem przepisów o pracy i nauczaniu małoletnich robotników porucza się urzędnikom, którym powierzono zarząd zakładów; nadzór zaś nad wykonaniem przepisów o długości i rozkładzie czasu pracy (art. 193 — 201) w tych zakładach, jako też w zakładach, należących do Gabinetu Jego Cesarskiej Mości i do Zarządu Głównego Dóbr Apanażowych, porucza się urzędnikom, którym powierzono zarząd tych zakładów, oraz zwierzchnikom tych osób.

5 (47-1). Na prywatnych kolejach żelaznych nadzór nad zachowaniem przepisów o pracy i nauczaniu robotników, małoletnich powierza się Dyrektorom kolei; nadzór zaś nad wykonywaniem przepisów o długości i rozkładzie czasu pracy (art. 193 — 201) organom rządowej Inspekcji Kolejowej.

6 (47-2). Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

DZIAŁ DRUGI.

O gubernjalnych Urzędach do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

7 (49). Urzędy Gubernjalne do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych składają się: z Gubernatora, jako prezesa Urzędu, Wicegubernatora, Prokuratora Sądu Okręgowego i Wice-prokuratora, Naczelnika Gubernjalnego Zarządu Żandarmerji, Starszego Inspektora Fabrycznego lub Inspektora Fabrycznego, Inżyniera Okręgowego lub jego pomocnika oraz czterech przedstawicieli miejscowych przemysłowców z przemysłu fabrycznego i górniczo-hutniczego.

8 (49^a). W Urzędzie Warszawskim przy rozpatrywaniu spraw, dotyczących miejskich fabryk, przewodnictwem wklada się na Oberpolicmajstra, a Wice-Gubernatora zastępuje jeden z pomocników Oberpolicmajstra.

9 (49^a). Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

10 (49^a). Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

11. Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

12 (49^a). Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

13 (49^a). Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

14 (49^a). Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

15. Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

16 (49^a). Na wypadek nieobecności Gubernatora lub Oberpolicmajstra obowiązki prezesa Urzędu Gubernjalnego do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych przechodzą na osobę, która zastępczo pełni jego obowiązki. Jeśli Naczelnik gubernji, nie zdając swych obowiązków, nie może jednak przewodniczyć w Urzędzie, to przewodniczy w nim z pośród członków rządowych starszy według rangi.

U w a g a do niniejszego artykułu nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego

17 (49⁵). Ministrowi Handlu i Przemysłu przysługuje prawo niewłączania Inżynierów Okręgowych i ich pomocników w skład tych Urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych (art. 7), w których okręgu przemysł górnico-hutniczy jest mało rozwinięty.

18 (49⁶). Liczba przedstawicieli przemysłowców górnico-hutniczych, wchodzących w skład Gubernjalnego Urzędu do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych, określa Minister Handlu i Przemysłu w zależności od stopnia rozwoju miejscowego przemysłu górnico-hutniczego. Osoby te wybierane są na zjeździe przemysłowców górnico - hutniczych i są zatwierdzane przez Ministra Handlu i Przemysłu na okres trzyletni. W tych miejscowościach, gdzie zjazdów takich niema, osoby wymienione mianowane są bezpośrednio przez Ministra Handlu i Przemysłu.

19 (49⁷). Przedstawiciele przemysłu fabrycznego wchodzących w skład Urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych (art. 7), wybiera urząd doradcy w sprawach handlu i przemysłu tam, gdzie istnieje, w innych zaś miejscowościach — prezes Urzędu. Osoby te zatwierdza Minister Handlu i Przemysłu na okres trzyletni.

20 (49⁸). Organy Inspekcji Fabrycznej i Inżynierowie Okręgowi nie biorą udziału w posiedzeniu Gubernjalnego Urzędu do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych przy wydawaniu orzeczeń z powodu skarg na ich zarządzenia. Przedstawiciele przemysłowców nie uczestniczą w posiedzeniach przy rozpoznawaniu spraw (skarg, próśb, przekroczeń ustaw), dotyczących tych przedsiębiorstw przemysłowych, w których wymienione osoby są czynne, mogą jednak być wzywani dla udzielenia wyjaśnień.

21 (49⁹). Przy rozpoznawaniu spraw, wskazanych w ust. 2 i 3 artykułu 24, na posiedzenia Gubernjalnych Urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych mogą być wzywani dla wyjaśnień zarządzający tych zakładów przemysłowych, których te sprawy dotyczą, jakoteż i inne osoby, które Urząd uzna za konieczne wysłuchać.

22 (50). Na posiedzenia Gubernjalnych Urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych mogą być wzywani z prawem głosu doradczego: Gubernjalny Inspektor Lekarski, Inżynier Gubernjalny lub Architekt, jako też i inne osoby, które mogą udzielić potrzebnych wiadomości i wyjaśnień.

23 (51). Prowadzenie kancelarii Urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych porucza się etatowym sekretarzom kancelarii przy Starszych Inspektorach Fabrycznych, pod ogólną ich kontrolą. W gubernjach, gdzie Starsi Inspektorzy Fabryczni sekretarze etatowych nie mają, prowadzeniem kancelarii Urzędów zarządzają Starsi Inspektorzy Fabryczni.

24 (52). Do Gubernjalnych Urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych należą:

- 1) wydanie przepisów obowiązujących, mających na celu rozwiązanie i zastosowanie do warunków miejscowych i do poszczególnych wypadków przepisów, wydanych przez Urząd Główny do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych.

- 2) rozstrzygnięcie spraw o wykroczenia przeciwko przepisom o pracy w przemyśle, zawartym w art. 223.
- 3) rozpatrywanie skarg na zarządzenia: a) organów Inspekcji Fabrycznej w zakresie artykułu 30 i uwagi do tego art., ustępów 5 do 9 artykułu 34 i artykułów 225 do 227; b) tychże organów Inspekcji Fabrycznej oraz Inżynierów Okręgowych i ich Pomocników w zakresie artykułów 88 do 113 i 202 do 210 i c) Inżynierów Okręgowych i ich Pomocników w zakresie artykułów 92 i 93 Ustawy Górniczej (wydanie 1912 r.), — oraz unieważnienie w odpowiednich wypadkach tych zarządzeń;
- 4) układanie przepisów dodatkowych, dotyczących stosunku do zarządu przedsiębiorstwa robotników pomocniczych oraz robotników, pracujących w organizacji artelowej lub grupowej.
- 5) rozstrzygnięcie wątpliwości, napotykanych przez organy Inspekcji Fabrycznej i Dozoru Górniczego przy stosowaniu przepisów, zawartych w artykułach 2 do 116, 225 do 227 niniejszej Ustawy, oraz przez Inżynierów Okręgowych i ich Pomocników przy stosowaniu przepisów, zawartych w artykułach 92 i 93 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.).

U w a g a. Postanowienia Urzędów Gubernjalnych do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych nie powinny dotyczyć zagadnień technicznych co do środków, które mają być przestrzegane dla ochrony zdrowia i życia robotników przy wykonywaniu robót.

25 (52). W sprawie nadzoru nad porządkiem, ładem i bezpieczeństwem w prywatnych przedsiębiorstwach górniczych złotych i platynowych, Gubernjalne i Obwodowe Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych winny się kierować przepisami zawartymi w Ustawie Górniczej (art. 174, wyd. 1912 r.).

26. Na Gubernjalne Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych oprócz obowiązków, wymienionych w art. 24, wkłada się również i obowiązki, przysługujące Urzędowi do spraw górniczo-hutniczych. (Ust. Gór., wyd. 1912 r., art. 173 i 174).

27 (53). Skargi na orzeczenia i obowiązujące postanowienia Gubernjalnych Urzędów do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych są kierowane do Urzędu Głównego do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia postanowienia. Postanowienia Urzędów w sprawach o wykroczenia przeciwko przepisom, zawartym w ust. 2 art. 24 niniejszej Ustawy i w ust. 6 art. 174 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), nie podlegają zaskarżeniu, jeśli wyznaczona na winnego kara nie przewyższa stu rubli.

28 (52-1). Przepisy, obowiązujące, wymienione w p. 1 art. 24 niniejszej Ustawy i w p. 2 artykułu 174 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), są ogłaszane w miejscowych Wiadomościach (gubernjalnych, powiatowych lub naczelników miast) i wywieszanie w urzędach policyjnych i gminnych oraz w tych fabrykach i przedsiębiorstwach, dla których są wydane.

29 (60). Szczegółowe przepisy:

- 1) o prowadzeniu biurowości w Urzędach Gubernjalnych do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych;
- 2) o działalności organów Inspekcji Fabrycznej w zakresie nadzoru nad fabrykami i przedsiębiorstwami i o stosunku Inspekcji

- do władz gubernjalnych i policji (porówn. art. 30 uwaga, ust. 2);
- 3) o obowiązkach policji w zakresie nadzoru nad należyтым ładem i porządkiem w fabrykach;
- wydaje Urząd Główny do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych.

DZIAŁ TRZECI.

O inspekcji fabrycznej.

30 (51⁴). Inspekcja fabryczna podlega Ministerstwu Handlu i Przemysłu i zależy bezpośrednio od Wydziału do spraw przemysłu, zaś do miejscowych władz gubernjalnych i powiatowych znajduje się w takim samym stosunku, jak i inne organy Ministerstwa Handlu i Przemysłu wchodzące w skład zarządu gubernji (por. art. 41).

U w a g a. W r. 1903 czasowo, aż do rewizji w przepisany trybie obowiązujących ustaw o zależności urzędowej organów Inspekcji Fabrycznej, zostały wydane następujące przepisy:

- 1) Miejscowe organy Inspekcji Fabrycznej działają pod kierownictwem Gubernatora (Naczelnika miasta, Ober - poliemaistra), w zakresie zastosowania ustaw i wydanych w ich rozwińnięciu trybem ustanowionym przepisów, instrukcji i nakazów, dotyczących zachowania w fabrykach należytego ład i porządku (art. 2 do 116, 225 do 227; Urz. Min. art. 618¹ wg. Kont. 1912 r., dod. art.: 125).
- 2) Ministrowie: Spraw Wewnętrznych i Handlu i Przemysłu, w drodze wzajemnego porozumienia, wydają wskazania wytyczne o zastosowaniu ogólnych przepisów (art. 29, ust 2; Urz. Min. art. 618¹, wg. Kont. 1912 r., dod.: art. 125 ust. 1), o stosunku organów Inspekcji Fabrycznej do Gubernatorów (Naczelników miast, Ober - poliemaistrów) oraz rozstrzygają podniesione przez nich w tej sprawie kwestje.
- 3) Organy Inspekcji Fabrycznej zwracają się do Gubernatorów (Naczelnika miasta, Ober - poliemaistra) z raportem, od Gubernatora zaś otrzymują polecenia.
- 4) Mianowanie na stanowiska Starszych Inspektorów Fabrycznych, rozmieszczanie ich według okręgów, przedstawianie do nagród odbywa się po uprzednim porozumieniu z odnośnym Gubernatorem.
- 5) Gubernatorowi (Naczelnikowi miasta, Ober - poliemaistrowi) przysługuje prawo:
 - a) dawania organom Inspekcji Fabrycznej krótkoterminowych, do dwóch tygodni, urlopów; b) żądania od organów Inspekcji Fabrycznej przedstawiania kolejnych i terminowych raportów w sprawach inspekcji; c) zawieszania w wypadkach nagłych zarządzeń organów Inspekcji Fabrycznej, sprzecznych z ustawą i wymaganiami spokoju publicznego, przesyłając jednocześnie wiadomość o tem do Ministra Handlu i Przemysłu.

W innych wypadkach, o niezgodnem z przepisami postępowaniu organów Inspekcji Fabrycznej Gubernator (Naczelnik miasta, Ober - poliemaister) komunikuje Ministrowi Handlu i Przemysłu; zaś zarządzenia ich, uznane przez siebie za niezgodne z przepisami, przekazuje do rozpatrzenia miejscowemu Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, zależnie od kompetencji.

31 (51²). Do wykonania obowiązków, włożonych na Inspekcję Fabryczną, istnieją Starsi Inspektorowie Fabryczni, Inspektorowie Fabryczni i Kandydaci na stanowiska Inspektorów Fabrycznych.

32. Nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

33 (51⁴). Stanowiska Inspektorów Fabrycznych, do których należy wykonywanie obowiązków, wskazanych w ust. 10, 11 i 14 artykułu 34, obsadza się przez osoby, które otrzymały wykształcenie w wyższych i zwłaszcza technicznych zakładach naukowych.

34 (54). Do obowiązków Inspekcji Fabrycznej należy:

- 1) czuwanie nad wykonaniem przepisów o pracy robotników małoletnich i ich uczęszczaniu do szkół początkowych;
- 2) piecza nad urządzaniem osobnych szkół dla początkowego nauczania małoletnich robotników, oraz przystosowanie do tego celu istniejących szkół ludowych, przy współdziałaniu w odnośnych wypadkach, miejscowych władz szkolnych;
- 3) sporządzanie, przy udziale organów policji miejscowej, protokółów o wykroczeniach przeciwko wymienionym w ust. 1 niniejszego artykułu przepisom i oddawanie tych protokółów do odnośnych instytucji sądowych;
- 4) oskarżenie przed sądem winnych wykroczeń, wymienionych w ust. 3 niniejszego artykułu;
- 5) czuwanie nad przestrzeganiem przez fabrykantów i robotników przepisów, określających obowiązki ich i wzajemne pomiędzy nimi stosunki;
- 6) zarządzenia co do stosowania przepisów, wydawanych przez główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, oraz zarządzenia co do stosowania obowiązujących postanowień wydawanych przez Gubernjalne Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, a także czuwanie nad wykonywaniem tych przepisów i postanowień;
- 7) badanie i zatwierdzanie cenników, tabeli, rozkładów i regulaminów fabrycznych (art. 101 do 103 i 108), układanych przez zarządy fabryczne dla wiadomości robotników;
- 8) po zbadaniu na miejscu powstałych niezadowolzeń, przedsięwzięcie środków w celu zapobiegania sporom i nieporozumieniom pomiędzy fabrykantami a robotnikami oraz polubowne godzenie stron;
- 9) wszczynanie dochodzenia, a w odpowiednich wypadkach i oskarżanie przed sądem winnych przekroczenia przepisów, zawartych w artykułach 42 do 113 i 570;
- 10) wykonywanie zleceń Gubernatorów, dotyczących oględzin i opisów fabryk, zbadania maszyn parowych i kotłów, sporządzania wykazów zakładów fabrycznych, oszacowań ich i t. p.;
- 11) czuwanie nad przestrzeganiem przepisów o kotłach parowych,

- wydawanych na zasadzie art. 13 Ustawy o przemyśle fabrycznym i rzemieślniczym (wyd. 1913 r.), (por. art. 15 tejże Ustawy);
- 12) czuwanie nad przestrzeganiem przepisów o rozkładzie i długości czasu pracy oraz przepisów wydawanych na zasadzie artykułu 201;
 - 13) zbieranie, sprawdzanie i przedwstępne zestawianie danych statystycznych, dotyczących zakładów przemysłowych w ich okręgu;
 - 14) czuwanie nad funkcjonowaniem wiejskich szkolnych warsztatów rzemieślniczych, jak również czuwanie nad należytem postawieniem w nich sprawy nauczania i nad wydatkowaniem asygnowanych ze skarbu na warsztaty i kursy sum i funduszków specjalnych.

U w a g a 1. Sposób i warunki zbierania wskazanych w p. 13 niniejszego (34) artykułu danych określa Urząd Główny do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych.

U w a g a 2. Na organy Inspekcji Fabrycznej może być przez Ministra Handlu i Przemysłu wkładany obowiązek czuwania nad przestrzeganiem postanowień, dotyczących urzędów probiereczych.

U w a g a 3. Ministrowi Handlu i Przemysłu przysługuje prawo powierzania organom Inspekcji Fabrycznej nadzoru nad zachowaniem należytego ładu i porządku w oddzielnych fabrykach i hutach, podległych organom Nadzoru Górniczego, i na odwrót organom Nadzoru Górniczego w oddzielnych fabrykach, podległych organom Inspekcji Fabrycznej, z obowiązkiem komunikowania o wydanych poleceniach Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

35 (54¹). Na starszych Inspektorów Fabrycznych, niezależnie od ogólnych obowiązków inspekcji fabrycznej, wkłada się obowiązek kierowania działalnością znajdujących się w gubernji organów tej inspekcji.

36 (54²). Kandydaci na stanowiska Inspektorów Fabrycznych pełnią na zlecenie i pod bezpośrednim kierownictwem Starszego Inspektora Fabrycznego wszystkie obowiązki Inspektorów Fabrycznych i korzystają wtedy ze wszystkich ich praw wymienionych w niniejszej Ustawie.

37 (59¹). Rozmieszczenie ogólnej, określonej przez etatv, liczby Inspektorów Fabrycznych według gubernji i określenie dla każdego z nich okręgu działalności oraz rodzaju wykonywanych przez nich obowiązków, przysługuje Ministrowi Handlu i Przemysłu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

38. Podział pomiędzy Starszymi Inspektorami Fabrycznymi przewidzianych w etacie inspekcji fabrycznej dnia 7 lipca 1913 r. (zob. p. 1489), kandydatów na stanowiska Inspektorów Fabrycznych i Sekretarzy kancelarji przy Starszych Inspektorach Fabrycznych przysługuje Ministrowi Handlu i Przemysłu.

39 (57) Skargi na zarządzenia organów Inspekcji Fabrycznej (art. 24 p. 3) są kierowane do Gubernjalnych lub Obwodowych Urzędów

do spraw fabrycznych i górnio-hutniczych w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia Zarządzenia.

40 (58) O sprzecznych z prawem i niewłaściwych czynnościach Inspekcji Fabrycznej Gubernjalne Urzędy do spraw fabrycznych i górnio-hutniczych podają do wiadomości Wydziału do spraw przemysłu.

41 (59). Organy policji miejskiej i powiatowej zawiadamiają Inspekcję Fabryczną o wszelkich wiadomych policji wypadkach zakłócenia porządku i ładu w fabrykach i należycie z Inspekcją współdziałają.

TYTUŁ DRUGI.

O warunkach pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych.

DZIAŁ PIERWSZY.

O najmie robotników w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i hutniczych.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

I.

Zasady ogólne.

42 (86). Najem robotników w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i górniczo - hutniczych (z wyjątkiem wykonywanych w zakładach górniczych robót przy wyрубie lasu, wypalaniu węgla, spławie i przewozach wszelkiego rodzaju) dokonywa się na zasadzie ogólnych przepisów o najmie osobistym, z uzupełnieniami, zawartymi w artykułach poniższych.

U w a g a 1. Najem robotników w przedsiębiorstwach fabrycznych w guberniach: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubelskiej, Piotrkowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwalskiej i Chełmskiej podlega ogólnym przepisom miejscowym o najmie osobistym, z uzupełnieniami, zawartymi w art. 43 do 48, 50, 51, 52 do 59 i 60 do 63, z tą tylko zmianą artykułów powyższych, że po ustaniu umowy najmu i po otrzymaniu od zarządu przedsiębiorstwa dowodu osobistego, robotnik obowiązany jest niezwłocznie wyprowadzić się z zajmowanego przezeń mieszkania w zabudowaniach fabrycznych lub specjalnie przez przedsiębiorstwo wynajętych na mieszkania robotnicze.

U w a g a 2 do niniejszego artykułu nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

43 (87). Przy najmie robotników, zarząd przedsiębiorstwa winien żądać od robotników okazania dowodu osobistego, z zachowaniem przepisów, zawartych w Ustawie Paszportowej (wyd. 1903 r.).

44 (88). Robotnicy, zajmujący mieszkania, urządzone przy zakładzie, składają swe dowody osobiste do przechowania zarządzającemu przedsiębiorstwem.

45 (89). W razie upływu terminu ważności dowodu osobistego, wydanego robotnikowi, zarządzający przedsiębiorstwem może zwrócić się do właściwego urzędu z prośbą o wysłanie robotnikowi nowego dowodu osobistego.

46 (90). Przy najmowaniu kobiet zamężnych i osób niepełnoletnich, posiadających osobny dowód osobisty, specjalne pozwolenie rodziców, opiekunów lub mężów nie jest wymagane.

47 (91). Zarządzający przedsiębiorstwem obowiązany jest zwracać robotnikom złożone u niego dowody osobiste natychmiast po ustaniu umowy najmu.

48 (92). Umowy najmu robotników mogą być zawierane przez wydanie im książeczek obrachunkowych, w których wymienia się warunki najmu oraz wpisuje się dokonywane z robotnikami obrachunki i potrącenia za niestawienie się do pracy i za niedbałą robotę. W umowach, zawieranych z robotnikami przez zarządy przedsiębiorstw, zabrania się zamieszczać warunki, dążące do ograniczenia stron w prawie korzystania z obrony sądowej.

49 (948 U. G.). Przy oddawaniu w zakładach górniczych i hutniczych robót artelowi robotników, umowa winna być zawarta na piśmie, z wymienieniem w niej wszystkich członków artelu oraz starosty, zasad obrachunku wzajemnego pomiędzy członkami i warunków najmu; o każdej zmianie w składzie osobistym artelu lub zmianie starosty należy zakomunikować kantorowi przedsiębiorstwa.

50 (93). Książeczkę obrachunkową robotnik przechowuje u siebie; dla zrobienia zaś w niej niezbędnych zapisów oddaje ją do kantoru przedsiębiorstwa.

51 (94). Najmu robotników dokonywa się:

1) na czas określony,

2) na czas nieokreślony,

3) na czas wykonania pewnej roboty, po ukończeniu której stosunek najmu ustaje.

U w a g a. Zabrania się zarządom przedsiębiorstw górniczych i hutniczych zawierania z robotnikami takich umów najmu, których wykonanie ma się rozpocząć po upływie roku lub więcej od ich zawarcia.

52 (95). Przy umowie najmu na czas nieokreślony, każda ze stron umawiających się, może zrzec się umowy, uprzedziwszy drugą stronę o swym zamiarze na dwa tygodnie naprzód.

53 (96). Przed upływem umowy terminowej, lub też bez uprzedzenia na dwa tygodnie naprzód robotników, najętych na czas nieokreślony, nie wolno obniżać płacy zarobkowej przez wprowadzenie nowych zasad obliczania jej, przez zmniejszanie liczby dni roboczych w tygodniu, lub godzin pracy na dobę, przez zmianę warunków pracy akor-

dowej i t. p. Również i robotnicy nie mają prawa żądać przed upływem terminu umowy jakiegokolwiek zmian w jej warunkach.

54 (97). Wypłata robotnikom zarobków winna się odbywać przynajmniej raz na miesiąc, w razie najmu na czas dłuższy od miesiąca, i przynajmniej dwa razy na miesiąc w razie najmu na czas nieokreślony. Jeśli umowę najmu zawarto na czas wykonania pewnej określonej roboty, z wyjątkiem roboty od sztuki, wypłata dokonywa się w terminach, określonych w umowie najmu robotnika, a jeśli w umowie nie ma co do tego żadnych warunków, to wypłata wykonywa się po wykonaniu roboty. Rachunki z robotnikami prowadzone być mają w osobnej księdze.

55 (98). Robotnik, który nie z własnej winy nie otrzymał w terminie należnej mu zapłaty ma prawo w drodze sądowej żądać rozwiązania zawartej z nim umowy. Na skutek wniesionego na tej zasadzie, w ciągu miesiąca, powództwa, jeśli to ostatnie uznane zostanie za zasadne, robotnikowi zasądzonem będzie, oprócz należnej mu od właściciela przedsiębiorstwa sumy, osobne wynagrodzenie, w wysokości nie przenoszącej zarobku dwumiesięcznego w razie umowy terminowej i dwutygodniowego w razie umowy na czas nieokreślony.

56 (99). Wypłata zarobków zamiast pieniędzmi, kuponami, znakami umówionymi, chlebem, towarem i innymi przedmiotami jest wzbroniona.

57 (100). Przy wypłacie robotnikom zarobków nie wolno robić potrąceń na pokrycie ich długów. Do liczby takich długów nie zalicza się jednak należności, przypadających przedsiębiorstwu od robotników za wydane im zaliczki pieniężne, za żywienie robotników oraz za zaopatrywanie ich w niezbędne przedmioty użytkowe ze sklepów przedsiębiorstwa. Przy obrachunkach z wziętych zgóry zaliczek, przy ściąganiu podatków i innych opłat z płacy zarobkowej w przedsiębiorstwie, jak również w razie doręczenia nakazu wykonawczego na ściągnięcie należności pieniężnej od robotnika, temu ostatniemu potrącać wolno przy każdorazowej wypłacie nie więcej niż trzecią część należnej mu sumy, jeśli jest niezonatym, i nie więcej niż czwartą część, jeśli jest zonatym lub niemającym dzieci wdowcem.

58 (101). Zarządzającemu przedsiębiorstwem zabrania się pobierać procent od pieniędzy, wydawanych robotnikom tytułem pożyczki, ani też wynagrodzenie z tytułu poręczenia za ich zobowiązania pieniężne.

59 (102). Zabrania się pobierania od robotników zapłaty:

- 1) za pomoc lekarską,
- 2) za oświetlenie warsztatów i
- 3) za używanie narzędzi wytwarzania przy wykonywaniu robót dla przedsiębiorstwa.

U w a g a. Na mocy zezwolenia Inżyniera Okręgowego wolno wydawać robotnikom zakładów górniczych na rachunek płacy zarobkowej po cenach nie przewyższających ceny kosztu:

- 1) materiały świetlne do robót podziemnych,
- 2) materiały wybuchowe, i
- 3) inne, potrzebne dla robót górniczych, materiały i przyrządy.

60 (103). Zarząd przedsiębiorstwa układa regulamin wewnętrzny, do którego powinni stosować się robotnicy w przedsiębiorstwie. Regulamin ma być wywieszony we wszystkich warsztatach.

61 (104). Umowa najmu robotnika z zarządem przedsiębiorstwa ustaje:

- 1) na mocy wzajemnego porozumienia stron,
- 2) po upływie terminu najmu,
- 3) po ukończeniu roboty, której wykonanie warunkowało termin najmu (art. 51, ust. 3),
- 4) po upływie trzech tygodni od dnia wypowiedzenia umowy przez jedną ze stron, jeżeli umowę tę zawarto na czas nieokreślony,
- 5) skutkiem wydalenia robotnika z miejsca wykonania umowy z rozporządzenia właściwej władzy, lub skazania go na uwięzienie na przeciąg czasu, uniemożliwiający wykonanie umowy,
- 6) skutkiem obowiązkowego wstąpienia robotnika do służby wojskowej lub społecznej,*)
- 7) skutkiem odmowy, ze strony urzędu, wystawiającego robotnikowi terminowy dowód osobisty, przedłużenia ważności takiego dowodu,
- 8) skutkiem zatrzymania robót w przedsiębiorstwie w ciągu więcej niż siedmiu dni, z powodu pożaru, powodzi, wybuchu kotła parowego i t. p. nieszczęśliwego wypadku.

62 (105). Zarządzający przedsiębiorstwem może zerwać umowę najmu:

- 1) w razie niestawienia się robotnika do pracy dłużej niż przez 3 dni z rzędu, lub ogółem więcej niż przez 6 dni w ciągu miesiąca bez przyczyny uzasadnionej,
- 2) w razie niestawienia się robotnika do pracy więcej niż przez dwa tygodnie z rzędu, chociażby z przyczyn uzasadnionych,
- 3) w razie pociągnięcia robotnika do odpowiedzialności karnej skutkiem oskarżenia go o czyn występny, za który grozi co najmniej więzienie,
- 4) w razie zuchwalstwa lub złego sprawowania się robotnika, o ile ono zagraża interesom majątkowym przedsiębiorstwa, lub osobistemu bezpieczeństwu którejkolwiek z osób, zarządzających przedsiębiorstwem lub dozorujących roboty i
- 5) w razie ujawnienia u robotnika choroby zaraźliwej.

U w a g a 1. Do wspomnianego w ust. 4 niniejszego (62) artykułu, naganne go zachowania się, zaliczyć należy, między innymi, nieostrożne obchodzenie się z ogniem oraz palenie tytoniu i noszenie z sobą zapalek, fajek i papierosów w tych pomieszczeniach przedsiębiorstwa, które, stosownie do wskazówek właścicieli przedsiębiorstwa są wymienione w rozporządzeniach obowiązujących Urzędu do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, albo urzędu do spraw górniczo - hutniczych.

U w a g a 2. Robotnik, wydalony z przedsiębiorstwa na zasadzie niniejszego (62) artykułu, ma prawo w ciągu miesiąca zaskarżyć zerwanie umowy przed sądem, który, o ile uzna skargę za uzasadnioną, postanowi o wynagrodzeniu robotnika za poniesione przezeń straty.

*) Patrz Ustawę z dn. 15.VII. 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 62, poz. 403).

63 (106). Niezależnie od wypadku, wskazanego w art. 55, robotnikowi przysługuje prawo żądać rozwiązania umowy:

- 1) w razie pobicia go, ciężkiej obrazy i wogóle złego obęjścia ze strony pracodawcy, jego rodziny, lub osób, mających dozór nad robotnikami,
- 2) w razie niezachowania warunków umowy co do dostarczenia robotnikom żywności i mieszkania,
- 3) w razie gdy robota rujnująco działa na jego zdrowie,
- 4) w razie śmierci męża, lub żony, lub też innych członków rodziny, o ile oni dostarczali rodzinie środków utrzymania,
- 5) w razie obowiązkowego wstąpienia do służby wojskowej członka jego rodziny, który dostarczał rodzinie środków utrzymania.

ROZDZIAŁ DRUGI.*)

O pracy wyrostków i kobiet w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i hutniczych.

(art. 64 (122) art. 71 (126^a).

ROZDZIAŁ TRZECI.*)

O najmie małoletnich do pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i hutniczych.

(art. 72 (107) art. 86 (121).

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O stosunkach wzajemnych robotników i właścicieli przedsiębiorstw fabrycznych, górniczych i hutniczych.

87 (127). Przedsiębiorstwa górnicze i hutnicze oraz przedsiębiorstwa fabryczne, podległe Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych (z wyjątkiem należących do skarbu lub do instytucyj rządowych) podlegają, oprócz przepisów, zawartych w art. 42 do 86, przepisom artykułów poniższych od 88 do 116.

88 (128). Właściciele przedsiębiorstw zarządzają odpowiednie środki celem zabezpieczenia w przedsiębiorstwie należytego ładu i porządku, zgodnie z przepisami, zawartymi w niniejszym Rozdziale IV Działu pierwszego, i podlegają odpowiedzialności za stawianie robotnikom wymagań, niezgodnych z pomienionymi przepisami.

89 (954 U. G.). Przy oddawaniu robót górniczych lub hutniczych poszczególnym osobom jako przedsiębiorstwo, przestrzeganie wszystkich przepisów, obowiązujących zarząd przedsiębiorstwa w stosunku do najmu robotników, ich utrzymania, wypłat i t. p. wkłada się na przedsiębiorcę robót, który najął robotników. W razie wykroczenia przeciw tym przepisom, przedsiębiorca robót podlega odpowiedzialności na zasadach, ustanowionych dla zarządzającego przedsię-

*) Utraciły moc. Patrz Ustawę z dnia 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet. (Dz. U. R. P. Nr. 65, poz. 636).

biorstwem. Skoro jednak ze strony robotników, najętych przez przedsiębiorcę robót, zgłoszona będzie skarga z powodu nie wypłacenia im zarobków, to zarząd przedsiębiorstwa winien rozpatrzyć pretensje robotników i starać się skłonić obie strony do zgody, w razie zaś nieosiągnięcia jej — winien potrącić przedsiębiorcy robót sumę, przypadającą po obliczeniu przeciętnej płacy miesięcznej dla każdego z robotników, zgłaszających pretensje.

Zarząd przedsiębiorstwa górniczego lub hutniczego, w razie niespełnienia tego obowiązku, winien sam zaspokoić słuszne żądania robotników. Potrącona przedsiębiorcy robót suma zostaje mu zwrócona po upływie trzech miesięcy od dnia jej potrącenia, jeśli w tym czasie robotnicy nie wytoczą mu powództwa.

U w a g a. Wysokość przeciętnej płacy miesięcznej, jaka ma być potrącona od przedsiębiorcy robót na mocy niniejszego (89) artykułu, określa Inżynier Okręgowy.

90 (129). W przedsiębiorstwach, nie zarządzanych osobiście przez właścicieli, lub należących do kilku właścicieli, do spółek lub towarzystw akcyjnych, obowiązki właściciela pełni osobny przez właściciela mianowany zarządzający przedsiębiorstwem.

U w a g a 1. W przedsiębiorstwach wielkich, zwłaszcza obejmujących kilka gałęzi jednego przemysłu, może być mianowanych kilku zarządzających poszczególnymi oddziałami.

U w a g a 2. Połączenie w jednym ręku zarządu kilku przedsiębiorstw w gub. Warszawskiej i Piotrkowskiej nastąpić może nie inaczej, jak na mocy specjalnego pozwolenia właściwego Urzędu do spraw fabrycznych i górniczych i tylko w tym wypadku, gdy przedsiębiorstwa te należą do jednego właściciela i znajdują się blisko siebie.

91 (130). Właściciel przedsiębiorstwa obowiązany jest zawiadomić Inspekcję lub Dozór Górniczy w terminie siedmiodniowym o zamianowaniu zarządzającego przedsiębiorstwem i o każdym zastąpieniu tegoż przez inną osobę.

92 (131). W razie czasowej nieobecności w przedsiębiorstwie osoby, pod której zarządem się ono znajduje (właściciela lub zarządzającego), osoba ta obowiązana jest pozostawić w przedsiębiorstwie zastępcę; ogłoszenie o tem wywiesza się w kantorze.

93 (132). Zarządzający przedsiębiorstwem jest odpowiedzialny za dopuszczenie przez Zarząd wykroczenia przeciw przepisom, zawartym w artykułach 42 do 86 i 88 do 113. Nakładane na zarządzającego kary pieniężne, w razie ich niezapłacenia w terminie dwutygodniowym od daty oznajmienia decyzji o karze, ściągane są od właściciela przedsiębiorstwa, któremu pozostawia się dochodzenie strat na winnym.

94 (133). Zarząd przedsiębiorstwa obowiązany jest prowadzić listę imienną robotników z oznaczeniem miejsca zamieszkania i wieku każdego z nich, oraz urzędu, który mu wydał dowód osobisty Dowody osobiste robotników, zamieszkujących w mieszkaniach, urządzonych przy przedsiębiorstwie, jak również i w mieszkaniach prywatnych, po zameldowaniu w odnośnym urzędzie policyjnym, winny być przechowywane w kantorze przedsiębiorstwa.

95 (134). Każdemu robotnikowi, najpóźniej w 7 dni po przyjęciu go do roboty w przedsiębiorstwie, winna być wydana książeczka obrachunkowa według wzoru, zatwierdzonego przez Gubernjalny Urząd do spraw fabrycznych i górnico - hutniczych.

U w a g a 1. Osobom, pracującym razem ze swymi niepełnoletnimi dziećmi lub krewnymi, pozostającymi pod ich opieką, może być wydana z zezwolenia Inspekcji Fabrycznej lub Dozoru Górniczego, według właściwości, jedna wspólna książeczka obrachunkowa.

U w a g a 2. Robotnikom górniczym, pracującym jako artel, winna być wydana jedna, wspólna dla całego artelu książeczka obrachunkowa.

96 (135). Obowiązek wydawania książeczek obrachunkowych (art. 95) nie odnosi się do robotników, najętych do wykonywania w przedsiębiorstwie obowiązków lub robót, nie stanowiących właściwego przedmiotu działalności przedsiębiorstwa.

97 (136). Książeczki obrachunkowe wydawane są robotnikom bezpłatnie. W zamian za zgubioną lub uszkodzoną przez robotnika książeczkę, wydaje się nową, za co pobiera się od robotnika opłatę podług taksy, określonej w regulaminie wewnętrznym przedsiębiorstwa.

98 (137). W książeczce obrachunkowej winny być wpisane:

- 1) imię, imię ojca i nazwisko lub przezwisko robotnika;
- 2) termin najmu i termin dowodu osobistego;
- 3) wysokość płacy zarobkowej, zasady jej obliczania i terminy wypłat;
- 4) wysokość opłat za korzystanie przez robotnika z urządzonych przy przedsiębiorstwie mieszkań, łaźni i t. p.;
- 5) inne warunki najmu, o ile strony, zawierające umowę, uznają za potrzebne wpisać je do książeczki;
- 6) zarobki z wymienieniem ilości wymierzonych robotnikowi kar i powodów ich wymierzenia;
- 7) wyciąg z przepisów prawa i regulaminu wewnętrznego, określających prawa, obowiązki i odpowiedzialność robotników;
- 8) dokonywane w przemyśle górniczym potrącenia z płacy zarobkowej za wydawane na jej rachunek materiały i na narzędzia (art. 59, uwaga);

U w a g a. Przy zatwierdzaniu wzoru książeczki obrachunkowej dla osób, pracujących grupą albo jako artel, oraz dla robotników pomocniczych, Gubernjalne Urzędy do spraw fabrycznych i górnico - hutniczych mogą dopuszczać odchylenia od przepisów niniejszego (98 artykułu), określających treść książeczki.

99 (138). Książeczkę obrachunkową, złożoną do kantoru przedsiębiorstwa celem poczynienia w niej koniecznych zapisów, zwraca się robotnikowi najpóźniej w tydzień od dnia jej złożenia. Datę złożenia książeczki do kantoru oznacza się na wydawanej robotnikowi kontramaree.

U w a g a. W tych przedsiębiorstwach, gdzie są zaprowadzone dwie książeczki dla każdego robotnika, w zamian za książeczkę składaną do kantoru, robotnik otrzymuje książeczkę, przechowywaną w kantorze.

100 (139). Jeśli warunki umowy, zawartej z robotnikami, nie wystarczają do dokładnego obliczenia należnej mu płacy zarobkowej, to za podstawę do jej obliczenia przyjmowane być mają ogólne tablice i wykazy płacy zarobkowej oraz przepisy i taryfy robót wymiarowych (akordowych), wywieszzone w warsztatach z podpisem zarządzającego przedsiębiorstwem.

U w a g a. Sposób i terminy wypłaty zarobków robotnikom pomocniczym, jak również pracującym jako artel lub grupa, określa Gubernjalny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych.

101 (140). Za korzystanie z istniejących przy przedsiębiorstwach mieszkań, łaźni, herbaciarni, jadalni i t. p. urzędzeń przy przedsiębiorstwie, osobne opłaty na robotników mogą być nakładane nie inaczej, jak tylko według taksy, zatwierdzonej przez Inspekcję Fabryczną lub Dozór Górniczy, według właściwości.

102 (141). W zabudowaniach przedsiębiorstw, za zgodą zarządzających mogą być otwierane sklepy stowarzyszeń spożywczych w celu zaopatrywania oficjalistów i robotników w tanie artykuły spożywcze dobrego gatunku. Inne sklepy w tym celu otwierane być mogą tylko z zezwolenia Inspekcji Fabrycznej lub Dozoru Górniczego, według właściwości. Wykaz wraz z cennikiem, czyli taksą, sprzedawanych w sklepie towarów jest zatwierdzany przez inspekcję Fabryczną albo Dozór Górniczy i wywieszany w sklepie.

U w a g a. Artykuły spożywcze w sklepach, zakładanych przez zarządy przedsiębiorstw przemysłu górniczo - hutniczego, należy sprzedawać po cenach nie wyższych od zatwierdzonych przez Inżynierów Okręgowych. Przy ustalaniu tych cen Inżynierowie Okręgowi biorą pod uwagę kosztu nabycia przedmiotów, kosztu administracji sklepu oraz dane o cenach, otrzymane od miejscowych zarządów miejskich lub ziemskich

103 (142). Regulamin wewnętrzny przedsiębiorstwa jest zatwierdzony przez Inspekcję Fabryczną lub Dozór Górniczy według właściwości i powinien zawierać:

- 1) rozkład (oddzielnie dla dorosłych i oddzielnie dla małoletnich) godzin rozpoczęcia i zakończenia pracy, ilość i długość przerw na odpoczynek, śniadanie i obiad, oraz czas zakończenia robót w przeddzień niedziel i świąt;
- 2) wykaz świąt wolnych od pracy;
- 3) porządek i czas trwania chwilowego oddalenia się robotników od roboty, a dla mieszkających w zabudowaniach przedsiębiorstwa — i z mieszkań;
- 4) warunki korzystania z urządzonych dla robotników przy przedsiębiorstwach mieszkań, łaźni i t. p.;
- 5) wskazanie czasu czyszczenia maszyn i przyrządów oraz sprzątania warsztatów, jeśli, według warunków najmu, czynności te należą do robotników;
- 6) określenie obowiązków robotników, pod względem zachowania porządku i przyzwolitości w przedsiębiorstwie;
- 7) przepisy ostrożności przy obochodzeniu się z maszynami, ogniem i t. p.

104 (143). Celem utrzymania w zakładach przedsiębiorstw należytego porządku, zarządzającym nadaje się prawo nakładania władzą osobistą na robotników kar pieniężnych:

- 1) za wadliwą robotę,
- 2) za niestawienie się do pracy,
- 3) za przekroczenie porządku.

Z innych powodów żadne kary nie mogą być wymierzane.

U w a g a. Niezależnie od kary pieniężnej, wymierzonej władzą zarządzającego przedsiębiorstwem za wadliwą robotę, robotnik może być zniewolony w drodze sądowej do wypłacenia wynagrodzenia za wyrządzoną właścicielowi przedsiębiorstwa stratę.

105 (144). Za robotę wadliwą uważa się wyrabianie przez robotnika, skutkiem niedbalstwa, przedmiotów w złym gatunku, psucie podczas roboty materiałów, maszyn i innych narzędzi wytwarzania. Kary za wadliwą robotę są wymierzane odpowiednio do rodzaju wadliwości.

106 (145). Za niestawienie się do pracy w odróżnieniu od spóźnienia się lub samowolnego opuszczenia pracy uważa się nieprzybycie do roboty w ciągu co najmniej połowy dnia roboczego. Kara za niestawienie się do pracy zależna jest od płacy zarobkowej i długości opuszczonego w ciągu jednego miesiąca czasu, w wysokości wszakże, nieprzewyższającej sumy sześciodniowego zarobku. Oprócz tego robotnikowi potrąca się zarobek za cały opuszczony czas. Dla robotników, pobierających płacę wymiarową (akordową) kara za niestawienie się do pracy ma być wymierzana najwyżej w stosunku rubla za opuszczony dzień i trzech rubli w ogólności.*).

U w a g a. Nie należy nakładać kary za niestawienie się do pracy, jeśli nastąpiło ono skutkiem pozbawienia robotnika wolności, nagłej ruiny z powodu nieszczęśliwego wypadku, skutkiem pożaru, wylewu rzek, i skutkiem śmierci lub ciężkiej choroby rodziców, męża, żony i dzieci.

107 (146). Za przekroczenie porządku jest uważane:

- 1) spóźnienie się do pracy lub samowolne opuszczenie jej;
- 2) niezachowanie w pomieszczeniach przedsiębiorstwa przepisów, wydanych co do ostrożności obchodzenia się z ogniem, o ile zarządzający przedsiębiorstwem nie uzna za potrzebne, w myśl uwagi 1 do art. 62, rozwiązać umowę najmu, zawartą z robotnikiem;
- 3) niezachowanie w pomieszczeniach przedsiębiorstwa czystości i schludności;
- 4) zakłócanie spokoju przy pracy przez hałasy, krzyki, wymyślania, kłótnie lub bójki;
- 5) nieposłuszeństwo;
- 6) przybycie do pracy w stanie nietrzeźwym;
- 7) urządzenie niedozwolonych gier pieniężnych (w karty, w orla i t. p.);

*) Na mocy przepisów Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 9, poz. 89), z uwzględnieniem przepisów Ustawy z dnia 26 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 88, poz. 789), kwota 1 rubla przelicza się na 2 złote, zaś kwota 3 rubli — na 6 złotych.

8) niezachowanie przepisów regulaminu wewnętrznego w przedsiębiorstwie;

9) przekroczenie przepisów bezpieczeństwa przy wykonywaniu robót w przedsiębiorstwach górniczych i hutniczych.

Kara za każde pojedyncze przekroczenie porządku nie może przewyższać 1 r u b l a.*)

108 (147). Każde z przekroczeń, podlegających karom na mocy art. 104 — 107, powinno być określone w osobnych tablicach ze wskazaniem wysokości kary. Tablice te są zatwierdzane przez inspekcję fabryczną albo dozór górniczy, według właściwości, i winny być wywieszane we wszystkich warsztatach.

109 (148). Kary, wymierzane za wadliwą robotę, za niestawienie się do pracy i za przekroczenia porządku, w sumie ogólnej nie powinny przewyższać trzeciej części zarobku, rzeczywiście przypadającego robotnikowi na umówiony termin wypłaty.

110 (149). Jeśli, skutkiem popełnionych przez robotników wykroczeń, kary pieniężne w sumie swojej mają przewyższać wskazaną w poprzednim artykule (109) normę, to zarządzającemu przysługuje prawo rozwiązania zawartej z robotnikiem umowy najmu.

U w a g a. Robotnikowi, wydalonemu na zasadzie niniejszego (110) artykułu, przysługuje prawo w ciągu miesiąca zaskarżyć rozwiązanie umowy do sądu, który, jeśli uzna skargę za słuszną, postanawia o wynagrodzeniu robotnika za poniesione przez straty.

111 (150). Kara pieniężna, wymierzona przez zarządzającego, winna być zapisana do książeczki obrachunkowej robotnika najpóźniej w trzy dni od czasu wymierzenia kary, ze wskazaniem jej powodu i wysokości, i następnie potrącona przy pierwszej wypłacie z jego zarobku. Oprócz tego, wszystkie kary zapisywane być mają do zaprowadzonej w przedsiębiorstwie osobnej księgi sznurowej, którą na każde żądanie należy okazywać organom inspekcji fabrycznej lub dozoru górniczego, według właściwości.

112 (151). Rozporządzenia zarządzającego przedsiębiorstwem, dotyczące wymierzania robotnikom kar pieniężnych (art. 104), nie podlegają zaskarżeniu. Jeśli jednak podczas zwiedzania przedsiębiorstwa przez organy inspekcji fabrycznej, względnie dozoru górniczego, okaże się z oświadczeń robotników, że kary wymierzono niezgodnie z wymaganiami prawa, to zarządzającego pociąga się do odpowiedzialności.

113 (152). Kary pieniężne, ściągane z robotników, tworzą specjalny w każdym przedsiębiorstwie fundusz, pozostający w zawiadywaniu zarządu przedsiębiorstwa. Fundusz ten może być używany, za zezwoleniem inspekcji fabrycznej lub dozoru górniczego, według właściwości, jedynie na zaspokojenie potrzeb samych robotników, zgodnie z przepisami, wydanymi przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych.

U w a g a do niniejszego artykułu nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

*) Na mocy przepisów Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 9, poz. 89), z uwzględnieniem przepisów ustawy z dnia 26 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 88, poz. 789), kwota 1 rubla przelicza się na 2 złote.

114 (152 uw. 1, 155^a i 155^b). Pod zarządem Ministerstwa Handlu i Przemysłu znajdują się dwa specjalne fundusze, przeznaczone do wydawania zapomóg chorym i okaleczonym robotnikom przemysłu fabrycznego, górniczego i hutniczego. Fundusz na zapomogi robotnikom przemysłu fabrycznego znajduje się pod zarządem Wydziału do spraw przemysłu, a fundusz na zapomogi robotnikom przemysłu górniczego i hutniczego pod zarządem Departamentu Górnictwa. Do wymienionych kapitałów prócz kar pieniężnych, wskazanych w artykule 222, dolicza się według przynależności również sumy pieniężne, powstałe w myśl artykułu 113, które na skutek zwinienia przedsiębiorstw zostają wolne, oraz majątek kas chorych, który pozostał wolny po ich zwinieniu i po umorzeniu wszystkich ich zobowiązań. Przepisy o wydatkowaniu z tych funduszy załącza się.

115 (155^a). Minister Handlu i Przemysłu ma prawo zezwalać, na skutek wniosków Rady do spraw Ubezpieczenia robotników, na wydawanie kasom chorych zapomóg i pożyczek z przewidzianych w artykule 114 funduszy i procentów od nich.

116 (156 i 960 U. G.): Na skutek przedstawienia Gubernjalnych Urzędów do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych ma prawo:

- 1) rozciągać moc przepisów, zawartych w artykułach 7 do 41, 88 do 114, 212 do 214, 225 do 227, na większe zakłady rzemieślnicze, oraz
- 2) zwalniać niewielkie przedsiębiorstwa przemysłowe od przestrzegania obowiązujących przepisów, zawartych w tych samych artykułach, i niewielkie przedsiębiorstwa górnicze od przepisów, zawartych w art. 88 do 114 i 212 do 214.

Uwaga do niniejszego artykułu nie dotyczy b. zaboru rosyjskiego.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O najmie robotników w prywatnych kopalniach platyny i złota.

117 — 171. Nie mają zastosowania w b. zaborze rosyjskim.

ROZDZIAŁ SZÓSTY.

O najmie zesłańców - osiedleńców w Syberyjskich kopalniach złota.

172 — 179. Nie dotyczą b. zaboru rosyjskiego.

ROZDZIAŁ SIÓDMY.

O najmie robotników w Sachalińskich kopalniach węgla.

180 — 186. Nie dotyczą b. zaboru rosyjskiego.

R O Z D Z I A Ł Ó S M Y .

O najmie robotników w skarbowych przedsiębiorstwach górniczych i hutniczych.

187 (1281). Najem robotników skarbowych w skarbowych przedsiębiorstwach górniczych i hutniczych podlega działaniu przepisów, zawartych w artykułach 42 do 63, 65, 72 do 86 i 88 do 112 niniejszej Ustawy i w art. 955 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), z zachowaniem specjalnych przepisów, zawartych w poniższych (188 do 192) artykułach.

188 (1282). Robotnicy, zatrudnieni przy skarbowych zakładach górniczo - hutniczych wyrobem drzewa, wypalaniem węgla, spławem trawek i przewozami różnego rodzaju, winni być najmowani na podstawie Praw Cywilnych (wyd. 1900 r.) pojedynczo lub artelami i mogą przyjmować na siebie powyższe roboty, jako własne przedsiębiorstwa.

189 (1283). Zarząd zakładów wypełnia na swój rachunek naturalne ziemskie powinności za wszystkich swoich robotników, najętych na roboty górniczo - hutnicze, dopóty oni pozostają przy powyższej pracy.

U w a g a 1. Przywilej powyższy nie rozciąga się na robotników, wypełniających roboty pomocnicze.

U w a g a 2. Minister Handlu i Przemysłu może jest zatwierdzić dla każdego zakładu lub kopalni z osobną właściwość i rodzaj robót, nadających prerogatywę, przyznaną robotnikom górniczo-hutniczym i współmierność liczby tych robotników w stosunku do produkcji zakładu górniczego lub hutniczego.

190 (1284). Obowiązki zarządzających prywatnymi przedsiębiorstwami fabrycznymi i górniczo - hutniczymi wskazane w niniejszej Ustawie, mają być wypełniane w stosunku do skarbowych zakładów górniczo-hutniczych przez ich Kierowników i Nadzorców, według uznania Naczelnika górniczego, a w zakładach, w których Kierownikom przysługują prawa Naczelników Górniczych — przez Nadzorców.

191 (1285). Obowiązki Inżynierów Okręgowych w sprawach, dotyczących robotników skarbowych zakładów górniczych i hutniczych winny być wypełniane przez odnośnych Naczelników Górniczych lub Kierowników, którym przysługują prawa Naczelników Górniczych.

192 (1286). Kary pieniężne, nakładane na robotników przez zarządy zakładów, mają być przelewane na rzecz kas pomocy odnośnych stowarzyszeń przy zakładach górniczo - hutniczych.

D Z I A Ł D R U G I . *)

O długości i podziale czasu pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i górniczo-hutniczych.

Art. 193 (156¹) — art. 201 (156⁹).

*) Utracił moc. Patrz Ustawę z dnia 18.XII. 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr. 2, poz. 7), Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 listopada 1924 r. o dniach świątecznych (Dz. U. R. P. Nr. 101, poz. 928), oraz Ustawę z dn. 18 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 234).

DZIAŁ TRZECI.

O instytucji starostów w przedsiębiorstwach przemysłowych.

202 (156°). Zarządy przedsiębiorstw fabrycznych, górniczych i hutniczych, podlegających Gubernjalnym Urzędom do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, mają prawo po uzyskaniu zezwolenia tych Urzędów i po uprzednim podziale robotników przedsiębiorstwa na kategorie, zezwalać tym kategorjom wybierać z pośród siebie kandydatów na starostów. Z liczby wybranych w każdej kategorii kandydatów zarząd przedsiębiorstwa zatwierdza jednego z nich jako starostę danej kategorii robotników.

203 (156^u). Jako kandydaci na starostów nie mogą być wybierani robotnicy poniżej lat 25. Zarządowi przedsiębiorstwa przysługuje prawo podnieść cenzus wieku, wymagany przy wyborach kandydatów na starostę. Kategorie (art. 202), składające się w większości z robotników w wieku młodszym, niż wymaga cenzus wieku, mogą wybrać kandydatów na starostę chociażby z liczby robotników innych kategorii tego samego przedsiębiorstwa.

204 (156^r). Starostę uważa się za pełnomocnika tej kategorii, która go wybrała, do przedkładania zarządowi przedsiębiorstwa jako też odnośnym urzędem i osobom urzędowym, do których należy miejscowy dozór nad ładem i porządkiem w przedsiębiorstwie, potrzeb i próśb tak całej kategorii, która go wybrała, jak i poszczególnych robotników tejże kategorii, w zakresie spraw, dotyczących wykonywania warunków najmu oraz bytu robotników w danym przedsiębiorstwie. Przez starostów ogłaszane są robotnikom rozporządzenia zarządu przedsiębiorstwa i władz oraz dawane są wyjaśnienia na przedstawione przez robotników oświadczenia.

205 (156^s). Poszczególni robotnicy nie są pozbawieni prawa zabiegać w sprawach, wskazanych w art. 204, osobiście, każdy za siebie, nie uciekając się do pośrednictwa starostów.

206 (156^u). Celem rozpatrzenia spraw, wymienionych w art. 204, starosta ma prawo zwoływać robotników tej kategorii, która go wybrała, w miejscu i w czasie, wskazanym przez zarząd przedsiębiorstwa, i na zebraniu dba o zachowanie należytego porządku. Dla rozpatrzenia spraw, dotyczących kilku kategorii, zbierają się wyłącznie starostowie tych kategorii.

207 (156^{is}). Przy prośbie o pozwolenie na wybór starostów (art. 202) zarząd przedsiębiorstwa winien przedstawić opracowane przezeń przepisy o starostach. Przepisy te zatwierdza Gubernator na wniosek Starszego Inspektora fabrycznego lub odnośnego Inżyniera Okręgowego, według właściwości.

208 (156°). We wskazanych w artykule 207 przepisach mają być określone:

- 1) zasady podziału robotników przedsiębiorstwa na kategorie;
- 2) porządek wybierania starostów, mianowicie: sposób głosowania, liczba głosów niezbędna dla wyboru kandydata, miejsce

- i czas składania głosów, jak również ilość kandydatów na starostę, przedstawianych przez każdą kategorię do zatwierdzenia zarządowi przedsiębiorstwa;
- 3) wymagać od kandydata na starostę — wiek (art. 203) oraz czas trwania służby w przedsiębiorstwie;
 - 4) porządek zwalniania starostów od pracy dla wypełnienia ich obowiązków;
 - 5) termin pełnomocnictwa starostów i sposób zastępowania ich na wypadek choroby, nieobecności, wystąpienia ze służby w przedsiębiorstwie i z innych powodów;
 - 6) inne przepisy, dotyczące starostów, które okażą się niezbędne ze względu na warunki miejscowe. Przepisy po ich zatwierdzeniu winny być wystawione w warsztatach i innych miejscach pracy przedsiębiorstwa.

209 (156⁷). Starostowie, nie odpowiadający swemu zadaniu, mogą być na mocy rozporządzenia Gubernatora, usuwani od spełniania obowiązków przed upływem terminu, na jaki zostali wybrani.

210 (156⁸). Urząd Główny do spraw fabrycznych i górnio - hutniczych ma prawo, w rozwinięciu przepisów niniejszego Działu Trzeciego, wydawać dla zastosowania przez Urzędy do spraw fabrycznych i górnio - hutniczych, przez Inspektorów Fabrycznych i Inżynierów Okręgowych oraz przez zarządy przedsiębiorstw górnio - hutniczych instrukcje z zachowaniem art. 133 dodatku do art. 618' (według uzupełnienia 1912 r.) Organizacji Ministerstw.

TYTUŁ TRZECI.

O karach za przekroczenia przepisów o pracy w przemyśle i o porządku postępowania w sprawach z powodu tych przekroczeń.

DZIAŁ PIERWSZY.

O karach za przekroczenia przepisów o pracy w przemyśle

211. Winni wykroczenia przeciw przepisom o pracy w przemyśle podlegają karom, określonym przez ustawy karne i poniższe artykuły.

212 (153). Zarządzający przedsiębiorstwami fabrycznymi, górnictwami i hutnictwami winni:

- 1) trzymania robotnika bez książeczki obrachunkowej i
- 2) nieprawidłowego prowadzenia książeczki obrachunkowej, podlegają:

karze pieniężnej od pięciu do dwudziestu pięciu rubli za każde wykroczenie, w razie zaś zbiegu kilku wykroczeń, jednocześnie wykrytych, — karze równej sumie przypadających za nie kar. Suma ta, obliczona dla każdego z wymienionych w niniejszym artykule wykroczeń osobno według ilości robotników, nie zaopatrzonych w książeczki obrachunkowe, nie może przewyższać dla każdego z tych wykroczeń pięciuset rubli.*)

213 (154). Zarządzający przedsiębiorstwami fabrycznymi, górnictwami i hutnictwami (z wyjątkiem kopalni złota i platyny) winni wykroczenia przeciw przepisom:

- 1) o wyznaczeniu zastępców,
- 2) o przechowywaniu dowodów osobistych i prowadzeniu list imiennych robotników,
- 3) o otwieraniu sklepów fabrycznych i prowadzeniu w nich handlu,

- 4) o posiadaniu i prowadzeniu przepisanych ksiąg,
 - 5) o ogłoszeniach, których wywieszanie i publikowanie jest obowiązkowe,
 - 6) o karach, wymierzanych robotnikom
- podlegają karze pieniężnej od dwudziestu pięciu do stu rubli *).

U w a g a. Takiej samej karze podlegają właściciele określonych w artykule niniejszym (213) przedsiębiorstw winni nieprzestrzegania trybu, ustanowionego dla mianowania zarządzających.

214 (155). Zarządzający przedsiębiorstwami fabrycznymi i hutniczymi winni:

- 1) ściągania opłat od robotników za przedmioty, których użytkowanie winno być bezpłatne oraz ściągania opłat w wypadkach dozwolonych, lecz w wysokości, przekraczającej normę przepisaną przez prawo lub specjalne przepisy,
 - 2) pobierania procentów od pieniędzy, wydawanych robotnikom tytułem pożyczki oraz pobierania wynagrodzenia z tytułu poręczenia za ich zobowiązania pieniężne,
 - 3) płacenia robotnikom, zamiast pieniędzmi, znakami umówionymi, chlebem, towarem lub innymi przedmiotami, podlegają:
- kary pieniężnej od pięćdziesięciu do trzystu rubli.*)

215, 216, 217 i 218 — nie mają zastosowania w b. zaborze rosyjskim.

DZIAŁ DRUGI.

O postępowaniu w sprawach o wykroczenia przeciw przepisom o pracy w przemyśle.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

Zasady ogólne.

219. Sprawy o wykroczenia przeciw przepisom o pracy w przemyśle są rozpoznawane i rozstrzygane w drodze administracyjnej lub sądowej.

220. Bezpośredniemu rozpoznaniu przez instytucje administracyjne podlegają sprawy o wykroczenia przeciw przepisom artykułów 212 do 218 i 570 niniejszej Ustawy oraz sprawy o wykroczenia przeciw przepisom artykułu 1359¹ Kodeksu Kar. (wyd. 1885 r.).

221. Wszystkie sprawy, dotyczące występków i wykroczeń przeciw przepisom o pracy w przemyśle z wyjątkiem wymienionych w artykule poprzednim (220), rozstrzygane są w drodze sądowej.

*). Na mocy przepisów Rozporządzenia z dn. 21 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 9 poz. 83) z uwzględnieniem przepisów Ustawy z dnia 26 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 88 poz. 789) kwoty, wymienione w art. 212, 213 i 214 przelicza się w sposób następujący: 5 rubli przelicza się na 10 złotych, a 25 rubli — na 50 złotych, 50 rubli — na 100 złotych, 100 rubli — na 200 złotych, 300 rubli — na 600 złotych, 500 rubli — na 1000 złotych.

222. Kary pieniężne, nakładane na mocy artykułów 212 do 214 i 570 niniejszej Ustawy i artykułów 1359, 1359^a, 1404^a, 1404^b Kodeksu Kar (wyd. 1885 r. i wg. Uzupełn. 1912 r.) na zarządzających, właścicieli i kierowników przedsiębiorstw fabrycznych, tworzą specjalny kapitał, pozostający w zawiadywaniu Wydziału do spraw Przemysłu i przeznaczony na wydawanie zapomóg chorym i okaleczonym robotnikom fabrycznym. Kary pieniężne, wymierzane na mocy powyższych artykułów oraz na mocy artykułów 215 do 218 na zarządzających przedsiębiorstwami górnictwami i hutnictwami winny być przelewane na utworzenie specjalnego kapitału, pozostającego w zawiadywaniu Departamentu Górnictwa.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O postępowaniu w sprawach, podlegających kompetencji organów administracyjnych.

223. Sprawy o przekroczenia, przewidziane w artykułach 212 — 218 i 570 niniejszej Ustawy oraz 1359ª Kodeksu Kar. (wyd. 1885 r.) należą do kompetencji Gubernjalnych Urzędów do spraw fabrycznych i górnictwo-hutniczych lub Urzędów do spraw górnictw.

224 (54 i 59). Obowiązek wszczynania spraw o wykroczenia, podlegające kompetencji Urzędów Gubernjalnych do spraw fabrycznych i górnictwo-hutniczych lub Urzędów do spraw górnictw, a w wypadkach odnośnych i obowiązek oskarżenia przed sądem winnych wykroczeń przeciw artykułom 42 do 113 i 570, wklada się na Inspekcję Fabryczną, na Inżynierów Okręgowych i ich Pomocników. Obowiązek oskarżania przed sądem winnych przekroczenia przepisów o zatrudnianiu małoletnich robotników i uczęszczaniu ich do szkół początkowych, jako też obowiązek ściągania winnych wykroczeń przeciw przepisom o dozorcze nad zakładami przemysłu fabrycznego oraz przeciw przepisom o stosunkach wzajemnych fabrykantów i robotników, może być wkładany na organy policji.

225 (56). O spostrzeżonych wykroczeniach przeciw przepisom, zawartym w artykułach od 42 do 113 i 570 organy Inspekcji Fabrycznej lub Dozoru Górnictw, według właściwości, sporządzają protokoły trybem, określonym przez art. 1131 i następne Ustawy postępowania karnego (wyd. 1892 r.), i przekazują te protokoły odnośnym Urzędowi Gubernjalnym do spraw fabrycznych i górnictwo-hutniczych, Sędziom pokoju lub Sędziom miejskim, Naczelnikom Ziemskim lub Sędziom Sledczym, według właściwości.

226 (56 uw. 1). Do protokółów, przesyłanych do Urzędów Gubernjalnych do spraw fabrycznych i górnictwo-hutniczych, organy Inspekcji Fabrycznej lub Dozoru Górnictw, według właściwości, dołączają swoje wnioski o wysokości kar na oskarżonych.

227 (56 uw. 2). Protokoły o wykroczenia przeciw przepisom, dotyczącym pracy i nauczania małoletnich robotników, sporządza się w razie nieobecności organów policji miejscowej, przy udziale osób urzędowych zarządu gminy lub wsi, lub w obecności trzech świadków postronnych.

TYTUŁ CZWARTY.*)

Rodzaje ubezpieczenia robotników i pracowników w przedsiębiorstwach przemysłowych.

DZIAŁ SIÓDMY.

O wynagrodzeniu poszkodowanych skutkiem nieszczęśliwych wypadków robotników i pracowników oraz członków ich rodzin w przedsiębiorstwach fabrycznych, górniczych i hutniczych.

*) Utracił moc. Patrz Ustawę z dnia 30 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozciągnięcia obowiązujących na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego ustaw o obowiązkowym ubezpieczeniu robotników od wypadków na obszar województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, biłostockiego, wołyńskiego, poleskiego i nowogródzkiego oraz Ziemi Wileńskiej. (Dz. U. R. P. Nr. 16 poz. 148).

INSTRUKCJA

dla organów inspekcji fabrycznej w sprawie stosowania Najwyżej zatwierdzonej dnia 8 czerwca 1901 r. opinii o porządku wydatkowania funduszu z kar, przewidzianych w art. 11 ustawy o pracy w przemyśle, tworzonego celem wspierania chorych i okaleczonych robotników.

Zatwierdzona dnia 7 maja 1902 r. przez Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Kontrolerem Państwowym, na podstawie art. 5 uzupełnienia do art. 114 ustawy o pracy w przemyśle (Zbiór Praw i Rozporządzeń, poz. 1083).

1. Przyznawane zgodnie z instrukcją niniejszą zapomogi mogą być wyznaczane wyłącznie w zależności od istnienia funduszu, znajdującego się na ten cel do dyspozycji.

2. Zapomogi mogą być wyznaczane jedynie w tych wypadkach, gdy znajdujący się w potrzebie chorzy lub okaleczeni robotnicy pracują lub pracowali w zakładach podlegających nadzorowi inspekcji fabrycznej.

3. Zapomogi mogą być wyznaczane bądź dla samych chorych lub okaleczonych robotników, znajdujących się w potrzebie, bądź dla ich rodzin. W pierwszym wypadku bierze się pod uwagę stopień utraty zdolności do pracy, przyczem prawo do otrzymywania zapomóg przysługuje przede wszystkim tym osobom, które utraciły zdolność do pracy całkowicie i na zawsze. W drugim wypadku, zapomoga może być wyznaczona dla rodziny poszkodowanego wyłącznie w razie śmierci robotnika.

U w a g a. Osoby, pobierające odszkodowanie na mocy art. 541 ustawy o pracy w przemyśle, nie są pozbawione prawa do otrzymywania zapomóg na podstawie instrukcji niniejszej. (Zbiór Praw i Rozporządzeń, 1904, poz. 699).

4. Wysokość zapomogi jednorazowej nie może przekraczać stu rubli *), perjurycznej zaś — ośmiu rubli **) na miesiąc.

*) Złotych 200. (Por. rozp. Ministra Skarbu z dn. 1 sierpnia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 82 poz. 785).

**) Złotych 16. (Por. rozp. j. w.).

5. Zapomogi perjodyczne nie mogą być wypłacane zgóry za okres dłuższy nad trzy miesiące.

6. Przy określaniu wysokości i porządku wypłaty zapomóg winny być brane pod uwagę dane następujące:

- a) okoliczności i przyczyny, które spowodowały utratę zdolności do pracy;
- b) stopień utraty zdolności do pracy;
- c) sytuacja rodzinna robotnika i stopień jego potrzeby;
- d) czy petent otrzymuje jakieś zapomogi: z karnych funduszków zakładów przemysłowych (art. 113 ustawy o pracy w przemyśle), odszkodowanie specjalne za utratę życia lub kalectwo (z wyroku sądowego lub na zasadzie porozumienia polubownego stron) i t. p.;
- e) długość okresu, w ciągu którego robotnik pracował w zakładach przemysłowych, w jakich mianowicie zakładach i kiedy przerwał pracę;
- f) wysokość zarobku robotnika, który on pobierał do czasu utraty zdolności do pracy;
- g) porządek wypłaty żądanej zapomogi najlepiej odpowiadający życzeniom petenta.

7. Podania o wyznaczenie zapomóg, o ich przedłużenie oraz w sprawach porządku ich wypłaty składane są pisemnie lub ustnie dzielnicowemu, starszemu lub obwodowemu inspektorowi pracy, znajdującemu się najbliżej od miejsca zamieszkania robotnika.

8. Po otrzymaniu zgłoszenia i po zebraniu niezbędnych informacji, inspektor fabryczny przedstawia całą sprawę w porządku przepisany właściwemu inspektorowi obwodowemu wraz z własnym wnioskiem, dotyczącym zarówno stopnia zasadności prośby jak i wysokości zapomogi proponowanej dla wyznaczenia.

U w a g a. Dzielnicowym i starszym inspektorom fabrycznym przysługuje prawo (zarówno według własnego ich uznania jak na żądanie inspektora obwodowego) zwracania się do właściwych dla miejsca zamieszkania petentów lekarzy ziemskich i miejskich z prośbą o badanie petentów w celu określenia stopnia utraczonej przez nich zdolności do pracy.

9. Decydując w sprawie zgłoszonych przez robotników podań o zapomogę, obwodowy inspektor fabryczny w razie zadośćuczynienia tym podaniom określa: wysokość zapomogi oraz, o ile to możliwe, zgodnie z życzeniami petenta, porządek i terminy wypłaty wsparcia. O decyzji swej inspektor obwodowy zawiadamia zarówno petenta jak inspektora, za którego pośrednictwem podanie wpłynęło.

U w a g a. W razie jeżeli przyznane do wypłaty zapomogi przesyła się pocztą, wydatki z tytułu takiej przesyłki zapisywane są na rachunek łącznej sumy, jaką wyasygnowano na obwód (art. 12).

10. Decyzje obwodowych inspektorów fabrycznych nie podlegają zaskarżeniu.

11. Ogólny rachunek funduszu niniejszego prowadzi Ministerstwo Handlu i Przemysłu *). Fundusz niniejszy przechowywany jest

*) Min. Pr. i Op. Społ.

w Głównej Izbie Skarbowej i wlicza się do kapitałów specjalnych wymienionego Ministerstwa.

12. Wydział Przemysłu rozdziela corocznie między obwody fabryczne odpowiednio do ich istotnych potrzeb łączną dla całego Państwa sumę przeznaczoną zgodnie z art. 114 ustawy o pracy w przemyśle na wypłatę zapomóg.

13. Sumy utworzone w porządku przewidzianym w artykule poprzednim (12) są przekazywane odpowiednim gubernjalnym izmom skarbowym i oddane do rozporządzenia właściwego obwodowego inspektora fabrycznego w celu wydatkowania wymienionych sum zgodnie z przepisami niniejszemi.

14. W sprawie wyznaczania zapomóg na zasadzie zgłoszonych podań obwodowi inspektorzy fabryczni prowadzą specjalne książki, do których są wciągane: data zgłoszenia podania, stan, imię i nazwisko petenta, imię jego ojca oraz pokrótce treść zgłoszonego podania. Do tej samej książki wnosi się decyzję obwodowego inspektora fabrycznego co do odmówienia podaniu o wyznaczenie zapomogi lub co do zażośćuczynienia podaniu; w tym ostatnim wypadku zaznacza się wysokość wyznaczonej zapomogi oraz czy jest ona jednorazowa, czy perjodyczna. Książki te wydaje Wydział Przemysłu, któremu co roku na 1 lipca obwodowi inspektorzy fabryczni składają sprawozdanie z wszystkich wydatków w ubiegłym roku kalendarzowym.

15. Wypłaty zapomóg dokonywują obwodowi inspektorzy fabryczni bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem starszych i dzielnicowych inspektorów fabrycznych, w którym to celu osobom wymienionym, mogą być wypłacone awanse, w każdym bądź razie nie wyżej nad 300 rubli *) na osobę.

16. Wszystkie dokumenty dowodowe w sprawach wypłat pieniężnych, dokonanych bądź przez starszych, bądź przez dzielnicowych inspektorów fabrycznych przedstawiane są przez nich właściwemu inspektorowi obwodowemu i składają się z rachunków awansów oraz z pokwitowań osób, które otrzymały zapomogi.

17. Rewizja wydatków, dokonanych z funduszu niniejszego bądź przez obwodowych, bądź przez starszych lub dzielnicowych inspektorów fabrycznych, należy do izb kontroli, w których okręgu znajdują się siedziby obwodowych inspektorów fabrycznych.

W tym celu w terminie przed 15-ym każdego miesiąca po miesiącu sprawozdawczym inspektorzy obwodowi składają właściwym izmom kontroli:

- a) wyciągi z książki wymienionej w art. 14 o wszystkich zapomogach jednorazowych i perjodycznych, wyznaczonych przez nich w miesiącu ubiegłym,
- b) rachunki awansów i dokumenty dowodowe (art. 16), dotyczące wszystkich wypłat dokonanych przez starszych i dzielnicowych inspektorów fabrycznych.

*) Złoty 600. (Por. rozp. Min. Skarbu j. w.).

P R Z E P I S Y

o przechowywaniu i wydatkowaniu fabrycznego funduszu kar.

Wydane dnia 17 lipca 1913 r. przez Główny Urząd do Spraw Fabrycznych i Górniczo - Hutniczych. Zatwierdzone dnia 27 lipca 1913 r. przez Ministra Handlu i Przemysłu. (Zbiór Praw i Rozporządzeń, poz. 1840).

1. Kary, ściągane z robotników na podstawie artykułów 104—109 ustawy o pracy w przemyśle, są przeznaczone na utworzenie w każdej fabryce specjalnego funduszu, pozostającego pod administracją zarządu fabryki i przeznaczonego na jednorazowe zapomogi dla robotników, wydawane w celu pokrycia ich potrzeb.

2. Zapomogi z funduszu kar wydawane są zwłaszcza:

- a) robotnikom, którzy utracili na stałe zdolność do pracy, o ile nie pobierają odszkodowania na podstawie art. 384 lub na podstawie art. 541 ustawy o pracy w przemyśle;
- b) robotnikom, pozbawionym czasowo możliwości pracowania skutkiem nieszczęśliwego wypadku lub z powodu choroby, o ile nie pobierają zapomogi z kasy szpitalnej, założonej na podstawie art. 273 ustawy o pracy w przemyśle;
- c) robotnicom, znajdującym się w końcowym okresie ciąży, które zaprzestały pracy na dwa tygodnie przed porodem, oraz położnicom, o ile nie pobierają zapomogi z kasy szpitalnej, założonej na podstawie art. 273 ustawy o pracy w przemyśle;
- d) na pogrzeb, o ile nie wyznaczono zapomogi na podstawie p. 3 art. 309 ustawy o pracy w przemyśle lub na podstawie p. 1 art. 397 albo wreszcie na podstawie p. 1 art. 551 tej ustawy;
- e) w razie choroby lub śmierci członków rodziny robotnika, jak również w razie ciąży i porodu żony robotnika;
- f) w razie utraty lub uszkodzenia dobytku przez pożar lub inne nieszczęście.

3. Inspektor fabryczny może zezwolić na wydanie zapomóg robotnikom na inne potrzeby poza wyszczególnionymi w art. 2, jeżeli są na to wystarczające powody.

4. Robotnicy zwracają się z prośbą o przyznanie zapomóg do tej osoby, która zarządza przedsiębiorstwem. tej

5. Po otrzymaniu od robotnika zgłoszenia o przyznanie zapomogi, zarządzający przedsiębiorstwem, w razie jeżeli uzna jej wypłatę za możliwą, przedstawia w jak najkrótszym terminie zgłoszenie wraz z własnym wnioskiem do decyzji właściwego inspektora fabrycznego.

6. Inspektorowi fabrycznemu przysługuje prawo żądania od zarządzającego informacyj, niezbędnych do upewnienia się, czy proponowany wydatek z funduszu kar odpowiada jego bezpośredniemu przeznaczeniu, oraz do wyrobienia sobie poglądu na stosunek między wysokością wydawanej zapomogi a istniejącym funduszem kar i przyszłymi wydatkami z tego funduszu.

7. W wypadkach nieodzownej konieczności, jeżeli przytem zasięgnięcie uprzedniego zezwolenia ze strony inspektora przedstawia trudności, wolno zarządzającemu przedsiębiorstwem dokonywać wypłaty zapomóg z funduszu kar samodzielnie, przy obowiązku zwrotu poczynionego wydatku w razie nieuznania go potem przez inspektora fabrycznego.

8. Starszy inspektor fabryczny może według swego własnego uznania udzielać zarządom ogólnego zezwolenia na dokonywanie w razie potrzeby z funduszu kar wypłaty przewidzianych w art. 2 niniejszych przepisów zapomóg w wysokości do 10 rubli *) każdorazowo.

Zarządzający przedsiębiorstwem donosi właściwemu inspektorowi fabrycznemu w terminach przez niego wyznaczonych o wszystkich zapomogach, wydanych na podstawie artykułu niniejszego.

9. Jeżeli przy sprawdzaniu wypłat, dokonywanych na podstawie zezwolenia wydanego zgodnie z art. 8, okażą się wykroczenia przeciw przepisom niniejszym lub nieoszczędne wydatkowanie z sum funduszu kar, to organy inspekcji fabrycznej zawiadamiają o tem urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych w celu cofnięcia wymienionego zezwolenia. Urzędy mogą odwołać zezwolenie także z powodu bezpośrednio przez siebie stwierdzonych przekroczeń przepisów niniejszych.

10. Fundusz kar przechowywany jest u właściciela przedsiębiorstwa oddzielnie od wszelkich innych sum pieniężnych.***) W miarę gromadzenia się tego funduszu nadwyżka powyżej 100 rubli wnoszona jest w celu procentowania do jednej z kas oszczędności banku państwa w terminach, ustanowionych przez gubernjalne lub obwodowe urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych. Zwrot wkładów wniesionych do kas oszczędności odbywa się na żądanie, podpisane przez właściciela zakładu przemysłowego lub zarządzającego nim oraz przez inspektora fabrycznego.

11. Dla wpisywania wpływów i wydatków z funduszu kar prowadzona jest w każdym zakładzie przemysłowym specjalna książka sznurowa według wzoru zatwierdzonego przez właściwy urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

*) Złotych 20. (Por. rozp. Ministra Skarbu z dn. 1 sierpnia 1924 r. D. U. R. P. Nr. 82 po. 785).

***) Złotych 200. (Por. rozp. j. w.).

Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych przysługuje prawo zarządzania zarówno w stosunku do poszczególnych jak do wszystkich zakładów, by dla informacji robotników wywieszane były w miejscach dla nich dostępnych sprawozdania miesięczne o wpływach i wydatkach z funduszu *).

12. Nadzór nad wykonywaniem przepisów niniejszych należy do inspekcji fabrycznej, która jest obowiązana sprawdzać zarówno sposób przechowywania funduszu kar jak prawidłowość jego wydatkowania.

13. Po otrzymaniu zawiadomienia o zamknięciu zakładu przemysłowego, jak również w razie niewypłacalności lub w innych wypadkach likwidacji przymusowej przedsiębiorstwa, inspektor fabryczny obowiązany jest przedsięwziąć należyte środki w celu zachowania funduszu kar, zawiadamiając o tem właściwego starszego inspektora fabrycznego przy podaniu rozmiarów tego funduszu i poinformowaniu, gdzie i na zasadzie jakich dowodów fundusz ten jest przechowywany.

Przy przejściu przedsiębiorstwa do nowego właściciela inspektor czuwa nad tem, by wszystek fundusz kar, znajdujący się czy to w przedsiębiorstwie, czy w państwowej kasie oszczędności, przekazany został nowemu właścicielowi dla przechowywania go i wydatkowania zgodnie z przepisami niniejszemi.

14. Starszy inspektor fabryczny obowiązany jest posiadać specjalną książkę zamykanych zakładów, do których winny być wciągane szczegółowe dane, dotyczące: pozostałych wolnych funduszy kar, ich przechowywania do czasu zużytkowania ich na rzecz funduszu ustanowionego przez art. 114 ustawy o pracy w przemyśle oraz postępowania w sprawie przechowywania.

*) Nieprowadzenie lub prowadzenie niewłaściwie przewidzianej w artykule niniejszym książki w przedsiębiorstwie, które zaprowadziło grzywny na robotników, stanowi wykroczenie, przewidziane w p. 6 art. 213 ustawy o pracy w przemyśle. (Uchwała głównego urzędu do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, 1903 poz. 83).

USTAWA GÓRNICZA.*)

(Zb. Praw b. Ces. Ros. Tom VII, wydanie 1912 r.)

.....

Art. 61.

Ogólne obowiązki zarządów górniczych są następujące:
6) nadzór nad zachowywaniem przepisów, dotyczących bezpieczeństwa robót górniczych i hutniczych, najmu robotników górniczych, stosunków między robotnikami górniczymi i najmującymi i pracy kobiet i nieletnich, a to stosownie do postanowień, zawartych w artykułach 647—660 i 714 — 766 15) rozpoznawanie spraw o nieszczęśliwych wypadkach w zakładach hutniczych i górniczych, podległych zarządom i ostateczne wnioskowanie w tych sprawach

.....

Art. 79.

Inżynierowie okręgowi mają, w granicach powierzonego każdemu z nich okręgu, bezpośredni nadzór miejscowy nad prowadzeniem prywatnego przemysłu górniczego, tak na gruntach skarbowych, jako też i na gruntach, należących do osób prywatnych, towarzystw, instytucyj i stanów.

Art. 80.

Inżynierowie okręgowi, czuwają wogóle nad ścisłym wypełnianiem przepisów górniczych w zakładach hutniczych i górniczych prywatnych i wprowadzają w wykonanie wszelkie rozporządzenia wyższej władzy, dotyczące tych zakładów.

Art. 81.

W szczególności inżynierowie okręgowi mają sobie polecony: 1) nadzór nad bezpieczeństwem robót górniczych i hutniczych; 2) nadzór nad nabywaniem, przechowywaniem i użyciem materiałów wybuchowych, przez przemysłowców górniczych, tudzież wydawaniem i—rewizję ksiąg do zapisywania tych materiałów ; 7) czuwa-

*) Obowiązują tylko przepisy, które nie są sprzeczne z ustawodawstwem polskiem.

nie nad tem, aby osoby, którym właściciele powierzyli zarząd zakładów hutniczych i górniczych, były zaopatrzone w przepisane przez prawo pełnocnictwa i dostarczanie zwierzchności ich odpisów ; 10) sporządzanie trybem przepisany przez odnośne artykuły ustawy Postępowania Sądowego Karnego, protokołów o wykroczeniach przeciwko postanowieniom o przemyśle górniczym, o eksploatacji złota i soli, o kotłach parowych w zakładach górniczych, o robotnikach górniczych i o ochronie źródeł wód mineralnych, o ile te wykroczenia pociągają za sobą karę sądową lub wymierzaną w drodze administracyjnej.

Art. 89.

Co się tyczy przemysłu górniczego w gubernjach Królestwa Polskiego, inżynierowie okręgowi pełnią obowiązki, włożone na nich przez prawo o przemyśle górniczym w tych gubernjach, oraz instrukcje zatwierdzone przez Ministra Handlu i Przemysłu.

Art. 92.

Co się tyczy dozoru nad zachowaniem należącego porządku w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych, obowiązkiem inżynierów okręgowych i ich pomocników jest: 1) czuwanie nad wypełnianiem przepisów o pracy kobiet i nieletnich robotników, oraz o uczęszczaniu tych ostatnich do szkół początkowych; 2) starania o zakładanie osobnych szkół, mających dostarczać wspomnianym robotnikom elementarnego wykształcenia, jak również o przygotowanie w tym celu istniejących szkół ludowych, przy współdziałaniu miejscowej władzy naukowej, o ile tego zachodzi potrzeba; 3; czuwanie nad wypełnianiem przez najmujących i robotników przepisów, określających ich obowiązki i wzajemne stosunki; 4) czynności wykonawcze przy stosowaniu przepisów wydawanych przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, jak również postanowień obowiązujących wydawanych przez Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych i Urzędy Górnicze, oraz dozór nad wypełnianiem tych przepisów i postanowień; 5; przedsięwzięcie środków, zmierzających do zapobiegania sporom i nieporozumieniom między przedsiębiorcami i robotnikami drogą zbadania powstałych niezadowolnień na miejscu i polubownej zgody stron.

Art. 93.

Co się tyczy dozoru nad zachowaniem należytego ładu i porządku w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych z wyjątkiem kopalni złota, obowiązkiem inżynierów okręgowych i ich pomocników jest przeglądanie i zatwierdzanie taks, tablic, rozkładów i przepisów porządku wewnętrznego. (Ustawa przemysłowa art. art. 140 — 142 i 147 wydanie 1893 r.), układanych przez zarządy zakładów górniczych dla użytku robotników i wszczynanie dochodzenia, a w wypadkach właściwych i oskarżanie w sądzie winnych uchybienia przepisom, zawartym w art. art. 86 — 121, 126¹, 128 — 155 i w dodatku do art. 156²⁰ ustawy przemysłowej (wydanie 1893 r.).

Art. 95.

O zauważonych przez siebie pogwałceniach przepisów zawartych w art. 86 — 121 i 128 — 155 ustawy przemysłowej inżynierowie okręgowi i ich pomocnicy spisują sposobem, wskazanym w art. 1131 i następnych ustawy Postępowania Sądowego Karnego, protokoły, które składają według właściwości albo władzy sądowej, albo gubernjalnym lub okręgowym Urzędem do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczym, albo urzędem do spraw górniczych.

U w a g a. Do protokółów, składanych Gubernjalnym lub Obwodowym Urzędem do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych lub Urzędem do spraw górniczych, inżynierowie okręgowi i ich pomocnicy dołączają swoje wnioski o wysokości kar.

Art. 99.

Minister Handlu i Przemysłu określa w specjalnej instrukcji na wyłuszczonych wyżej w art. 79 — 91 i 96 — 98 zasadach, zakres obowiązków i procedurę odpowiedzialności inżynierów okręgowych, ich pomocników i mierniczych oraz ustanawia wzmiankowaną w art. 96 takse.

Art. 100.

Głównemu Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych przekazuje się: wydawanie instrukcyj, zarządzeń i przepisów celem rozwinięcia zasad, wyłuszczonych w art. 125 dodatku do art. 618^a, organizacji ministerstw. Instrukcje o bezpieczeństwie robót podziemnych powinny być wydawane z ścisłym przestrzeganiem art. 1035 i 1046.

Art. 101.

Minister Handlu i Przemysłu wydaje w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych szczegółowe przepisy o trybie czynności inżynierów okręgowych i ich pomocników w sprawie nadzoru nad zachowaniem ładu i porządku w prywatnych zakładach górniczych i hutniczych (art. 92 i 93) i o stosunku tych osób do władz gubernjalnych i policji, przepisy te ogłaszane są w sposób prawem przewidziany. W okręgach podległych Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, inżynierowie okręgowi i ich pomocnicy podlegają gubernatorom (policmajstrom) w trybie i granicach, podanych w czasowych, do chwili ustawowego przejrzania, przepisach o nadzorze górniczym, przy niniejszym załączonych (dodatek 1).

Art. 103.

Nadzorczy górniczy, mianowani przez Ministra Handlu i Przemysłu do nadzoru nad robotami podziemnymi, nie mając władzy rozporządzania, obowiązani są, pod kierunkiem inżynierów okręgowych, codziennie baczyć na ścisłe wypełnianie przez przemysłowców górniczych wszystkich przepisów i instrukcyj w przedmiocie bezpieczeństwa robót górniczych i o wszelkich zauważonych uchybieniach zawiadamiać niezwłocznie zarząd kopalni i donosić inżynierowi okręgowemu. Specjal-

na instrukcja Ministra Handlu i Przemysłu ściśle określa obowiązki nadzorców górniczych, jak również stosunek ich do zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego i do przemysłowców górniczych.

Art. 112.

Naczelnik górniczy, jest gospodarzem zakładu w podległym mu okręgu i posiada pełne prawo zarządzania i rozporządzania się. Zadaniem każdego naczelnika górniczego jest 3) utrzymanie ładu cywilnego.

Art. 115.

W stosunku do utrzymania ładu cywilnego, naczelnik górniczy ma prawo dozoru nad utrzymaniem porządku i bezpieczeństwa publicznego w granicach okręgu górniczego na zasadach podanych w art. 193 — 195.

Art. 154.

. Skargi drugiej kategorii*) powinny być zgłaszane do gubernjalnych lub obwodowych Urzędów do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych lub Urzędów Górniczych w terminie miesięcznym od dnia zawiadomienia o zarządzeniu.

Art. 166.

Dozór nad otrzymaniem należytego ładu, porządku publicznego i bezpieczeństwa powierza się:

I. W prywatnych zakładach górniczo - hutniczych: 1) znajdującemu się przy Ministerstwie Handlu i Przemysłu, Głównemu Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych (Organizacja Ministerstw art. 618ª dod. 113 — 133 według uzupełnienia).

2) Gubernjalnym i obwodowym urzędem do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych, utworzonym w 49 gubernjach, zarządzanych na podstawie Ogólnego Zarządu, w gubernjach warszawskiej, kaliskiej, kieleckiej, łomżyńskiej, lubelskiej, piotrkowskiej, płockiej, radomskiej, suwalskiej i chełmskiej

3) ustanowionym w innych miejscowościach Cesarstwa urzędem do spraw górniczych,

- 5) okręgowym inżynierom i ich pomocnikom,
- 6) górniczym „isprawnikom“ i straży policyjno - górniczej,
- 7) członkom policji państwowej.

II. W okręgach państwowych zakładów górniczych — miejscowemu zarządowi zakładu i członkom policji państwowej.

*) Na zarządzenia inżynierów okręgowych i ich pomocników w sprawach, przewidzianych w art. 92, 93 i 94 niniejszej ustawy i w art 128 — 155 ustawy przemysłowej.

Art. 167.

Gubernjalne i obwodowe urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych tworzą się i działają na podstawie przepisów, zawartych w ustawie przemysłowej.

.

Art. 190.

Urzednicy policji miejskiej i powiatowej donoszą inżynierom okręgowym i ich pomocnikom o wszystkich wiadomych policji wypadkach pogwałcenia porządku w zakładach hutniczych i górniczych prywatnych i okazują inżynierom okręgowym i ich pomocnikom należyte współdziałanie.

Art. 191.

Spełnianie obowiązków inżynierów okręgowych i ich pomocników, wskazanych w ustępie 7 art. 93 w przedmiocie sądowego ścigania winnych wykroczeń przeciwko postanowieniom, zawartym w art. 91—126 i 128 — 155 ustawy przemysłowej, może być powierzane urzędnikom policji.

Art. 192.

Szczegółowe przepisy o obowiązkach policji w zakresie nadzoru nad przestrzeganiem ładu i porządku w prywatnych zakładach i na robotach górniczych, wydawane są przez Ministra Handlu i Przemysłu, oraz Ministra Spraw Wewnętrznych na podstawie wzajemnego ich porozumienia i ogłaszane są w trybie ustanowionym.

.

Art. 944.

Najem robotników do hut i kopalń prywatnych, z wyjątkiem przemysłu złotego, oraz prowadzonych w zakładach górniczych robót około rąbania lasu, wypalania węgla, splawu, karawan i różnego rodzaju transportu, jak również wzajemne stosunki pomiędzy tymi robotnikami a zarządem huty lub kopalni, podlegają przepisom, wyłożonym w art. 86 — 121 i 128 — 155 ustawy przemysłowej (wydanie 1893 r.) ze zmianami i uzupełnieniami, wskazanymi w artykułach następujących (945 — 956).

U w a g a. W zakładach górniczych i kopalniach prywatnych zakłóceniem porządku oprócz czynów, wymienionych w art. 146 ustawy przemysłowej, przyznaje się także pogwałcenie przepisów o bezpieczeństwie prowadzenia robót.

Art. 945.

Prawa i obowiązki, nadane art. 86 — 121 i 128 — 155 ustawy przemysłowej (wydanie 1893 r. według uzupełnienia) urzędnikom inspekcji fabrycznej, nadaje się w stosunku do prywatnych zakładów górniczych i hutniczych inżynierom okręgowym i ich pomocnikom, a prawa i obowiązki nadane gubernjalnym i obwodowym Urzędom do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych w miejscowościach, gdzie te urzędy nie są utworzone — Urzędom do spraw górniczych.

Art. 946.

Zabrania się zarządom hut i kopalń zawierać z robotnikami umów najmu, których wykonanie ma się rozpocząć w rok i więcej po ich zawarciu.

Art. 947.

Umowy zawierane pomiędzy zarządami hut lub kopalń i robotnikami, nie powinny zawierać warunków, zmierzających do ograniczenia stron w korzystaniu z prawa obrony sądowej.

Art. 948.

W razie oddania robót artelowi robotników, odnośna umowa powinna być zawarta na piśmie z wymienieniem w niej wszystkich członków artelu, starosty artelu, zasad wzajemnego obliczania członków artelu i warunków najmu; biuro huty lub kopalni powinno być zawiadomiane o każdej zmianie w składzie osobistym artelu, jak również o zmianie starosty.

Art. 949.

Wydawanie książeczki obrachunkowej jest obowiązkowe. Robotnicy pracujący w artelach (art. 948) otrzymują jedną wspólną dla całego artelu książeczkę obrachunkową.

Art. 950.

Książeczki obrachunkowe powinny zawierać oprócz przedmiotów, wskazanych w art. 137 ustawy przemysłowej, potrącenia, dokonywane z płacy zarobkowej za wydawane na jej rachunek materiały i narzędzia (art. 951).

Art. 951.

Za zezwoleniem inżyniera okręgowego robotnicy mogą otrzymywać na rachunek płacy zarobkowej po cenach, nieprzewyższających kosztów wyrobu: 1) materiały oświetlające do robót podziemnych; 2) materiały wybuchowe i 3) inne potrzebne do robót górniczych materiały i narzędzia.

Art. 952.

Małoletni robotnicy, którzy nie ukończyli lat 15 i kobiety, nie są dopuszczane do robót nocnych, oraz do robót wewnątrz kopalń. Robotnicy małoletni oprócz tego nie powinni zajmować się pracą dłużej niż przez 8 godzin na dobę.

Art. 953.

Przedmioty spożywcze w sklepach urządzanych przez zarządy hut i kopalń powinny być sprzedawane po cenach nie wyższych od cen

zatwierdzanych przez inżyniera okręgowego. Przy ustanawianiu tych cen inżynierowie okręgowi biorą pod uwagę kosztu wyrobu przedmiotów, wydatki na utrzymanie sklepu i wiadomości o cenach, otrzymywane od miejscowych urzędów miejskich lub ziemskich.

Art. 954.

W razie oddania robót hutniczych lub górniczych pojedynczej osobie w przedsiębiorstwo, przestrzeganie wszelkich przepisów, obowiązujących dla zarządu huty lub kopalni, w przedmiocie najmu robotników, ich utrzymania, sposobu ich wypłacania i t. p. stanowi obowiązek przedsiębiorcy najmującego robotników. W razie pogwałcenia tych przepisów przedsiębiorca podlega odpowiedzialności, według zasad przepisanych dla zawiadowcy huty lub kopalni. Lecz jeżeli ze strony robotników, najętych przez przedsiębiorcę zgłoszona zostanie skarga o niewypłacenie im płacy zarobkowej, to zarząd huty lub kopalni powinien rozpatrzyć pretensje robotników, starać się skłonić obie strony do zgody, w razie zaś nieosiągnięcia jej — potrącić przedsiębiorcy sumę, przypadającą w stosunku przeciętnej płacy miesięcznej na każdego z występujących z pretensją robotników. Zarząd huty lub kopalni, który nie wypełnił tego obowiązku, powinien sam zadowolić słuszne żądania robotników. Suma potrącona przedsiębiorcy powinna mu być zwróconą po upływie trzech miesięcy od dnia jej potrącenia, jeżeli w ciągu tego czasu robotnicy nie wytoczą akcji przedsiębiorcy.

U w a g a. Wysokość przeciętnej płacy miesięcznej, mającej być na zasadzie niniejszego (954) artykułu, potrąconą przedsiębiorcy, określa inżynier okręgowy.

Art. 955.

Właścicielom hut i kopalń służy prawo starać się o nagrodzenie listami pochwalnymi, kaftanami *) i medalami majstrów, robotników i inne osoby, służące w hutach i kopalniach za szczególne ich w górnictwie zasługi, lub za dokonane przez nich odkrycia albo wynalazki. Przedstawiać do tych nagród należy za pośrednictwem Departamentu Górniczego.

Art. 956.

W zakładach górniczych prywatnych, mogą być tworzone za wspólną zgodą właścicieli zakładów i ludzi pracujących, stowarzyszenia górnicze, mające na celu rozpoznawanie wynikających pomiędzy robotnikami nieporozumień, opiekę nad robotnikami w chorobie, starości i w czasie nieszcześć domowych, opiekę nad wdowami i sierotami po robotnikach, szeregienie moralności wśród ludności roboczej i inne środki popierające jej dobrobyt. Do tych stowarzyszeń stosują się w głównych zasadach postanowienia o stowarzyszeniach górniczych w zakładach skarbowych z tą jedynie różnicą, że prezesa górniczego urzędu opiekuńczego mianuje właściciel zakładu.

*) Specjalny strój urzędowy.

Art. 957.

Urządzenie pomocy lekarskiej w prywatnych zakładach górniczych i hutniczych opiera się na specjalnych przepisach (porównaj art. 124 uwaga, 173 p. 1, 174 p. 2, 922, 956, 997, 1287, 1291 i ustawa przemysłowa art. 156ª dod. art. 44 — 52 w/g uzupełnienia).

Art. 958.

Pod kompetencją Departamentu Górniczego Ministerstwa Handlu i Przemysłu znajduje się specjalny fundusz, przeznaczony do udzielania zapomóg chorym i okaleczonym górnikom. Do powyższego funduszu, prócz kar pieniężnych, wymienionych w art. 1445, należą również te z pośród sum, pozostających zgodnie z uwagą (według Uzupełnienia) do art. 152 Ustawy o Przemysle, które zwolniły się skutkiem zamknięcia zakładów przemysłowych, jak również majątek, zwolniony po zamknięciu Kas Chorych po zaspokojeniu wszystkich ich zobowiązań. Przepisy o wydatkowaniu tego kapitału załączone są przy niniejszem (Załącznik VII.).

Art. 959.

Istniejące przy przedsiębiorstwach i robotach górniczych w guberniach Kr. Polskiego Kasy Zapomogowe, Kasy Chorych, Kasy Brackie i t. p. kasy robotnicze, nie posiadające zatwierdzonych przez rząd statutów, podlegają przejściowo specjalnym przepisom, aż do chwili ogłoszenia ogólnych przepisów, dotyczących kas zapomogowych dla górników Zachodniego Rejonu Górniczego.

Art. 960.

Minister Handlu i Przemysłu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, uprawniony jest do:

- 1) ustalania porządku, w którym powinny być wprowadzane w rozmaitych częściach Cesarstwa przepisy, zawarte w art. 944 — 956 i
- 2) wyjmowania z pod działania przepisów, zawartych w art. 128 — 155 Ustawy o Przemysle (wyd. 1893 r. i według Uzupełnienia) mniejszych robót górniczych na wnioski Urzędów Gubernjalnych lub Okręgowych do Spraw Fabrycznych i Górniczo - Hutniczych, oraz Urzędów do Spraw Górniczo - Hutniczych.

Art. 1435.

Osoby winne nieprzestrzegania na robotach i w przedsiębiorstwach prywatnych górniczych (z wyjątkiem robót przy wydobywaniu złota), przepisów dotyczących najmu robotników, zawartych w artykułach 91 — 126^a, oraz 128 — 155 Ustawy o Przemysle (wyd. z 1893 r. i w/g Uzupełnienia) podlegają:

karom przewidzianym w artykułach 153 — 155 Ustawy o Przemysle (wyd. z 1893 r. i w/g Uzupełnienia) i artykułach 1359^a i 1359^b (w/g Uzupełnienia) Ustawy o karach (wyd. z 1885 r.).

Art. 1436.

Za niewykonanie wskazówek właściwych urzędów i osób urzędowych, dotyczących braków robót pod ziemią i sposobów ich naprawienia (art. 1060), jak również za nieprzestrzeganie przepisów, zawartych w artykułach 256 — 267, lub też za odbieganie bez przyczyn uzasadnionych od zatwierdzonego projektu prowadzenia robót, winni przyniosłownicy górniczy mogą podlegać:

karze pieniężnej nie przekraczającej 50 rubli.

Art. 1437.

Za niewykonanie wymagań, wymienionych w artykułach 250 — 252 winni podlegają:

karze pieniężnej nie przekraczającej 50 rubli.

Art. 1442.

Sprawy o przekroczenia postanowień górniczych są rozpoznawane i załatwiane w trybie administracyjnym, lub sądowym.

Art. 1443.

Bezpośredniemu rozpoznawaniu instancji administracyjnych podlegają sprawy o przekroczenia, przewidziane w artykułach 1423 — 1434 i 1436 — 1439 niniejszej ustawy i w artykułach 153 — 155 Ustawy o Przemysle (wyd. z 1893 r. i Uzupełn.), jak również sprawy o przekroczenia, przewidziane w art. 1359¹ Ustawy o Karach (wyd. z 1885 r.).

Art. 1444.

Z wyjątkiem spraw o przekroczenia wymienione w art. 1443, sprawy o wszystkie inne przestępstwa i przekroczenia postanowień górniczych rozpoznawane są w trybie sądowym.

Art. 1445.

Kary pieniężne, które wpłynęły na podstawie artykułów 1423 — 1433 niniejszej ustawy, obracane są na rzecz Skarbu Państwa. Kary pieniężne, które są ściągane z tytułu artykułów 1435, 1436, 1438 i 1439 niniejszej Ustawy, artykułów 153 — 155 Ustawy o Przemysle (wyd. z 1893 r. i Uzupełn.), art. 30 załącznika do art. 156¹⁹ (według Uzupełn.) powyższej ustawy i artykułów 1359, 1359¹, 1404¹, 1404⁹, Ustawy o karach (wyd. z 1885 r. i Uzupełn.), obracane są na utworzenie specjalnego funduszu, przeznaczanego na wydawanie zapomóg chorym i okaleczonym górnikom (art. 958). Pieniądze, ściągnięte na podstawie art. 1434, obracane są na rzecz ogólnego funduszu przemysłowców naftowych.

Art. 1446.

Sprawy o przekroczenia, przewidziane w artykułach 1423 — 1434, podlegają kompetencji Urzędów Górniczych i rozpoznawane są w po-

rzędu, określonym w artykułach 1447 — 1453 i 1445. Karę pieniężną, wymienioną w art. 1437, nakłada Urząd Górniczy i Departament Górniczy podług kompetencji. Sprawy o przekroczenia, przewidziane w artykułach 1438 i 1439, rozpoznawane są w trybie, określonym w artykułach: 1440, 1454, uwadze do tego artykułu i w art. 1455. Wszystkie inne sprawy, wymienione w artykule 1443, podlegają kompetencji Gubernjalnych, lub Okręgowych Urzędów do Spraw Fabrycznych i Górniczo - Hutniczych, lub Urzędów do Spraw Górniczo - Hutniczych na zasadach, wyłożonych w artykułach 92, 93, 95, 173 — 176, 1063 i 1456 — 1458.

Art. 1447.

Wszczynanie spraw z powodu przekroczeń, podlegających kompetencji Urzędów Górniczych (art. 1446) stanowi obowiązek Inżynierów Okręgowych i ich pomocników, zaś z powodu przekroczeń, przewidzianych w artykułach 1423 — 1433, również i do policji ogólnej.

Art. 1448.

O każdym przekroczeniu (art. 1447) niezwłocznie sporządza się specjalny protokół w trybie, wskazanym w art. 1131 i następujących Ustawy o Postępowaniu Karnem (wyd. z 1892 r.).

Art. 1449.

Protokoły są przedstawiane miejscowemu Urzędowi Górniczemu; obwinionym ze swej strony przysługuje prawo udzielenia wyjaśnień przed powyższym urzędem co do treści protokołu.

Art. 1450.

Obwinionemu wolno należną od niego sumę kary pieniężnej wpłacić do miejscowej Kasy Skarbowej, pokwitowanie której powinno być dostarczone przez niego Okręgowemu Inżynierowi, lub jego pomocnikowi, w tym wypadku obwiniony zwolniony jest od dochodzenia i sprawa z tego tytułu, o ile już wynika, podlega umorzeniu.

Art. 1451.

Po rozpoznaniu wyżej wymienionych w art. 1449 protokołów, oraz po uzupełnieniu sprawy, w razie potrzeby przez nowe informacje i należyne wyjaśnienia ze strony obwinionych, Urząd Górniczy wydaje uchwałę najpóźniej w 3 miesiące od dnia wpłynięcia sprawy do Urzędu.

Art. 1452.

Decyzje, wymienione w artykule poprzednim (1451), zakomunikowane obwinionym za ich pokwitowaniem, mogą być zaskarżone do Ministra Handlu i Przemysłu w terminie jednego miesiąca od dnia zakomunikowania decyzji, stanowiących przedmiot skarg. W stosunku do trybu wnoszenia tych skarg stosowane są przepisy, zawarte w artykułach 154 i 155.

Art. 1453.

W razie niedotrzymania przez obwinionego terminu, wskazanego w art. 1452 w stosunku do decyzji Urzędu Górniczego, wymieniona uchwała ostatecznie się uprawomocnia i niezwłocznie podlega wykonaniu.

Art. 1456.

Protokoły o przekroczeniach, wymienionych w art. 1436, sporządzone są w trybie wskazanym w artykułach 1131 i następnych Ustawy o Postępowaniu karnem (wyd. z 1892 r.) przez osobę, mającą najbliższy nadzór nad prowadzeniem robót i przedstawione są Gubernjalnemu, lub Okręgowemu Urzędowi do Spraw Fabrycznych i Górniczo-Hutniczych, lub Urzędowi do Spraw Górniczo - Hutniczych. Obwinieni mają prawo przedstawienia tym urządóm swoich wyjaśnień.

Art. 1457.

Po rozpatrzeniu protokółów, wymienionych w artykule poprzednim (1456) i po uzupełnieniu sprawy, w razie potrzeby, przez nowe informacje, Gubernjalny lub Okręgowy Urząd do Spraw Fabrycznych i Górniczo - Hutniczych, lub Urząd do spraw górniczo - hutniczych — może obciążyć obwinionego na podstawie art. 1436 karą pieniężną, w terminie nie późniejszym nad 3 miesiące od wpłynięcia sprawy.

Art. 1458.

Zażalenia na decyzje Urzędu do spraw Górniczo - Hutniczych, dotyczące spraw wymienionych w artykule poprzednim (1457), wnoszone są w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia decyzji do Ministra Handlu i Przemysłu. Zażalenia na decyzje Gubernjalnych lub Okręgowych Urzędów do Spraw Fabrycznych i Górniczo - Hutniczych wnoszone są zgodnie z przepisami, zawartymi w art. 53 (według Uzupeł.) Ustawy o Przemysle.

U S T A W A

o przemyśle fabryczno-hutniczym i rzemieślniczym. *)

(Zbiór Praw Ces. Ros. Tom XI, cz. 2 wyd. 1913 r.).

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O organizacji i zarządzie rzemieślniczym oraz o wykonywaniu rzemiosł w miastach, osadach i miasteczkach.

TYTUŁ PIERWSZY.

Postanowienie ogólne.

260. Wszystkie sprawy dotyczące Urzędów Rzemieślniczych podlegają kompetencji Ministerstwa Handlu i Przemysłu.

261. W każdej gubernji zarząd gubernjalny, po sporządzeniu szczegółowego spisu miast, osad i miasteczek oraz po zgromadzeniu według bezpośrednich wskazówek Ministra Handlu i Przemysłu niezbędnych wiadomości o stopniu rozwoju rzemiosł w powyższych miejscowościach, opracowuje wnioski co do tego: 1) w których miejscowościach można zezwolić na organizację cechową na zasadach wyluszczonych w tytule drugim rozdziału niniejszego (IV); 2) w których miejscowościach z powodu słabego rozwoju rzemiosł należy wprowadzić uproszczony zarząd rzemieślniczy na zasadach wyluszczonych w tytule trzecim rozdziału niniejszego oraz 3) które miejscowości, wobec specjalnych warunków miejscowych, byłoby bardziej wskazaniem zrównać z wsiami pod względem wykonywania rzemiosł. Wnioski zarządu gubernjalnego ulegają wykonaniu po zatwierdzeniu ich przez Ministra Handlu i Przemysłu, do którego należeć będzie i później: udzielanie zezwoleń na wprowadzenie organizacji cechowej w tych miastach, osadach i miasteczkach, gdzie przemysł rzemieślniczy ulegnie

*) Obowiązują tylko te przepisy, które nie są sprzeczne z ustawodawstwem polskiem.

dalszemu rozwojowi i naodwrot, w razie oslabienia tego przemyslu w ktorejkoľwiek z wymienionych miejscowosci — udzielanie zezwoleń na wprowadzenie w nich uproszczonego zarzadu rzemiešlniczego albo teŹ przepisów ustalonych dla wykonywania rzemiosł we wsiach.

U w a g a. Ministrowi Handlu i Przemyslu przysluguje prawo udzielenia instrukcyj, niezbednych dla naleŹytego wykonywania przepisów zawartych w rozdziale niniejszym (IV) oraz rozstrzyganie wątpliwošci, ktoreby mogly w praktyce się nasunac.

262. W miejscowosciach, w ktorych istnieje organizacja cechowalub uproszczony zarzad rzemiešlniczy, do cechu albo do stowarzyszenia rzemiešlniczego winien być zapisany kaŹdy, kto pragnie w danej miejscowosci wykonywalub rękodzieło; jednakŹe cech lub stowarzyszenie rzemiešlnicze nie moŹe nikomu zabronić zarabiania na Źycie robotą lub przemysłami. Od zapisania się do cechu zwolnieni są rzemiešlnicy i robotnicy zatrudnieni z wolnego najmu w technicznych zakladach artyleryjskich oraz osoby, ktorym prawo to przysluguje na zasadzie statutów zakladów naukowych.

263. Nie obowiazuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

TYTUŁ DRUGI.

O organizacji cechów.

Oddział Pierwszy.

O podziale rzemiosł na cechy.

264. Kunszta, rękodzieła i rzemiosła dzielą się na tyle rodzajów, ile istnieje róznych sposobów zarabiania niemi na Źycie.

265. W kaŹdym z tych przemysłów w celu doskonalenia go, zarzadzania nim i zachowywania naleŹytego porzadku powstaje stowarzyszenie, zwane cechem.

266. ObowiaŹki dotyczace podziału rzemiosł na cechy naleŹą do Urzędów Rzemiešlniczych.

U w a g a. W miastach, w ktorych nie obowiazuje Ustawa o miastach*), obowiaŹki, naleŹące na podstawie artykułów: niniejszego (266, 270, 271 i 276 do Urzędów Rzemiešlniczych, naleŹą do miejskiego zarzadu somorzadowego.

*) Uchylona przez rozporzadzenia Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich: z d. 25 czerwca 1919 r. o wyborach do tymczasowych rad miejskich (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wsch. Nr. 7 poz. 44), z d. 27 czerwca 1919 r. o tymczasowej ustawie miejskiej (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wsch. Nr. 7 poz. 46), z d. 25 czerwca 1919 r. ustanawiajace regulamin wyboreczy do tymczasowych rad miejskich (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wsch. Nr. 7 poz. 48), rozp. 9066/134 z d. 14 sierpnia 1919 r. o ustawie miejskiej (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem. Wsch. Nr. 12, poz. 99), rozp. 9067/135 z d. 14 sierpnia 1919 r. zawierajace regulamin wyborów do magistratu miejskiego (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wsch. Nr. 12 poz. 100), rozp. 8866/141 z d. 13 sierpnia 1919 r. dotyczace zmiany rozporzadzenia z d. 25 czerwca 1919 r. (Dz. Urz. Cyw. Ziem Wsch. Nr. 12, poz. 111), rozp. 9020/139 z d. 16 sierpnia 1919 r. o ustroju miasteczek (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wsch. Nr. 12, poz. 112).

267. Cech tworzy się z osób wykonywujących jednakowe rzemiosło.

268. Rzemieślnicy należący do cechu dzielą się na:

- 1) majstrów,
- 2) czeladników i
- 3) uczniów.

269. Cech nie może powstać, dopóki w mieście jest mniej niż pięciu majstrów danego rzemiosła; zaś wykonywujący je rzemieślnicy są zaliczani do cechu rzemiosła pokrewnego.

270. Liczba cechów w mieście nie może być ograniczona na stałe, natomiast może być większa lub mniejsza w zależności od różnych rodzajów rzemiosł i od różnic między temi rodzajami, na zasadzie rozporządzenia Urzędu Rzemieślniczego.

271. Każdy cech w razie rozrostu rzemiosła i roboty może być podzielony na tyle części, na ile dane rzemiosło może być podzielone; o ile zaś rozdrobnione rzemiosło nie będzie posiadało dość pracy dla zarobkowania na życie, to nastąpi znowu połączenie albo wszystkich części razem albo z jakimkolwiek cechem; wszelki podział i zjednoczenie cechów może się dokonywać wyłącznie za zezwoleniem Urzędu Rzemieślniczego.

272. Cechy dzielą się na:

- 1) złożone czyli mieszane, obejmujące różne rodzaje rzemiosł, oraz
- 2) jednolite, zawierające tylko jedno rzemiosło właściwie przynależne.

273. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

274. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

275. Wykonywanie zawodu przez rzemieślników cechowych polega na tem, by:

- 1) otrzymywać wynagrodzenie przez ręczny wyrób różnych przedmiotów własnego rzemiosła i w ten sposób zarabiać na utrzymanie;
- 2) w warsztacie przeznaczonym do wytwarzania przedmiotów własnego rzemiosła trzymać najemnych czeladników i z pracy ich korzystać;
- 3) w celu uprawiania własnego rzemiosła pracować za wynagrodzeniem w fabrykach i hutach;
- 4) nauczać własnego rzemiosła uczniów za opłatą lub dla jakiegokolwiek innej korzyści;
- 5) odnajmować własny warsztat z urządzeniem i narzędzia oraz
- 6) podejmować się wykonywania przedmiotów własnego rzemiosła z cudzych materiałów i za wykonywanie to otrzymywać wynagrodzenie.

276. Urząd Rzemieślniczy po zbadaniu obyczajów każdego rzemiosła powinien wszystko urządzić wewnątrz nich stosownie do ogólnych przepisów, wyłożonych w ustawie niniejszej i te sporządzone przez siebie przepisy przedstawić zarządowi gubernjalnemu dla oceny i przekazania według kompetencji, aby tym sposobem zachować jednolitość porządków i obyczajów we wszystkich miastach.

Oddział Drugi.

O zarządzie cechowym.

I. Postanowienia ogólne.

277. Ogólny Zarząd cechów każdego miasta ześrodkowuje się w Ogólnym Urzędzie Rzemieślniczym, w którym prócz Przewodniczącego rzemiosł biorą udział Starsi cechów. Starsi cechów mogą dla ułatwienia spraw bieżących ułożyć kolejność swego urzędowania w powyższym Urzędzie, z tem jednak, aby za każdym razem było obecnych co najmniej dwóch starszych.

278. Każdy cech jest rządzony przez własny odrębny Urząd, zwany Cechowym, i posiada swe Zebranie.

279. W każdym cechu do spraw czeladników tworzy się Urząd Czeladniczy.

280. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

281. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

II. O Ogólnym Urzędzie Rzemieślniczym.

282. Przewodniczący Rzemiosł jest wybierany przez wszystkich Starszych Cechów oraz przez delegatów, wybieranych w tym celu po dwóch od każdego cechu. Zatwierdzanie Przewodniczącego Rzemiosł należy do Gubernatora albo Naczelnika Miasta, według właściwości. W miastach zaś nieobjętych Ustawą o miastach zatwierdzenie Przewodniczącego Rzemiosł należy do miejskiego zarządu samorządowego, który zezwala mu pełnić czynności, o ile nie ciąży na nim zarzuty natury moralnej.

U w a g a do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

283. Przewodniczący Rzemiosł wybierany jest z pośród majstrów cechowych; musi on umieć czytać i pisać i odpowiadać okazanemu mu zaufaniu zarówno pod względem sprawowania jak wykształcenia, winien być przeto wybrany z pośród tych, którzy cieszą się dobrem imieniem i zaufaniem, posiadają prawa obywatelskie, zajmowali już poprzednio stanowiska cechowe lub miejskie i korzystają z praw majstra od lat pięciu co najmniej.

U w a g a do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

284. Jeżeli podczas wyboru Przewodniczącego Rzemiosł kilka osób otrzyma równą liczbę głosów, to pierwszeństwo przysługuje temu, kto zajmował już stanowisko, następnie temu, kto jest rzeczywistym obywatelem miasta, a po nim temu, kto zna języki obce.

285. Przewodniczącemu Rzemiosł przysługuje prawo do używania jako odznaki, laski z herbem miasta i noszenia jej na wszelkich zebraniach publicznych.

286. Na wszystkich zebraniach rzemieślniczych Przewodniczący Rzemiosł zajmuje pierwsze miejsce i posiada głos podwójny.

287. Po ukończeniu chwalebnie swych obowiązków Przewodniczący Rzemiosł w dowód uznania otrzymuje miejsce siedzące w Urzędach i siedząc wypowiada swe sprawy i żądania, zaś na zebraniu cechów zajmuje pierwsze miejsce zaraz po Przewodniczącym, pełniącym obowiązki.

288. Bez zezwolenia Przewodniczącego Rzemiosł nie wolno członkom cechów ani urządzić zebrania, ani opuścić go, o ile Przewodniczący Rzemiosł nie jest na niem obecny.

289. Członkowie Urzędów: Ogólnego Rzemieślniczego, Cechowych i Czeladniczych i wogóle wszyscy zapisani do cechu winni okazywać Przewodniczącemu Rzemiosł szacunek oraz posłuszeństwo w stosunku do wszystkich jego słów, wypowiedzianych oficjalnie w myśl ustaw i postanowień rzemieślniczych.

290. Przewodniczącemu Rzemiosł przysługuje prawo:

- 1) zwoływać zebrania Starszych dla potrzebnych narad;
- 2) skłaniać Starszych do szybszego wypełniania postanowień rady miejskiej i załatwiania spraw;
- 3) czuwać nad należytem wypełnianiem obowiązków przez Starszych i ich pomocników.

291. Pod nieobecność lub w razie choroby Przewodniczącego Rzemiosł zastępuje go pierwszy Starszy, który w czasie pełnienia tych funkcji ma taką samą władzę i honory.

292. Przewodniczący Rzemiosł jest uprawniony:

- 1) do wglądania w pracę każdego rzemieślnika i nakładania kar w razie uchybień;
- 2) do kontrolowania w każdej chwili ogólnej kasy rzemieślniczej i kas cechowych oraz sprawdzania ksiąg, jak również
- 3) w razie stwierdzenia złego nauczania niepełnoletnich przez majstra, do oddawania ich, pomimo umowy, innemu bardziej dbałemu i umiejętnemu majstrowi.

293. Przy obejmowaniu czynności przez członków Urzędów Cechowych i Czeladniczych Ogólny Urząd Rzemieślniczy zaprzysięga ich według ustalonej formuły.

294. Ogólny Urząd Rzemieślniczy odbywa posiedzenia w domu cechów, który nabyto lub wynajęto na ich rachunek.

295. Do stemplowania pism wychodzących Ogólny Urząd Rzemieślniczy posiada pieczęć z herbem miasta i napisem: Ogólny Urząd Rzemieślniczy m. N.

296. Nie obowiązuje.

297. Po otrzymaniu za pośrednictwem Starszego wiadomości od kogokolwiek o zgonie rzemieślnika Ogólny Urząd Rzemieślniczy poweźmie niezwłocznie odpowiednie środki w celu zabezpieczenia majątku zmarłego.

298. Ogólny Urząd Rzemieślniczy jest rzeczywistym opiekunem rzemieślników - inwalidów, wdów i sierot po rzemieślnikach i z tego względu powinien w każdym wypadku mieć staranie w sprawach dotyczących ich utrzymania, zabezpieczenia im schronienia oraz wyrobienia im miejsca.

299. Ogólny Urząd Rzemieślniczy oddaje pozostałe bez środków do życia sieroty po rzemieślnikach bądź do domu sierot, bądź na wychowanie do krewnych lub osób znanych z uczciwości.

300. Ogólny Urząd Rzemieślniczy czuwa nad tem, by dzieci rzemieślników otrzymały naukę jakiegoś rzemiosła, i nie dopuszcza, by pozostawał bez tej nauki ktokolwiek ukończył lat trzydzieści; jeżeli zaś ktoś w tym wieku nie został oddany do nauki przez ojca lub matkę sam Urząd oddaje go na naukę rzemiosła, odpowiadającego jego uzdolnieniu.

301. Do ogólnego Urzędu Rzemieślniczego należą sprawy dotyczące zapisywania się do cechu, wykluczenia z niego, narady mające na celu pożytek każdego zawodu, nadzór nad sposobem pobierania składek pieniężnych (art. 410) oraz nad wypełnianiem obowiązków przez rzemieślników (art. 411).

302. Ogólny Urząd Rzemieślniczy czuwa nad udoskonaleniem kunsztów i rzemiosł oraz nad ich rozpowszechnieniem.

303. Ogólny Urząd Rzemieślniczy wydaje znaki (szyldy) mistrzom cechowym.

304. Ogólny Urząd Rzemieślniczy powinien posiadać informacje o każdym podległym jego kompetencji rzemieślniku, na którym ciążyą zarzuty natury moralnej.

305. Do Urzędów Rzemieślniczych należy rozpatrywanie spraw z tytułu wykroczeń i przestępstw wymienionych w artykułach 427 do 434. Urzędy te nie mogą rozpatrywać powtórnie spraw już raz przez nie rozstrzygniętych.

306. Ogólny Urząd Rzemieślniczy załatwia sprawy w sposób możliwie zwięzły i przeważnie ustnie, a decyzje swe wpisuje do księgi.

307. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

III. O Urzędach Cechowych.

308. Cech otrzymuje postanowienia rzemieślnicze, godło rzemieślnicze oraz pieczęć Urzędu Cechowego. Cech może posiadać lokal na zebrania rzemieślników, w którym to lokalu, prócz przedmiotów wymienionych powyżej, przechowywane są: kasa cechu oraz rachunki dochodów i wydatków.

309. Majstrowie jednego i tego samego rzemiosła na swych zebraniach dorocznych powinni z pośród obecnych zapisanych do cechu majstrów, dokonać przez balotowanie wyboru Starszego i dwóch Podstarszych Cechu na członków Urzędu Cechowego i zawiadomić o ich wyborze Urząd Rzemieślniczy, w miastach zaś, w których nie obowiązuje Ustawa o Miastach, za pośrednictwem Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego, miejski zarząd samorządowy, który zezwala im urzędować, o ile nie ciąży na nich zarzuty natury moralnej.

310. Nie obowiązuje.

311. W cechach mniej licznych, dla ułatwienia członkom pełnienia obowiązków społecznych, mogą oni w razie życzenia wybrać jednego Starszego Cechu, do kierowania sprawami Cechu na prawach, przysługujących Urzędowi Cechowemu.

312. Na zebraniach Cechów Starsi ich zajmują pierwsze miejsca.

313. Starsi mają laski z emblematem swego cechu.

314. Przewodniczący Rzemiosł, zaś z miastach Petersburgu i Moskwie, Starsi stanu rzemieślniczego, wzywani są do obrad w Radzie Miejskiej nad sprawami dotyczącymi cechów i rzemiosł na podstawie przepisów, zawartych w Ustawie o Miastach (wyd. z 1892 r. wraz z uzupełnieniami z 1912 r.). W miastach zaś, w których nie obowiązuje Ustawa o Miastach, każdy Starszy jest członkiem miejskiego zarządu samorządowego i stawia wnioski o potrzebach i brakach rzemiosł.

315. Starsi i ich pomocnicy otrzymują zgodnie z postanowieniem cechu sumy pieniężne na swe pobory i wydatki kancelaryjne.

316. Starszy i Podstarsi Cechu starają się o pomyślny stan rzemiosła, o podniesienie go, pod względem artystycznym, o porządek i zgodę między rzemieślnikami, z tego przeto względu, powinni sami postępować sprawiedliwie i bezstronnie we wszelkich sprawach, do czego ich zresztą zobowiązuje przysięga. Są oni odpowiedzialni za wszelkie ze strony cechu zaniedbania, nadużycia lub niewykonywanie postanowień rzemieślniczych. Zawiadamiają oni Ogólny Urząd Rzemieślniczy o wdowach i niepełnoletnich.

317. Obowiązki Starszego i Podstarszych Cechu polegają:

1. na posiadaniu informacji o liczbie i adresach wszystkich rzemieślników danego cechu, o ich rodzinach oraz o tem, czy znajdują się w dostatku, czy w biedzie;

2. na otrzymywaniu informacji o zgonie każdej osoby, przynależnej do danego cechu, na zawiadamianiu o tem, tego samego dnia Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego i na zabezpieczeniu od rozkradzenia pozostałego majątku do czasu zejścia na miejsce Przewodniczącego Rzemiosł (art. 297);

3. na ściąganiu od rzemieślników wszelkich składek pieniężnych (art. 410);

4. na wykonywaniu wobec rzemieślników danego cechu nakazów władzy, w sprawach powinności i składek (art. 410 i 411);

5. na zarządzaniu kasą cechu;

6. na czuwaniu nad jakością narzędzi i roboty majstrów;

7. na przychodzeniu z pomocą w chorobie rzemieślnikom niezamężnym;

8. na egzaminowaniu zapisujących się do cechu;

9. na wyzwalaniu uczniów na czeladników, a czeladników na majstrów;

10. na zwoływaniu rzemieślników na zebrania;

11. na pilnowaniu, by osoby, którym nie przysługują prawa cechowe, nie wykonywały przynależnego cechowi rzemiosła (por. art. 262), a po wykryciu takich osób, na wnoszeniu skarg według właściwości.

318. Starszy i Podstarsi Cechu powinni z całą dokładnością ścierać grzywny, wyznaczone przez Ogólny Urząd Rzemieślniczy.

319. Nie obowiązuje.

320. Starsi powinni przedstawić każdą osobę z cechu Ogólnemu Urzędowi Rzemieślniczemu na jego żądanie.

321. W Urzędzie Cechowym prowadzone są trzy księgi: do jednej zapisywani są majstrzy, do drugiej czeladnicy, do trzeciej uczni-

wie. W Urzędzie również pod zamknięciem z trzema kluczami, przechowywane są: postanowienia rzemieślnicze, godło rzemiosła, pieczęć Urzędu, kasa cechu i rachunek dochodów i wydatków. Jeden klucz powinien znajdować się u Starszego Cechu, pozostałe u Podstarszych Cechu — u każdego po jednym kluczu.

322. Urząd Cehowy, może przedstawiać Ogólnemu Urzędowi Rzemieślniczemu wnioski w sprawach rzemiosła i ulepszeń w nim. W osadach miejskich, w których nie obowiązuje ustawa o Miastach, wniośki w sprawach powyżej wymienionych przedstawia Urząd Cehowy za pośrednictwem Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego miejskiemu zarządowi samorządowemu, który po rozpatrzeniu wniosku w razie niemożności rozstrzygnięcia go samodzielnie, przekazuje go według właściwości.

323. Majstrzy, czeladnicy i uczniowie jednego rzemiosła, powinni okazywać posłuszeństwo swemu Urzędowi oraz Starszemu i Podstarszemu Cechu.

324. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

325. Najmłodszy majster powinien mieć staranie o sprawy Urzędu, jak również wykonywać to, co mu w sprawach Urzędu zleca Starszy, jeżeli nikt z jego towarzyszy na jego prośbę nie chce wykonać tego w jego zastępstwie. Nie wolno mu wydalić się z miasta na przeciąg doby, bez uprzedzenia o tem Starszego i Podstarszych Cechu; na czas jego nieobecności, obowiązki jego zleczone są innemu majstrowi.

IV. O zebraniach rzemieślniczych.

326. Zebrania rzemieślnicze są dwojakie: cechowe i ogólne w sprawach dotyczących całego stanu.

327. Dla opracowywania w przewidzianych ustawowo wypadkach uchwał społecznych w imieniu całego stanu rzemieślniczego, oraz dla przeprowadzenia wyborów na stanowiska społeczne, których reprezentacja na zasadzie Ustawy o Stanach nie należy do poszczególnych cechów, lecz do stałego stanu rzemieślniczego, Przewodniczący Rzemiosła zwołuje majstrów wszystkich cechów, którzy tworzą pod jego przewodnictwem Ogólne Zebranie Rzemieślnicze. W miastach, w których liczba majstrów przewyższa stu, mogą oni, w celu ułatwienia sobie pracy i dla uniknięcia licznych zgromadzeń, wybierać po jednym delegacie na pięć osób, na okres trzyletni. W tym wypadku zebranie delegatów pod przewodnictwem Przewodniczącego Rzemiosła zastępuje Ogólne Zebranie Rzemieślnicze.

328. Ogólne Zebranie Rzemieślnicze ma za zadanie:

1. wybory na stanowiska, których obsada należy do stanu rzemieślniczego;
2. określanie przed początkiem każdego roku niezbędnej ilości wpływów do ogólnej kasy rzemieślniczej (art. 409) oraz
3. sporządzanie dorocznych preliminarzy dochodów i wydatków ogólnej kasy rzemieślniczej, oraz nadzór nad ściśsem ich wypełnianiem przez Ogólny Urząd Rzemieślniczy.

U w a g a do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

329. Zebrania Cechowe zwoływane są w razie potrzeby przez Urzędy Cechowe. Mają one za zadanie:

1. wybór Starszego i Podstarszych Cechu;
2. sporządzanie wniosków w sprawie obciążenia rzemieślników przy ich wstąpieniu do cechu; wnioski te przedstawiane są za pośrednictwem Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego do zatwierdzenia zarządowi miasta, w tych zaś miastach, w których nie obowiązuje Ustawa o miastach, miejskiemu zarządowi samorządowemu;
3. zdecydowanie przed rozpoczęciem każdego roku, czy i w jakiej wysokości mają być rzemieślnicy obciążeni składką na rzecz kasy cechu; sporządzenie preliminarza dochodów i wydatków kasy cechowej oraz kontrola nad dokładnem jego wykonaniem przez Starszego i Podstarszych Cechu; jak również
4. udzielanie wsparć z kasy cechu rzemieślnikom chorym lub zubożałym skutkiem nieszczęśliwych wypadków.

U w a g a do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

330. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

331. Wszyscy wogóle rzemieślnicy i każdy z nich poszczególnie winni zachować się na Zebraniu cicho i spokojnie i wysłuchiwać wniosków Przewodniczącego, t. j. na Ogólnem Zebraniu Rzemieślniczem Przewodniczącego Rzemiosł, na Cechowem zaś Zebraniu — Starszego i Podstarszych.

V. O Urzędach Czeladniczych.

332. Czeladnicy, każdego rzemiosła na swych zebraniach dorocznych wybierają przez balotowanie z pośród obecnych czeladników zapisanych do cechu Przewodniczącego i dwóch Pełnomocników Czeladników i przedstawiają ich Urzędowi Cechowemu, który pod warunkiem, że nie ciąży na nich zarzuty natury moralnej, zezwala im brać udział i wysłuchuje ich zdania we wszelkich sprawach lub wypadkach, dotyczących czeladnika lub ucznia w rzemiośle.

U w a g a do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

333. Przedstawiciel i Pełnomocnicy Czeladników zarządzają kasą czeladniczą, oraz sprawami rzemiosła dotyczącymi czeladników lub uczniów, pod kierunkiem Starszego i Podstarszych Cechu z ubiegłego roku.

334. Skargi na czeladników lub uczniów w sprawach rzemiosła, wnoszone są do Urzędu Czeladniczego, który odbywa zebrania co cztery miesiące oraz w razie potrzeby.

Oddział Trzeci.

O wstępowaniu do cechu i występowaniu z cechu.

335. Do cechu nie są przyjmowane osoby, na których ciąży zarzuty natury moralnej.

336. Nie obowiązuje.

337. Na czas nieograniczony, przy zaliczeniu do cechu w stopniu majstra, czeladnika lub ucznia, mogą być zapisywani do cechów wszystkie, kogo wolno przyjmując do zespołu mieszczańskieg0. Przestrzegane są przytem te same przepisy, które wskazane są w ustawie o Stanach przy wstąpieniu do mieszczaństwa, a mianowicie: zapisujący się winien złożyć w Izbie Skarbowej świadectwo zwolnienia z poprzedniego swego stowarzyszenia lub dekasterji, oraz świadectwo przyjęcia przez stowarzyszenie cechowe, do którego wstąpić pragnie. Świadectwo to, wydane mu jest po przeświadczeniu się o jego dobrem sprawowaniu i po przeegzaminowaniu go ze znajomości rzemiosła przez Starszych Cechu. Po dokonaniu zatwierdzenia przez Izbę Skarbową, zostaje on zapisany do cechu na prawach mieszczaństwa w tym stopniu, jaki Starsi przyznali mu po egzaminie.

U w a g a 1 do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

U w a g a 2. Osoby, które kształciły się w technicznych lub rzemieślniczych zakładach naukowych i w porządku określonym przez statuty tych zakładów otrzymały świadectwo na stopień majstra lub czeladnika, nie podlegają wymienionemu w artykule niniejszym (337) przeegzaminowaniu ze znajomości rzemiosła przez Starszych Cechu (por. Stat. Zakł. Nauk. podleg. Min. Oświec. Nar. art. 3339⁶, według uzup. z 1912 r.).

338. Jeżeli rzemieślnik z innego miasta pragnie przepisać się na zawsze ze swego miasta, do cechu innego miasta, to przejście takie dokonywa się przy zachowaniu tych samych przepisów, jakie obowiązują w stosunku do nowozapisujących się na zawsze do cechu.

339. Majster, który wyróżnił się swym kunsztem w stolicy lub w miastach gubernjalnych albo w innych, znanych z dobrego wykonywania danego rzemiosła, i wykształcił wielu uczniów, po otrzymaniu na to zaświadczenia od władzy, nie podlega ponownemu egzaminowi w żadnem innem mieście, w którym się osiedla.

340 do 343. Nie obowiązują.

344. Cudzoziemcom, którzy nie złożyli przysięgi obywatelskiej, a posiadają przepisane dowody na prawo zamieszkiwania, wolno, z wyjątkiem żydów, wstępować do cechów we wszystkich wogóle miastach Cesarstwa, na zasadzie zatwierdzenia miejscowych Izb Skarbowych; w tym wypadku od chwili wstępowania do cechu, podlegają oni odpowiednio do rodzaju swej pracy zasadom ogólnym, istniejącym w stosunku do rzemieślników rosyjskich.

U w a g a 1. Nie obowiązuje.

U w a g a 2 W roku 1833 w celu uniknięcia podstępnego zapisywania się żydów do cechów, postanowiono: od cudzoziemców, przyjeżdżających do Rosji dla wstąpienia do cechu, wymaga się przedstawienia zaświadczenia zagranicznego konsystorza lub innej wyższej władzy duchownej, dowodzącego, że oni i przybyłe z nimi rodziny są chrześcijanami.

345. Cudzoziemcy, którzy przyjęli obywatelstwo rosyjskie, są zapisywani do cechów w ogólnym ustanowionym w tej sprawie porządku.

346. Nie obowiązuje.

347. Jeżeli rzemieślnik z innego miasta lub cudzoziemiec pragnie zapisać się do cechu czasowo, to winien on przedstawić bądź pisemne zaświadczenie z cechu innego miasta, bądź świadectwo zakładu naukowego na stopień majstra lub czeladnika, bądź robotę z zakresu swego rzemiosła na właściwe świadectwo.

348. Gdy zapisany do cechu rzemieślnik pragnie przeprowadzić się do innego miasta i zawiadomi o tem cech, ten ostatni nie powinien mu czynić trudności. Po powrocie zostaje on znowu przyjęty do cechu, o ile płacić będzie wyznaczone opłaty cechowe; musi jednak wypełnić obowiązki najmłodszego majstra, jeżeli nie wypełnił ich już poprzednio.

349. Jeżeli rzemieślnik chce się nająć do jakiegoś pracodawcy a jednocześnie nie przerywa wnoszenia opłat cechowych, to nie można go usunąć.

350. Każdy majster, czeladnik i uczeń przy przyjmowaniu go do cechu, powinien złożyć obietnicę, że będzie postępował zgodnie z postanowieniami rzemieślniczemi, z pośród których odczytuje mu się te, które jego dotyczą.

351. Zabrania się wszystkim rzemieślnikom bez zezwolenia władzy wstępować do urzędów, cechów lub gildyj państw zagranicznych, wnosić do nich swe pieniądze, zapisywać do nich swych uczniów lub za pośrednictwem cudzoziemskich cechów lub gildyj wyzwać ich na czeladników.

352. Zrzeszenie cechowe, zgromadzone w składzie co najmniej jednej trzeciej majstrów cechowych, może wykluczyć ze zrzeszenia rzemieślnika, na którym ciążyą zarzuty natury moralnej, jakkolwiek nie był on pod sądem, w każdym bądź razie za wiedzą i zgodą Urzędu Rzemieślniczego.

Oddział Czwarty.

O majstrach cechowych, czeladnikach i uczniach.

I. O majstrach.

353. W mieście, w którym założony jest cech odpowiedniego rzemiosła, nie wolno używać tytułu majstra danego rzemiosła, trzymać czeladników lub uczniów i wywieszać znak (szyld) danego rzemiosła, bez świadectwa szkoły technicznej lub rzemieślniczej, nie ucząc się u majstra wpisanego i nie posiadając świadectwa Urzędu.

U w a g a W roku 1824 postanowiono, że kupcy pierwszej i drugiej gildji mogą w miastach, w których są wpisani, trudnić się różnemi rzemiosłami cechowemi i trzymać w tym celu tylu robotników i uczniów, bez żadnych ograniczeń, ilu tylko zechcą, jednakże przy należeniu do cechu, stosownie do rzemiosła, zgodnie z istniejącemi przepisami ustawowemi.

354. Majstrem cechowym powinien być bądź taki rzemieślnik który posiada świadectwo szkolne na majstra, bądź taki, który zna doskonale swe rzemiosło, był przez trzy lata czeladnikiem, posiada świadectwa majstrów, u których pracował, jest w możności założyć pracownię i posiadać tyle narzędzi, ile ich potrzeba dla niego samego, oraz

co najmniej dla jednego czeladnika, dla nieprzerwanego biegu robót; sprawowanie majstra cechowego powinno być bez zarzutu.

355. Nie obowiązuje.

356. Majstrowi wolno założyć pracownię, trzymać najemnych czeladników i uczniów i, wykonywując roboty właściwe dla danego cechu, „przedawać nabywcom wytworzone przedmioty.

U w a g a *). Majstrom żydom wolno trzymać czeladników chrześcijan; zaś uczniów chrześcijan mogą oni trzymać jedynie; w razie, jeżeli mają przynajmniej jednego czeladnika chrześcijanina i otrzymali na to specjalne zezwolenie Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego na własną jego odpowiedzialność za należyte nauczanie nieletnich chrześcijan, wstępujących na tej zasadzie do majstra żyda. W tym wypadku na Przewodniczącego Rzemiosł włożony jest specjalny obowiązek czuwania nad tem, by wymienionych uczniów posyłano w dnie niedzielne do kościoła.

357. Nie wolno majstrowi trzymać czeladników z innych miast lub cudzoziemców, nie posiadających zezwolenia od tego samego cechu, do którego należy majster.

358. Żaden rzemieślnik, prócz majstra nie może trzymać uczniów.

359. Majster obowiązany jest uczyć uczniów gorliwie, obchodzić się z nimi humanitarnie i łagodnie, nie karać ich bez przewinienia i należyty czas wypełniać nauką, bez zmuszania do posług i robót domowych.

360. Każdemu Majstrowi w jego domu przysługuje prawo gospodarza, w stosunku do jego czeladników i uczniów, jak do pozostałych domowników, z zastrzeżeniem, by prawa Urzędu nie były przytem naruszane.

361. Majster powinien zachowywać się porządnie i przez swe zachowanie i pracowitość stanowić przykład dla czeladników i uczniów, dawać im należyte utrzymanie i z całą ścisłością dokonywać należnych im wypłat.

362. Majstrowi wolno wykonywać również rzemiosła innych cechów, o ile jest to konieczne do ostatecznego wykończenia przedmiotów jego własnego rzemiosła i wyłącznie przez czeladników odpowiednich cechów. Majster pragnący korzystać z tego prawa powinien zapisać się do tych wszystkich cechów, do których należą jego roboty pomocnicze, i ponosić ciężary pieniężne na równi z innymi majstrami tych cechów.

363. Gdy rzemieślnik jest tak chory, że nie jest w stanie wykonywać rzemiosła, albo gdy chory majster niema czeladnika ani uczniów, którzyby mogli wykonywać za niego robotę, to powinien on zawiadomić o tem Starszego lub Podstarszego Cechu, których obowiązkiem jest okazanie mu właściwej pomocy w leczeniu lub pracy: w pierwszym z tych wypadków — przez wezwanie lekarza lub przez udzielenie pieniędzy na lekarstwa, jeśli chory jest biedny, że zachodzi tego konieczna potrzeba; w drugim wypadku — przez wyznaczenie w razie potrzeby czeladnika lub ucznia, lub przez zapomogę pieniężną, jak to wyłączone jest w artykule następnym (364).

*) Moc obowiązująca zdania 1-go uwagi jest wątpliwa ze względu na przepis ustępu 1-go art. 111 Konstytucji.

364. W razie zubożenia lub choroby rzemieślnika, który w okresie dla niego pomyślnym wywiązywał się ze wszystkich swych zobowiązań względem Urzędu Cechowego, a zubożał nie z powodu pijaństwa, rozrzutności i wogóle nie z własnej winy, należy mu się za zezwoleniem Zebrania Rzemieślniczego zapomoga z kasy cechowej w wysokości, uznanej przez Zebranie za odpowiednią w stosunku do jego potrzeb i możliwości kasy cechowej. W razie śmierci niezamożnego rzemieślnika lub jego żony, pogrzeb powinien odbyć się bez zbędnych wydatków, na koszt kasy cechowej. W razie zaś powrotu do zdrowia i poprawy losu, powinien on zwrócić wszystko, co otrzymał od Zebrania, jednakże bez żadnych odsetek.

365. Wdowie po zapisanym w Urzędzie Cechowym majstrze wolno uprawiać rzemiosło męża i trzymać czeladników i uczniów, a w razie potrzeby Starszy i Podstarsi Cechu powinni dla wdowy lub dzieci nieletnich wyznaczyć opiekuna lub przydać pewnego czeladnika, który otrzymuje zapłatę za prowadzenie sprawy wdowy lub sierot. Po upływie roku wdowa powinna zawiadomić, czy pragnie w dalszym ciągu prowadzić rzemiosło, co pozostawia się jej własnemu uznaniu; nieletnie zaś dzieci rzemieślnika powinny otrzymać naukę rzemiosła.

366. O ile wdowa chce dalej prowadzić rzemiosło męża, wolno jej trzymać czeladników i uczniów, pod warunkiem jednak ponoszenia wszystkich opłat cechowych.

II. O czeladnikach.

367. Czelnadnikiem jest rzemieślnik, który wyuczył się rzemiosła według wszelkich jego prawideł, lecz dla wydoskonalenia się praktycznie w pracy powinien pozostawać w tym charakterze co najmniej przez trzy lata.

368. Po wyzwoleniu ucznia na czeladnika i otrzymania świadectwa na czeladnika powinien on umówić się o czas najmu i o wynagrodzenie z majstrem, u którego pragnie pracować. W ciągu tego umówionego przez nich okresu czeladnik nie może opuścić majstra, majster zaś nie może go wydalić pod groźbą grzywny. O ile jednak czeladnik odbył u majstra umówiony okres czasu pracy, to ma on prawo umówić się z majstrem, u którego pragnie pracować w jakiegokolwiek mieście; tak samo i majster ma prawo przyjąć czeladnika.

369. Nie obowiązuje.

370. Zabrania się czeladnikom:

- 1) najmować do swej roboty w mieście czeladników lub uczniów;
- 2) mieszkać w kilku razem bez majstra i sprzedawać wykonane przez nich przedmioty;
- 3) pracować bez zezwolenia Urzędu w kunszcie innego cechu;
- 4) przyjmować i wykonywać robotę bez wiadomości majstra, u którego czeladnik pracuje na podstawie najmu oraz
- 5) nocować poza domem swego majstra bez jego wiadomości i zezwolenia i wciągać uczniów do traktjerni albo na zebrania niedozwolone.

U w a g a. W fabrykach czeladnicy mogą mieszkać bez majstra. Czelnadnicy mają prawo wykonywać także u majstra innego cechu robotę przynależną swemu właściwemu cechowi.

371. Każdy czeladnik powinien zachowywać się z szacunkiem wobec wszystkich majstrów oraz wobec rodziny majstra, u którego pracuje.

372. Każdy czeladnik obowiązany jest uczyć prawideł swego rzemiosła ucznia majstra, u którego pracuje, przy nauce zwracać uwagę na jego zachowanie się i dawać mu wskazówki moralności, a przytem obchodzić się z uczniem zgodnie i spokojnie.

Uwaga. Na czeladników chrześcijan, pracujących u majstrów żydów, wkłada się specjalny obowiązek czuwania nad pracującymi u nich uczniami chrześcijanami (por. uwagę do art. 356).

373. Urząd cechowy daje każdej osobie wyzwolonej na czeladnika książkę sznurową z pieczęcią. Każdy majster, u którego czeladnik pracował, obowiązany jest odnotować w książce: czas, w którym czeladnik rozpoczął u niego pracę, czas oraz powody odejścia, wykazywaną przez niego znajomość kunsztu i opinię o zachowywaniu się; w razie zaś, gdyby zdaniem czeladnika wydane przez majstra ujemne świadectwo miało za wyłączną przyczynę złość lub zemstę, czeladnik może wnieść skargę do Urzędu Cehowego. O ile ten ostatni nie załagodzi zażargu, skarga jest skierowana do sądu. Zabrania się czeladnikowi odejść od majstra i rozpocząć pracę u innego majstra bez otrzymania świadectwa od poprzedniego majstra.

374. Jeżeli czeladnik po przebyciu w tym charakterze zgodnie z art. 367 trzech lat i po wydoskonaleniu się w swoim rzemiośle zechce zostać majstrem, a ma już skończonych lat dwadzieścia jeden, może on podać się do egzaminu i wyzwolin na majstra na zasadzie artykułu następnego (375).

375. Czładnik pragnący otrzymać tytuł majstra składa Urzędowi Cehowemu sztukę mistrzowską. Urząd zaprasza na biegłych majstrów przysięgłych w tych miejscowościach, gdzie dzięki łiezebności cechu można dokonywać ich wyboru, o ile zaś brak majstrów przysięgłych — najwybitniejszych majstrów cechu, wyznacza pragnącemu otrzymać tytuł majstra czeladnikowi egzamin i ocenia złożoną prze niego sztukę mistrzowską. Następnie po uznaniu, że godzien on jest tytułu majstra, wnosi do Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego o wydanie mu świadectwa. Czładnik niezadowolony z decyzji Urzędu Cehowego może wnieść skargę do Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego, który wyznacza ponowny egzamin przez biegłych w obecności Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego i może uchylić decyzję Urzędu Cehowego i dać egzaminowanemu świadectwo na tytuł majstra. W razie jeżeli egzaminowany spotka się z odmową również ze strony Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego z powodu wyraźnego z jego strony uprzedzenia, może on wnieść skargę do Zarządu Miejskiego, który po przekonaniu się o uprzedzeniu Urzędu Rzemieślniczego zleża mu wyznaczenie egzaminu w obecności członka Zarządu Miejskiego, i przy jego współdziale Ogólny Urząd Rzemieślniczy wydaje decyzję ostateczną. W miastach w których nie obowiązuje Ustawa o Miastach, obowiązki nałożone przez przepisy powyższe na Zarządy Miejskie należą do zakresu właściwości miejskich zarządów samorządowych. Gdy opinja o wyzwoleniu na majstra należy do Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego, a według niego ze sztuki mistrzowskiej egzaminowanego nie można wnioskować bez-

względnie o stopniu znajomości kunsztu, wówczas Ogólny Urząd Rzemieślniczy może mu wyznaczyć robotę do wykonania z określeniem terminu, w jakim ma być ona ukończona.

376. Czeladnik, który ma za sobą ujemne zachowanie się i był z tego powodu karany, nie może być majstrem, dopóki Ogólny Urząd Rzemieślniczy i Starszy Cechu nie przekonają się o jego i sprawie.

III. O uczniach.

377. Majster powinien przyjmować ucznia zawsze w obecności dwóch świadków, jednego ze strony majstra i drugiego ze strony ucznia, przy których powinni oni umówić się co do czasu, utrzymania i nauki ucznia. Umowa ta powinna być bezwzględnie przestrzegana przez obie strony.

378. Nie obowiązuje.

379. Nie obowiązuje.

380. Majster po przyjęciu ucznia przedstawia go Starszemu i Podstarszemu Cechu, którzy powinni zapytać go o imię i nazwisko, o miejsce urodzenia i o wiek, oraz zapisać go do księgi uczniów. Starszy Cechu nakazuje uczniowi okazywać majstrowi wierność, posłuszeństwo i szacunek i uczyć się pilnie rzemiosła.

381. Uczeń uczy się rzemiosła nie dłużej nad pięć i niekrócej niż trzy lata; jednakże jeżeli umiał on już cośkolwiek ze swego rzemiosła, w takim razie okres wyznaczony na naukę można skrócić według uznania Starszego i Podstarszych Cechu.

382. W razie śmierci majstra przed upływem terminu określonego na naukę jego ucznia ten ostatni zostaje u wdowy po tym majstrze do końca terminu nauki, z tem jednak zastrzeżeniem, by wdowa miała dobrego i umiejącego czeladnika, kierującego pracownią i umiejącego należycie uczyć ucznia. O ile wdowa nie ma takiego czeladnika, uczeń może przejść do innego majstra, lecz tylko za zgodą wdowy i za zezwoleniem Starszego i Podstarszych Cechu.

383. W razie jeżeli majster wziął ucznia na naukę na czas określony, a uczeń okazał się niezdatnym do nauczania się rzemiosła skutkiem słabych zdolności umysłowych lub właściwości fizycznych, to po upływie sześciu miesięcy od zawarcia umowy majster winien zawiadomić o tej niezdatności osobę, która oddała mu ucznia na naukę. W przeciwnym razie majster obowiązany jest zapłacić osobie, która oddała go na naukę, za cały czas bytności ucznia w tym stosunku, ile wynagrodzenia otrzymałby robotnik za ten okres.

384. Rzemieślnik nie powinien wydalić swego ucznia przed końcem okresu wyznaczonego na jego naukę pod groźbą kary na zasadzie przepisów przewidzianych w Kodeksie Kar *) i musi wziąć z powrotem ucznia do czasu wyuczenia go. W razie zaś jeżeli rzemieślnik ma prawne podstawy do wydalenia ucznia, to powinien on o tem powiadomić Starszego i Podstarszych Cechu.

385. Po przebyciu przez ucznia u majstra trzech lat ten ostatni powinien dać mu na piśmie świadectwo na jakie zasłużył swą wier-

*) Zastąpiony przez Kodeks Karny z 1903 r.

nością, posłuszeństwem, poszanowaniem, pilnością, umiejętnością i zachowaniem. Z świadectwem tem uczeń może bądź pozostać u majstra, bądź też odejść od niego.

Oddział Piąty.

O robocie rzemieślników.

386. Rzemieślnik nie powinien się podejmować żadnej roboty bez ustnej lub pisemnej umowy o cenę.

387. Rzemieślnicy powinni wykonywać robotę według urzędowej wagi, miary, próby lub właściwych w tej mierze przepisów.

388. Każdy rzemieślnik powinien wykonywać poprawnie robotę rzemieślniczą, uprawiać swe rzemiosło z całą dokładnością, bez uchybień, fałszerstwa, zamiany, złej miary lub oszustwa.

389. Zabrania się Zebraniu i Urzędowi Cechowemu ustanawiać ceny robót.

390. Majster powinien czuwać nad poprawnością roboty swego czeladnika lub ucznia, zaś Urząd Cehowy nad poprawnością roboty majstrów.

391. W rzemiosle liczba dni roboczych wynosi sześć w tygodniu. W niedzielę zaś i święta uroczyste rzemieślnicy nie powinni pracować bez niezbędnej konieczności*). Majstrom niechrześcijanom wolno w te dni pracować z zastrzeżeniem, by bezwzględnie nie stosowali przytem pracy czeladników i uczniów chrześcijan. Majstrowie Chrześcijanie nie powinni przymuszać do pracy czeladników i uczniów niechrześcijan w dniu, w które religja ich zabrania im pracować, natomiast mogą stosować pracę niechrześcijan w niedzielę i święta chrześcijańskie*).

392. Nie obowiązuje na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

393. Na wyrobach swoich i swych czeladników lub uczniów majster powinien przykładać stempel lub znak, jeżeli ten ostatni jest nadany przez Urząd Cehowy.

Oddział Szósty.

O kasach: ogólnej rzemieślniczej i cechowych, oraz przeznaczonym na cele dobroczynne lub religijne majątku cechu.

394. Każdy cech posiada swoją kasę cechową; cały zaś stan rzemieślniczy w mieście posiada ogólną kasę rzemieślniczą.

395. Kasa cechowa tworzy się:

*) Przepisy te uchylone zostały przez: ustawę z d. 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. 1920 r. Nr. 2 poz. 7), rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 15 listopada 1924 r. o dniach świątecznych (Dz. U. R. P. Nr. 101 poz. 928) i ustawę z d. 18 marca 1925 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 15 listopada 1924 r. o dniach świątecznych (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 234).

- 1) z kwot pieniężnych, wnoszonych przez rzemieślników przy wstępowaniu do cechu i corocznie na podstawie artykułów 329, 407 i 408,
- 2) z dochodów od należącego do cechu majątku.

396. Ogólna kasa rzemieślnicza tworzy się:

- 1) z grzywien pieniężnych, pobieranych za przekroczenia postanowień o rzemiosłach;
- 2) z dochodów z majątku należącego nie do jednego z cechów, lecz do całego stanu rzemieślniczego;
- 3) z pieniężnych opłat rzemieślników na zasadzie uchwały Ogólnych Zebrań Rzemieślniczych, stosownie do punktu 2 artykułu 328.

397. Kasa cechowa powinna pozostawać pod opieką Starszego i Podstarszych Cechu, których obowiązkiem jest starać się o jej powiększenie; natomiast nie mają oni prawa wydać z niej nawet najmniejszej kwoty bez zgody i uchwały Zebrania Cechowego i powinni zdawać z niej co roku sprawozdanie. W tym celu Starszy i Podstarsi Cechu powinni posiadać dwie księgi: w jednej z nich zapisywane są dochody, w drugiej wydatki na zasadzie uchwał Zebrania Cechu. Po upływie roku nowowybrani Starszy i Podstarsi Cechu powinni przejąć je od Starszego i Podstarszych z roku poprzedniego i odebrać od nich kasę cechu oraz zestawienie dochodów i wydatków.

398. Obowiązki, włożone przez artykuł poprzedni (397) w stosunku do kasy cechowej na Starszych i Podstarszych Cechu oraz na Zebranie Cechu, należą w stosunku do ogólnej kasy rzemieślniczej do Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego oraz do Ogólnego Zebrania Rzemieślniczego.

395. Kasa ogólna rzemieślnicza i cechowa są przechowywane we właściwych Urzędach w specjalnych skrzynkach. Dochody i wydatki są zapisywane do ksiąg sznurowych z podaniem roku, miesiąca i daty dnia. Książki te wraz ze sprawozdaniami Urzędów Ogólnego Rzemieślniczego i Cechowego są corocznie składane do rewizji Zebraniom Ogólnemu Rzemieślniczemu i Cechowemu, według właściwości.

400. Skrzynka czeladnicza powinna znajdować się w Urzędzie Czelańczym w ciągu czterech miesięcy pod opieką zeszłorocznego Starszego albo Podstarszego oraz Przedstawiciela i Pełnomocników Czelaźników, którzy obowiązani są prowadzić rachunki i złożyć sprawozdanie, według przepisów o kasie cechowej.

401. W cechach złożonych z chrześcijan i żydów majątek przeznaczony na pewne cele religijne, należący czy to do chrześcijan czy do żydów, przechowywany i zarządzany jest oddzielnie, a stosowany jest wyłącznie odpowiednio do swego przeznaczenia, bez jakiegokolwiek udziału żydów w tego rodzaju majątku należącym do chrześcijan lub chrześcijan w majątku należącym do żydów; wspólne uchwały dotyczące tych majątków i opłat są pobierane również oddzielnie. Natomiast przechowywanie i zarząd majątków i opłat, przeznaczonych na ogólne cele dobroczynne, niezależnie od wyznania, naprzykład: na zakładanie i utrzymywanie schronisk dla niezamożnych i starców, szpitali i t. p., jak również pobieranie wspólnych uchwał w tych sprawach, należy do całego cechu bez żadnej różnicy.

402. Wydatki ogólnej kasy rzemieślniczej są przeznaczane:
- 1) na utrzymanie Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego;
 - 2) na rozmaite zatwierdzone przez władze przedsięwzięcia, mające na celu polepszenie bytu rzemieślników i stanu rzemiosł w mieście.
403. Wydatki kasy cechowej są przeznaczone:
- 1) na wyznaczone przez Zebranie Cechowe pensje Starszego, Podstarszych Cechu, Maklera Przysięgłego (art. 324) oraz Przedstawiciela i Pełnomocników Czeladników; ci ostatni pobierają pensje ze skrzynki czeladniczej;
 - 2) na zapomogi dla rzemieślników chorych i zubożałych;
 - 3) na wydatki związane z budową i przyozdobieniem Urzędu.
404. Za każdą zmianą członków Urzędów zdają oni nowym członkom za pokwitowaniem kasy: ogólną rzemieślniczą i cechowe oraz wszelkie księgi i papiery, znajdujące się w Urzędzie.

Oddział Siódmy.

O powinnościach cechowych.

405. Osoby przynależne do cechu obowiązane są do powinności osobistych oraz do opłat do kas rzemieślniczej i cechowej, według zasad wyłożonych w poniższych (406 do 410) artykułach.

406. Do osobistych powinności rzemieślniczych należy pełnienie wym i Czeladniczym, jak również dla najmłodszego majstra obowiązek załatwiania spraw Urzędu.

407. Przy przyjmowaniu majstra do cechu rzemieślnicy według własnego uznania określają, czy i jaką kwotę ma on wnieść do kasy cechowej, która to kwota jest wyznaczona przez rzemieślników raz na rok na Zebraniu cechowym, lecz nie może przewyższać trzech rubli *).

408. Przy zapisywaniu ucznia do księgi uczniów Urzędu Cechowego ten ostatni według własnego uznania może określić, czy dany uczeń ma wnieść pewną kwotę do kasy cechowej, która to kwota jest wyznaczana raz na rok na każdym Zebraniu Cechowym, lecz nie może przewyższać jednego rubla pięćdziesięciu kopiejek **).

409. Przed rozpoczęciem każdego roku Ogólny Urząd Rzemieślniczy określa niezbędną wysokość opłat do kasy rzemieślniczej od wszystkich rzemieślników, bez różnicy cechów i wyznań.

410. Starsi cechów pobierają od rzemieślników opłaty pieniężne, wydając płatnikom pokwitowania z odbioru. Sumy wpłacone zostają w kasie cechowej lub w ogólnej kasie rzemieślniczej, według właściwości.

411. Po otrzymaniu od władz nakazu odbycia służby, zlecenia roboty lub wykonania pewnej nałożonej przez władze powinności Ogólny Urząd Rzemieślniczy zwołuje wszystkich Starszych, naradza się z nimi

*) Sześć złotych (por. rozp. Min. Skarbu z dn. 1 sierpnia 1924 r. — Dz. U. R. P. Nr. 82 poz. 785).

**) Trzy złote (por. rozp. j. w.).

w zamierzonej sprawie, bierze pod uwagę ich wyjaśnienia i po uzgodnieniu ich z istniejącymi warunkami przystępuje niezwłocznie do wykonania zlecenia. W tych wypadkach zgodna z ustawami decyzja Urzędu powinna być wykonana bez sprzeciwu i bez względu na to czy Starsi zgadzają się na nią, a nawet chociażby wnieśli na nią skargę.

T Y T U Ł T R Z E C I .

O uproszczonej organizacji rzemiosł

412. Uproszczony zarząd rzemiosł polega na tem, że osoby trudniące się kunsztami nie są podzielone na cechy, mogą wykonywać po kilka rzemiosł i tworzą w każdym mieście, osadzie lub miasteczku jedną warstwę rzemieślniczą pod zwierzchnictwem jednego Urzędu Rzemieślniczego.

Osoby, trudniące się kunsztami dzielą się na rzemieślników, którzy wykonywują pewien kunszt samoistnie, i na robotników rzemieślniczych, zatrudnionych pracą najemną u wymienionych rzemieślników. Zabrania się pierwszym z nich używać w dokumentach i na znakach (szyldach) tytułu majstra, drugim zaś — tytułu czeladnika lub ucznia rzemieślniczego.

U w a g a . Majstrowie, którzy tytuł ten otrzymali w miastach posiadających organizację cechową, zachowują swój tytuł w dokumentach i na znakach po przeniesieniu się do miast, osad i miasteczek nieposiadających organizacji cechowej, lecz nie korzystają już z tego tytułu z żadnych praw lub przywilejów w stosunku do rzemieślników miejscowych, ponoszą narówni z nimi ciężary samorządowe osobiste i pieniężne, a zatrudniają robotników rzemieślniczych, nie zaś czeladników i uczniów.

414. Do zapisywania się na rzemieślników dopuszczane są wyłącznie osoby, mające własne gospodarstwo i co najmniej dwadzieścia jeden lat wieku.

415. Ten, kto otrzymał tytuł rzemieślnika, jest uprawniony do wykonywania na miejscu wszystkich bez wyjątku robót zastrzeżonych majstromi cechowym w miastach, posiadających organizację cechową.

416. Ten, kto otrzymał od Urzędu Rzemieślniczego świadectwo na tytuł rzemieślnika, obowiązany jest w ciągu miesiąca założyć pracownię z wszystkimi narzędziami potrzebnymi do wykonywania obranych rzemiosł i zatrudnić przynajmniej jednego robotnika; w przeciwnym razie zostaje on skreślony ze spisu rzemieślników.

Uwaga do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

417. Dokumenty na tytuł rzemieślników wydawane są na czas nieograniczony osobom, którym w osadach miejskich posiadających ustrój cechowy przysługiwałoby na podstawie art. 337 prawo zapisania się do cechu na stałe. Osoba życząca sobie otrzymać tego rodzaju dokument winna uprzednio przedstawić w Izbie Skarbowej zawiadomienie o zwolnieniu z poprzedniego swego stowarzyszenia lub dekarsterji oraz zaświadczenie o przyjęciu przez stowarzyszenie rzemieślnicze, do którego wstąpić pragnie. Po dokonaniem zatwierdzeniu przez Izbę Skarbową, Urząd Rzemieślniczy zapisuje ją do stowarzyszenia

rzemieślników na czas nieograniczony i wydaje jej odpowiedni dokument.

418. Czasowe dokumenty na tytuł rzemieślników są wydawane na okresy świadectw na prawo zamieszkiwania osobom, które w miastach posiadających ustrój cechowy mogłyby na podstawie art. art. 342 do 344 wstąpić czasowo do cechu. Dokumenty tego rodzaju są wydawane przez Urząd Rzemieślniczy bez uprzedniego zasięgnięcia czyjegokolwiek zezwolenia.

419. Jeżeli osoba, która otrzymała na czas nieograniczony dokument na tytuł rzemieślnika, ulegnie na podstawie art. 416 usunięciu Urząd Rzemieślniczy donosi o tem Izbie Skarbowej, ta zaś po zatwierdzeniu wniosku Urzędu Rzemieślniczego poleca osobie usuniętej, by wybrała sobie sposób życia. W osadach miejskich, w których nie obowiązują Ustawa o Miastach, Urząd Rzemieślniczy przedstawia wymieniony wniosek za pośrednictwem miejskiego zarządu samorządowego.

420. Na tytuł robotników rzemieślniczych Urząd Rzemieślniczy wydaje dokumenty również na czas nieograniczony lub czasowo. W pierwszym wypadku stosują się przepisy ustalone w art. 417, w drugim Urząd postępuje na podstawie art. 418.

421. Robotnik rzemieślniczy nie ma prawa wykonywać rzemiosła samodzielnie. Tytuł robotnika rzemieślniczego nadawany jest jedynie na podstawie pisemnego, wydanego przez rzemieślnika znajdującego się na miejscu i zaświadczonego przez Urząd dowodu na to, iż rzemieślnik przyjął do pracy okaziciela i osobiście odpowiada za wykonywanie przez niego rzemiosła pod własnym nadzorem. Do robotników rzemieślniczych mogą być zaliczani również niepełnoletni za zezwoleniem rodziców lub opiekunów.

U w a g a. W stosunku do niepełnoletnich robotników chrześcijan zatrudnionych u rzemieślników żydów obowiązują ściśle przepisy ustalone w uwagach do art. 356 i 372 oraz w art. 391.

422. Rzemieślnicy każdego miasta, osady lub miasteczka dla narad nad sprawami ogólnymi w wypadkach przewidzianych ustawowo tworzą Zebrania Rzemieślnicze, na które rozciągnięte są przepisy zawarte w artykułach 326 do 331 o Ogólnych Zebraniach Rzemieślniczych.

423. Urząd Rzemieślniczy składa się ze Starszego i dwóch Podstarszych Rzemiosł, wybieranych przez Zebranie Rzemieślnicze na trzy lata.

U w a g a do niniejszego artykułu nie obowiązuje.

424. Urząd Rzemieślniczy podlega temu urzędowi, któremu podlegają wogóle sprawy gospodarcze wydzielonego miasta, osady lub miasteczka. Zatwierdzanie Starszego Rzemiosł na jego stanowisku jest obowiązkiem Gubernatora, zatwierdzanie zaś podstarszych Rzemiosł jest obowiązkiem Urzędu Rzemieślniczego; gdzie zaś nie obowiązuje Ustawa o Miastach, zatwierdzanie tych osób zależy od tego urzędu miejskiego, któremu podlega Urząd Rzemieślniczy.

U w a g a. Przepisy ustanowione w art. 293 do 296 o pociąganiu do przysięgi, o miejscu posiedzeń, o „ziercale“ i o pieczęci, rozciągnięte są również na Urzędy Rzemieślnicze, założone według ustroju uproszczonego.

425. Do Urzędów Rzemieślniczych w małych miastach, osadach i miasteczkach należą pod względem gospodarczym te same obowiązki jakie w miastach posiadających organizację cechową należą do Ogólnego Urzędu Rzemieślniczego i Urzędów Cechowych. Pozatem Zebrania Rzemieślnicze zastępują Ogólne Zebrania Rzemieślnicze i Zebrania Cechowe ustanowione dla tych ostatnich miast, posiadają ich uprawnienia i wykonywają ich obowiązki.

TYTUŁ CZWARTY.

O karach za przekroczenie postanowień rzemieślniczych

426. Majstrowie winni przekroczenia przepisów, czy to o cechach, czy o trybie kierowania czeladnikami i uczniami, czeladnicy i uczniowie winni nieposłuszeństwa wobec majstrów oraz winni przekroczeń członkowie Urzędów Rzemieślniczych i Cechowych podlegają sankcjom i karom przewidzianym w Kodeksie Kar (art. 1360, 1362 do 1376, 1377 według uzupełnienia z 1912 r. oraz 1378 do 1384¹⁾) i w artykułach 427 do 436 ustawy niniejszej.

427. Majster, który przyjął do pracy czeladnika z innego państwa lub miasta bez zezwolenia cechu, do którego ten majster należy, podlega karze pieniężnej od pięciu do dziesięciu rubli²⁾ na rzecz kasy rzemieślniczej.

428. Czeladnik, trudniący się bez zezwolenia Urzędu robotą innego cechu, nieprzynależną jego własnemu cechowi, podlega grzywnie od jednego do pięciu rubli³⁾ na rzecz kasy rzemieślniczej.

429. Czeladnik, który do robót swych w mieście najmuje innych czeladników lub trzyma uczniów, podlega karze pieniężnej od pięciu do dziesięciu rubli⁴⁾ na rzecz kasy rzemieślniczej. Takiej samej grzywnie podlegają również czeladnicy, mieszkający dla swych robót w kilku razem bez majstra (z wyjątkiem fabryk, w których jest to zezwolone) i sprzedające przedmioty przez nich wytworzone.

Uwaga. Postanowienia artykułu niniejszego (429) rozciągają się na robotników rzemieślniczych w miejscowościach, w których wprowadzona jest uproszczona organizacja rzemieślnicza.

430. Wnoszący niesprawiedliwą skargę na Urząd Rzemieślniczy lub Cechowy podlega karze pieniężnej w wysokości siedmiu rubli pięćdziesięciu kopiejek⁵⁾ na rzecz kasy rzemieślniczej.

431. Winny zakłócenia należytego spokoju i porządku w obecności Urzędu Rzemieślniczego lub Cechowego albo też na Zebraniu Rzemieślniczym lub Cechowym, jak również winny wyraźnego nieposzanowania Urzędu lub jego członków, przyjscia na Zebranie w stanie nietrzeźwym, nieprzyzwoicie ubrany lub z bronią, kto spóźnił się na Zebranie bez wystarczającego powodu lub nie wyszedł po oznajmieniu,

¹⁾ Zastąpiony przez Kodeks Karny z 1903 r.

²⁾ Od dziesięciu do dwudziestu złotych (por. rozp. Min. Skarbu z dnia 1 sierpnia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 82 poz. 785).

³⁾ Od dwóch do dziesięciu złotych.

⁴⁾ Od dziesięciu do dwudziestu złotych.

⁵⁾ Piętnaście złotych.

że jest ono zamknięte, ten podlega karze pieniężnej od jednego do dziesięciu rubli¹⁾ na rzecz kasy rzemieślniczej, odpowiednio do winy i okoliczności mniej lub więcej obciążających lub łagodzących winę (por. Ogólne Urządzenie Gubernij art. 179—199 i 200 według uzupełnienia z 1923 r.)

432. Jeżeli najmłodszy majster, któremu zlecono coś w sprawach Urzędu Cechowego, okaże się, bez żadnych powodów prawnych, winnym niewykonania tych zleceń, to podlega on karze pieniężnej na rzecz kasy rzemieślniczej w wysokości od jednego do pięciu rubli²⁾ stosownie do ważności zaniedbania. Za wszelkie inne przewinienia, popełnione podczas załatwiania spraw Urzędu Cehowego, podlega on karze pieniężnej dwa razy wyższej niż ta, jaka obciąża innych rzemieślników za te same przewinienia.

433. Jeżeli rzemieślnik zataił pismo, skierowane do Urzędu Rzemieślniczego lub Cechowego albo też do zrzeszenia rzemieślniczego lub do Cechu, i pisma tego nie oddał według właściwości, to ściąga się od niego zato pięć do piętnastu rubli³⁾ do kary rzemieślniczej; kto zaś wprawdzie nie zataił, lecz, nie będąc do tego upoważniony, otworzył pismo adresowane do zrzeszenia rzemieślniczego lub do cechu, do Urzędu Rzemieślniczego lub Cechowego, ten podlega karze pieniężnej na rzecz kasy rzemieślniczej w wysokości jednego do trzech rubli.⁴⁾

434. Kto sprawę roztrząsaną w Urzędzie Rzemieślniczym lub Cehowym przy drzwiach zamkniętych ujawni przed taką osobą, która nie powinna o niej wiedzieć, ten podlega karze pieniężnej od trzech do dziesięciu rubli⁵⁾, na rzecz kasy rzemieślniczej.

435. Członkowie Urzędów Rzemieślniczych i Cehowych za przewinienia wyszczególnione w artykułach 430 do 434, podlegają karom pieniężnym dwa razy wyższym od kar określonych w tych artykułach, w stosunku do innych rzemieślników.

436. O ile rzemieślnik nie wniesie do kasy rzemieślniczej dobrowolnie grzywny, wyznaczonej przez Urząd Rzemieślniczy, na zasadzie przepisów wyłożonych w ustawie niniejszej, to ściągnięta będzie z niego grzywna w podwójnej wysokości; w osadach zaś miejskich, w których nie obowiązuje Ustawa o Miastach, kierowany on będzie do samorządowego urzędu miejskiego, który ściągnie od niego tę karę w podwójnej wysokości, przyczem połowa kary przechodzi do kasy rzemieślniczej, druga zaś połowa do kasy miejskiej.

1) Od dwóch do dwudziestu złotych.

2) Nie obowiązuje.

3) Od dwóch do dziesięciu złotych.

4) Od dziesięciu do trzydziestu złotych.

5) Od dwóch do sześciu złotych.

6) Od sześciu do dwudziestu złotych.

POSTANOWIENIE KSIĘCIA NAMIESTNIKA

z dnia 31 grudnia 1816 roku

o urządzeniu rzemiosł, kunsztów i profesyj

(Dziennik Praw Nr. 17, Tom IV, str. 114).*)

W Imieniu Najjaśniejszego ALEKSANDRA I, Cesarza Wszechrosji, Króla Polakiego etc. etc. etc.

Namiestnik Królewski w Radzie Stanu

Chcąc przez uporządkowanie rzemiosł, kunsztów, profesyj w Królestwie Polskiem, przyłożyć się do ich wzrostu; na przedłożenie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, postanowiliśmy i stanowimy:

TYTUŁ I.

O urzędzie starszych.

1. W miastach, gdzie się znajduje dziesięciu lub więcej majstrów jednego rzemiosła, kunsztu lub profesji, majstry ci składać będą zgromadzenie.
2. Zgromadzenie to, co trzy lata, z dniem 1 stycznia przez właściwego Prezydenta lub Burmistrza zwoływane będzie, w celu obrania jednego starszego i jednego podstarszego.
3. Zgromadzeniu wyborczemu urzędnik municypalny przewodniczy.
4. Nie może być obrany Starszym ani Podstarszym, kto nie jest od lat sześciu majstrem osiadłym.

*) Obowiązują tylko te przepisy, które nie są sprzeczne z prawodawstwem polskiem, a w szczególności z postanowieniami Konstytucji.

5. Wybory następują większością kresek, przez każdego głosującego sekretnie dawanych.

6. Wybrani przed Prezydentem lub Burmistrzem miasta złożą przyrzeczenie, jako sumiennie i podług przepisów urząd swój sprawować będą.

7. Urzędowanie Starszych trwa lat trzy, poczem nowe wybory następują; wychodzący na nowo obrani być mogą.

8. Starszym tym urzędnik Muncypalny jako Komisarz będzie przydany.

9. Czynności wszystkie odbywać się mają w imieniu urzędu starszych rzemiosła, kunsztu, profesji.

Urząd ten składa się z Komisarza muncypalnego, z Starszego i Podstarszego.

Wszystkie podania, świadectwa i t. p. urzędu starszych, przez Komisarza muncypalnego i jednego przynajmniej starszego, lub podstarszego mają być podpisywane.

10. Starszy i podstarszy zastępowani będą w potrzebie przez tych majstrów, którzy na zgromadzeniu wyborczem, najwięcej kresek za sobą mieli, za wezwaniem przez Komisarza muncypalnego.

11. Urząd starszych mieć będzie swoją pieczęć, która w zachowaniu urzędnika muncypalnego zostawać ma.

12. Obowiązkiem urzędu starszych będzie:

- 1) Ułożyć na teraz listę majstrów wszystkich, uczniów i czeladników miejscowych swojego rzemiosła, kunsztu lub profesji, i podać takową Prezydentowi lub Burmistrzowi do zatwierdzenia.
- 2) Dopełniać odtąd przepisów względem uczniów, czeladzi i majstrów niżej wyliczonych.
- 3) Przestrzegać porządku rzemiosła i spokojności warsztatów.

Wo wszystkich tych szczegółach urząd starszych zostaje pod zwierzchnictwem Prezydenta lub Burmistrza właściwego.

TYTUŁ II.

O uczniach.

13. Chcący zostać uczniem winien odtąd zgłosić się do urzędu starszych *).

14. Urząd odmawiać nie może przyjęcia na ucznia wyjąwszy tych, którzyby przez ułomność ciała lub widoczny niedostatek władz umysłowych, do właściwego rzemiosła byli niesposobnymi.

15. Wybór majstra, do którego ma wniknąć w naukę, zależy od rodziców, opiekunów lub przełożonych przyszłego ucznia.

*) Patrz art. 3, 5 i 6 ustawy z dn. 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet (Dz. U. R. P. Nr. 65 poz. 636).

16. Starsi starać się obowiązani, ile możności, o pomieszczenie ucznia, kóryby dla siebie majstra znaleźć nie był w stanie.

17. Majstrowie, którzy nie trzymają uczniów, mają przeciw roboty poddostatkim, mogą być zobowiązani postanowieniem urzędu starszych do przyjęcia takiego ucznia.

18. Wtedy dopiero gdy wszyscy majstrowie mają dostateczną liczbę uczniów, urząd odprawiać może tymczasowo, zgłaszających się dopóki miejsce dla nich pomiędzy znajdującymi się uczniami nie otwórz się.

19. Złożenia rękojmi ze strony ucznia wtedy tylko żądać można:

a) gdyby z natury rzemiosła, kunsztu, lub profesji, rzeczy, materiały znacznej wartości, albo gotowizna powierzona mu została.

b) Albo, jeżeli u innego majstra przez niedbałość, lub lekkomyślność, znaczną sprawił szkodę.

20. Uczeń odbywa próbę czterotygodniową u majstra, do którego wchodzi.

21. Po odbytej próbie, między nim a majstrem nastąpi umowa, obejmująca warunki wszystkie pod którymi w naukę ma być wzięty.

22. Urząd starszych rozpozna umowę, i po przekonaniu się że warunki nie przechodzą zobowiązań pospolicie używanych, onaż zatwierdzi. W przeciwnym razie, warunki któreby uciążliwemi znalazł umiarkuje. Potem jeden egzemplarz umowy u siebie zachowa, lub warunki w księdze zgromadzenia pod tytułem uczniów zapisze¹⁾.

23. Za całą tę czynność uczeń zapłaci najmniej dwa, najwięcej sześć zł. pol., do skrzynki rzemieślniczej w kasie miejskiej, podług oznaczeń szczególnych dla każdego rzemiosła, która wyda Prezydent lub Burmistrz miasta.

Wyjęci są od takowej opłaty dzieci ubogich, którzy złożą świadectwa ubóstwa do urzędu miejscowego.²⁾

24. Majster winien uczniowi podać sposobność nabycia wszelkich znajomości, które do porządnego prowadzenia rzemiosła są potrzebne.

25. Przestrzega obyczajów jego, zachowania prawideł religijnych, ażeby unikał powodów do wykroczeń a do ciągłej, użytecznej nawykał czynności.

26. Biorący ucznia, który w czytaniu, pisaniu i religji swego wyznania potrzebnej nauki nie ma, obowiązany w celu udzielenia mu takowej, najmniej godzin sześć w tydzień posyłać go do szkoły.³⁾

27. Uczeń, tak w czynnościach rzemiosła jako i wszelkich domowych, winien posłuszeństwo swojemu majstrowi.

28. W rzeczach rzemiosła dotyczących, pod niebytność lub zatrudnienie majstra, słuca pierwszego czeladnika.

¹⁾ Patrz ustawę z dn. 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

²⁾ Obecnie wysokość opłat ustalają dla poszczególnych miast cechy; ustalone opłaty zatwierdza Burmistrz.

³⁾ Patrz art. 6 i 9 ustawy z dn. 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

29. Do zatrudnień domowych tyle tylko majster mocen używać ucznia, ile ten przez to nauczenia się rzemiosła nie zaniedba.¹⁾

30). Majstrowi służy władza miernej ojcowskiej kary względem ucznia swojego.

31. Pod niebytność lub zatrudnienie majstra, ma prawo pierwszy czeladnik ukarania miernie ucznia, w rzeczach rzemiosła.

32. Uczeń, który od majstra swego doznaje złego obejścia, po przekonaniu si ęo tem urzędu starszych, ma być aż do wyjścia lat nauki do innego majstra przesadzonym. Koszta stąd wynikające ponosi majster przeszły.

33. W przypadku śmierci majstra, uczeń, rodzice, opiekuni lub przełożeni jego, mają wybór zostawić go przy wdowie, któraby toż rzemiosło dalej utrzymywała, lub przenieść do innego majstra.

34. W ostatnim razie z pieniędzy, jakie za naukę zapłacone być mogły, należy się powrócić uczniowi tyle, ile za nieukończone lata nauki urząd starszych oznaczy.

35. To samo ma miejsce, skoro wdowa zaprzestanie rzemiosła, lub majster do prowadzenia onego niesposobnym będzie.

36. W umieszczeniu u innego majstra takowego ucznia, urząd starszych ma być pomocnym.

37. Pomiędzy ubiegającymi się o przyjęcie, uczeń, który do innego majstra ma być przeniesiony, przed wchodzącym dopiero ma pierwszeństwo.

38. Jeżeli uczeń bez danej sobie przyczyny zbiega od majstra, należy się temuż zapłata za naukę za cały rok bieżący, podług umowy. Prócz tego za wszelkie dla siebie uszczerbki wynagrodzonym być powinien, podług oznaczenia urzędu.

39. Uczeń taki, gdyby powtórnie wchodził w naukę do innego majstra, na żądanie tegoż, lata nauki na nowo ma rozpoczynać.

40. Jeżeli uczeń chce przejść do innego rzemiosła, majster od którego wychodzi, żądać ma opłaty za naukę za czas upłyniony, stosownie do uznania starszych.

41. Dopóki czas i warunki umowy uzupełnione nie zostaną, majster do wyzwolenia ucznia zobowiązany być nie może.

42. Jeżeli uczeń nie jest w stanie opłacenia umówionej należności za naukę, winien odstąpić majstrowi pewny czas, który urząd starszych oznaczy.

43. Ucznia wykraczającego przeniawierstwem, upornie nieposłusznego, któryby osobę lub rodzinę majstra uczynkiem, bądź słowami obrażał, który pomimo napomnień i kar, swych nagannych postępów nie poprawia, albo do nauczenia się rzemiosła niezdolnym się okaże, majster jest mocen oddalić z wiedzą urzędu starszych. W takim razie opłaty umówione za naukę za czas upłyniony żądać ma prawo. W przypadkach zaś wykroczenia kryminalnego, podług przepisów prawa postąpiono będzie.

44. W przypadku słabości ucznia, majster staranie o nim mieć powinien.

¹⁾ Patrz art. 10 ustawy z dn. 2.VII 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

45. Jeżeli słabość mniej niż 3-miesięczną naukę jego przerwie, przerwa ta z umówionego przeciągu nauki potrącona nie będzie.

46. Jeżeli zaś choroba trwała dłużej, zależy od zdania majstra i urzędu starszych, ile uczeń za czas opuszczony odczytać się powinien.

47. Majster skrócić może uczniowi lata nauki, w nagrodę jego pilności. Skrócenie to jednak przechodzić nie ma jednej trzeciej części przeciągu nauki, przepisami lub zwyczajem oznaczonego. Do takiego skrócenia zawsze przychylenie się urzędu starszych jest potrzebnem.

48. Po odbytych przeciągu nauki, majster obowiązany jest ucznia swojego stawić przed urzędem starszych do egzaminu, czyli popisu. Majster o ukończonej nauce, i dobrem się jego sprawowaniu w takim razie da świadectwo.

49. Podczas popisu, urząd starszych przybrać ma dwóch majstrów, z liczby wyrażonych w artykule 10. Z tymi wspólnie rozpozna postępek ucznia w rzemiośle, przez zadanie mu do wyrobienia jakiej sztuki czeladniczej. Również uczynią mu zapytania z nauki religijnej i czyli umie czytać i pisać. Gdy z takowego popisu okaże się zdatnym, czeladnikiem mianowany zostanie. Tym końcem zapisany będzie w księgę zgromadzenia, pod tytułem czeladników, i otrzyma list wyzwolenia, opatrzony pieczęcią i podpisem urzędu, za co opłaci najmniej 10, najwięcej 20 złotych do skrzynki rzemieślniczej w kasie miejskiej.¹⁾

50. Biesiady i tym podobne wydatki, tudzież nieprzystojne albo zdrowiu szkodliwe zwyczaję, w takim razie zupełnie się zakazują.

51. Majster pod karą wynagrodzenia strat i uszczerbków, nie może przetrzymywać ucznia, ani odmawiać mu świadectwa uwolnienia, skoro ten zobowiązaniom swym zadosyć uczynił.

Straty te i uszczerbki oszacowane będą w trójnasób ceny zwyczajnej, dni roboczych, od czasu ukończenia nauki. Wynagrodzenia tego dopilnuje urząd starszych.

52. Nie wolno nikomu przyjmować ucznia bez świadectwa uwolnienia. Przyjmujący nagrodzi straty wszystkie przeszłemu majstrowi, uczeń zaś wrócić powinien do majstra, którego nieprawnie opuścił.

TYTUŁ III.

O czeladnikach.

Oddział I.

O książkach rzemieślniczych.

53. Czeladnik każdy opatrzony będzie bezpłatnie przez urząd starszych w książkę rzemieślniczą.

54. Książka ta nie podlega opłacie. Stronice jej są oznaczone liczbą i parafowane, w większych miastach przez Komisarza Muncy-palnego, przydanego do urzędu starszych, w innych przez Burmistrza.

¹⁾ Patrz odnośnik do art. 23.

Wyrażać ma imię i przezwisko czeladnika, jego wiek, miejsce urodzenia, postać, profesję i nazwisko majstra, u którego pracuje.

Ma być sprawiona z opłat wpływających do skrzynki rzemieślniczej w kasie miejskiej.

55. Czeladnik wchodzący w robotę, winien dać zapisać w książkę swą przez majstra do którego wchodzi, dzień wstępu swojego, i złożyć w jego ręce książkę gdy tego zażąda. Majstra, któryby zapisania tego nie chciał lub nie mógł dopełnić, zastąpi urząd starszych bez wszelkiej opłaty.

56. Wychodzącemu z roboty, majster w tejsze książce zapisze za kwitowanie, lub w zastępstwie jego jak wyżej, urząd starszych.

57. Majster odmawiający wydać książkę, lub zapisać zakwitowanie bez ważnej przyczyny wychodzącemu czeladnikowi, szkody i uszczerbki wszelkie, w potrójnej cenie dni roboczych, winien będzie onemu nagrodzić.

58. Czeladnik, który otrzymał pieniądze zgóry, lub zobowiązał się robić czas oznaczony, nie może żądać wydania książki i zakwitowania siebie, aż gdy dług odrobi i zobowiązaniom swym zadość uczyni, jeśli takie jest żądanie majstra.

59. Przyjmujący czeladnika bez książki i zakwitowania z ostatniego pobytu, winni będą powrócić straty i uszczerbki wszelkie, komu bądź stąd wyniknąć mogące, i opłacić karę policyjną 30 zł.

60. Czeladnik krajowy, bez takiej książki i zakwitowania, za włączenie poczytany będzie.

61. Nowa książka czeladnikowi wydana być nie może, jak za okazaniem dawnej, już nie mogącej być użytą w urzędzie starszych. Długi i zobowiązania się z książki dawnej w nową przeniesione zostaną.

62. Gdyby książka dawna przypadkiem zaginęła, nowa czeladnikowi wydana być nie ma, jak po ścisłem rozpoznaniu i udowodnieniu, jako żadna do tego nie zachodzi pretensja.

63. Każde zakwitowanie zaświadczone będzie przez Komisarza Muncyपालnego, przydanego do urzędu starszych, lub jednego z starszych.

64. W miastach, gdzie niemasz zaprowadzonego urzędu starszych, książki te Burmistrze pracującej czeladzi wydawać i zaświadczać będą.

Oddział II.

O latach wprawy i wędrowaniu.

65. Czeladnik każdy tyle lat odłoży na wprawę i wędrowanie, ile właściwemu rzemiosłu jest zwyczajem, nigdy jednak mniej nad dwa lata.

66. Czeladnik może wnijsć w służbę prywatną bez uszczerbku praw swoich. Czas jednak w tejsze spędzony, na lata wprawy przyjęty mu nie będzie.

67. Prezydent miasta lub Komisja Wojewódzka może uwolnić od obowiązku wędrowania, ale nie od lat czeladniczej wprawy, w artykułach 65 przepisanych.

Oddział III.

O przybyłych czeladnikach.

68. Przybyły czeladnik zaraz u starszych rzemiosła, stawić się powinien.

69. Ci żądać mają od niego złożenia, jeśli jest obcym, świadectwa roboty (Kundschaft albo livret zwanego): jeśli już w kraju pracował, książki rzemieślniczej.

70. Jeżeli ani pierwszego, ani drugiego okazać nie może, urząd starszych odeśle go do Prezydenta lub Burmistrza miasta. W takim razie, jeżeli jest krajowiec, winien być odprawiony na miejsce z którego przychodzi; jeżeli jest zagraniczny, Prezydent może mu dozwolić pracować za rozpoznaniem, czyli nie jest podejrzanym i zostawując go pod pewnym dozorem.

To się jednak ściągając nie ma do rzemieślników, umyślnie do służby partykularnej sprowadzonych, lub w nią wchodzących, których roboty jedynie tylko na własną potrzebę sprowadzającego, a nie na sprzedaż użyte być mają.

71. Skoro czeladnik usprawiedliwi się świadectwem roboty, lub książką rzemieślniczą, takowe mają być u urzędu starszych w zachowanie złożone.

72. Takiemu czeladnikowi starsi starać się powinni o wyszukanie roboty, i dopóki tej nie znajdzie, udzielać mu wsparcie, podług zwyczaju, za udaniem się do Prezydenta miasta, ażeby z wpływów skrzynki rzemieślniczej była taka pomoc załatwioną.

73. Po wyjściu trzech dni, gdyby nie mógł znaleźć roboty, ma być w dalszą wędrowkę wyprawiony.

74. Wchodzącego zaś w robotę takowego czeladnika Urząd starszych opatrzy w książkę rzemieślniczą, podług przepisu art. 53 lub złożoną onemu powróci. Świadectwo roboty (Kundschaft), jeżeli jakie złożone zostało, aż do wyjścia w dalszą wędrowkę u siebie zachowa.

75. Winni starsi zapisywać majstrów, czeladzi potrzebujących, przybyłą zaś czeladź wskazywać do tych, którzy się najpierw zgłosili.

76. Wszakże należy się w takim razie pierwszeństwo wdowom utrzymującym rzemiosło, i majstrom przez starość lub inne nieszczęście podupadłym.

77. Pierwszeństwo to nie więcej jak do trzech razy wdowie służy.

78. Jeżeli majster, czeladnika swym kosztem sprowadził, i o tem wcześniej urząd uwiadomił, takowego w żadnym razie odbierać mu nie można.

79. Leczenie i opatrywanie w chorobie, przybyłego czeladnika, bądź już zostawał w robocie, lub przeciwnie, jeżeli jest bez sposobu, z skrzynki czeladniczej następować winno, a w niemożności tej, z opłat rzemieślniczych wpływających do kasy miejskiej.

80. Gdyby te nie starczyły, z funduszu ubogich, a w niedostatku tego, z kasy miejskiej ma być opatrywany.

81. Prezydent lub Burmistrz miasta przeto pod własną odpowiedzialnością przestrzegać powinni, ażeby czeladnik chorobą złożony, bez

pomocy zostawiony, albo przed dostatecznym wyzdrowieniem, dalej wyprawionym nie był.

Oddział IV.

Dozór nad czeladnikami i ich obowiązki.

82. Majster obowiązany czuwać nad sprawowaniem się czeladników: napominać ich, ażeby obowiązków religji swego wyznania nie zaniedbywali, a spokojne, i porządne życie wiedli. Od występków zaś, i wykroczeń ma ich wstrzymywać.

83. Czeladnik obowiązany, zleconą sobie od majstra robotę podejmować ochoczo, wiernie i pilnie wykonywać.

84. Tylko w niedzielę i święta, prawami krajowemi oznaczone, są wolni od obowiązku roboty.

85. Czeladnicy, którzy w dniu, do roboty prawem oznaczone, takową przerywają, karami policyjnemi, do obowiązku swojego zwróconymi będą.

86. Trwający uporem, w takim nadużyciu czeladnik, na tygodni cztery, do domu kary i poprawy będzie oddany, z odebraniem mu jego listu wyzwolenia.

87. Takowy nie wprzód wydanym mu będzie, aż gdy po wytrwaniu kary, poprawę przyrzecze, i o rzetelności przyrzeczenia tego władza miejscowa przekona się.

88. Majster, którego czeladź w dniu do pracy przeznaczone, od takowej usuwa się, winien pod karą 6 do 18 zł. donieść o tem Prezydentowi lub Burmistrzowi miasta.

89. Na żadnej gospodzie, czeladź do roboty zobowiązana, w dniu do pracy przeznaczone, nie ma być cierpianą w zwyczajne godziny roboty, tem mniej zaś tymże jedzenie lub trunki dawane.

90. Gospodarz przeciw temu wykraczający, podpadnie karze 12 do 30 zł.

91. Czeladnik obowiązany stosować się do urzędzeń domowych majstra, u którego w robocie zostaje.

92. Domowej pracy, żaden majster od czeladnika swojego, żądać nie ma prawa.

93. Czeladnik nie może się zatrudniać robotą inną, niż tą, która mu od jego majstra została wskazaną.

94. Żaden majster nie ma odmawiać drugiemu czeladników u tegoż w robocie będących, pod karą 30 zł.

95. Jednak wdowom, rzemiosło utrzymującym, na żądanie czeladnik najzdadniejszy winien być oddany.

96. Jeżeli w takim razie majster jednego tylko ma czeladnika, i tego wdowie oddać musi; w tedy od innego majstra, mającego kilku czeladzi, udzielenia sobie jednego żądać ma prawo.

97. Gdy kilka wdów zgłasza się o jednego czeladnika, Urząd starszych rozstrzyga między niemi, stosownie do pierwszeństwa nastąpnego zgłoszenia.

98. Prawo wyż opisane jednak nie więcej, jak do trzech razy, wdowie służy.

99. Jeżeli majster zapadnie na długą chorobę, żądać może odstąpienia czeladnika jednego od innych majstrów.

100. Do odstąpienia tego, ten szczególnie majster jest obowiązany, u którego najwięcej czeladzi znajduje się w robocie.

101. Jeżeli liczba czeladzi u kilku majstrów jest ta sama, wtedy odstąpienie przypada na najmłodszego z nich.

102. Po wyzdrowieniu, majster takowy, winien zwrócić otrzymanego czeladnika, na żądanie, przeszłemu majstrowi.

Oddział V.

O wyjściu czeladników.

103. Majster chcący odprawić czeladnika, obowiązany dwa tygodnie wprzód mu wypowiedzieć.

104. Bez takiego wypowiedzenia majster czeladnika natychmiast odprawić może:

- a) Skoro ten, osobę albo rodzinę jego uczynkiem, lub słowami obraża.
- b) Gdy jest ciągle nieposłusznym, i opornym zleceniom majstra.
- c) Gdy żonę lub dzieci jego uwodzi.
- d) Za kradzież, i przemieszczenie udowodnione,
- e) Gdy nawyka bez wiedzy, i zezwolenia majstra, nocą za domem przepędzać.
- f) Za nieostrożność z ogniem, gdy napomnienia o to dawane są są bezskutecznymi.

105. Równie czeladnik opuścić może majstra, byle mu na dni 14 wypowiedział.

106. Majster mocen nie przyjąć wypowiedzenia, jeżeli dzień odejścia, wypada na jarmark walny, bądź w dwa tygodnie przed tymże jarmarkiem, albo świętami wielkimi.

107. Jeżeli majster dopuścił się skrzywdzenia osoby czeladnika, bez gwałtownego powodu, tenże opuścić go natychmiast może.

108. Wychodzącego czeladnika majster w książce zakwituje, jak w art. 56 przepisano.

109. Udającemu się w dalszą wędrowkę czeladnikowi, świadectwo jego roboty (Kundschaft) powrócone być nie może, przez Urząd starszych, bez zezwolenia majstra, u którego ostatnio zostawał. W przypadku jednak, gdy starsi przyczynę zezwolenia majstra, za niedostateczną uznali, wniosą Prezydentowi, który rzecz rozstrzygnie.

110. Majster pod własną odpowiedzialnością nie ma zezwolić na wydanie mu rzeczoności świadectwa, skoro jest uwiadomiony o długach czeladnika.

111. Owszem, Urzędowi starszych natychmiast donieść o tem obowiązany.

112. Gdy majster przeciw wyjściu czeladnika nie ma nic do nadmienienia, lub po uprzątnieniu zaszłej przeszłości, świadectwo roboty ma być powrócone czeladnikowi. Na książce rzemieślniczej zaś zaświadczy urząd starszych, ile czasu zostawał na miejscu, oraz jak się podług zaświadczenia majstrów swych sprawował.

113. Za wydaniem mu świadectwa roboty, i książki rzemieślniczej, czeladnik natychmiast w podróż udać się powinien.

114. Jeżeli w tym przypadkowa zajdzie trudność, świadectwo swojej roboty, i książkę rzemieślniczą, powtórnie złoży do urzędu.

115. Gdy ani pierwszego, ani drugiego nie dopełni; na doniesienie urzędu, za włóczęgę poczytany zostanie.

Oddział VI.

O skrzynce czeladniczej.

116. Czelnadnicy, mogą mieć skrzynkę własną, z składek swych na wspólne potrzeby, osobliwie dla wsparcia chorych lub podupadłych czeladników.

117. Poboru jednak i użycia tego dojrzy Urząd starszych.

TYTUŁ IV.

O majstrach.

118. Odtąd, ażeby zostać majstrem, trzeba być wprzód uczniem. potem czeladnikiem, i jako taki odbyć przepisane lata wprawy, i wędrówki. Poczem z listem wyzwolenia i książką rzemieślniczą, lub świadectwami roboty, toż udowodniającemi zgłosić się ma ochotnik do Urzędu starszych.

119. Urząd ten, za przybraniem dwóch biegłych z majstrów wyrażonych w art. 10, nakaże mu zrobienie sztuki mistrzowskiej, która pod dozorem Urzędu, bez czyjej bądź pomocy, ma być wykonaną.

120. Sztuka mistrzowska zadawana jest z kilku szczegółów, najwięcej w rzemiośle wyrabiających się.

Nie należy nakazywać sztuk zbyt kosztownych, lub na które trudno znaleźć kupca.

Prezydent miasta Warszawy wyda bliższe w tej mierze przepisy; zastosowane do zwyczaju właściwego kunsztu, lub profesji, do których się miasta inne stosować mają.

121. Tenże urząd, z przybranymi majstrami, sztukę zrobioną ściśle rozpozna.

122. Jeżeli większością zdań, sztuka za niedoskonałą będzie uznana. Urząd podającego się majstra, dopóty odsunie, dopóki przez lepiej zrobioną sztukę nabycia dostatecznej zdolności nie udowodni.

123. Kto do trzech razy niedoskonałą wystawi sztukę, ma być na zawsze odsunięty.

124. Jeżeli Urząd starszych, sztukę zrobioną odrzuca, obowiązkiem jest urzędnika municypalnego, spisać wywód słowny powodów takowego odrzucenia.

125. Urzędnik ten przestrzegać winien, ażeby żadna nagana, którąby z uporu lub chęci nieprawnych zysków wypływała, nie miała miejsca.

126. Odsunięty, ma prawo żądać od Prezydenta lub Burmistrza miasta, ażeby powody tego urzędownie były rozpoznane.

127. Prezydent lub Burmistrz, jeśli powody te wątpliwemi znajdzie; zdania innych biegłych zasiągnie, przy przełożeniu im tak sztuki mistrzowskiej, jako i spisanego względem onej wywodu słownego.

128. Skoro sztuka mistrzowska zostanie zrobioną i przyjętą, niezwłocznie i bez żadnych formalności ma być w księgę zgromadzenia, pod tytułem majstrów zapisany, za co opłaci najmniej 30, najwięcej 60 zł. do kasy miejskiej, stosownie do bliższych ogólnych rozporządzeń miejscowej władzy.

129. Czeladnik nie będący w stanie złożenia listu wyzwolenia, lecz któryby lat trzy jako czeladnik pracował i sztukę mistrzowską zrobił, winien być za majstra przyjęty.

130. Przybyły do innego miasta majster i chcący tam osiąść, zgłosi się o to do urzędu starszych.

Nowa jednak sztuka mistrzowska od niego żadaną być nie może, jeżeli złoży przepisane poprzedniemi artykułami świadectwa nauki, wprawy czeladniczej i popisu na majstra.

131. Cudzoziemcy majstrowie do kraju przybywający, wolni są od wszelkich opłat; czeladnicy zaś obcy, chcący zostać majstrami, podlegają przepisom, jakie względem majstrów są wydane.

Wyłączeni są jednak z pod tego obowiązku wszelcy rzemieślnicy, którzyby patent na sprawowanie rzemiosła swego od wyższego Rządu otrzymali.

132. Nikomu pod żadnym pozorem przyjęcie na majstra odmówione być nie może, kto warunkom powyższym, zadość uczyni.

T Y T U Ł V.

Przepisy ogólne.

133. Gdzie mniej jest niż dziesięciu majstrów jednego rzemiosła, majstry ci, do innego lub innych miast dołączeni będą, dopokąd w takowym rzemieślniczym okręgu uzupełniona liczba przepisana majstrów się nie znajdzie.

Między tymi Komisja Wojewódzka starszych oznaczać będzie, i tym Burmistrza lub urzędnika Muncypalnego przyda; gdyby zaś dla niektórych rzemiosł, liczba przepisana majstrów w całym obwodzie, lub nawet Województwie nie znajdowała się, natenczas Komisja Wojewódzka wyznaczy z tej liczby, która się znajduje, jednego starszego i jednego podstarszego.

134. Wpływy wyżej oznaczone i kary porządkowe, do skrzynki rzemieślniczej w kasie miejskiej, na rzecz każdego rzemiosła składane, na dobro tegoż rzemiosła używane, i w końcu roku obrachowane będą; Urząd starszych zaś rachunek przejrzy i zaświadczy.

135. Urząd ten składek żadnych na majstrów naznaczać nie jest mocen.

136. Wolno jest majstrom uchwalić, z zatwierdzeniem Prezydenta lub Burmistrza, (w mniejszych miastach z wiedzą Komisarza Obwodowego) między sobą składkę coroczną, na wsparcie majstrów podupadłych, wdów lub dzieci pozostałych i utworzyć w tym celu kasę, któ-

ra pod dozorem Urzędu starszych zostawać będzie. Składka ta, przecie jest zupełnie dobrowolna, ani nowo wchodzących uczniów, czeladzi i majstrów ciążyć może.

137. Pod karą surową umawiać nie mają majstry między sobą ceny wyrabianych przez siebie szczegółów.

138. Prezydent miasta Warszawy, w innych zaś miastach Komisja Wojewódzka, zwolnić mogą w szczególnych przypadkach prawidła art. 118 i następnych, względem majstrów przepisane, gdzieby potrzeba lub użyteczność tego była uznana.

W takim razie, uwolnionemu wydadzą szczególne pozwolenie, na mocy którego zarówno z majstrami, przez urząd starszych przyjętymi, rzemiosło sprawować będzie.

139. Sprzedaż gotowej roboty, nikomu, ani w żadnym miejscu, bronioną być nie może.

140. Fabryki i rękodzielnie założyć się mogące, nie są objęte temi przepisami, lecz czeladź w nich pracująca w książki rzemieślnicze opatrzona być powinna.

Pozwolenia na nie, w Warszawie Prezydent, w innych miastach, Komisje Wojewódzkie wydać mają.

141. Kary porządkowe nie inaczej, jak przez właściwy sąd policyjny wymierzane będą, za wysłuchaniem w potrzebie Urzędu starszych.

142. W tenże sposób, spory wszelkie, o wynagrodzenie między uczniami, czeladnikami i majstrami przez Urząd starszych niezafatwione, rozstrzygać ma sąd właściwy.

143. W rzeczach policji rzemiosła dotyczących, Urząd starszych wnioski swe czyni do Prezydenta, lub Burmistrza miasta.

144. Urząd starszych, w potrzebie ma pieczęć o dzieciach pozostałych majstrów; aż do ich opatrzenia.

145. Wszelkie dawne przepisy i zwyczaje cechowe, ile urządzeniu temu przeciwne, są uchylone.

146. Wolno jest żydom przy zachowaniu powyższych przepisów, wszelkie rzemiosła i fabryki po miastach sprawować, byleby oraz zachowane były prawidła i urzędnienia policyjne, im służące.

147. Ktokolwiek od wyższej władzy patent na nowe wynalazki lub wydoskonalenia uzyska, mocen będzie, w Królestwie Polskiem takowe na swój pożytek wykonywać, i nikt przez przeciąg lat na które patent jest wydany, nie może na prawo jego następować, ani teźże samej czynności sprawować, chyba za innym do niej przydatkiem przydatkiem, lub udoskonaleniem, także dla siebie patent od wyższej władzy otrzymał.

Uskutecznienie postanowienia tego Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji polecamy.

Działo się w Warszawie na posiedzeniu Rady Administracyjnej dnia 31 grudnia 1816 r.

(—) Podpisano: Zajączek.

, Dzień ogłoszenia dnia 5 marca 1818 r.

POSTANOWIENIE KSIĘCIA NAMIESTNIKA

z dn. 11 stycznia 1817 r.

O URZĄDZENIU KUPIECTWA.

(Dziennik Praw Nr. 17, Tom czwarty, Str. 159*).

W Imieniu Najjaśniejszego A l e x a n d r a I. Cesarza Wszech Rosji, Króla Polskiego etc. etc. etc.

Namiestnik Królewski w Radzie Stanu

Cheąc przez stosowne urządzenie kupiectwa zapewnić porządek, a z tym wzrost handlu krajowego,

Na przełożenie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, postanowiliśmy i stanowimy:

TYTUŁ I.

O starszych kupiectwa,

1. W każdym mieście, gdzie się znajduje 10 lub więcej kupców, ci składać będą zgromadzenie.

2. Zgromadzenie to, co trzy lata dnia 1-go stycznia, przez właściwego Prezydenta lub Burmistrza zwoływane będzie, w celu obrania z pomiędzy siebie jednego starszego i jednego podstarszego.

3. Wyłączeni są z tego zgromadzenia:

- a) kto nie jest od lat dwóch kupcem osiadłym,
- b) kto upadł w handlu,
- c) kramarze, tandeciarze i t. p.

Listę głosujących Prezydent lub Burmistrz miasta przed każdym wyborem stosownie ustanowi.

4. Zgromadzeniu w czasie wyborów urzędnik municypalny przewodniczyć będzie.

5. Wybory nastąpią większością kresek przez każdego głosującego, sekretnie dawanych.

*) Obowiązują tylko te przepisy, które nie są sprzeczne z ustawodawstwem polskim, a w szczególności z postanowieniami Konstytucji.

6. Wybrani przed Prezydentem lub Burmistrzem dadzą przyzreczenie jako sumiennie i podług przepisów urząd swój sprawować będą.

7. Urzędowanie starszych trwa lat trzy, poczem nowe wybory nastąpią. Wychodzący na nowo obranymi być mogą.

8. Czynności wszystkie odbywać się mają w imieniu starszych kupiectwa. Starszym tym urzędnik municypalny jako Komisarz będzie przydany.

Postanowienia, świadectwa i t. p. starszych w miarę potrzeby przez Komisarza municypalnego będą stwierdzane.

9. Starszy i podstarszy zastępowani będą w potrzebie przez tych kupców, którzy na zgromadzeniu najwięcej kresek za sobą mieli.

10. Starsi kupiectwa mieć będą swoją pieczęć, która przy komisarzu municypalnym ma zostawać.

11. Obowiązkiem starszych będzie:

1. Ułożyć na teraz listę kupców wszystkich, uczniów i czeladników w mieście będących i podać takową Prezydentowi lub Burmistrzowi do zatwierdzenia.

2. Dopełniać odtąd przepisów względem uczniów, czeladzi i kupców, niżej wyłuszczonej.

3. Przestrzegać porządku i dobrej wiary w kupiectwie.

Starsi zostają pod zwierzchnictwem Prezydenta lub Burmistrza miasta.

TYTUŁ II.

O uczniach.

12. Każdy chcący zostać uczniem winien zgłosić się do starszych kupiectwa.¹⁾

13. Uczeń ma umieć czytać i pisać po polsku, znać rachunki, oraz naukę moralną i religijną.

W przeciwnym razie przyjmujący go kupiec, obowiązany będzie posyłać go do szkoły.²⁾

14. Starsi odmawiać nie mogą przyjęcia ucznia, wyjąwszy widocznie niesposobnych.

15. Wybór kupca, do którego oddanym będzie w naukę, rodzicom, opiekunom lub przełożonym przyszłego ucznia jest zostawiony.

16. Starsi starać się powinni ile możności o pomieszczenie ucznia, który sam tego dla siebie wynaleźć nie może.

17. Kupiec powolny być ma wezwaniu starszych w przyjęciu ucznia, jeżeli utrzymać go jest w stanie.

18. Złożenie rękojmi ze strony ucznia wtedy tylko żądać można:

a) gdy mu towary znacznej wartości lub gotowizna zostaje powierzoną.

¹⁾ Patrz art. 3, 5 i 6 ustawy z dn. 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet (Dz. U. R. P. Nr. 65 poz. 636).

²⁾ Patrz art. 6 i 9 ustawy z dn. 2.VII. 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

b) albo, jeżeli u innego kupca już przez niedbałość lub lekkomyślność znaczną zrzadził szkodę.

19. Uczeń, po 6-tygodniowej próbie, jeśli się okaże zdatnym, między rodzicami, opiekunami lub przełożonymi jego, a kupcem w naukę go biorącym, nastąpi umowa, obejmująca warunki wszystkie przyjęcia.

20. Starsi po rozpoznaniu warunków, jeśli te nie przechodzą zobowiązań zwykle używanych, umowę zatwierdzą. W przeciwnym razie warunki uciążliwe sprostują. Czynności tej wywód słowny spisany będzie. Warunki umowy w księdze zgromadzenia pod tytułem uczniów zapisane zostaną.¹⁾

21. Za całą tę czynność zapłaci uczeń najmniej 10, najwięcej 20 złotych do skrzynki kupieckiej w kasie miejskiej, podług oznaczenia władzy miejscowej.

Wyjęte są od tej opłaty dzieci rodziców ubogich, za złożeniem od władzy miejscowej świadectwa ubóstwa.²⁾

22. Przyjętego ucznia kupiec w domu swoim trzymać powinien, przestrzegając moralności jego, obyczajów i zachowania przepisów właściwej religji.

Winien mu dać sposobność nabycia wszelkich wiadomości, jakie do porządnego prowadzenia handlu są potrzebnymi.

23. Uczeń ma być posłusznym swemu pryncypałowi, czynności handlu się dotyczące wiernie i ochoczo wykonywać, przestrzegając korzyści jego, i żadnej nie opuszczać sposobności do nabycia dokładnej nauki kupiectwa, tudzież porządnego utrzymywania rachunkowości.

24. Pryncypałowi służy władza miernej ojcowskiej kary, względem ucznia.

25. Pod niebytność, lub w czasie innych zatrudnień pryncypała, pierwszy czeladnik mocen ukarać ucznia w rzeczach handlu.

26. Uczeń, któryby doznawał ze strony swego pryncypała ciężkiego obejścia, ma być przesadzony staraniem starszych do innego kupca aż do ukończenia lat swojej nauki.

Przeniesienie to zapisane będzie w księdze zgromadzenia pod tytułem uczniów. Nastąpi kosztem pryncypała przeszłego. Odbyte lata nauki uczniowi u nowego pryncypała będą przyjęte.

27. W przypadku śmierci pryncypała, uczeń, bądź rodzice, opiekun i przełożeni jego, mają wybór zostawić go przy wdowie lub przenieść do innego kupca.

W ostatnim razie, pieniądze jakieby za naukę z góry zapłacone były, powrócone zostaną uczniowi, w ilości oznaczonej przez starszych.

28. To samo ma miejsce, gdy wdowa zaprzestanie handlu, lub kupiec znajdzie się w niemożności onego prowadzenia.

29. We wszystkich tych przypadkach, starsi ile możności o umieszczenie ucznia starać się będą.

30. Jeżeli uczeń bez żadnej przyczyny zbiegnie od pryncypała swojego, powinny temuż być zapłacone pieniądze za naukę podług umowy za cały rok bieżący, i prócz tego mają mu być wynagrodzone wszyst-

¹⁾ Patrz ustawę w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

²⁾ Patrz ustawę w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

kie uszczerbki, jakie przez ucieczkę ucznia lub przez koszt w przyjmowaniu innego na jego miejsce mógł ponieść.

31. Jeżeli taki uczeń wnijdzie powtórnie w naukę do innego kupca, obowiązany przeciąg nauki na nowo rozpocząć, gdy tego żądać będzie kupiec, do którego wchodzi.

32. Ucznia, wykraczającego przemieszczeniem, upornie nieposłusznego, niepoprawnego, który pryncypała swojego lub jego rodzinę uczynkiem albo słowami obrażać poważy się, tudzież który przez starszych za niezdadnego do nauczania się będzie uznany, pryncypał oddalić ma prawo, i żądać wynagrodzenia za spędzony czas nauki.

33. W przypadku słabości ucznia, pryncypał staranie o nim mieć powinien.

34. Słabość, jeżeli mniej trwa niż miesiące trzy, z przeciągu nauki potrąconą nie będzie.

W razie choroby dłuższej, starsi postanowią, czyli uczeń obowiązany odczytać się za czas opuszczony.

35. Przeciąg nauki kupiectwa przeznaczają się lat cztery.

36. Pryncypał, skrócić może uczniowi przeciąg ten w nagrodę jego pilności, rokiem jednym.

Do takiego skrócenia zezwolenie starszych zawsze jest potrzebnem.

37. Po odbytem przeciągu nauki obowiązany pryncypał stawić ucznia swego przed starszymi do egzaminu czyli popisu, oraz o ukończonej nauce i dobrem jego sprawowaniu się dać świadectwo.

38. Starsi rozpoznają postępek ucznia w nauce szkolnej, religijnej tudzież w wiadomościach i w służbie kupiectwa. Gdy przez takowy popis swoją zdolność okaże, czeladnikiem zostanie mianowany. Tym końcem zapisany będzie w księdze zgromadzenia, pod tytułem czeladników, i otrzyma list wyzwolenia, opatrzony pieczęcią i podpisem starszych, za co opłaci najmniej 24, najwięcej 48 zł. polskich, do skrzynki kupieckiej w kasie miejskiej.

39. Przeciwnie, jeśli starsi nie uznają jego zdolności za dostateczne, mogą mu odmówić wydania listu i przedłużyć czas nauki, za uczynieniem raportu Prezydentowi lub Burmistrzowi miasta.

40. Kupiec nie może przetrzymać ucznia, ani odmawiać mu świadectwa uwolnienia, skoro ten zobowiązaniom swoim zadość uczynił, pod karą wynagrodzenia strat i uszczerbków, równających się trójnasób zwyczajnej opłacie służebnej. Tego uskutecznienia starsi dopilnują.

41. Nikt nie jest mocen przyjmować ucznia nie opatzonego w świadectwo uwolnienia, pod karą wynagrodzenia uszkodzeń wszelkich pryncypałowi, którego opuścił, niemniej pod opłaceniem kary porzadkowej od 30 do 60 złotych.

TYTUŁ III.

O czeladnikach.

42. Opatrzony w list wyzwolenia, winien praktykować najmniej lat dwa, jako czeladnik, wyjąwszy przypadek wyrażony w artykule 53.

Może zostać u kupca gdzie był w nauce, lub wnieść w służbę do innego.

43. W każdym przypadku między czeladnikiem w służbę wcho-
dzącym, a kupcem onego przyjmującym, następuje umowa.

44. Czeladnik, na trzy miesiące wprzód kupca, od którego chce
wyjść uprzedzić powinien.

45. Czeladnik wychodzący otrzyma świadectwo od swego pryn-
cypała, obejmujące zakwitowanie zupełne czeladnika przez kupca. Ma
być wizowane od starszych.

46. Nikt bez takiego świadectwa i zakwitowania nie jest mocen
przyjmować czeladnika, pod karą wyrażoną w artykule 41.

47. Obcy czeladnik w trzy dni od przybycia swojego, u starszych
stawić się powinien, którzy zawizują świadectwo jego służby, i o po-
mieszczenie onego postarają się.

Gdyby zaś świadectwa były niedokładne, Prezydentowi miasta
doniosą.

48. Czeladnik o kradzież sądownie przewidziony i skazany.
prawa swe w kupiectwie utracą.

T Y T U Ł I V .

O k u p c a c h .

49. Odtąd chcący zostać kupcem zgłosi się o to do właściwego
Prezydenta lub Burmistrza, i następującym warunkom zadosyć uczynić
będzie obowiązany:

- a) winien udowodnić, iż może uzyskać prawo miejskie, i w tym
celu z dotychczasowego sprawowania się swojego wierzytelne
okazać świadectwa.
- b) Złożyć list wyzwolenia i świadectwo z odbytej dwuletniej służ-
by czeladniczej; albo
- c) okazać, że handel swój prowadzić chce przez osobę, usposo-
bienie dopiero wspomniane posiadającą.
- d) Udowodnić, że posiada 6000 zł. najmniej majątku własnego.
Prezydent lub Burmistrz miasta podanie to prześle starszym
kupiectwa, którzy je sprawdzą i uwagi swe podadzą.

50. Po wysłuchaniu zdania starszych, jeżeli warunki powyższe
dopełnionemi zostaną, i podający się przepisom, względem uzyskania
prawa miejskiego, zadosyć uczynił, Prezydent lub Burmistrz miasta
wyda mu pozwolenie do prowadzenia handlu.

51. Otrzymujący pozwolenie to, opłaci do skrzynki kupieckiej
w kasie miejskiej:

Hurtownik 300 zł. p.

Kupiec inny 180 zł. p.

Po czem w listę kupców wpisany zostanie.

TYTUŁ V.

Przepisy ogólne.

52. Gdzie mniej jest niż 10 kupców, a przeto niema zgromadzenia, kupcy innego lub innych miast dołączeni będą, dopóki w takowym kupieckim okręgu, liczba przepisana uzupełnioną nie zostanie; pomiędzy temi starszego i podstarszego Komisja Wojewódzka oznaczyć ma.

53. Jeżeli podający się na kupca udowodni zdatność i kapitał dostateczny do prowadzenia handlu, Prezydent w stolicy, w innych miastach Komisje Wojewódzkie, uwolnić go mogą od składania listu wyzwolenia i świadectwa z dwuletniej wprawy czeladniczej, i wydadzą mu pozwolenie do prowadzenia handlu; poczem podług artykułu 51 w listę kupców miejscowych wpisany zostanie.

54. Kupcom obcym osiadającym, dobrodziejstwa ogólne dla cudzoziemców wskazane, są upewnione.

55. Opłaty wyżej oznaczone i kary porządkowe do skrzynki kupieckiej w kasie miejskiej składane, na potrzeby miejscowe kupiectwa używane, a w końcu roku każdego obrachowane będą. Starsi zaś rachunek ten przejrzą i zaświadczą.

56. Starsi składek żadnych na kupców naznaczać nie są mocni.

57. Kary porządkowe nie inaczej jak przez właściwy sąd policyjny będą wymierzane, za wysłuchaniem w potrzebie starszych.

58. Spory o pretensje między uczniami, czeladnikami a kupcami, przez starszych niezafatwione, należą do drogi właściwej sądowej.

59. W rzeczach policji kupiectwa dotyczących, starsi wnioski swe czynić mają Prezydentowi lub Burmistrzowi miasta.

60. Handel produktów krajowych bez ograniczenia wszelkiego, każdemu jest wolny.

61. Drobni kramarze, przekupnie i handlujący żywnością, urządzeniem tem nie są objęci.

Uskutecznienie postanowienia tego Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji polecamy.

Działo się w Warszawie na posiedzeniu Rady Administracyjnej dnia 11 stycznia 1817 r.

(podpisano) **Zajączek.**

KODEKS HANDLOWY.*)

(Zbiór Praw Ces. Ros. Tom XI, cz. II. Wydanie 1913 r.)

KSIĘGA PIERWSZA.

O umowach i zobowiązaniach właściwych handlowi.

TYTUŁ PIERWSZY.

O najmie pomocników handlowych i zleceniach handlowych.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O najmie pomocników handlowych.

3. Pomocnikiem handlowym, nazywa się każdy, kto albo kieruje sprawami handlowymi swojego pryncypała, albo spełnia tylko jego polecenia w przeciągu określonego czasu.

4. Pomocnicy handlowi dzielą się na dwie kategorie: do pierwszej kategorii należą główni pomocnicy handlowi, a do drugiej ich pomocnicy oraz inni pracownicy handlowi.

5. Pomocnicy handlowi spełniają zlecenia handlowe na mocy umowy o pracę, przyczem według uznania pryncypała otrzymują pełnomocnictwa i pisma uwierzytelniające.

Dział pierwszy.

O sporządzeniu i zawarciu umowy o pracę pomocników handlowych.

6. Czas służby pomocników handlowych, ich pensja lub płaca zarobkowa, jak również mieszkanie i utrzymanie zależne są od wzajemnego porozumienia z pryncypałami i określone są pisemną umową o pracę.

*) Obowiązują tylko te przepisy, które nie są sprzeczne z ustawodawstwem polskim.

7. Jeżeli taka pisemna umowa zawarta nie była, lub jeżeli nie zostało o płacy zarobkowej i utrzymaniu w niej nic powiedziane, to pomocnik handlowy nie może tego prawnie się domagać.

8. Członkom rodziny, zapisanym do świadectwa o przynależności do stanu kupieckiego, wydanego na imię głowy rodziny, dozwolone jest zajmowanie się sprawami handlowymi głowy rodziny i spełnianie obowiązków pomocników handlowych pierwszej i drugiej kategorii na mocy udzielonego im pełnomocnictwa przez głowę rodziny i bez umowy o pracę.

9. W umowie o pracę pracownika handlowego, oprócz określenia ogólnych i specjalnych warunków powinno być wzmiankowane, że przepisy obowiązujące o pomocnikach handlowych zostały odczytane.

10. Umowy o pracę pomocników handlowych zawierane być mają z zachowaniem przepisów, zawartych w Ustawie Notarialnej.

Dział drugi.

O wykonaniu umowy i obowiązkach pomocnika handlowego.

11. Pomocnik handlowy obowiązany jest spełniać rozkazy i polecenia swojego pryncypała z zupełną dokładnością, zachowywać się z szacunkiem w stosunku do niego i jego rodziny i sprawować się poprawnie.

12. Pomocnika handlowego, prowadzącego życie nieporządne i rozpustne, pryncypał może powoływać środkami karności domowej, a jeżeli to go nie poprawi, pryncypał może złożyć na niego skargę do sądu.

13. Od wzajemnego porozumienia pomiędzy pryncypałem i pomocnikiem handlowym zależne jest, czy ma on wykonywać w domu lub w sklepie jakie prace, czy też nie; zachowanie czystości i porządku w sklepie lub biurze należy w każdym razie do obowiązków pomocnika handlowego.

14. Pomocnik handlowy nie powinien przyjmować od swego pryncypała do swego rozporządzenia ani pieniędzy, ani towaru bez pokwitowania w ksiąжке; również nie powinien oddawać niczego pryncypałowi bez pokwitowania w ksiąжке, aby uniknąć sporów mogących w przeciwnym razie wyniknąć.

15. Pomocnik handlowy przeznaczony przez pryncypała do załatwiania jego spraw handlowych, bądź do sklepu, bądź do jakiegokolwiek innego miejsca w celu sprzedaży towarów, pod żadnym pozorem nie powinien zarządzać cudzemi sprawami, ani brać cudzych towarów do sprzedaży bez pisemnego na to zezwolenia swego pryncypała.

16. Zabrania się pomocnikowi handlowemu prowadzić handel własnymi swojemi towarami pod firmą pryncypała.

17. Pomocnik handlowy, zarządzając sprawami handlowymi swojego pryncypała, powinien w miarę możności chronić go przed stratami.

18. Jeżeli pomocnik handlowy bez pisemnego rozkazu pryncypała sprzeda ze stratą, pomimo wyznaczonej mu ceny, obowiązany jest na żądanie pryncypała stratę tę pokryć.

Dział trzeci.

O odpowiedzialności pryncypałów za czynności pomocników handlowych.

19. Pryncypał odpowiada za czynności pomocników handlowych w zakresie tego, co na mocy jego polecenia, rozkazu lub z jego wiedzą i wolą uczynione będzie.

20. Wszystkie wydatki, jakie pomocnik handlowy poniesie przy spełnianiu swoich czynności lub danego polecenia są pokrywane przez pryncypała, jednakże zabrania się pomocnikowi handlowemu czynić wydatki zbyt wysokie i dlatego wszystkie wydatki zwiększone przez zbyt pomocnika handlowego, nieodpowiednio do jego stanowiska, nie będą pokryte przez pryncypała.

21. Pryncypał nie podlega, ani odpowiedzialności, ani karom ustanowionym przez przepisy celne, jeżeli jego pomocnicy handlowi bez jego wiedzy i woli handlują towarami zakazanymi lub ukrytymi przed opłatą celną.

Dział czwarty.

O czynnościach sprawozdawczych pomocników handlowych.

22. Pomocnicy handlowi obowiązani są dawać swoim pryncypałom na żądanie odpowiednie sprawozdania z handlowych poleceń, a po upływie każdego roku wyliczać się przed nimi ze wszystkiego, co w ciągu roku było im powierzone lub przez nich wykonane i otrzymać o tem przy zwolnieniu zaświadczenie.

23. Pomocnik handlowy, nie może wogóle uchylić się od złożenia swojemu pryncypałowi sprawozdania, a ten ostatni od prawnej za niego odpowiedzialności pod pozorem, że on handlował na swój rachunek lub za pożyczone pieniądze, lub że był on współnikiem.

24. Okres dla rozrachunków pryncypałów z pomocnikami handlowymi i pomocników handlowych z pryncypałami powinien wynosić jeden rok, a dla złożenia przez pomocników handlowych sprawozdania, jeden miesiąc od upływu terminu służby.

25. Jeżeli pomocnik handlowy w ciągu miesiąca od upływu roku, nie da sprawozdania rocznego nie mając na usprawiedliwienie prawnych powodów i na niego będzie wniesiona skarga przez pryncypała, to on ponosi za to odpowiedzialność.

Za prawne powody uważa się: ciężką chorobę, nieobecność w mieście z rozkazu pryncypała i nieobecność z polecenia władzy.

26. Jeżeli pryncypałowie z pomocnikami handlowymi lub pomocnikami handlowi z pryncypałami zupełnie się nie rozliczą w ciągu całego roku od upływu terminu służby, to zarówno jedni jak i drudzy tracą prawo dochodzenia w drodze powództwa w razie mogących w następstwie wyniknąć na tem tle sporów.

27. Pryncypał, który nie rozliczył się z pomocnikiem handlowym z wykonania spraw, jemu zleconych, jak również pomocnik handlowy, który do tego pryncypała nie ponaglał, tracą wzajemnie wszelkie prawo do żądania czegokolwiek jeden od drugiego.

28. Pomocnik handlowy, który nie dał swojemu pryncypałowi sprawozdania ze spraw handlowych i nie posiada o tem od niego zaświadczenia, nie może być przyjęty na takież stanowisko przez drugiego pryncypała.

29. Jeżeli pomocnik handlowy, nie będąc obecnym, nie zażąda od swego pryncypała zapracowanych pieniędzy w ciągu miesiąca po terminie traci prawo dochodzenia w drodze powództwa.

Dział piąty.

O uczniach handlowych i niepełnoletnich pomocnikach handlowych.

30. Przepisy o pomocnikach handlowych, zawarte w niniejszem rozdziale, dotyczą według właściwości także dzieci kupców i innych osób oddawanych przez ich rodziców lub krewnych do biur i sklepów dla nauki handlu i księgowości.

31. Niepełnoletni pomocnicy handlowi lub uczniowie nie powinni być osobami zaufania i mieć w swoim rozporządzeniu towarów więcej niż za trzydzieści rubli; w przeciwnym razie pryncypał nie ma prawa ściągania swych szkód i strat. Jeżeli chłopiec, oddany na naukę ma nie mniej lat 15 i ojciec lub krewny ręczy za niego, w takim wypadku ściąga się od poręczycieli; w razie młodszego wieku, wszelkie poręczenie jest nieważne i powództwo nie może być wytoczone.

U S T A W A

Z dnia 24 maja 1860 r. o sądach gminnych wiejskich w Królestwie Polskim (Dz. Pr. Tom 57 Nr. 172). Rozdział IX. O najmie usługi i wzajemnych obowiązkach panów i sług.

I. Przepisy ogólne.

515. Sługą w niniejszej ustawie nazywa się ten, kto się godzi do jakiej pracy, w domu albo w gospodarstwie, na pewien czas bez przerwy, a nie na dnie.

516. Panem, albo gospodarzem zowie się ten, kto sługę przyjmuje.

517. Niniejsze przepisy ściąga się do sług płci męskiej i żeńskiej, wszelkiego wyznania, tak tych, co się godzą do posług domowych, jakoteż czeladzi wiejskiej, czyli rolnej, bez różnicy wsi od miasta.

518. Przepisy niniejszego Rozdziału nie będą stosowane:

do oficjalistów prywatnych i sług wyższej klasy, jako to: rządców, komisarzy, sekretarzy, marszałków, koniuszych, margrabiów, ekonomów, pisarzy i innych osób płci obojej, które się podejmują usług wymagających wyższego wykształcenia;

do sług wojskowych, objętych etatem wojskowym;

do czeladzi i uczniów terminujących u kupców, rzemieślników i t. p., względem których oddzielne przepisy, postanowieniami Księcia Namiestnika Królewskiego z dnia 31 grudnia 1816 r. i z dnia 11 stycznia 1817 r. są objęte.

II. Kto może się godzić do służby.

519. Do służby godzić się może ten tylko, kto ma prawo rozporządzać swoją osobą. Tu należą:

pełnoletni, to jest ci, co skończyli lat dwadzieścia jeden wieku; ci, których rodzice lub Rada Familijna w młodym wieku z pod opieki wypuścili.

520. Dzieci, zostające pod władzą rodziców, nie mogą przyjmować służby bez pozwolenia ojca, albo matki, jeżeli ojciec nie żyje. Lecz po wejściu do służby nie uwalniają się z pod władzy rodzicielskiej.

521*) Niewiasta zameżna nie może iść do służby bez pozwolenia męża.

522.*) Gdyby mąż, który pozwolił żonie służyć, chciał ją napowrót wziąć do siebie, może to zrobić, lecz z upłynieniem terminu służby i podziękowawszy we właściwym czasie za służbę w imieniu żony.

523.*) Jeżeliby jednak mąż dowiedział się, że żona służy w miejscu, które ze względu na moralność jest nieprzyzwoitem, może się udać do Sędziego gminnego lub Sędziego pokoju o pozwolenie, ażeby żona, nie czekając terminu, służbę taką zaraz opuściła.

III. O ugodzie i zadatku.

524. Słudzy przyjmowani być mogą tylko do posług godziwych i prawem nie zakazanych.

Uгода zawarta przeciwko temu prawidłu, jest nieważną.

525. Uгода o służbę, może być zawarta ustnie lub na piśmie, podług woli stron.

526. Przy ugodzie omówione będą: obowiązki jakich sługa się podejmuje, czas na jaki służbę przyjmuje, i zasługi lub inne wynagrodzenia, do jakich mieć będzie prawo.

527. Sługa godzić się może na rok, kwartał lub miesiąc.

528. Gdyby przy ugodzie nie było oznaczonego czasu służby, będzie się rozumiało, że sługa wiejski, czyli rolny, ugodził się na rok, a miejski czyli domowy na kwartał.

529. Na znak ugody, sługa weźmie od pana zadatek, a przez to jest obowiązany przybyć do służby na czas, a pan go przyjąć.

530. Ilość zadatku zależy od ugody, lub od zwyczaju miejscowego.

531. Zadatek potrąca się w zasługach, jeżeli się inaczej nie umówiono.

532. Sługa ma prawo oddać, a pan obowiązany odebrać zadatek: jeżeli sługa zostaje na miejscu u poprzedniego pana swojego;

jeżeli rodzice w nagłej potrzebie, żądają go do swego gospodarstwa;

jeżeli potrzebuje się oddalić dla objęcia spadku, jaki się dla niego utworzył;

jeżeli wstępuje w związki małżeńskie i dlatego musi się przenieść do swego współmałżonka;

*) Art. 521, 522 i 523 uchylone — patrz art. 12, 22, 27, 28 i 34 ustawy z dnia 1 lipca 1921 r. w przedmiocie zmiany niektórych przepisów obowiązującego w b. Królestwie Polskiem prawa cywilnego, dotyczących praw kobiet (Dz. U. R. P. Nr. 64 poz. 397).

jeżeli pan chce go wziąć z sobą w drogę, za granicę Królestwa, a sługa do tego przy ugodzie nie zgodził się.

533. We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach, zadatek może być oddany nie później, jak w ciągu trzech dni od daty otrzymania go.

534. Niewiasta, któraby wzięła zadatek, a potem szła za mąż, ma prawo dać inną na swoje miejsce i zadatek oddać, choćby po terminie wyżej oznaczonym.

IV. O czasie, w którym się służba zaczyna.

535. Gdyby przy ugodzie nie umówiono dnia, kiedy sługa do służby stawić się ma, rozumieć się będzie, że stawić się powinien wedle zwyczaju miejscowego.

536. Jeżeli co do jakiegoś rodzaju służby, zwyczaj nie jest ustalony, sługa obowiązany będzie stawić się do służby w terminie prawnym.

537. Terminy prawne w służbie kwartalnej są:
2 stycznia, 2 kwietnia, 2 lipca i 2 października.

Służba roczna prawnie zaczynać się będzie w jednym z tych terminów, stosownie do rodzaju służby.

Służba miesięczna zaczynać się będzie pierwszego dnia miesiąca.

538. Pan, któryby sługę przetrzymał, a przez to sługa nie mógł się stawić na czas do nowego pana, ulegnie karze, za każdy dzień przetrzymany, po kop. trzydzieści,*) na fundusz gminy, i wynagrodzi straty przez to zrządzone.

539. Jeżeliby pan bez prawnej przyczyny nie chciał przyjąć sługi, któremu dał zadatek, utracą zadatek i będzie obowiązany wynagrodzić słudze stratę, jakąby przez to poniósł.

540. Gdyby sługa, wzięwszy zadatek, jedynie dla bałamuctwa nie stawił się do służby, pan może go do tego przymusić przez policję miejscową.

541. Jeżeli sługa i na rozkaz policji nie stawił się, a pan był innego sługę zgodził, lub robotnika najając był przymuszony, obowiązany będzie sługa stratę z winy jego wynikłą panu wynagrodzić, i zadatek zwrócić, a prócz tego będzie skazany na areszt do trzech dni.

542. Gdyby sługa, przez jaki wypadek, bez własnej winy, do służby stawić się nie mógł, a pan by go już potem nie potrzebował, obowiązany będzie tylko zadatek zwrócić.

543. Jeżeliby sługa w kilku miejscach wzięł zadatek, ten pan ma do wzięcia sługi pierwsze prawo, który pierwszy dał zadatek, a inni domagać się mogą zwrotu swoich zadatków.

544. Sługa, który od kilku panów pobrał zadatki, skazany będzie: na areszt do trzech dni.

V. O obowiązkach sług w ciągu służby.

545. Sługa winien swemu panu, pani, i tym wszystkim osobom, którym pan usługiwać każe: wierność uszanowanie i posłuszeństwo.

*) W myśl § 1 Rozporządzenia Ministra Skarbu i t. d. z dnia 1 sierpnia 1924 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 82, poz. 785), 30 kopiejek — przelicza się na 60 groszy.

546. Przy wykonywaniu swych obowiązków, sługa powinien się stosować do zaprowadzonego porządku i zawsze być trzeźwym, pilnym, akuratnym i obyczajnym.

547. Z innemi sługami swojego pana powinien obchodzić się uczciwie i obyczajnie.

548. Wszystkimi siłami sługa powinien strzec pana swego od krzywdy i szkody, a starać się o jego pożytek.

549. Sługa poświęcać winien na usługi pana cały swój czas, i wedle możności sił swoich wypełniać będzie wszystkie jego rozkazy dotyczące przyjętych przez siebie obowiązków.

550. Choćby sobie sługa wymówił, że do innej roboty używanym nie będzie, pomimo to, winien robić co mu każe, jeżeliby inny sługa zachorował, albo z innego powodu nie mógł pełnić swego obowiązku.

551. Żaden sługa nie może bez pozwolenia pana oddalić się, ani dla własnego interesu, ani na zabawę; a gdy pan da pozwolenie, nie może go przetrzymać, ale na czas wrócić powinien.

552. Jeżeli sługa zrobi panu szkodę jaką z umysłu lub z niedbalstwa, albo też przez to, że sobie postąpił przeciw wyraźnemu rozkazowi pana, albo, że się podjął tego, czego nie umie, winien będzie szkodę wynagrodzić.

553. Pan mocen jest szkodę potracić w zasługach. Jeżeli zaś sługa uważa się przez to pokrzywdzonym, wolno mu się udać do Sądu gminnego (lub Sędziego pokoju).

554. Sługa winien panu donosić o przeniewierzeniu się lub o kradzieży drugich sług. Gdyby zaś wiedząc o tem nie doniósł, odpowiadać za szkodę będzie wspólnie z temi, którzy się przeniewierzili, albo kradli.

555. Jeżeli pan ma potrzebę zrewidować: kufer, skrzynkę, lub inne schowanie swego sługi, mocen jest to uczynić, ale w przytomności Sołtysa lub Ławnika.

556. Jeżeli sługa podmawia drugich sług do kłótni, albo do obgadywania państwa, karany będzie jakby się sam takich przemówień dopuścił.

557. We wszystkich przypadkach, kiedy pan ustanowi sobie zastępcę, i nad sługami przełoży, słudzy mają względem niego te same obowiązki, jak względem pana.

VI. O obowiązkach pana.

558. Pan powinien wypłacać akuratnie zasługi swojemu słudze, i wydawać mu inne wynagrodzenia, wedle tego jak się umówili.

559. Wymagając od sługi roboty, do jakiej się ugodził, pan powinien być wyrozumiałym na jego zdrowie i siły.

560. Uchylony.

561. Gdyby kto ukrzywdził lub chciał ukrzywdzić sługę, pan winien zastąpić go swoją opieką.

562. Pan powinien pozwalać słudze odbywać obrządki religijne jego wyznania.

563. Jeżeli sługa na zdrowiu zapadnie, a nie ma w bliskości rodziców albo dzieci, którzyby mogli go przyjąć do siebie, pan obowiązany mieć o nim staranie.

564. Jeżeli zaś pan nie może trzymać sługi chorego u siebie, a w miejscu, albo w bliskości, znajdują się jakie zakłady dla chorych, może go tam umieścić.

565. Jeżeli sługa zachorował z powodu pańskiej roboty, pan winien leczyć go swoim kosztem.

566. Jeżeli sługa umrze, pan koszta pogrzebu poniesie, ale je z zasług, jakieby się zmarłemu należały, potrącić może. Resztę zaś, gdyby takowa pozostała, odda osobom mającym prawo do spadku.

567. Jeżeli pan umarł, spadkobiercy jego winni, albo trzymać sługę do terminu, w jakim podług miejscowego zwyczaju sługi się zmieniają, a w miesięcznych służbach, do końca miesiąca, albo też w razie odprawienia przed terminem, wynagrodzić za to sługę, wedle dobrowolnej ugody.

568. Nowy dziedzic, dzierżawca majątku ziemskiego, albo inny posiadacz osady rolnej winien, do końca roku trzymać wszystkie sługi wiejskie, przez poprzedniego posiadacza pozostawione; a słudzy obowiązani są pozostać na miejscu, chyba się inaczej z nowym panem ułożyli.

569. Gdyby nowy pan nie chciał trzymać sług, których zastał na gruncie, winien będzie wynagrodzić ich za cały czas, do upływu terminu służby.

VII. O wypowiedzeniu i podziękowaniu.

570. Jeżeli sługa chce się odprawić, powinien oświadczyć o tem panu (podziękować), w służbie rocznej na trzy miesiące, w kwartalnej na miesiąc, a w miesięcznej na piętnaście dni przed terminem.

571. Jeżeli pan chce sługę odprawić, winien mu w tych samych terminach służbę wypowiedzieć.

572. Sługa, który panu podziękował, może żądać pozwolenia na piśmie do poszukania innego miejsca, a pan mu odmówić nie jest mocen.

573. Jeżeli sługa, przy podziękowaniu, nie żądał pozwolenia na piśmie do poszukania innego miejsca, będzie się rozumiało, że dziękował tylko dla zwyczaju, jak to w niektórych okolicach się dzieje.

574. Jeżeli ani sługa panu nie dziękował, ani pan słudze miejsca nie wypowiedział, będzie się rozumiało, iż sługa pozostaje na miejscu, na taki czas, jak się dawniej ugodził.

VIII. W jakich przypadkach pan mocen jest sługę odprawić przed czasem.

575. Pan mocen jest sługę odprawić przed czasem:

- a) jeżeli sługa poważy się panu, pani lub komu z ich domowników wyrządzić obelgę;
- b) Jeżeli o nich roznosi co krzywdzącego, albo przez podszepty złośliwe do swarów w domu doprowadza;

- c) jeżeli panu hardo się stawia i jego rozkazów uporczywie nie słucha;
- d) jeżeli się wzbrania pilnować pana w chorobie;
- e) jeżeli się hardo stawia przełożonemu nad sobą zwierchnikowi, nie słucha jego rozkazów, albo mu obelgę jaką wyrządził;
- f) jeżeli dzieci pańskie na złe naprowadza, albo im daje gorszące przykłady;
- g) jeżeli z dziećmi, które mu są powierzone, tak źle albo niedbale się obchodzi, że to im grozi niebezpieczeństwem;
- h) jeżeli panu co ukradł, albo się przeniwierzył, albo drugich sług do tego namawiał, lub wiedząc o ich kradzieży, albo przeniwierzeniu się, panu nie doniósł;
- i) jeżeli bez wiedzy państwa na ich imię bierze co na kredyt, albo pożyczka;
- k) jeżeli bez wiedzy i pozwolenia państwa noce za domem przepędzał więcej jak raz;
- l) jeżeli będąc już napominany, z ogniem albo ze światłem nieostrożnie się obchodzi;
- m) jeżeli przez swą nieostrożność stał się przyczyną pożaru;
- n) jeżeli powierzone mu bydło z własnej winy zniszczy, albo niedbale około niego chodzi, lub je katuje;
- o) jeżeli przez złość, albo niechęć wyrządzi panu jaką znaczną szkodę;
- p) jeżeli z powodu rozwiązłego życia, nabawił się jakiej zaraźliwej albo plugawej choroby;
- r) jeżeli bez pozwolenia wychodzi, albo pozwolenie przetrzymuje, albo się opóźnia do pracy, albo w inny sposób powinności zaniedbuje, i pomimo dwukrotnej przestrogi z tego się nie poprawia;
- s) jeżeli się oddaje pijaństwu, grze na pieniądze, albo rozpuście;
- t) jeżeli przez kłótnie albo bitwy robi w domu zamieszanie i nawet napominany z tego się nie poprawia;
- u) jeżeli się okaże, że nie umie tej roboty, której się przy zgodzie podjął;
- w) jeżeli skazany został więcej, jak na siedem dni aresztu;
- x) jeżeli się wyda, że przy ugodzie okazał fałszywe świadectwo.

576. Jeżeli służąca zaszła w ciążę, pan może ją odprawić, ale powinien o tem donieść miejscowej policji, lub oddać ją krewnym.

577. Odprawiając sługę przed czasem, pan obowiązany wydać mu umówione wynagrodzenie, wedle wyrachowania od początku służby, do dnia oddalenia.

IX. W jakich przypadkach sługa mocen jest odprawić się przed czasem.

578. Sługa może odprawić się przed czasem:

- a) jeżeli przez złe lub zbyt surowe odbchodzenie się pana, życie jego albo zdrowie jest w niebezpieczeństwie;
- b) jeżeli pan sługę nakłonić usiłuje do uczynków przeciwnych prawu albo obyczajom, jak również jeżeli go nie broni od po-

dobnych nalegań innych osób, które w domu mieszkają lub bywają;

- c) jeżeli pan służy zatrzymuje strawne, albo nie daje niezbędnej żywności, lub go pomieścić w miejscu dla zdrowia szkodliwym;
- d) jeżeli pan chce wyjechać za granicę Królestwa i sługę wziąć z sobą, a tego sobie przy ugodzie nie wymówił;
- e) jeżeli z powodu choroby sługa stał się niezdolnym do pełnienia dalej obowiązków.

579. We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach, sługa może podziękować przed czasem, a pan winien go zaraz uwolnić i co mu się należy za czas wysłużony oddać.

580. Gdyby pan nie chciał sługi uwolnić, sługa może się udać z zażaleniem do Sądu gminnego (lub Sędziego pokoju); a dopóki sąd (lub sędzia) nie wyrzeczy, pozostać na miejscu.

581. Może również sługa odprawić się przed czasem:

- a) jeżeli go rodzice potrzebują do pomocy w gospodarstwie, albo opieki w chorobie lub w starości;
- b) jeżeli sługa przez małżeństwo, albo przez inne dla niego korzystne zdarzenie, znalazł sposób zaprowadzenia sobie własnego gospodarstwa;
- c) jeżeli otworzył się dla niego spadek, którego bez opuszczenia służby objąć nie może;
- d) jeżeli służącej mężatce umrze mąż, pozostawiwszy gospodarstwo lub dzieci, licząc mniej jak czternaście lat wieku.

582. W tych jednak przypadkach, winien będzie sługa podziękować panu przynajmniej na dwa tygodnie przed odejściem, albo zaraz innego na swoje miejsce postawić.

X. O odprawieniu sługi bez prawnej przyczyny.

583. Jeżeli pan odprawi sługę bez prawnej przyczyny, obowiązany będzie wypłacić mu całkowite wynagrodzenie jakie było umówione za cały czas służby.

XI. O samowolnem porzuceniu służby.

584. Sługa, który przed czasem odejdzie od pana, bez prawnej przyczyny, będzie na żądanie pana do powrotu zmuszony.*)

XII. O świadectwach służbowych.

585. Sługa, odchodząc od pana, otrzymuje od niego zaświadczenie, które będzie zapisane w książce służbowej.

*) Nie obowiązuje, jako sprzeczne z Konstytucją.

586. W zaświadczeniu pan wyrazi tylko:
 imię i nazwisko sługi;
 kiedy i jak długo służył i do czego;
 czy był wierny, trzeźwy i posłuszny, albo czy w nim jakich zdroż-
 ności nie dostrzeżono;
 nakoniec do czego jest zdalny.

587. O sprawowaniu się pań świadczyć będzie rzetelnie, aby nie zaszkodzić słudze i nikogo w błąd nie wprowadzać.

588. Gdyby pan dał niesprawiedliwe świadectwo, sługa może się poskarżyć do sądu gminnego (lub sędziego pokoju), który wedle okoliczności, albo wyrobi słudze u pana inne świadectwo albo mu je da od siebie, z objaśnieniem dlaczego w ten sposób wydane zostało.

589. Gdyby pan dał nie rzetelne świadectwo, obowiązany będzie wynagrodzić szkodę jakąby przez to poniósł albo sługa albo ten, kto go na mocy takiego świadectwa przyjął i prócz tego zapłaci kary na fundusz gminny jeden rubel kopiejek pięćdziesiąt.*)

*) W myśl § 1 Rozporządzenia Ministra Skarbu i t. d. z dnia 1. sierpnia 1924 r. (Dz. Urz. R. P. Nr. 82, poz. 785), 1 rb. 50 kop. przelicza się na 3 złote.

USTAWA O NAJMIE DO ROBÓT ROLNYCH.¹⁾

(Zbiór Praw T. XII, część 2 w/g. Uzup. 1906 r.)

Zarządzenia ogólne.

Art. 1. Umowa najmu robotników do robót rolnych na określony termin (art. 22) zawiera się stosownie do przepisów niżej wymienionych. Umowy najmu na roboty akordowe, dniówkowe i na wyrobek w gospodarstwie rolnem zawierają się zgodnie z przepisami prawa cywilnego z uwzględnieniem postanowień zawartych w art. 2, 4 — 7, 10, 12 — 19, 23, 27 p. 1, 30, 40 — 42, 46 — 48, 65 — 67, 69 — 97, 103 i 104 ustawy niniejszej.

U w a g a 1. Ustawa niniejsza ma moc obowiązującą we wszystkich gubernjach, rządzonych na mocy Ogólnego Statutu Urządzenia Gubernji (Ogólny Statut Urządzenia Gubernji, wyd. 1892 r. art. 3), z wyjątkiem gubernji Archangielskiej, Stawropolskiej i Nadbaltyckich, w Ziemiach Wojska Dońskiego i Kubańskiej i Ziemi Astrachańskiego Wojska Kozackiego

U w a g a 2. W gubernjach Archangielskiej i Stawropolskiej i w miejscowościach nie wymienionych w uwadze 1 niniejszego (1) art., z wyjątkiem gubernji Królestwa Polskiego, odnośnie do najmu robotników i służących rolnych — mają zastosowanie przepisy²⁾ podane przy niniejszem.

Art. 2. Za roboty rolne uważa się wszelkie roboty, związane z uprawą i uprzątnięciem pól, wznoszeniem budynków i podtrzymaniem ładu w majątku, jakoteż roboty w istniejących przy danem gospodarstwie przedsiębiorstwach rolnych, nie noszących cech przedsiębiorstw fabrycznych, lub przemysłowych.

Art. 3. Przepisy ustawy niniejszej, które mają zastosowanie do robotników rolnych, dotyczy również osób pełniących

¹⁾ Obowiązuje w województwach wschodnich.

²⁾ Nie obowiązują w województwach wschodnich.

obowiązki służących przy gospodarstwie, z wyjątkiem osób, kierujących gospodarstwem albo przedsiębiorstwem rolnem w majątku (rządców, pełnomocników i t. p.).

- Art. 4. Obowiązki, wkładane przez ustawę niniejszą na *Urzędy Gminne*,¹⁾ rozciągają się na odpowiadające im inne urzędy (Urzędy Stanicowe Wojsk Kozackich).

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O zawieranie umowy najmu

Dział pierwszy.

O osobach, zawierających umowę najmu.

- Art. 5. Umowy najmu robotników mogą być zawierane, czy to osobiście przez gospodarza, czy to przez każdą osobę, która będzie przez niego upoważniona.
- Art. 6. Przypuszcza się, że osoba upoważniona do zarządu gospodarstwa bez formalnej plenipotencji, jest upoważniona do zawierania umów najmu z robotnikami.
- Art. 7. Umowy najmu mogą być zawierane z poszczególnymi robotnikami, z całymi rodzinami albo artelami. Umowy z artelami zawierają się ze starostą.
- U w a g a. Za artel, uważa się zrzeszenie osób, które weszły ze sobą w porozumienie, co do wspólnej pracy z solidarną poręką.
- Art. 8. *Zakazuje się godzić robotników, nie posiadających dowodów osobistych, z wyjątkiem wypadków wskazanych w art. 71 Ustawy o paszportach (wydanie 1903 r.).*²⁾
- Art. 9. Rodzice, opiekunowie lub mężowie nie mają prawa oddawać do służby osób nieletnich, względnie żon, bez zgody tychże.
- Art. 10. *Przy zawieraniu umowy najmu z nieletnimi³⁾ i kobietami zamężnymi,⁴⁾ posiadającymi osobne dowody osobiste, nie jest potrzebne pozwolenie rodziców, opiekunów, względnie mężów.*
- Art. 11. *Nieletni i kobiety zamężne,⁴⁾ nie posiadający osobnych dowodów osobistych, mogą być godzeni bez okazania pozwolenia rodziców, opiekunów, a zamężne kobiety—mężów, nie ina-*

¹⁾ Zarządy Gminne.

²⁾ Nieaktualne.

³⁾ Patrz art. 103 Konstytucji.

⁴⁾ W myśl ustawy z dnia 12 marca 1914 r. należy dodać: „mieszkające wspólnie z mężami“. (Patrz Sobranie uzakonienij i rozporządzeń prawitelstwa Nr. 76, poz. 902).

czej, jak pod warunkiem zgody najmującego na natychmiastowe zwolnienie najętych; w razie żądania rodziców, opiekunów albo mężów. Pozwolenie raz uzyskane nie może być cofnięte przed upływem terminu najmu.¹⁾

Dział drugi.

O sposobie zawierania umowy najmu.

- Art. 12. Umowy najmu mogą być zawierane ustnie i na piśmie.
- Art. 13. Zawieranie umów ustnie nie wymaga przestrzegania żadnych formalności.
- Art. 14. Umowy najmu na piśmie mogą być zawierane rejestralnie albo prywatnie.
- Art. 15. Umowy, zawarte prywatnie, mogą na życzenie obu stron, bez względu na stan, do którego należą zawierający umowę, być przedstawione policji albo *Urzędach Gminnych*²⁾ do poświadczenia podpisów i wciągnięcia do znajdujących się w *Urzędach Gminnych*²⁾ ksiąg, układów i umów.
- Art. 16. Osoby, pragnące korzystać ze specjalnych przywilejów przy wykonywaniu umów, mogą je zawierać na podstawie ustanowionych w tym celu kart kontraktowych i rozrachunkowych (art. 68 i następane).
- Art. 17. Przy zawieraniu umowy (ustnie, czy na piśmie) robotnicy, za zgodą obu stron, mogą oddawać swe dowody osobiste najmującemu. Wręczenie najmującemu dowodu osobistego albo kartki kontraktowej, chociażby w niej nie były wymienione warunki umowy, w każdym razie stwierdza istnienie ustnej umowy najmu.
- Art. 18. W razie upływu terminu, do jakiego był wydany dowód osobisty robotnika — najmujący, w porozumieniu z robotnikiem ma prawo zwrócić si sam do odnośnych instytucyj o wysłanie nowego dowodu osobistego.
- Art. 19. *Urzędy Gminne*,³⁾ za wciągnięcie umów najmu do ksiąg układów i umów, mogą pobierać od najmującego opłatę wpływającą od sum gromadzkich (mirskich), określaną przez zebrania gromadzkie nie przewyższającą jednak *20 kopiejek*⁴⁾ od każdej umowy.

Dział trzeci.

O warunkach najmu.

- Art. 20. Najem do robót rolnych, zawiera się na warunkach ustalonych dowolnie pomiędzy najmującymi i robotnikami.

¹⁾ Patrz odnośnik do art. 8.

²⁾ Zarządach Gminnych.

³⁾ Zarządy Gminne.

⁴⁾ Obecnie 40 groszy (patrz § 1 Rozporządzenia Ministra Skarbu i t. d. z dnia 1/VIII 1924 r. — Dz. Ust. R. P. Nr. 82. poz. 875).

- Art. 21. Umowy najmu mogą być zawierane: 1) na termin określony i 2) na termin nieokreślony.
- Art. 22. Umowy, w których określa się termin końcowy, nie mogą być zawierane na przeciąg czasu dłuższy nad lat 5.
- Art. 23. Zakazuje się zawierania umów, wykonanie których ma się rozpocząć za rok i więcej, po zawarciu umowy.
- Art. 24. Wzbronione jest godzić się dla umorzenia długu, zaciągniętego przez robotnika u najmującego, na czas dłuższy ponad 1 rok.
- Art. 25. Przy zawieraniu umowy najmu strony muszą ustalić wysokość płacy najemnej.
- Art. 26. Pozostawia się do woli stron włączać do umowy za obojną zgodą, prócz warunków, określających termin umowy i wysokość płacy, wszelkie inne warunki niesprzeczne z prawem, jak np. warunki dotyczące terminów i sposobów wypłaty, żywienia, mieszkania i t. p.
- Art. 27. Niedopuszczalnem jest włączenie do umowy: 1) warunków zmierzających do ograniczenia dla stron praw korzystania z ochrony sądowej i 2) warunków nadających najmującemu prawo pobierania odszkodowania i potrąceń z wynagrodzenia robotników nie przewidzianych w art. 49 i 50.

Dział czwarty.

O obowiązkach najmujących.

- Art. 28. Najmujący jest obowiązany do sprawiedliwego i łagodnego obchodzenia się ze swymi robotnikami i wymagania od nich tylko tej roboty, która była przewidziana w umowie lub tej, do wykonania której byli ugodzeni.
- Art. 29. Najmujący jest obowiązany do uiszczania należnych robotnikom wypłat we właściwym czasie.
- Art. 30. Najmujący nie ma prawa zmuszać robotnika od odbierania należnej mu płacy nie w gotówce, lecz w postaci zboża, towarów albo innych przedmiotów.
- Art. 31. Jeżeli robotnicy są ugodzeni pod warunkiem dostarczenia przez najmującego utrzymania — to pożywienie dla nich, albo wydane im produkty winny być w dobrym gatunku i odpowiadać co do składu i ilości pożywieniu rodzin włościańskich średniej zamożności, stosownie do zwyczajów danej miejscowości.
- Art. 32. Najmujący jest obowiązany robotnikowi, który zachorował, wszelką pomoc możliwą w domu, zależnie od środków oraz, w razie potrzeby, pomoc do wysłania go do miejsca stałego zamieszkania albo do umieszczenia w szpitalu.

- Art. 33. Najmujący, nie powinien polecać nieletnim pracownikom wykonania robót nieodpowiednich do ich wieku i sił i jest obowiązany nie tylko nie stawiać przeszkód, ale skłaniać ich do uczęszczania do kościoła i szkoły w czasie wolnym od pracy.

Dział piąty.

O obowiązkach robotników i służących.

- Art. 34. Robotnik jest obowiązany być posłusznym najmującemu i wykonywać bezspornie i starannie jego wymagania, zgodnie z zawartą umową.
- Art. 35. Robotnik jest obowiązany bronić gospodarza, członków jego rodziny i domowników, w razie gdyby groziło im niebezpieczeństwo.
- Art. 36. Robotnik powinien zachowywać się skromnie, być trzeźwym i okazywać szacunek gospodarzowi, jego rodzinie i osobom wyznaczonym przez niego dla dozoru nad wykonaniem robót i robotnikami.
- Art. 37. Robotnik nie ma prawa oddalać się bez pozwolenia gospodarza i przyjmować bez jego zgody roboty od osób postronnych.
- Art. 38. Robotnik jest obowiązany obchodzić się oględnie z bydłem i narzędziami gospodarza i nie czynić jego mieniu szkód przez niedbalstwo albo nieostrożność, a tem bardziej umyślnie. Robotnik, opuszczając gospodarza, jest obowiązany zwrócić powierzone mu mienie.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O wykonywaniu umów i odpowiedzialności najmujących i robotników.

- Art. 39. Umowa najmu jest wykonywana przez stosowanie się stron do ustalonych przez nie warunków i przepisów niniejszej ustawy.
- Art. 40. Umowa najmu, zawarta przez osobę upełnomocnioną do zarządu gospodarstwem bez specjalnej plenipotencji (art. 6), obowiązuje gospodarza we wszystkich wypadkach, chyba, że dowiedzie, że umowa była zawarta wbrew jego zarządzeniom.
- Art. 41. Prawa i obowiązki, wynikające z umowy najmu, rozciągają się na pełnomocników gospodarza, rządców, ekonomów i wogóle na osoby, zarządzające majątkiem albo przedsiębiorstwem, do którego byli godzeni robotnicy.

Odpowiedzialność majątkową ponoszą zawsze sami gospodarze, z prawem dochodzenia odszkodowania, od osób przez nich upoważnionych.

- Art. 42. W razie śmierci gospodarza wszystkie jego prawa i obowiązki, wynikające z umowy najmu, przechodzą na jego spadkobierców.
- Art. 43. Najmujący jest obowiązany trzymać robotnika, a ten ostatni pozostawać u najmu do upływu terminu najmu.
- Art. 44. O ile najmujący nie wypłaca robotnikom, w czasie trwania umowy, należnego im wynagrodzenia w umówionych terminach, natenczas obowiązany jest dopłacić za każdy dzień przetrzymany po *pół kopiejki*¹⁾ od każdego *rubla*²⁾ niewypłaconej sumy.
- Art. 45. Najmujący, z winy którego robotnik odniesie szkodę na zdrowiu,—jest obowiązany wynagrodzić, a jeżeli, na skutek nadwyrężeń, robotnik będzie pozbawiony możliwości utrzymywania się z własnej pracy albo umrze, to i tych członków rodziny robotnika, istnienie których było zabezpieczone przez jego pracę. Suma odszkodowania i czas, do upływu którego winno ono być wypłacone, określa się przez porozumienie stron, a w braku jego — na mocy wyroku sądowego.

U w a g a Robotnik nie ma prawa do odszkodowania, o ile odniósł szkodę na zdrowiu wskutek własnego niedbalstwa, nieogledności lub z przyczyn wypadkowych.

- Art. 46. Najmujący, któryby przyjął do siebie robotnika, wiedząc, że ten jest związany uprzednio zawartą umową na ten sam czas z innym najmującym, obowiązany jest wynagrodzić tego ostatniego za wszystkie straty, spowodowane odejściem robotnika.
- Art. 47. Robotnik, który zawarł umowę najmu, jest obowiązany stawić się do pracy w umówionym czasie.
- Art. 48. Za przyczyny, zasługujące na uwzględnienie, w razie nieprzybycia na czas, uznaje się: 1) pozbawienie wolności; 2) przerwa komunikacji na skutek epidemii, najścia wroga, nadzwyczajnego wylewu rzek i t.p. niepokonanych przeszkód; 3) nagła ruina majątkowa, z powodu nieszczęśliwego wypadku; 4) choroba pozbawiająca możliwości opuszczenia domu; 5) śmierć rodziców, męża, żony, dzieci albo głowy rodziny, albo też ciężka, zagrażająca śmiercią choroba którejkolwiek z tych osób; i 6) powołanie robotnika na służbę wojskową, albo mianowanie na urząd z wyboru gminy. Zajście jednej z wymienionych przyczyn zaświadcza ją pobliskie władze policyjne lub gminne.

1) $\frac{1}{2}$ kop. = 1 groszowi.

2) 1 rb. = 2 złotym.

U w a g a. Jeżeli przyczyny, wymienione w niniejszym (48) artykule, stanowią bezwzględną przeszkodę do wykonania przez robotnika zobowiązania zawartej umowy — jest on obowiązany przesłać najmującemu odnośne zaświadczenie i zwrócić mu otrzymany zadek.

Art. 49. Najmujący ma prawo do potrąceń z wynagrodzenia robotnika, za samowolne opuszczenie pracy, za niedbałą pracę, za grubiaństwo i nieposłuszeństwo względem gospodarza i za uszkodzenie gospodarskiego mienia. Wszelkie inne potrącenia są niedopuszczalne.

Art. 50. Potrącenie za samowolnie opuszczony czas pracy, nie może wynosić więcej nad podwojoną sumę wynagrodzenia, któreby się należało robotnikowi, gdyby ten czas przepracował. Inne potrącenia, przewidziane w powyższym (49) artykule, nie mogą wynosić więcej nad podwójną sumę dziennej płacy, należnej robotnikowi.

Art. 51. Najmujący, który nie korzystał z prawa potrącenia z wynagrodzenia winnego robotnika, może dochodzić odszkodowania od robotnika, albo starać się o wymierzenie mu odpowiedniej kary.

Art. 52. Za samowolne opuszczenie pracy uważane jest oddalenie się robotnika od pracy bez przyczyn zasługujących na uwzględnienie w ciągu nie więcej jak trzech dni z rzędu.

U w a g a. Opuszczenie pracy przez mniej niż pół dnia liczy się za pół dnia; przez więcej niż pół dnia liczy się cały dzień.

Art. 53. Nieprzybycie na robotę, bez dostatecznie ważnych powodów, w ciągu więcej niż trzech dni z rzędu, uważane jest za niestawienie się.

U w a g a. Jeżeli umowa najmu jest zawarta z artelem, nie uważa się za niestawienie się, o ile robotnicy, wchodzący w skład artelu, będą stawali zastępców na swe miejsce i o ile stawiali zastępców na swe miejsce i o ile umowa nie zawiera sprzecznego zastrzeżenia.

Art. 54. Porzucenie najmującego przez robotnika przed upływem terminu bez dostatecznie poważnych przyczyn (art. 59), jest uznawane za samowolne odejście.

Art. 55. W razie nieprawnych czynności najmującego, robotnik może wnieść skargę do sądu, ale nie może uchylać się od pełnienia obowiązków, w myśl zawartej umowy. Jeżeli skarga robotnika nie będzie uznana za słuszną, to czas użyty przez niego na prowadzenie sprawy sądowej, w ciągu którego nie wykonywał umówionej pracy, należy uważać za samowolne opuszczenie.

Art. 56. W razie niestawienia się, lub samowolnego odejścia robotnika, najmujący może uznać umowę za wygasłą (art. 58 p. 8) i poszukiwać odszkodowania od robotnika nie większego ponad sumę płacy najemnej za trzy miesiące. Jeżeli najmujący ma u siebie dowód osobisty ro-

robotnika, musi go przedstawić do sądu, w przeciągu 7 dni od czasu niestawienia się czy odejścia robotnika, a jeżeli termin umowy upływa wcześniej — to na ten termin.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O wygaśnięciu umów.

Art. 57. Najmujący, może wywalić robotnika przed upływem terminu, oznajmiając mu o przyczynie zwolnienia, — z następujących powodów:

- 1) lenistwa, niestaranności, częstego oddalania się bez pozwolenia najmującego i wielokrotnej niedokładności robotnika, a także odmowy wykonania prawnych wymagań najmującego albo osób, którym powierzony jest dozór nad wykonaniem robót i robotnikami;
- 2) pijaństwa, burd, impertynenckiego postępowania względem najmującego i członków jego rodziny, jak otwartego nieposłuszeństwa nakazom najmującego albo osób, którym powierzono dozór nad wykonaniem robót i robotnikami;
- 3) kradzieży mienia najmującego, członków jego rodziny, domowników albo osób postronnych;
- 4) samowolnego korzystania lub umyślnego uszkodzenia gospodarskiego mienia, jak również uszkodzenia bydła gospodarza;
- 5) samowolnego pożyczenia pieniędzy albo towarów w imieniu najmującego i wszelkiego innego oszukiwania gospodarza;
- 6) nieostrożnego obchodzenia się z ogniem;
- 7) ujawnienia u robotnika udzielającej się lub zaraźliwej choroby;
- 8) niestawienia się albo samowolnego odejścia robotnika;
- 9) wielokrotnego albo dłuższego zatrzymania robotnika przez odnośne władze;
- 10) niezdolności robotnika do wykonywania pracy, której się podjął.

Art. 58. O ile sąd w sprawie o wydalenie robotnika nie przyzna słuszności najmującemu, to na skutek wniesionej przez robotnika skargi należy skazać najmującego na zapłatę odszkodowania w wysokości nieprzewyższającej trzy-miesięcznej płacy najemnej.

Art. 59. Robotnik może opuścić najmującego, przed upływem terminu najmu, po uprzednim zawiadomieniu go o przyczynach odejścia, z następujących powodów:

- 1) niedotrzymania przez najmującego warunków umowy odnośnie do wypłaty robotnikom wynagrodzenia i wydawania utrzymania;

- 2) obarczania pracą ponad siły;
- 3) zniewagi czynnej, gwałtów ze strony najmującego, członków jego rodziny, albo osób, którym najmujący powierzył dozór nad wykonaniem robót i robotnikami;
- 4) niezdolności robotnika wskutek choroby, a robotnicy i na skutek ciąży, do wykonania poleconych im robót;
- 5) nieprzewidzianych okoliczności, zmuszających robotnika do powrotu do rodziny (rt. 48 p. 3, 5);
- 6) warunków pracy, zagrażających życiu i zdrowiu robotnika;
- 7) dostarczenia robotnikom mieszkania, zarażonego przez przebywających tam przedtem chorych zakaźnych.

Art. 60. Jeżeli sąd na skutek skargi najmującego uzna, że umowa została zerwana przez robotnika niesłusznie, podlega także karze, stosowanej za samowolne odejście (art. 56).

Art. 61. W braku porozumienia, co do odszkodowania za straty, strona, która dała powód do zerwania umowy, może być skazana na wypłatę na korzyść drugiej odszkodowania, nie przewyższającego trzymiesięcznej płacy najemnej.

Art. 62. Niezależnie od powyżej wymienionych wypadków umowa najmu wygasa: 1) za zgodą obu stron; 2) na skutek upływu terminu; 3) śmierci najemnika albo skazania go na wydalenie przez odnośne władze z miejsca wykonywania umowy lub skazania go na uwięzienie na czas czyniący niemożliwym wykonanie umowy; 4) na skutek obowiązkowego wstąpienia robotnika na służbę wojskową lub publiczną; 5) na skutek odmowy tej instytucji, która wydaje najemnikowi dowód osobisty, odnowienia tegoż.

Art. 63. Umowa najmu, zawarta na termin dłuższy niż 1 rok, może być rozwiązana na żądanie jednej ze stron po upływie pierwszego i każdego następnego roku, pod warunkiem uprzedzenia drugiej strony przynajmniej na 2 miesiące przed upływem rocznego terminu najmu. Fakt zaciągnięcia długu u najmującego nie może być przeszkodą do rozwiązania umów na żądanie robotnika.

Art. 64. Umowy, zawarte na czas nieokreślony bez omówienia ich końcowego terminu, zostają rozwiązane na żądanie jednej ze stron, pod warunkiem uprzedzenia o tem drugiej strony, przynajmniej na 2 tygodnie przedtem, o ile w umowie nie był oznaczony inny termin uprzedzenia. Najmujący ma prawo wydalić robotnika bez uprzedzenia o ile mu wyda dodatkową dwutygodniową płacę.

- Art. 65. Po rozwiązaniu umowy, najmujący jest obowiązany zwrócić natychmiast wzięty od robotnika dowód osobisty.
- Art. 66. O ile najmujący nie wykona warunku, wymienionego w powyższym (65) artykule, obowiązany jest do wynagrodzenia robotnika, przez wydanie mu podwójnej płacy dziennej, podług cen miejscowych danego czasu na robotę przez niego wykonywaną, za wszystkie dni przetrzymaniu dowodu osobistego.
- Art. 67. Jeżeli przy rozwiązaniu umowy, najmujący nie wypłaci robotnikom należnego wynagrodzenia, ci ostatni mają prawo do otrzymania, oprócz zwrotu należnego długu, oddzielnego wynagrodzenia, nie przewyższającego podwójnej sumy długu.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

Dział pierwszy.

O najmie na podstawie kart kontraktowych i o instrukcji.

- Art. 68. Najem na podstawie kart kontraktowych (art. 16) podlega postanowieniom ogólnych przepisów o najmie do robót rolnych, z uwzględnieniem uzupełnień, wymienionych w artykułach poniższych.
- Art. 69. Karty kontraktowe wydają Urzędy Gminne¹⁾ i Urzędy Samorządowe Miejskie, wszystkim życzącym ugodzić się, czy to w miejscu stałego ich zamieszkania, czy czasowego pobytu. Wydanie karty kontraktowej nie w miejscu przynależności jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy ubiegający się przedstawi dowód legitymacyjny.
- Art. 70. Karty kontraktowe przygotowywane są i dostarczane do odnośnych instytucyj (art. 69): w gubernjach, gdzie czynne są instytucje ziemskie — przez Gubernjalny Urząd Ziemski (Gubernskaja Ziemskaja Uprawa); w gubernjach, gdzie działa ustawa o Zarządach Gubernjalnych do Spraw Gospodarstwa Ziemskiego — przez Gubernjalne Urzędy Zarządu Gospodarstwem Ziemskim (Gubernskija Uprawy po Diełam Ziemskawo Chazajstwa,²⁾ a w innych miejscowościach przez Urzędy Gubernjalne³⁾ lub odpowiednie inne urzędy.

¹⁾ Zarządy gminne.

²⁾ Obecnie sprawy te należą do samorządu powiatowego.

³⁾ Obecnie urzędy wojewódzkie.

U w a g a. Formą karty kontraktowej i wymienionej poniżej książki służbowej i listy rozrachunkowej, jest określana przez instrukcje odnośnych Ministrów (art. 104 i uwaga).

- Art. 71. Od każdej osoby otrzymującej kartę kontraktową pobiera się 5 kopiejk,¹⁾ które wpływają do funduszów kancelaryjnych instytucji, która przygotowuje karty (art. 70). W miejscowościach, gdzie czynne są instytucje ziemskie — Gubernjalne Zebrania Ziemskie²⁾ mają prawo zezwalać na bezpłatne wydawanie kart kontraktowych.
- Art. 72. Nikt nie ma prawa posiadać więcej jak jedną kartę kontraktową jednocześnie.
- Art. 73. Wydanie każdej karty kontraktowej odnotowuje się w spacialnej księdze umów, znajdujące się w każdej ze wspomnianych w art. 69 instytucyj.
- Art. 74. Przy wydawaniu dowodu osobistego osobie, posiadającej kartę kontraktową, do dowodu osobistego wpisuje się specjalna notatka. Ta sama notatka wpisuje się do dowodu osobistego przy wydawaniu karty kontraktowej takiej osobie, która jest obowiązana posiadać dowód osobisty.
- Art. 75. Przy wydawaniu nowego dowodu osobistego wzamian takiego, w którym była notatka o wydaniu karty kontraktowej, notatka ta wpisuje się do nowego dowodu osobistego.
- Art. 76. Karty kontraktowe są bezterminowe. Mogą być wydawane poszczególnym osobom albo całym rodzinom, albo artelom, utworzonym w celu wspólnej pracy. Na wydawanej karcie kontraktowej odnośna instytucja stwierdza tożsamość odbiorcy (stan, imię, imię ojca, nazwisko, a także wiek i miejsce przynależności), a jeżeli karta jest wydana dla całej rodziny albo artelu, tożsamość wszystkich członków rodziny albo artelu.
- Art. 77. Karta kontraktowa wydana dla artelu służy za dowód jego istnienia.
- Art. 78. Przy wydawaniu karty kontraktowej dla artelu, instytucja, wydająca listę, obowiązana jest sprawdzić, czy wszyscy członkowie artelu zgadzają się na włączenie ich do jego składu, a również kogo obierają na starostę i na jego zastępcę, na wypadek choroby lub śmierci. Dla takiego sprawdzenia potrzebne jest okazanie protokołu zawiązania artelu, a w braku tegoż zapytanie wszystkich członków artelu w obecności przynajmniej dwóch świadków. O wykonaniu tego warunku wpisuje się w księdze umów (art. 73) notatkę, a o wyborze starosty i jego zastępcy notatkę w karcie kontraktowej.

¹⁾ 5 kop. = 10 groszom.

²⁾ Obecnie Sejmiki Powiatowe.

- Art. 79. Przy zawieraniu umowy najmu, wpisuje się warunki umowy do karty kontraktowej i obie strony je podpisują, a w razie niepiśmienności robotnika podpisuje tylko najmujący. Notatka ta winna zawierać ściśle dane: do czyjego gospodarstwa, na jakie roboty, za jaką płacę i na jaki termin ugodził się robotnik, a również jaki i w jakiej wysokości otrzymał zadatek. Umówiona płaca oznacza się cyframi i słowami.
- Art. 80. Warunki, wymienione w karcie kontraktowej, okazują się dla poświadczenia do jednej z wymienionych w art. 79 instytucji, gdzie wciąga się je do książki umów dosłownie. Do czasu poświadczenia umowy wypisanej na liście, umowa nie ma mocy umowy zawartej na podstawie karty kontraktowej.
- Art. 81. Od każdego okazania w celu poświadczenia pobiera się 5 kopiejek,¹⁾ które wpływają do funduszków kancelarii instytucji, zaświadczającej umowę.
- Art. 82. Przy zawieraniu umowy na podstawie kart kontraktowych, najmujący obowiązany jest wydać robotnikowi kartę rachunkową, do której wpisuje się odpis umowy, okazywany do zaświadczenia jednocześnie z umową, i dalej wpisują się wszelkie wypłaty pieniężne, wszystkie towary albo produkty wydane robotnikowi oraz grzywny i potrącenia z wynagrodzenia robotnika, jakie miały miejsce.
- Art. 83. W razie ugodzenia rodziny albo artelu może być wydana dla całej rodziny lub artelu jedna karta rozrachunkowa.
- Art. 84. Notatki o potrąceniach z wynagrodzenia robotnika winny być wpisywane nie później, jak po 7 dniach — w razie choroby od dnia powrotu do zdrowia, w razie zguby lub uszkodzenia mienia od dnia wykroczenia tychże, a we wszystkich innych wypadkach od dnia wykroczenia, które spowodowało potrącenie.
- Art. 85. Po zawarciu umowy karta kontraktowa przechowuje się u najmującego, a karta rozrachunkowa u robotnika.
- Art. 86. O ile karta kontraktowa okaże się potrzebna robotnikowi dla zawarcia nowej umowy, wykonanie, której może się godzić z wykonaniem pierwszej, karta kontraktowa może być wydana robotnikowi, ale wzamian zostawia on u pierwszego najmującego kartę rozrachunkową, łącznie z pokwitowaniem o otrzymanym zadatku, zaświadczonym w ten sam sposób co umowa.
- Art. 87. W razie zgubienia karty kontraktowej przez najmującego lub robotnika, ten co zgubił ma prawo otrzymać natychmiast nową kartę po zapłaceniu 25 kopiejek²⁾, które wpływają do funduszków kancelarii instytucji wydającej kartę. Sposób wydawania nowej karty wzamian zgubionej i przepisy, których należy w tym wypadku

²⁾ 50 groszy.

- przestrzegać, określa instrukcja odnośnych Ministrów (art. 104 uwaga).
- Art. 88. Jeżeli warunki umowy w ciągu wykonania której została zagubiona karta kontraktowa, były zapisane do księgi umów instytucji wydającej nową kartę, — wtedy warunki umowy wpisuje się do nowej karty.
- Art. 89. Za fałszywą deklarację o zgubieniu karty kontraktowej lub zakomunikowanie nieprawdziwych danych o miejscu zawarcia ostatniej umowy przed zgubieniem karty — winni pociągani są do odpowiedzialności, po wniesieniu skargi przez odpowiednie instytucje i osoby urzędowe. Jeżeli miejsce pobytu robotnika jest niewiadome, wymienione zaskarżenie przesyła się do miejsca jego stałego zamieszkania albo przynależności, w miejscowościach, gdzie działa: Ustawa o Obwodowych Naczelnikach Ziemskich, — do Naczelnika Ziemskiego, albo do Sędziego Miejskiego według kompetencji, a w innych miejscowościach do Sędziego Pokoju.¹⁾
- Art. 90. Oprócz wypadku zgubienia karta kontraktowa może być wydana ponownie tylko z dwóch powodów: 1) kiedy karta kontraktowa będzie zupełnie zapisana i 2) kiedy osoba posiadająca kartę kontraktową przyłączy się do rodziny albo artelu i przeciwnie, kiedy osoba, która posiadała wspólną kartę kontraktową z rodziną albo artelem będzie życzyła sobie otrzymać oddzielną kartę kontraktową. W takim razie, na karcie kontraktowej rodziny albo artelu robi się odnośną notatkę.
- Art. 91. Do księgi umów (art. 73) muszą mieć zawsze wolny dostęp wszyscy zainteresowani. Na prośbę osoby zainteresowanej, instytucja, w której przechowuje się księga, obowiązana jest dać żadaną informację na piśmie, pobierając na fundusze kancelaryjne 10 kopiejek²⁾ od każdej osoby, od której żądane są informacje, a o ile informacja musi być wysłana przez pocztę, to prócz tego pobiera się zwrot kosztów przesyłki pocztowej.
- Art. 92. Po rozwiązaniu umowy karta kontraktowa zwraca się się robotnikowi, a karta rozrachunkowa, po uregulowaniu rachunków najmującemu.
- Art. 93. Na zwracanej karcie najmujący robi notatkę o rozwiązaniu umowy. Jeżeli umowa została rozwiązana na mocy wyroku sądowego, notatkę tę wpisuje sąd tylko na stwierdzeniu, że umowę należy uważać za wykonaną albo roz-

¹⁾ Obecnie wszystkie te sprawy należą do kompetencji sędziów pokoju (patrz rozporządzenie K. G. z dnia 15 maja 1919 r. w p. prawa cywilnego i postępowania cywilnego na obszarach Wschodnich podlegających K. G. Z, W. (Dz. Urz. Z. W. Nr. 4, poz. 23) art. 6.

²⁾ 20 groszy.

wiązaną. Wszelkie wyjaśnienia o cechach wykonania i o przyczynach rozwiązania są niedopuszczalne. Od robotnika zależy okazanie notatki o rozwiązaniu umowy w instytucji, która zaświadczała umowę, dla zrobienia odpowiedniej notatki w księdze umów.

- Art. 94. Urzędnicy, za uchybienia i nieprawne postępowanie przy prowadzeniu ksiąg umów, wydawaniu i zaświadczeniu kart kontraktowych i rozrachunkowych, jak również dawaniu informacji, pociągani są do odpowiedzialności, jak za przestępstwa i wykroczenia popełniane przy wykonywaniu obowiązków służbowych.
- Art. 95. Karty kontraktowe i rozrachunkowe, zawierające umowy najmu, zaświadczone w przepisany trybie, mają moc dowodów sądowych narówni z aktami, sporządzonymi w drodze poświadczenia.
- Art. 96. Najmujący, który zawarł umowę na podstawie karty kontraktowej, ma prawo wezwać do siebie robotnika od każdego innego najmującego, który przyjął go, nie będąc poinformowanym o poprzedniej umowie; ten ostatni musi zwolnić robotnika natychmiast po wniesieniu żądania pod groźbą dochodzenia sądowego w myśl art. 51¹ (podług uzupełnień) Ustawy o Karach Nakładanych przez Sędziów Pokoju.
- Art. 97. Najmujący, który zawarł umowę najmu na podstawie karty kontraktowej ma prawo, poza dochodzeniem odszkodowania (art. 46), ścigać drugiego najmującego w trybie karnym (art. 51¹) — (podług uzupełnień) — Ustawy o Karach Nakładanych przez Sędziów Pokoju, jeżeli ten ostatni ugodził robotnika wiedząc, że ten zobowiązał się do wykonywania innej umowy na podstawie karty kontraktowej.
- Art. 98. Najmujący, który ugodził robotnika na podstawie karty kontraktowej, ma prawo, w razie niestawienia się albo samowolnego odejścia robotnika, nie zrywając zawartej z nim umowy (art. 57, p. 8), w ciągu 7 dni od czasu niestawienia się, albo samowolnego odejścia robotnika oznajmić o tem policji.
- Art. 99. Oznajmienia, wymienione w powyższym (98) artykule podaje się ustnie albo na piśmie do policji państwowej albo gminnej, w miejscu wykonania umowy albo w miejscu pobytu robotnika, który odszedł. Do takiego oznajmienia należy dołączyć kartę kontraktową i dowód osobisty robotnika.
- Art. 100. Po przyjęciu oznajmienia najmującego o niestawieniu się albo samowolnem odejściu robotnika, policja natychmiast stara się odszukać tegoż i potem obowiązuje go do powrotu do najmującego, wyznaczając najkrótszy termin, zależnie od miejscowych warunków i wyjaśnia ro-

botnikowi jego obowiązki i skutki nie wykonania postawionych wymagań.

- Art. 101. Jeżeli na żądanie policji robotnik powrócił do najmującego, ten ostatni ma prawo potrącić z jego wynagrodzenia za cały czas samowolnej nieobecności, jak za samowolne opuszczenie pracy (art. 50).
- Art. 102. Jeżeli robotnik nie ulegnie wymaganiom policji (art. 100) i nie przedstawi dostatecznie poważnych powodów ku temu (art. 48 i 59) ta ostatnia zawiadamia w miejscowościach, gdzie działa ustawa o Obwodowych Naczelnikach Ziemskich, — Obwodowego Naczelnika Ziemskiego albo Sędziego Miejskiego podług kompetencji, a w innych miejscowościach Sędziego Pokoju¹⁾, dla wyznaczenia winnemu odpowiedniej kary (Ustawa o Karach Wymierzanych przez Sędziów Pokoju art. 51¹ podług uzupełnień), przyczem najmujący niema prawa do wynagrodzenia materialnego, wymienionego wyżej w art. 56.
- Art. 103. Najmujący, który nie zwrócił robotnikowi karty kontraktowej i dowodu osobistego natychmiast po rozwiązaniu umowy, — pociągany jest do odpowiedzialności na mocy art. 66. Sposób zwrotu karty i dowodu osobistego robotnikowi, który odszedł, określa instrukcja odpowiednich Ministrów (art. 104 uwaga).

D z i a ł d r u g i.

O instrukcji.

- Art. 104. Wydanie przepisów szczegółowych, w rozwinięciu ustawy niniejszej, o tem jakie formalności winny być przestrzegane przez urzędy administracyjne w celu prawidłowego wykonywania obowiązków, wkładanych na nie przez ustawę niniejszą — poleca się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Głównym Zarządcą Ustroju Rolnego i Rolnictwa.²⁾
- U w a g a. Prawa przysługujące na mocy niniejszego (104) artykułu Ministrowi Spraw Wewnętrznych przelewają się w stosunku do Ziemi Kubańskiej na Ministra Spraw Wojskowych, który przy wydawaniu wspomnianych w wymienionym artykule przepisów szczegółowych porozumiewa się z Ministrem Sprawiedliwości i Głównym Zarządcą Ustroju Rolnego i Rolnictwa.

Sanckje dla postanowień ustawy powyższej zawierają art. art. 373, 374, 375, 376 i 377 Kodeksu Karnego z r. 1903. W sprawie przedawnienia patrz art. 694, p. 5 Pr. Cyw. T. X, Cz. I, Zb. Pr. Ces. Ros.

¹⁾ Patrz odnośnik do art. 89.

²⁾ Art. 104 i uwaga obecnie nieaktualna.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 12 kwietnia 1927 r.

w sprawie zapewnienia czasowych mieszkań i pomieszczeń dla zwolnionych robotników rolnych.

(Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 305).

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam, co następuje:

Art. 1.

Robotnicy rolni, których umowy o pracę ustają z dniem 31 marca danego roku i którzy do tego terminu zajmowali na podstawie tych umów stanowiące część ich uposażenia mieszkania służbowe i przynależne do tych mieszkań inne pomieszczenia, nie mogą być usunięci z tych mieszkań i pomieszczeń do dnia 31 maja tegoż roku, o ile na ich miejsce nie zostali najęci inni robotnicy.

Jeżeli na miejsce zwolnionego robotnika rolnego został najęty inny robotnik, mający zająć mieszkanie zwolnionego, a dany pracodawca posiada inne wolne mieszkanie robotnicze, powinien on zwolnionego robotnika na czas do 31 maja ulokować w wolnym mieszkaniu.

Obowiązek pracodawcy pozostawienia zwolnionego robotnika w zajmowanym mieszkaniu, względnie ulokowania takiego robotnika w innym wolnym mieszkaniu nie stwarza między stronami stosunku najmu mieszkania, wobec czego nie ma w tym wypadku zastosowania ustawa z dnia 11 kwietnia 1924 r. o ochronie lokatorów (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 406).

Wysokość wynagrodzenia za wskazane w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu mieszkania i pomieszczenia za okres czasu od 31 marca do 31 maja nie może przekraczać ceny $\frac{1}{5}$ części kwintala żyta.

Art. 2.

W wypadku, gdy pracodawca z powodu najęcia nowych robotników rolnych nie posiada wolnych mieszkań robotniczych, nie może on sprzeciwić się zamieszkaniu zwolnionych robotników przez okres czasu od 31 marca do 31 maja razem z robotnikami zatrudnionymi u niego, o ile ci na to się zgodzili.

Postanowienia ust. 3 art. 1 niniejszego rozporządzenia mają w tym wypadku odpowiednie zastosowanie.

Art. 3.

Postanowienia art. 1 i 2 nie mają zastosowania w następujących wypadkach:

- a) jeżeli umowa o pracę została rozwiązana na życzenie robotnika;
- b) jeżeli robotnik posiada lub otrzyma inne mieszkanie;
- c) jeżeli robotnik otrzymał zatrudnienie u innego pracodawcy;

- d) jeżeli umowa została wypowiedziana we właściwym czasie wskutek dopuszczenia się przez robotnika względem pracodawcy czynu karalnego w myśl kodeksu karnego, względnie jeżeli robotnik dopuścił się takiego czynu w okresie wypowiedzenia.

Jeżeli robotnik korzystający z uprawnień, przewidzianych w art. 1 i 2 niniejszego rozporządzenia, dopuścił się czynu, wymienionego w p. d, niniejszego artykułu, wówczas traci on te uprawnienia.

Art. 4.

Rozporządzenie niniejsze obowiązuje do dnia 31 maja 1929 r.

Rada Ministrów jest władna przedłużać moc obowiązującą niniejszego rozporządzenia.

Art. 5.

Wykonanie rozporządzenia niniejszego powierza się Ministrom: Pracy i Opieki Społecznej, Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Sprawiedliwości oraz Spraw Wewnętrznych.

Art. 6.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na terenie województw: warszawskiego, lubeskiego, łódzkiego, kieleckiego, białostockiego, wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego, krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego.

II.

Inspekcja pracy.

DEKRET TYMCZASOWY

o urządzeniu i działalności inspekcji pracy.

(Dz. Pr. P. P. z 1919 r. Nr. 5, poz. 90).

Art. 1. Inspekcja pracy nadzoruje należyte stosowanie przepisów prawa o ochronie pracy we wszystkich dziedzinach pracy najemnej, zapewniając pracownikom korzyści, przyznane im przez obowiązujące socjalno-polityczne prawodawstwo.

Art. 2. Inspekcja pracy pozostaje pod zarządem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 3. Organami Inspekcji pracy są:

- 1) główny inspektor pracy;
- 2) inspektorzy pracy (okręgowi i obwodowi);
- 3) kolegjalne organy inspekcji pracy (centralny i okręgowe).

Art. 4. Główny Inspektor pracy wykonywa zwierzchni nadzór i kieruje czynnościami inspektorów pracy.

Art. 5. Głównego inspektora i inspektorów pracy mianuje Najwyższa władza na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej, odnośnie do fabryk wojskowych — w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych.

Art. 6. Na stanowiska inspektorów pracy mogą być mianowane osoby bez różnicy płci z z wyższem, a przede wszystkim z wyższem technicznym wykształceniem i praktyką oraz należytą znajomością nauk społeczno-prawnych, higieny przemysłowej i stosunków robotniczych, po zdaniu egzaminów przed specjalną komisją przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 7. Do pomocy inspektorom pracy Minister Pracy i Opieki Społecznej mianować może, na wniosek głównego inspektora pracy, podinspektorów pracy z pośród osób, posiadających dokładną znajomość stosunków robotniczych, po złożeniu przez nie egzaminu przed specjalną komisją przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 8. Na stanowiska podinspektorów pracy do zadań specjalnych w zakresie higieny przemysłowej i zawodowej mogą być miano-

wane, trybem w art. 7 wskazanym, osoby z wykształceniem lekarskim po zdaniu egzaminu przed specjalną komisją przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 9. Przy inspektorach pracy czynni są mężowie zaufania robotników, zatwierdzeni jako asystenci przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej. Liczbę i zakres działania asystentów określi rozporządzenie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 10. Okręgi i obwody działalności oraz siedzibę inspektorów pracy wyznacza Minister Pracy na wniosek głównego inspektora pracy, w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu.

Art. 11. Inspektorzy pracy:

- 1) nadzorują wykonanie przez przedsiębiorców i robotników przepisów, określających ich obowiązki i wzajemny stosunek;
- 2) wydają zarządzenia dla wprowadzenia w życie przepisów i postanowień, wydawanych przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej i mają nadzór nad wykonaniem tych przepisów i postanowień;
- 3) rozpoznają i zatwierdzają cenniki, dotyczące opłat za mieszkanie fabryczne, kąpiele, jadalnie i t. p., za artykuły, sprzedawane w sklepach fabrycznych, tabele kar, regulaminy porządku wewnętrznego;
- 4) zaświadczenia tabele płacy robotniczej;
- 5) przedsiębiorą środki dla zapobiegania zatargom pomiędzy przedsiębiorcami a robotnikami, badając na miejscu wyniki niezadowolenia i dążąc do polubownego załatwienia sporów;
- 6) nadzorują wykonanie postanowień, dotyczących pracy i nauki szkolnej małoletnich robotników;
- 7) dbają o umieszczenie małoletnich robotników w szkołach początkowych specjalnych;
- 8) ustalają protokolarnie przekroczenia punktu 6-go artykułu niniejszego i przedstawiają protokoły odnośnym władzom sądowym;
- 9) występują w sądzie w charakterze oskarżycieli w wypadkach, przewidzianych w p. 8-ym artykułu niniejszego;
- 10) wszczynają postępowanie karne i w odnośnych wypadkach oskarżają wobec sądu winnych wykroczenia przeciwko przepisom zawartym w §§ 42 — 113 i 570 ustawy o pracy w przemyśle;
- 11) nadzorują wykonanie przepisów o rozkładzie i długości dnia roboczego;
- 12) spełniają czynności, jakie na nich wkłada prawodawstwo o ubezpieczeniach społecznych;
- 13) zbierają, sprawdzają i zestawiają statystyczne dane, dotyczące warunków pracy i płacy, bytu robotników oraz wzajemnych stosunków pomiędzy przedsiębiorcami i robotnikami w zakładach pracy w ich okręgach;
- 14) opinują w sprawach wydawania pozwoleń na otwarcie lub przebudowanie zakładów przemysłowych, podlegających nadzorowi inspekcji pracy;

- 15) badają z polecenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej warunki pracy a płacy we wszystkich dziedzinach pracy najemnej w celu gromadzenia materiałów dla udoskonalenia i rozwoju prawodawstwa o ochronie pracy;
- 16) z polecenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej spełniają wszystkie czynności w zakresie kompetencji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 12. Do czasu wprowadzenia kolegjalnych urzędów pracy, inspektorom pracy przysługuje prawo wnioskowania kar, przewidzianych w §§ 211 — 214 ustawy o pracy w przemyśle. Postanowienia inspektorów w sprawach wymienionych nie mogą być zaskarżane, jeśli kara nie przewyższa 250 mk. polskich i mają być skierowywane wprost do władz administracyjnych, które egzekwują nałożone kary. O ile kary przewyższają sumę 250 mk. polskich, inspektor pracy przed skierowaniem wniosku do władz administracyjnych winien zawiadomić o nałożeniu kary osobę, karą tą dotkniętą, której przysługuje w ciągu miesiąca prawo odwołania się do głównego inspektora pracy. Główny inspektor pracy po rozważeniu skargi karę uchyla, zmienia lub zatwierdza, przesyłając wniosek władzom administracyjnym do wygzekwowania.

Oznaczone w §§ 211 — 214 ustawy o pracy w przemyśle grzywny w rublach obliczają się w markach polskich według kursu urzędowego.

Art. 13. Inspektorom pracy lub upoważnionym przez nich organom inspekcji pracy służy po wylegitymowaniu się urzędową legitymacją, wystawioną przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, prawo wstępu o każdej porze, zarówno w dzień jak i w nocy, do wszystkich oddziałów zakładów pracy, jak również przysługuje im prawo wstępu do wszelkich przeznaczonych dla robotników urządzeń fabrycznych (mieszkań, szpitali, schronisk, ochronek dla dzieci, przytułków dla niemowląt, szkół, zakładów kąpielowych i t. p.). W sprawach, wchodzących w zakres działalności organów inspekcji pracy, mogą informować się u przedsiębiorców lub ich zastępców i u wszystkich osób, zatrudnionych w przedsiębiorstwie, o ile możności jednak z pominięciem wszystkich, co mogłoby przeszkodzić ruchowi przedsiębiorstwa. W celu wykonywania czynności, wymienionych w p. 15-tym artykułu 11, organom inspekcji pracy przysługuje prawo wstępu do przedsiębiorstw, nieobjętych przez ustawę o pracy w przemyśle.

Art. 14. Organy inspekcji pracy są obowiązane do zachowania w tajemnicy wszelkich danych, związanych z interesami i ruchem danego przedsiębiorstwa, zwłaszcza zachować winny w ścisłej tajemnicy udzielone im poufne wiadomości o urządzeniach technicznych, sposobach fabrykacji i innych właściwościach przedsiębiorstwa.

Art. 15. Szczegółowe przepisy:

- 1) dotyczące czynności inspektorów pracy —,
- 2) dotyczące czynności podinspektorów pracy i asystentów inspektorów pracy,
- 3) dotyczące stosunku organów inspekcji pracy do organów administracji ogólnej;

- 4) dotyczące stosunku organów inspekcji pracy do organów służby zdrowia,
- 5) dotyczące stosunku organów inspekcji pracy do organów Ministerstwa Przemysłu i Handlu, —

wydaje Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi Ministerstwami.

Art. 16. Do czasu utworzenia organów kolegjalnych do spraw ochrony pracy, prawa i kompetencje, o ile nie zostały przez powyższe artykuły zmienione, a przyznane w myśl ustawy o pracy w przemyśle:

- 1) Ministerstwo Przemysłu i Handlu w zakresie ochrony pracy — przysługują Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej;
- 2) Głównemu Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczych — przysługują komisji międzyministerjalnej pod przewodnictwem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej;
- 3) gubernjalnym urzędem fabrycznym — przysługują inspektorom pracy, przyczem podział kompetencji tych urzędów między głównego inspektora pracy, a inspektorów pracy, o ile nie jest już przewidziany w powyższych artykułach, określony zostanie na mocy instrukcji Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 17. Przepisy, dotyczące organów ochrony pracy i zawarte w art. 1 — 41 włącznie Zbioru Praw t. XI, cz. II, według wydania 1913 r., zastąpione zostają przez przepisy powyższe. Skład i kompetencje organów kolegjalnych inspekcji pracy określi dekret specjalny.

Dan w Warszawie, dnia 3 stycznia 1919 r.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu,

z dnia 17 lutego 1921 r.

w przedmiocie nowego podziału b. Królestwa Kongresowego i b. Obwodu Białostockiego na okręgi i obwody inspekcji pracy, stosownie do podziału tego obszaru na województwa i starostwa.

(Dz. U. R. P. Nr. 23. poz. 131).

Na mocy art. 10 dekretu o urządzeniu i działalności inspekcji pracy z dnia 3 stycznia 1919 r. (Dz. Pr. z 1919 r. Nr. 5, poz. 90) w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu, zarządzam, co następuje:

§ 1. Na terytorjum b. Królestwa Konkresowego i Obwodu Białostockiego ustala się 6 następujących okręgów nadzorczych inspekcji pracy:

1. Okrąg pierwszy na obszar m. st. Warszawy.
2. „ drugi na obszar Województwa Warszawskiego.
3. „ trzeci na obszar Województwa Łódzkiego.
4. „ czwarty na obszar Województwa Kieleckiego.
5. „ piąty na obszar Województwa Lubelskiego.
6. „ szósty na obszar Województwa Białostockiego.

§ 2. Dla każdego z tych okręgów nadzorczych inspekcji pracy ustanawia się po jednym inspektorze okręgowym pracy z siedzibą:

Dla I-go Okręgu Nadzorczego w Warszawie,			
„ II-go	„	„	„ Warszawie,
„ III-go	„	„	„ Łodzi,
„ IV-go	„	„	„ Kielcach,
„ V-go	„	„	„ Lublinie,
„ VI-go	„	„	„ Białymstoku.

§ 3. Każdy okrąg dzieli się na obwody inspekcji pracy:

1. Okrąg pierwszy dzieli się na 6 obwodów			
2. „ drugi	„	„	„ 9 „
3. „ trzeci	„	„	„ 8 „
4. „ czwarty	„	„	„ 8 „
5. „ piąty	„	„	„ 6 „
6. „ szósty	„	„	„ 4 „

§ 4. I. Okrąg miasta st. Warszawy dzieli się na następujące 6 obwodów inspekcji pracy:

Do obwodu 1-go należy obszar komisarjatu	6, 8, 11, 23.
„ „ 2-go	„ „ „ 9, 13, 16, 20, 21.
„ „ 3-go	„ „ „ 1, 2 i 10.
„ „ 4-go	„ „ „ 7, 12 i 22.
„ „ 5-go	„ „ „ 3, 4, 5, 19 i 26.
„ „ 6-go	„ „ „ 14, 15, 17, 18, 24 i 25.

II. Okrąg Województwa Warszawskiego dzieli się na następujące 9 obwodów inspekcji pracy.

Do obwodu 7-go należy obszar Starostwa Warszawskiego.	
„ „ 8-go	„ „ „ Błotnickiego i Grójeckiego.
„ „ 9-go	„ „ „ Łowickiego, Sochaczewskiego, Skierniewickiego i Rawskiego.
„ „ 10-go	„ „ „ Włocławskiego, Nieszawskiego i Kutnowskiego.
„ „ 11-go	„ „ „ Płockiego, Gostynińskiego i Płońskiego.

Do obwodu 12-go	należy obszar Starostwa	Sierpeckiego, Rypińskiego i Lipnowskiego.
" "	13-go " "	" Ciechanowskiego, Mławskiego i Przasnyskiego.
" "	14-go " "	" Mińsko-Mazowieckiego i Radzyńskiego.
" "	15-go " "	" Pułtuskiego i Makowskiego

III. Okrąg Województwa Łódzkiego dzieli się na następujące 8 obwodów inspekcji pracy:

Do obwodu 16-go	należy obszar komisariatu	1, 2, 3, 5, 13, 14 m. Łodzi.
" "	17-go " "	" 8, 9, 10, 11 m. Łodzi.
" "	18-go " "	" 4, 6, 7 i 12 m. Łodzi.
" "	19-go " "	Starostwa Łódzkiego, Brzezińskiego i Łęczyckiego.
" "	20-go " "	" Piotrkowskiego i Radomskiego.
" "	21-go " "	" Sieradzkiego, Łaskiego i Wieluńskiego.
" "	22-go " "	" Kaliskiego i Tureckiego.
" "	23-go " "	" Koniniego, Kolskiego i Słupeckiego.

IV. Okrąg Województwa Kieleckiego dzieli się na następujące 8 obwodów inspekcji pracy:

Do obwodu 24-go	należy obszar Starostwa	Kieleckiego i Jędrzejowskiego.
" "	25-go " "	" Radomskiego, Kozienickiego, Koneckiego i Opoczyńskiego.
" "	26-go " "	" Sandomierskiego, Opotowskiego i Iłżeckiego.
" "	27-go " "	" Miechowskiego, Pinczowskiego i Stopnickiego.
" "	28-go " "	" Częstochowskiego i Włoszczowskiego.
" "	29-go " "	" części S-twa Będzińskiego z miastem Dąbrową Górniczą i S-twa Olkuskiego.
" "	30-go " "	" części S-twa Będzińskiego z miastem Zawierciem.
" "	31-go " "	" części S-twa Będzińskiego z miastem Sosnowiec.

V. Okrąg Województwa Lubelskiego dzieli się na następujące 6 obwodów inspekcji pracy:

Do obwodu 32-go należy obszar Starostwa Lubelskiego, Lubartowskiego i Janowskiego.
„ „ 33-go „ „ „ Puławskiego i Garwolińskiego.
„ „ 34-go „ „ „ Zamojskiego, Biłgorajskiego i Tomaszowskiego.
„ „ 35-go „ „ „ Chełmskiego, Hrubieszowskiego, Włodawskiego i Krasnostawskiego.
„ „ 36-go „ „ „ Bialskiego, Konstantynowskiego, Łukowskiego i Radzyńskiego.
„ „ 37-go „ „ „ Siedleckiego, Węgrowskiego i Sokołowskiego.

VI. Okrąg Województwa Białostockiego dzieli się na następujące 4 obwody inspekcji pracy:

Do obwodu 38-go należy obszar Starostwa Białostockiego.
„ „ 39-go „ „ „ Bielskiego, Wysoko-Mazowieckiego, Sokulskiego i Szczuczyńskiego.
„ „ 40-go „ „ „ Łomżyńskiego, Kolneńskiego, Ostrołęckiego i Ostrowskiego.
„ „ 41-go „ „ „ Suwalskiego, Sejneńskiego i Augustowskiego.

§ 5. Dla każdego z tych obwodów ustanawia się po jednym obwodowym inspektorze pracy:

Dla obwodu 1-go w Warszawie
„ „ 2-go „
„ „ 3-go „
„ „ 4-go „
„ „ 5-go „
„ „ 6-go „
„ „ 7-go „
„ „ 8-go „
„ „ 9-go w Łowiczu
„ „ 10-go w Włocławku
„ „ 11-go w Płocku
„ „ 12-go w Sierpcu
„ „ 13-go w Ciechanowie
„ „ 14-go w Mińsku-Mazowieckim
„ „ 15-go w Pułtusk
„ „ 16-go w Łodzi
„ „ 17-go „
„ „ 18-go „
„ „ 19-go „
„ „ 20-go w Piotrkowie
„ „ 21-go w Sieradzu

Dla obwodu	22-go	w	Kaliszu
"	"	23-go	w Koninie
"	"	24-go	w Kielcach
"	"	25-go	w Radomiu
"	"	26-go	w Ostrowcu
"	"	27-go	w Miechowie
"	"	28-go	w Częstochowie
"	"	29-go	w Dąbrowie Górniczej
"	"	30-go	w Zawierciu
"	"	31-go	w Sosnowcu
"	"	32-go	w Lublinie
"	"	33-go	w Puławach
"	"	34-go	w Zamościu
"	"	35-go	w Chełmie
"	"	36-go	w Białej Podlaskiej
"	"	37-go	w Siedlcach
"	"	38-go	w w Białymstoku
"	"	39-go	w Bielsku
"	"	40-go	w Łomży
"	"	41-go	w Suwałkach

§ 6. Kierownictwo kilku obwodów może być według uznania Ministra Pracy i Opieki Społecznej powierzone jednemu inspektorowi pracy.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze uzyskuje moc obowiązującą w dniu 1-go marca 1921 r.

Rozporządzenie Rady Ministrów

z dnia 21 sierpnia 1922 r.

o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretów o inspekcji pracy oraz o pracowniczych związkach zawodowych na Ziemię Wileńską.

(Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 662).

Na mocy art. 5 ustawy z dnia 6 kwietnia 1922 r. o objęciu władzy państwowej nad Ziemią Wileńską (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 213) zarządza się, co następuje:

§ 1. Na powiaty: wileński, trocki, święciański, oszmiański, bractawski, dziśnieński, duniłowiczowski i wilejski rozciąga się moc obowiązująca;

a) dekretu tymczasowego z dnia 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności inspekcji pracy (Dz. P. P. P. Nr. 5, poz. 90);

b) dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych (Dz. P. P. Nr. 15, poz. 209).

§ 2. Wszelkie przepisy prawne, obowiązujące dotychczas na wyżej wymienionym obszarze, sprzeczne z przepisami wymienionymi w § 1 niniejszego rozporządzenia tracą moc.

§ 3. Wykonanie rozporządzenia niniejszego powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Rozporządzenie Rady Ministrów

z dnia 19 października 1922 r.

o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretów i ustaw w przedmiocie ochrony pracy na obszarze województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego oraz gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu bielskiego województwa białostockiego.

(Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 871).

Na mocy art. 6 ustawy z dnia 4 lutego 1921 r. o unormowaniu stanu prawno-politycznego na ziemiach, przyłączonych do obszaru Rzeczypospolitej na podstawie umowy o preliminaryjnym pokoju i rozejmie, podpisanej w Rydze dnia 12 października 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 93) zarządza się, co następuje:

§ 1. Na obszar województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego, oraz gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu bielskiego województwa białostockiego, rozciąga się moc obowiązującą następujących dekretów i ustaw:

- a) dekretu tymczasowego z dnia 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności inspekcji pracy (Dz. P. P. P. Nr. 5, poz. 90),
- b) ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 349),
- c) ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394), na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi (Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 53),
- d) ustawy z dnia 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych

pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394 (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 147).

§ 2. Z chwilą wejścia w życie niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą wszelkie przepisy prawa, dotychczas obowiązujące na obszarze województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego oraz gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu bielskiego województwa białostockiego, a sprzeczne z przepisami wymienionych w § 1 dekrétów i ustaw.

§ 3. Wykonanie rozporządzenia niniejszego powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi ministrami.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej

z dnia 26 marca 1926 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych w sprawie podziału terytorjum Ziemi Wileńskiej i województw: białostockiego, nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy, oraz w przedmiocie zmiany rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dn. 17 lutego 1921 r. w przedmiocie nowego podziału b. Królestwa Kongresowego i b. obwodu białostockiego na okręgi i obwody inspekcji pracy stosownie do podziału tego obszaru na województwa i starostwa (Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 131).

(Dz. U. R. P. Nr. 42, poz. 288).

Na mocy art. 10 dekretu z dnia 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności inspekcji pracy (Dz. P. P. P. Nr. 5, poz. 90), § 1 punktu a, rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 21 sierpnia 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązujących dekrétów o inspekcji pracy oraz pracowniczych związkach zawodowych na Ziemię Wileńską (Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 662) i § 1 punktu a, rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 października 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekrétów i ustaw w przedmiocie ochrony pracy na obszar województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego oraz gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej, pow. bielskiego województwa białostockiego (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 871) zarządza się, co następuje:

§ 1. Ziemia Wileński, mianowicie m. Wilno i powiaty: brasławski, duniłowiczowski, dziśnieński, oszmiański, święciański, trocki, wilejski i wileński, jak również obszar województwa nowogródzkiego, stanowią jeden XII okrąg inspekcji pracy.

§ 2. Dla okręgu tego ustanawia się jednego okręgowego inspektora pracy z siedzibą w Wilnie.

§ 3. Okrąg ten, dzieli się na następujące obwody inspekcji pracy: 63, 64, 65 i 66.

Do 63 obwodu należą: 1, 2 i 7 komisaryjaty m. Wilna i powiaty: wileński i trocki.

Do 64 obwodu należą: 3, 5 i 9 komisaryjaty m. Wilna i powiaty: święciański, dziśnieński i brasławski.

Do 65 obwodu należą: 4, 6 i 8 komisaryjaty m. Wilna i powiaty: oszmiański, wilejski i duniłowiczowski.

Do 66 obwodu należy: obszar województwa nowogródzkiego.

§ 4. Dla każdego z wymienionych w § 3 obwodów ustanawia się po jednym obwodowym inspektorze pracy.

Dla obwodu	63	z siedzibą	w Wilnie
"	"	64	" "
"	"	65	" "
"	"	66	" w Lidzie.

§ 5. Obwód 38 inspekcji pracy, przewidziany w § 4, poz. 6 rozporządzenia z dn. 17 lutego 1921 r., obejmować będzie obszar powiatów: białostockiego, bielskiego i wysoko-mazowieckiego z siedzibą w Białymstoku.

Obwód 39 inspekcji pracy, przewidziany tamże, obejmować będzie obszar powiatów: grodzieńskiego, sokólskiego, szczuczyńskiego i wołkowyskiego w siedzibą w Grodnie.

§ 6. Obszar województwa poleskiego dzieli się na 67 i 68 obwody inspekcji pracy, z siedzibami w Brześciu n/B. i w Pińsku i przyłącza się do VI białostockiego okręgowego inspektoratu pracy.

§ 7. Obszar województwa wołyńskiego dzieli się na 69 i 70 obwody inspekcji pracy z siedzibami w Kowlu i w Łucku i przyłącza się do V lubelskiego okręgowego inspektoratu pracy.

§ 8. Dla każdego z powyższych czterech: 67, 68, 69 i 70 obwodów ustanawia się po jednym obwodowym inspektorze pracy z siedzibą:

dla 67	Obwodu	—	Brześciu n/B.
"	68	"	— w Pińsku.
"	69	"	— w Kowlu.
"	70	"	— w Łucku,

§ 9. Kierownictwo kilku obwodów może być według uznania Ministra Pracy i Opieki Społecznej powierzone jednemu inspektorowi pracy.

§ 10. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje z dniem ogłoszenia.

Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej i Spraw Wewnętrznych

z dnia 24 marca 1925 r.

**w sprawie stosunku organów inspekcji pracy do organów służby
zdrowia władzy administracyjnej I instancji.**

(Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 265).

Na podstawie punktów 3 i 4 art. 15 dekretu tymczasowego o urządzeniu i działalności inspekcji pracy z dnia 3 stycznia 1919 r. (Dz. P. P. Nr. 5, poz. 90), art. 1 zasadniczej ustawy sanitarnej z dnia 19 lipca 1919 r. (Dz. P. P. P. Nr. 63, poz. 371) i punktu 4 § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 18 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozdziału kompetencji Ministra Zdrowia Publicznego (Dz. U. R. P. Nr. 9, poz. 86) zarządza się, co następuje:

§ 1. W miejscowościach, gdzie niema dostatecznej liczby lekarzy inspekcji pracy, inspektorzy pracy w razie potrzeby współdziałania lekarskiego w sprawach higieny pracy zwracają się do władz administracyjnych I instancji (lekarzy powiatowych).

§ 2. Władza administracyjna I instancji (lekarz powiatowy), współdziałająca z inspektorem pracy, może na wezwanie inspektora pracy lub z własnej inicjatywy zwiedzać zakłady pracy, w szczególności zaś oglądać pracownie i narzędzia, badać pracowników i surowce — w miarę możności wspólnie z inspektorem pracy.

O zauważonych przez siebie brakach w zakresie higieny pracy, władza administracyjna I instancji (lekarz powiatowy) zawiadamia właściwego inspektora pracy, załączając jednocześnie wniosek o wydanie przez inspektora stosownych zarządzeń.

W razie niewydania zarządzeń zgodnie z wnioskiem władzy administracyjnej I instancji (lekarza powiatowego) inspektor pracy winien o tem piśmiennie przy wyłuszczeniu motywów odmowy, zawiadomić władzę administracyjną I instancji, która może zażądać, by jej wniosek był rozpatrzony i rozstrzygnięty wspólnie przez okręgowego inspektora pracy i właściwą władzę administracyjną II instancji. Gdyby porozumienia nie osiągnięto, sprawę rozstrzyga ostatecznie Minister Pracy i Opieki Społecznej wspólnie z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

§ 3. W wypadkach nagłych, które narażają na poważne niebezpieczeństwo zdrowia pracowników lub sąsiednich mieszkańców, władza administracyjna I instancji (lekarz powiatowy) może wydać bez porozumienia z inspektorem pracy tymczasowe konieczne zarządzenia higieniczne, zawiadamiając o nich bezzwłocznie właściwego inspektora pracy.

§ 4. Rozporządzenia i przepisy w sprawach higieny pracy będą wydawane przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej i Ministra Spraw Wewnętrznych, a w zakładach, podlegających bezpośrednio innym ministrom w porozumieniu z właściwymi ministrami.

§ 5. W razie potrzeby badania surowców, produktów, powietrza, pyłu i gazu w zakładach pracy inspektorzy pracy winni zwracać się o badanie do państwowych zakładów badania żywności i przedmiotów użytku.

§ 6. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Generalna Dyrekcja Służby Zdrowia) na wniosek głównego inspektora pracy udzieli pomocy przez urządzenie i prowadzenie kursów dokształcających dla inspektorów pracy, w państwowej szkole higieny w zakresie, uzgodnionym z głównym inspektorem pracy.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w dni 14 po ogłoszeniu.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej

z dnia 5 lipca 1926 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych o zmianie rozporządzeń, dotyczących podziału na okręgi i obwody inspekcji pracy.

(Dz. U. R. P. Nr. 82, poz. 454).

Na mocy art. 10 dekretu o urządzeniu i działalności inspekcji pracy z dnia 3 stycznia 1919 roku (Dz. P. P. P. Nr. 5, poz. 90), § 1 punktu a rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 21 sierpnia 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretów o inspekcji pracy, oraz o pracowniczych związkach zawodowych na Ziemię Wileńską (Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 662) i § 1 punktu a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 października 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretów i ustaw w przedmiocie ochrony pracy, na obszar województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego, oraz gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej pow. bielskiego województwa białostockiego (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 871), zarządza się, co następuje:

§ 1.

Część IV § 4 rozporządzenia z dnia 17 lutego 1921 r. w przedmiocie nowego podziału b. Królestwa Kongresowego i b. Obwodu Białostockiego, na okręgi i obwody inspekcji pracy, stosownie do podziału tego obszaru na województwa i starostwa (Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 131), otrzymuje brzmienie następujące:

Okrag województwa kieleckiego, dzieli się na następujące 8 obwodów inspekcji pracy:

Obwód 24-ty, do którego należy obszar powiatów: kieleckiego, jędrzejowskiego i stopnickiego.

Obwód 25-ty, do którego należy obszar powiatów: radomskiego, koneckiego, kozienickiego i opoczyńskiego.

Obwód 26-ty, do którego należy obszar powiatów: sandomierskiego, opatowskiego i ilżeckiego.

Obwód 27-my, do którego należy obszar powiatów: miechowskiego, olkuskiego i pińczowskiego.

Obwód 28-my, do którego należy obszar powiatów: częstochowskiego i włoszczowskiego.

Obwód 29-ty, do którego należy obszar: z powiatu będzińskiego miasto Dąbrowa Górnicza z przedmieściami, gminy Bobrowniki, Grodziec (z wyjątkiem kopalni Jowisz), Łagisza, Łosień, Mierzęcice, Wojkowie - Kościelne, Strzemieszycy, Zagórze.

Obwód 30-ty, do którego należy obszar: z powiatu będzińskiego miasto Zawiercie z przedmieściami, gminy Choroń, Koziegłowy, Koziegłówki, Kromolów, Mrzyglód, Niegowa, Ożarówiec, Pińczyce, Połęba, Rudnik - Wielki, Rokitno - Szlacheckie, Siewierz, Włodowice i Zarki.

Obwód 31-szy, do którego należy obszar: z powiatu będzińskiego miasto Sosnowiec z przedmieściami, Pogoń, Modrzejów, Milowice, Konstantynów, miasto Czeladź i gmina Niwka, oraz kopalnia Jowisz, leżąca na terenie gminy Grodziec.

§ 2.

Część VI-ta § 4 rozporządzenia z dn. 17 lutego 1921 r. w przedmiocie nowego podziału b. Królestwa Kongresowego i b. Obwodu białostockiego na okręgi i obwody inspekcji pracy, stosownie do podziału tego obszaru na województwa i starostwa, otrzymuje brzmienie następujące:

Okrag województwa białostockiego, dzieli się na następujące obwody inspekcji pracy:

Obwód 38-my, do którego należy obszar powiatów: białostockiego, bielskiego i wysoko-mazowieckiego z siedzibą w Białymstoku.

Obwód 39-ty, do którego należy obszar powiatów: grodzieńskiego, sokólskiego i wołkowyskiego z siedzibą w Grodnie.

Obwód 40-ty do którego należy obszar powiatów: łomżyńskiego, kolneńskiego, ostrołęckiego i ostrowskiego z siedzibą w Łomży.

Obwód 41-szy, do którego należy obszar powiatów: suwalskiego, augustowskiego i szczuczyńskiego z siedzibą w Suwałkach.

§ 3.

W § 5 rozporządzenia z dnia 17 lutego 1921 r. wskazanego w paragrafie poprzednim niniejszego rozporządzenia po słowach „Dla Obwodu 39“ zamiast słów w „Bielsku“ wstawia się słowa w „Grodnie“.

§ 4.

§ 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 26 marca 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 42, poz. 288) otrzymuje brzmienie następujące:

Obszar województw: wileńskiego i nowogródzkiego, stanowi jeden XII-ty okrąg inspekcji pracy:

a) Ustępy II, III, IV i V § 3 tegoż rozporządzenia otrzymują ten sam brzmienie następujące:

Do 63-go obwodu należy obszar miasta Wilna.

Do 64-go obwodu należy obszar powiatów wileńsko-trockiego, oszmiańskiego, mołodeczańskiego i wołyńskiego.

Do 65-go obwodu należy obszar powiatów: brasławskiego, święciańskiego, dziśnieńskiego, wilejskiego i postawskiego.

Do 66-go obwodu należy obszar powiatów: lidzkiego, słonimskiego, baranowickiego, nowogródzkiego, nieświeżskiego i stołpeckiego.

§ 5.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia; równocześnie tracą moc wszelkie sprzeczne z niniejszym przepisy prawa, wydane przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

INSTRUKCJA

dla organów inspekcji fabrycznej.

(Wydana przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górnio-
hutniczych 11 lutego 1900 r. — Zbiór pr. i rozp. poz. 434).

V. Stosunki wzajemne organów inspekcji fabrycznej i policji.

16. Organy inspekcji fabrycznej przy wykonywaniu obowiązków służbowych, mają prawo (na podstawie art. 41 ustawy o pracy w przemyśle) żądać współdziałania miejscowej policji. Współdziałanie to, między innymi, polega na:

a) zawiadamianiu organów inspekcji fabrycznej o wszystkich wiadomych policji mających się zdarzyć lub zaszłych wypadkach naruszenia w zakładach przemysłowych porządku wewnętrznego i ładu (art. 42 — 113 ust. o pracy w przemyśle), których badanie i przedsięwzięcie odpowiednich środków wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji organów inspekcji fabrycznej (art. 2 niniejszej instrukcji), *)

b) zawiadomieniu organów inspekcji fabrycznej o powstaniu i zwiżaniu zakładów przemysłowych, jak również o wiadomych policji ważnych wypadkach zaszłych w istniejących zakładach, jako to: pożarach, uszkodzeniach mechanizmów, różnych wypadkach z ludźmi i t. p.,

*) Art. 2 brzmi: „Bezpośredni nadzór nad wewnętrznym ładem i porządkiem w fabrykach, hutach, jak np. przestrzeganie, by właściwie wykonywano wymagania ustaw i wydawanych w ich rozwinieciu postanowień obowiązujących o nadzorze nad zakładami przemysłu fabryczno - hutniczego i o stosunkach wzajemnych między fabrykantami i robotnikami, rozpatrywanie nieporozumień i uchybień, wynikających na tle zawartej pomiędzy stronami umowy o najmie, pośredniczenie w polubownem porozumieniu stron i wszczynanie w razie potrzeby dochodzenia przewidzianego ustawą — powierza się wyłącznie organom inspekcji fabrycznej“.

c) dostarczaniu posiadanych przez policję danych o istniejących zakładach przemysłowych,

d) przesyłaniu do zakładów przemysłowych i będących w nich osób za pokwitowaniem lub bez, wszelkich ogłoszeń, zawiadomień i wezwań od organów inspekcji fabrycznej w zakresie ich kompetencji (art. 140 p. 4 i art. 681 p. 2 ogóln. urz. gubern. Zb. Pr. t. II, cz. I),

e) uczestniczeniu na wezwanie organów inspekcji fabrycznej w spisywaniu protokółów, o skonstatowanych w zakładach przemysłowych wykroczeniach przeciw ustawie lub obowiązującym postanowieniom,

f) zastępowaniu organów inspekcji fabrycznej na skutek polecenia tych ostatnich, przy dochodzeniach sądowych przeciw obwinionym (art. 224 ust. o pr. w przem.),

g) towarzyszeniu organom inspekcji fabrycznej (na ich wezwanie) przy wizytowaniu przez nich zakładów przemysłowych w wypadkach, gdy organy inspekcji uznają to za niezbędne.

VIII. Prawa i obowiązki inspektorów fabrycznych.

46. Inspektorowie fabryczni wyznaczają dni przyjęć (co najmniej raz na tydzień) dla ustnego porozumienia z osobami, które są w tem zainteresowane i mają nadzór nad tem, by we wszystkich zakładach przemysłowych, podlegających kompetencji każdego inspektora, wywieszono było ogłoszenie o dniach i godzinach ich przyjęć, jak również o dokładnym ich adresie.

IX. Tryb czynności służbowych organów inspekcji fabrycznej, w zakresie nadzoru nad zakładami przemysłowymi.

1. Podporządkowywanie zakładów przemysłowych nadzorowi:

47. Miejscowe organy inspekcji fabrycznej są obowiązane zawiadamiać wszystkie zakłady, podpadające pod działanie art. 87 ust. o pracy w przemyśle i stałe posiadać wszelkie niezbędne i ściśle dane o zakładach podlegających nadzorowi.

48. Właściciele tych zakładów przemysłowych, które podlegają specjalnym przepisom o nadzorze nad zakładami przemysłu fabrycznego i hutniczego i stosunkach pomiędzy fabrykantami i robotnikami (art. 2, 7 — 24, 27 — 41, 87, 88 i 90 — 113 ustawy o pracy w przem.), zawiadamia się o podporządkowaniu zakładów, należących do tych osób działaniu wyżej wymienionych przepisów, ze wskazaniem cech powodujących do podporządkowania, terminu, w ciągu którego zakład winien być doprowadzony do stanu wymaganego przez ustawę i sposobu skarżania zarządzeń organów inspekcji fabrycznej.

2. Zbieranie danych o zakładach przemysłowych:

49. Właściwe organy inspekcji fabrycznej powinny żądać od właścicieli lub zarządzających zakładów przemysłowych w/g kompetencji zawiadomienia w odpowiednim czasie:

- a) o rozszerzeniu, uszczupleniu, zwinięciu lub wstrzymaniu działalności zakładu;
- b) o odstąpieniu zakładu do czasowego lub stałego użytkowania innym osobom;
- c) o wszelkich zmianach w składzie osób zarządzających zakładem;
- d) o wszelkich wypadkach zbiorowego niezadowolenia i wzburzenia wśród robotników, niezależnie od wywołujących je przyczyn, przyczem w wypadkach większej wagi (a przy wynikłych strajkach — zawsze) zawiadomienia powinny być wysyłane telegraficznie lub przez specjalnego kurjera;
- e) o wszelkich nieszczęśliwych wypadkach przy pracy, zgodnie z ustalonemi w tym względzie przepisami;
- f) o stanie funduszów karnych, ilości i rodzaju wymierzonych robotnikom kar (według ustalonych formularzy);
- g) o odstępstwach od zwykłego trybu wykonywania prac i rozkładu pracy, polegających: po 1-sze, na zastąpieniu dnia powszedniego przez święto, po 2-gie, na odstępstwach od przepisów o rozkładzie czasu pracy i przestrzeganiu dni świątecznych w wypadkach nieprzewidzianego niezbędnego remontu lub robót czasowych, wywołanych przez zaszły w zakładzie wypadek i po 3-cie, na wypadek wykonywania robót w godzinach nadliczbowych (art. art. 12, 15 z uwag. i 19ª przepisów o długości i rozkładzie czasu pracy, zatwierdzonych przez Min. Finansów, 20 września 1897 r.);
- h) o zamiarach właścicieli zakładów przemysłowych korzystania z pracy małoletnich wyrostków (do 17 lat) i kobiet i w jakim mniej więcej zakresie, jak również o zaprzestaniu korzystania z takiej pracy;
- i) o pożarach, uszkodzeniach mechanizmów i t. p. wypadkach, które mogą wpłynąć na tryb wykonywania robót lub narużyć interesy robotników;
- j) i zakomunikowania danych statystyki przemysłowej, w/g ustalonych formularzy.

4. Postępowanie przy sprawdzaniu wykonywania przepisów ustawy o nadzorze:

56. Miejscowe organy inspekcji fabrycznej są obowiązane sprawdzać w jakim stopniu jest w zakładzie wykonywana ustawa i wydane w jej rozwinięciu obowiązujące postanowienia. W tym celu powinny one: a) wizytować możliwie często powierzone ich nadzorowi zakłady przemysłowe; b) żądać od kierowników (właścicieli lub zarządzających) tych zakładów wyjaśnień, ustnych lub pisemnych, a również okazania wszystkich niezbędnych ksiąg, dokumentów, danych i dowodów mających bezpośrednie znaczenie dla osiągnięcia wymienio-

nego celu; c) badać pracowników i robotników w tych wypadkach, gdy to uznane będzie za niezbędne; d) wzywać, w wypadkach specjalnej wagi, do kancelarii w celu osobistych wyjaśnień właścicieli zakładów przemysłowych lub zarządzających, jak również pracowników i zatrudnionych w tych zakładach robotników.

U w a g a: Prawo wzywania (p. d.) przysługuje starszym inspektorom fabrycznym, ale w wypadkach koniecznych może być przez nich przekazane inspektorom obwodowym.

5. Wizytacje zakładów przemysłowych:

57. Organy inspekcji fabrycznej za okazaniem legitymacji (art. 11 instrukcji) wydanej przez Wydział Przemysłowy, mają prawo wolnego wstępu w każdym czasie dnia i nocy do wszystkich oddziałów zakładu przemysłowego, z wyjątkiem mieszkań, zamieszkałych przez osoby należące do składu zarządu fabrycznego (o ile te osoby mają osobne mieszkania od mieszkań robotników). Poza tem organy inspekcji fabrycznej mają prawo wstępu do wszystkich istniejących przy zakładzie instytucyj dla robotników (mieszkania, szpitale, przytulki, ochrony, żłobki, szkoły, łaźnie, sklepy i inne).

58. Organy inspekcji fabrycznej mają prawo żądać od kierowników (właścicieli lub zarządzających) zakładów przemysłowych wydania odpowiednich zarządzeń, zmierzających do tego, by zatrudnione w należących do nich zakładach osoby wchodzące w skład administracji fabrycznej, jak np.: majstrowie, dozorecy i in. okazywali organom inspekcji fabrycznej możliwą pomoc przy wykonywaniu przez nich ich obowiązków i zadośćczynili ich prawnym wymaganiom.

U w a g a: Organy inspekcji fabrycznej mogą żądać od zarządzających lub właścicieli zakładów przemysłowych przeznaczenia odpowiedniego lokalu z pośród istniejących przy zakładzie dla odpoczynku lub noclegu (w razie konieczności), dla przyjmowania petentów i wogóle zajęć służbowych. Również wymienione organy mogą (w razie konieczności) żądać dostarczenia takiego samego lokalu dla odpoczynku, noclegu i zajęć służbowych przez właścicieli kotłowni, którzy nie posiadają zakładów przemysłowych.

61. Datę wizytacji zakładu przemysłowego, wyjaśnienia dane za rządzącemu, wskazówki i wymagania w sprawie odpowiedniego stosowania ustawy lub wydanych w jej rozwinięciu postanowień, jak również wszelkie inne porady i uwagi inspektora fabrycznego wpisuje on do specjalnej, zaopatrzonej w odpisy i pieczęć właściciwego inspektora fabrycznego księgi sznurowej, którą przechowuje kierownik zakładu przemysłowego i która powinna być okazywana organom inspekcji fabrycznej na pierwsze żądanie (art. 50 p. 4 lit. g niniejszej instrukcji). Odpisy tych zapisów, podpisane przez kierownika zakładu przemysłowego lub jego zastępcę, przechowuje inspektor fabryczny w swej kancelarii.

7. Nadzór nad wykonywaniem postanowień obowiązujących:

63 Miejscowe organy inspekcji fabrycznej nadzorują, by przy utrzymywaniu zakładów przemysłowych i lokalów pracy przestrzegane były ustawy i wydane w ich rozwinięciu w ustalonym trybie postanowienia obowiązujące, dotyczące ochrony życia, zdrowia i moralności robotników i okazywania im pomocy lekarskiej (p. 2 art. 125 aneksu do art. 618¹ statutu Min. w/g uzup. i p. 1 art. 24 ust. o pracy w przem.).

W razie skonstatowania w zakładzie przemysłowym takich warunków lub okoliczności, które zagrażają życiu lub zdrowiu robotników w czasie pracy lub przy umieszczeniu ich w budynkach fabrycznych, właściwe organy inspekcji fabrycznej dają kierownikowi szczegółowe wyjaśnienia, w związku z zauważonymi brakami i w celu ich usunięcia, w razie potrzeby pociągają winnych do odpowiedzialności prawnej i (o ile to się okaże potrzebnem) zawiadamiają w/g kompetencji właściwy urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych w celu wydania nowych lub uzupełnienia istniejących postanowień obowiązujących, w wypadkach specjalnej wagi, wymagających wydania specjalnych zarządzeń przez fabrykantów i przemysłowców — zawiadamiają władze gubernjalne i miejscową policję.

9. Postępowanie przy skonstatowaniu przekroczeń ustawy.

65. Przy skonstatowaniu przekroczeń ustawy lub wydanych w jej rozwinięciu postanowień, których wykonanie jest nadzorowane przez organy inspekcji fabrycznej, organy te spisują protokół według art. 225 ustawy o pracy w przemyśle, lub też stwierdzają to przekroczenie zgodnie z art. 1143 Ustawy Postępowania Karnego.

Jednakże w tych wypadkach, gdy inspektor fabryczny, po wyjaśnieniu przyczyn stwierdzonego przekroczenia, przekona się, że jest ono skutkiem niedostatecznego zrozumienia ustawy lub trudności przestrzegania jej przepisów, wywołanej przez specjalne przyczyny, inspektor, nie spisując protokołu, powinien dać odpowiednie wyjaśnienie, wpisując odpowiednią adnotację do wymienionej w art. 61 Instrukcji — księgi rewizyjnej, z wymienieniem (o ile to się okaże niezbędnem) terminu, w ciągu którego zakład winien być doprowadzony do stanu wymaganego przez ustawę lub wydane w jej rozwinięciu postanowienia.

66. Utracił moc obowiązującą wobec zniesienia art. 51⁴ ust. o karach.

67. Występować w sądzie przeciwko obwinionym na podstawie protokółów, spisanych przez organy inspekcji fabrycznej w tych wypadkach, gdy mają one zgodnie z ustawą prawo wszczynania spraw sądowych, powinien ten właśnie inspektor, który spisał protokół, lub jego zastępca. Obowiązek ten może być wykonywany przez organy

policii tylko w wyjątkowym wypadku, gdy organy inspekcji wskutek załatwiania innych, niecierpiących zwłoki spraw służbowych, nie będą miały możności popierać swego oskarżenia w sądzie.

I N S T R U K C J A

dla organów policji w sprawie nadzoru nad ładem i porządkiem w zakładach fabrycznych i hutniczych. jak również w prywatnych zakładach górniczych i górnico-hutniczych.

(Wydana przez Główny Urząd do Spraw fabrycznych i górnico-hutniczych
14 sierpnia 1900 r. — Zbiór Praw poz. 2443).

III. Organy policji, dowiedziawszy się o mających się zdarzyć i zaszłych wypadkach naruszenia w zakładach przemysłowych porządku wewnętrznego i ładu, t. j. o naruszeniu przepisów ustawowych i rozporządzeń, ustalających obowiązki i stosunki wzajemne fabrykantów i robotników, lub o powstałych niezadowoleniach i nieporozumieniach między fabrykantami i robotnikami, co do umowy najmu, bezzwłocznie zawiadamiają o tem właściwe organy inspekcji fabrycznej lub inspekcji górniczej, stosownie do właściwości, (art. 41 Ustawy o pracy w przemyśle i art. 190 Ustawy górniczej, wyd. 1912 r.), a także komunikują o tem władzy przełożonej, przytem organy policji nie czynią same żadnych zarządzeń, ponieważ bezpośredni nadzór nad wewnętrznym ładem i porządkiem w fabrykach i hutach, a mianowicie piecza nad właściwym wykonywaniem ustaw i postanowień wydanych w ich rozwinięciu o nadzorze nad zakładami przemysłu fabryczno - hutniczego i stosunkach wzajemnych fabrykantów i robotników, badanie nieporozumień i przekroczeń, wynikających na tle zawartej między stronami umowy najmu, współdziałanie w polubownem załatwianiu spraw między stronami i wszczynanie, we właściwych wypadkach, ustalonego ustawowo dochodzenia — należy wyłącznie do organów inspekcji fabrycznej i górniczej (art. 679 Ogóln. Stat. Urz. Gub., art. 34 ustawy o pracy w przemyśle, art. 92 i 93 ust. gór. wyd. 1912 r. i art. 2 Instrukcji dla organów inspekcji fabrycznej).

IV. Organy policji nie rozpatrują doniesień i skarg robotników na fabrykantów i właścicieli zakładów, w sprawach dotyczących umowy najmu, kierują robotników do właściwych organów inspekcji fabrycznej lub górniczej.

V. Organy policji nie rozpatrują doniesień i skarg na czynności służbowe organów inspekcji fabrycznej lub górniczej, wskazując tylko skarżącym ustawowy tryb zaskarżenia wymienionych czynności (p. 3 art. 24 ust. o pracy w przemyśle i pp. 1 — 5 art. 173 ust. gór. wyd. 1912 r.).

VI. Na skutek zawiadomienia policji przez organy inspekcji fabrycznej lub nadzoru górniczego o takich przekroczeniach prawa w za-

kładach przemysłowych, zaburzeniach wśród robotników lub innych okolicznościach, które zagrażają naruszeniem porządku zewnętrznego i ładu, lub, stanowiąc jawne niebezpieczeństwo dla czyjegokolwiek życia i zdrowia, wymagają nadzwyczajnych środków (Instrukcja dla organów inspekcji fabrycznej art. 17), — policja jest obowiązana niezwłocznie przystąpić do powzięcia właściwych środków, w celu ochrony porządku zewnętrznego i bezpieczeństwa osobistego (Zb. Pr. wyd. 1892 r., t. II, cz. I, Og. St. Urz. Gub. art. 681, p. 5).

VII. Po otrzymaniu zawiadomień o nieszczęśliwych wypadkach z robotnikami z fabrykach i zakładach, a również w prywatnych zakładach górniczych i górnico - hutniczych organy policji w wypadkach podlegających art. art. 1466, 1468 i 1494 Kodeksu kar. gł. i popr. i art. 129 ustawy o karach i w braku na miejscu wypadku organów inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego, spisują protokoły i przesyłają je władzy śledczej lub sądowej lub też postępują zgodnie ze wskazaniem art. 258 i 259 ust. post. karnego; jeżeli natomiast w zakładzie, gdzie zdarzył się nieszczęśliwy wypadek są obecne jednocześnie organy policji, a również inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego, protokół wówczas zostaje spisany według kompetencji przez inspektora fabrycznego, okręgowego inżyniera górniczego lub przez jego pomocnika, podpisany przez jednego z tych urzędników i funkcjonariusza policji i przesyła się przez tego ostatniego władzy śledczej lub sądowej.

VIII. O wszystkich powstających i związających się zakładach przemysłowych, jak również o wiadomych policji ważnych wypadkach, zaszyłych w istniejących zakładach, jako to: pożarach, uszkodzenia mechanizmów, różnych wypadkach z ludźmi i t.p., organy policji są obowiązane niezwłocznie zawiadomić organy inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego, stosownie do właściwości, niezależnie od doniesienia o tem samej władzy zwierzchniej.

IX. Do obowiązków policji należy dostarczanie organom inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego posiadanych przez policję danych o istniejących zakładach przemysłowych (Ogólny Statut Urządzenia Gubernji art. 681, p. 30).

X. Przesyłanie do zakładów przemysłowych i znajdujących się przy nich osób za pokwitowaniem lub bez pokwitowania, wszelkich ogłoszeń, zawiadomień i wezwań organów inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego w sprawach należących do ich kompetencji (Instrukcja dla organów inspekcji fabrycznej, art. 16 lit. d.) porucza się organom policji.

XI. Na wezwanie organów inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego, policja bierze udział w spisywaniu protokółów o wykrytych w zakładach przemysłowych, przekroczeniach przepisów ustaw lub postanowień obowiązujących.

XII. Na zlecenie organów inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego, policja zastępuje je przy dochodzeniu sądowem przeciw oskarżonym (art. 224 ust. o pracy w przem. i art. 191 ust. górn., wyd. 1912 r.).

XIII. Organy policji towarzyszą organom inspekcji fabrycznej i nadzoru górniczego, na ich wezwanie, przy wizytowaniu służbowem przez nich zakładów przemysłowych w tych wypadkach, gdy wymienione organy będą tego potrzebowały.

III.

Załatwianie załatwiania załatwiania zbiorowych.

U S T A W A

z dnia 1 sierpnia 1919 roku

o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi.

(Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394).

Art. 1. Zatargi zbiorowe pomiędzy robotnikami rolnymi a pracodawcą lub pracodawcami, niezadowolone przez strony, mogą być załatwione przez nie przy pomocy: 1) Inspektorów Pracy w rolnictwie, 2) przez Komisję Polubowną, oraz 3) Komisję Rozjemczą.

Art. 2. Na żądanie jednej ze stron lub z własnej inicjatywy, Inspektor Pracy w rolnictwie wzywa do siebie obie strony osobiście lub ich delegatów, celem wzajemnego porozumienia się stron i zawarcia ugody lub dla utworzenia Komisji Polubownej.

Art. 3. Przy zawieraniu ugody, ustalającej warunki pracy i wynagrodzenia za pracę, dla całego powiatu za pośrednictwem stron uznaje się miejscowe organizacje zawodowe pracodawców, oraz związki zawodowe pracowników rolnych, o ile te organizacje i związki istnieją na terenie powiatu i są zarejestrowane zgodnie z przepisami prawa. Związki i organizacje zawodowe posyłają do Komisji Polubownej upełnomocnionych delegatów w liczbie od 3 — 7. Osoby te winny mieć ukończone lat 21. W Komisji Polubownej przewodniczący z urzędu Inspektor Pracy. Jeżeli związki zawodowe pracowników lub organizacje zawodowe pracodawców uchylą się od udziału w Komisji Polubownej — ma zastosowanie art. 5 niniejszej ustawy. Dla prawomocności wyroków Komisji Polubownych oraz Rozjemczych, koniecznym jest wezwanie do udziału w takowych — delegatów wszystkich związków zawodowych, zalegalizowanych i działających na terenie danego powiatu.

Art. 4. Orzeczenie i postanowienia Komisji Polubownej winny być wyłuszczone na piśmie i opatrzone podpisami wszystkich członków Komisji.

Art. 5. W powiatach, gdzie niema organizacji zawodowych pracodawców, albo związków zawodowych robotników rolnych, odpowiadających wymaganiom art. 3, lub gdzie powyższe związki, wzgl. organi-

zacje uchyłą się od udziału w Komisji Polubownej, strona niereprezentowana przez związek, lub organizację zawodową, winna wybrać od 3 — 7 delegatów, jeżeli liczba zainteresowanych w sporze pracodawców, lub pracowników przewyższa liczbę 10. O ile strony nie dokonały same uprzednio wyboru, na wezwanie Inspektora Pracy zwołuje dla dokonania wyborów oddzielne zebranie dla każdej strony z zachowaniem przepisów art. 12.

Art. 6. Pracodawca — lub pracownik, uchylający się od udziału w wyborach, ulega grzywnie w wysokości: pracodawca od 100 do 2000 marek, pracownik od 5 do 50 marek, wymierzonej w drodze artykułu 12 dekretu z dnia 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności Inspekcji Pracy, wzgl. tych postanowień karnych, które w miejsce tego dekretu wydane zostaną.

Art. 7. Strony wzgl. ich delegaci (art. 3) winni niestawienia się bez uzasadnionych powodów na wezwanie Inspektora Pracy w rolnictwie, ulegają grzywnie wymierzonej w drodze art. 12 dekretu z dnia 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności Inspekcji Pracy, wzgl. tych postanowień karnych, które w miejsce tego dekretu wydane zostaną w wysokości: delegaci pracodawców do 3000 marek, delegaci pracowników do 50 marek.

Art. 8. Jeżeli nie dojdzie do zawarcia umowy w drodze wskazanej w art. 2 i 3, Inspektor Pracy, w razie zgłoszenia przez którąkolwiek ze stron żądania rozważenia sprawy przez Komisję Rozjemczą, proponuje drugiej stronie oddanie sporu do rozstrzygnięcia powyższej Komisji. Jeżeli obie strony wyraziły zgodę na poddanie się orzeczeniu Komisji Rozjemczej, Inspektor pracy zwołuje posiedzenie Komisji, wyznaczając miejsce i termin zebrania.

Art. 9. Orzeczenie Komisji Rozjemczej, powołanej do ustalenia warunków pracy i płacy dla całego danego powiatu, obowiązuje wszystkich pracodawców i pracowników rolnych w tym powiecie.

Art. 10. Komisja Rozjemcza składa się:

- 1) 3 — 5 przedstawicieli pracodawców;
- 2) 3 — 5 pracowników rolnych;
- 3) z przewodniczącego, powołanego za zgodą obu stron.

W razie niedojścia do zgody co do osoby przewodniczącego, przewodniczy wyznaczony przez Ministerstwo Pracy inspektor lub specjalny delegat tegoż Ministerstwa. W razie powołania przewodniczącego drogą wyboru, Inspektor Pracy w rolnictwie uczestniczy na posiedzeniu Komisji Rozjemczej z głosem doradczym.

Art. 11. Wymienione w punkcie 1 i 2 art. 10 osoby są delegowane każdorazowo przez związki i organizację, odpowiadające art. 3 i winny czynić zadość warunkom, wymienionym w tymże art. 3. Jeżeli na terenie powiatu działa więcej niż 1 związek lub organizacja zawodowa i jeżeli zrzeczenia te nie dojdą do porozumienia co do wyboru członków komisji, lub uchyłą się co do ich wyborów — ma zastosowanie art. 12 ustawy niniejszej.

Art. 12. W powiatach, gdzie niema związków, odpowiadających wymaganiom art. 3, na wezwanie Inspektora Pracy w rolnictwie za-

rządza oddzielne wybory przedstawicieli pracowników i pracodawców. Pracodawcy i pracownicy każdej gminy wybierają po jednym delegacie na 1 rok. Wybrani w ten sposób delegaci wylaniają na wezwanie Inspektora Pracy w rolnictwie 3 — 5 członków do Komisji Rozjemczej oraz takąż liczbę zastępców, zaś do Komisji Polubownej 3 — 7 delegatów.

Art. 13. Prawo wyboreze czynne mają wszyscy pracownicy pięci obojga, utrzymujący się z pracy najemnej w rolnictwie, leśnictwie, ogrodnictwie lub dziedzinach ściśle związanych z rolnictwem, o ile ukończyli lat 16; prawo bierne posiadają osoby, mające ukończonych lat 21. Ze strony pracodawców prawo czynne przysługuje osobom, zatrudniającym robotników, wymienionych w zdaniu I-szem art. niniejszego. Członkami Komisji Rozjemczej i Polubownej nie mogą być osoby, które na skutek zasądzenia karno-sądowego nie mogłyby wogóle sprawować urzędu sędziowskiego.

Art. 14. Komisje Rozjemcze są powoływane w wypadkach przewidzianych w art. 3 i urzędują do czasu rozstrzygnięcia przedłożonych im spraw. Osoby, obrane lub delegowane do Komisji Rozjemczej, nie mogą uchylać się bez dostatecznych powodów od pełnienia swych obowiązków pod grozą grzywny, wymierzonej w drodze art. 12 dekretu z dn. 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności Inspekcji Pracy względnie tych przepisów karnych, które zamiast tego dekretu wydane zostaną, — w wysokości: pracownicy — do 200 mk., pracodawcy — do 3000 mk.

Art. 15. Członkowie Komisji Rozjemczej otrzymują diety i zwrot kosztów w wysokości, oznaczonej w przepisach wykonawczych Ministerstwa Pracy. Skarb Państwa pokrywa wszelkie koszty, związane z czynnościami Komisji Rozjemczych.

Art. 16. Postępowanie Komisji Rozjemczej podlega przepisom następującym: 1) dla prawomocności zebrań Komisji jest konieczna obecność przewodniczącego oraz równej liczby przedstawicieli każdej ze stron, co najmniej po 3-ch z każdej strony; 2) postępowanie sprawdzania dowodów (badanie świadków, wyjaśnienia biegłych i rzeczoznawców i t. d.) odbywa się publicznie po wezwaniu i w obecności stron, o ile się stały na żądanie Komisji Rozjemczej, świadek może być zbadany pod przysięgą przez właściwy sąd; 3) orzeczenia Komisji zapadają większością głosów po publicznych ustnych rozprawach stron; 4) strony mogą bronić swych interesów bezpośrednio, przez swych delegatów (art. 2 i 3) lub pełnomocników; 5) przewodniczący Komisji Rozjemczej ma na posiedzeniach Komisji prawa przewodniczącego na posiedzeniach sądowych; 6) narady członków Komisji są tajne; 7) protokoły, orzeczenia i postanowienia Komisji winny być wyłuszczone na piśmie i opatrzone podpisami członków Komisji. Stronom przysługuje prawo otrzymania odpisu orzeczeń i postanowień Komisji Rozjemczej oraz wyciągu z protokołu psiedzeń za opłatą ustaloną przez przepisy wykonawcze; 8) postępowanie jest bezpłatne; 9) pełnomocnictwa i dokumenty, składane Komisji Rozjemczej, są wolne od opłat stemplowych.

Art. 17. Ugody zawarte w Komisji Polubownej (art. 3) i orzeczenia Komisji Rozjemczej (art. 9) obowiązują na okres czasu przewidzian-

ny w ugodzie lub orzeczeniu. Okres ten nie może być dłuższy niż rok przy uwzględnieniu zwyczajowych terminów umowy pracy.

Art. 18. Ugody i orzeczenia Komisji Rozjemczej, regulując warunki płacy i pracy (art. 3 i 9), stanowią podstawę dla zawarcia indywidualnych umów pracy w powiecie. Pozostanie pracownika w majątku oznacza zawarcie indywidualnej umowy pracy na warunkach ugody lub orzeczenia. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracownika mniej korzystne niż ugody lub orzeczenia Komisji Rozjemczej, przewidziane w art. 3 i 9, są nieważne. Nieważne umowy ulegają z mocy ustawy zastąpieniu przez odnośne ugody lub orzeczenia.

Art. 19. Na żądanie jednej ze stron Inspektor przekazuje do rozpatrzenia Komisji Rozjemczej zatargi, wynikię między stronami na tle niedotrzymania ugody (art. 3) lub niewykonania orzeczenia Komisji Rozjemczej (art. 18). Zgoda drugiej strony na poddanie zatargu rozważeniu Komisji nie jest w tym wypadku wymagana. Niestawienie się którejkolwiek ze stron bez dostatecznych powodów nie wstrzymuje biegu sprawy. Spory powyższe nie podlegają rozpatrzeniu sądowemu.

Art. 20. Powstałe na podstawie ugody lub orzeczenia Komisji Rozjemczej umowy pracy (art. 18) podlegają ogólnym przepisom prawa cywilnego i o umowie pracy w szczególności. Niewykonanie obowiązków pociąga za sobą konsekwencje przewidziane w prawie cywilnym, w szczególności zaś w razie uznania umowy przez Komisję Rozjemczą za rozwiązaną z winy pracowników, po uwzględnieniu przepisów (art. 21) niniejszej ustawy, utratę praw wynikających z umowy np. utratę prawa do korzystania z mieszkania, pastwiska i innych świadczeń, przewidzianych w umowie (przytem pracownikowi muszą być zwrócone jego nakłady na uprawę oddanych mu w posiadanie gruntów); w razie rozwiązania umowy pracy z winy pracodawcy obowiązek zapłacenia pracownikowi należnego mu wynagrodzenia za cały czas, brakujący do upływu terminu umowy, przyczem do wynagrodzenia jest wliczona wartość świadczeń w naturze (mieszkania, ordynarja, korzystanie z pastwiska i t. d.).

Art. 21. Orzeczenia wydane przez Komisję Rozjemczą (art. 19) oraz układy pojednawcze wobec niej zawarte posiadają moc egzekucyjną. W razie potrzeby wykonania postanowienia Komisji Rozjemczej strona zainteresowana przedstawia poświadczony przez Inspektora pracy odpis układu pojednawczego lub orzeczenia Komisji Rozjemczej (art. 19) do sądu, który byłby właściwy dla rozważenia danego sporu, celem uzyskania nakazu wykonawczego. Orzeczenia Komisji Rozjemczej wymienione powyżej mogą być przez sąd uchylone w razie 1) jawnego pogwałcenia prawa lub niewłaściwej wykładni jego, 2) w razie pogwałcenia formalności postępowania, o tyle istotnych, że wskutek niezachowania ich niepodobna układu pojednawczego lub przeczenia uznać za prawomocne, 3) w razie przekroczenia przez Komisję Rozjemczą zakresu nadanej jej kompetencji; decyzja sądu nastąpić musi w ciągu dni 14 od daty zgłoszenia.

Art. 22. Przepisy wykonawcze w rozwinięciu ustawy niniejszej wydaje Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Art. 23. Ustawa niniejsza obowiązuje od daty ogłoszenia w Dzienniku Praw, jednocześnie zaś przestaje obowiązywać ustawa z dnia 28 marca 1919 r. (Dziennik Praw P. P. Nr. 29) o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi.

Przepisy przejściowe.

Ustawa niniejsza rozciąga się na wszystkie umowy i orzeczenia, zawarte, względnie wydane zgodnie z ustawą z dnia 28 marca 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami i pracownikami rolnymi (Dz. Pr. P. P. Nr. 29 poz. 251).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej

wydane w porozumieniu

z Ministrem Sprawiedliwości.

z dnia 4 grudnia 1920 r.

w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi.

(Dz. U. R. P. Nr. 118 poz. 782).

Na zasadzie art. 22 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Pr. P. P. r. 1919, Nr. 65, poz. 394) zarządza się w wykonaniu rzezonyj ustawy co następuje:

I. Przepisy ogólne.

§ 1. Za pracowników rolnych w rozumieniu ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. uważać należy wszystkich, utrzymujących się całkowicie lub częściowo z pracy najemnej na roli, w leśnictwie, ogrodnictwie i dziedzinach ściśle z niemi związanych, jako to: pracowników stałych (ordynariuszów), robotników sezonowych, robotników wolnonajemnych (czeladź), rzemieślników folwarcznych oraz robotników, zatrudnionych w przemyśle rolnym i leśnym (w młynach, gorzelniach, krochmalniach, tartakach i t. p.), w zakładach pracy, które nie posiadają przeważającego charakteru przemysłowego lub handlowego.

§ 2. Za pracodawców rolnych w rozumieniu ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. uważać należy wszystkich, prowadzących samodzielnie gospodarke rolną przy pomocy pracy najemnej, jak to: właścicieli, dzierżawców, użytkowników, posiadaczy umownych lub faktycznych zarządców dóbr państwowych, komunalnych i t. p., oraz właścicieli, wskazanych w § 1 zakładów przemysłu rolnego i leśnego.

II. Zawieranie ugód i umów o pracę.

§ 3. Ugoda, zawarta wobec inspektora pracy (art. 2 ustawy), ma skutki prawne ugody, zawartej w komisji polubownej.

§ 4. Zawarcie umowy o pracę na podstawie ugody lub orzeczenia komisji rozjemczej uznaje się za dokonane, niezależnie od innych sposobów zawarcia umowy, również przez pozostanie pracowników w majątku.

Nie później niż w tydzień od dnia zawarcia ugody lub wydania orzeczenia nastąpić powinno odczytanie ugody lub orzeczenia pracownikom przez właściciela lub zarządcę majątku.

Nie później niż w tydzień od dnia odczytania ugody lub orzeczenia należy wydać każdemu pracownikowi książeczkę obrachunkową.

§ 5. Oryginały ugód i orzeczeń komisji rozjemczej przechowuje się u inspektora pracy. Odpisy przesyła się do Głównego Inspektora Pracy.

Osoby interesowane mogą otrzymywać na żądanie, odpisy ugody lub orzeczenia oraz wyciągi z protokółów komisji za opłatą po pięć marek polskich od arkusza.

III. Przepisy wspólne dla Komisji Polubownych i Rozjemczych.

§ 6. Zebrania wyborcze pracowników i pracodawców rolnych zwołuje na żądanie inspektora pracy, wójt w lokalu urzędu gminnego, w terminie przez siebie oznaczonym. Na zebraniu przewodniczy wójt, protokoły zaś prowadzi pisarz gminny.

Zebrania wyborcze delegatów pracowników i pracodawców z całego powiatu, wybranych na zebraniach gminnych, zwołuje na wezwanie inspektora pracy i w terminie przez siebie oznaczonym starosta, który przewodniczy na tych zebraniach.

Inspektor Pracy przechowuje protokoły zebrań wyborczych i spisy wybranych na delegatów gminnych oraz na delegatów do komisji polubownej i rozjemczej.

§ 7. Wybory delegatów pracodawców, w razie nieznaczonej ilości pracodawców w poszczególnych gminach, zarządzić można od razu dla całego powiatu z zachowaniem przepisów ustępu 2 § 6.

§ 8. Spisy delegatów obydwu stron do komisji polubownej i rozjemczej, jak również spisy delegatów gminnych, wystawia się w starostwie w miejscu widocznym.

Skargi, dotyczące wyborów do komisji polubownej i rozjemczej, zgłaszać można w ciągu dziesięciu dni od dnia wystawienia spisów do okręgowego inspektora pracy.

O ważności zaskarżonych wyborów rozstrzyga okręgowy inspektor pracy, od którego decyzji można się odwołać w ciągu dziesięciu dni do Głównego Inspektora Pracy, rozstrzygającego ostatecznie.

§ 9. Delegaci do komisji polubownej i rozjemczej, wybrani w trybie art. 5 i 12 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. powinni posiadać zaświadczenia o ich wyborze, wystawione przez inspektora pracy na podstawie protokołu zebrania wyborczego.

Przewodniczący komisji polubownej i rozjemczej sprawdza zaświadczenia o wyborze delegatów lub inne ich pełnomocnictwa piśmienne.

Przewodniczący z urzędu wyłącza osoby, nie mające prawa być członkami komisji polubownej lub rozjemczej, w myśl art. 13 ustawy, oraz osoby, znajdujące się pod śledztwem, z powodu takiego przestępstwa, które mogłyby pociągnąć za sobą zasądzenie, przewidziane w powyższym artykule.

§ 10. Wszelkie wezwania, dotyczące wyborów do komisji polubownej i rozjemczej lub związane z czynnościami tych komisji, uważa się za doręczone stronom, o ile zostały wręczone conajmniej na tydzień z góry przed terminem wyborów lub innej czynności przez sołtysa osobie interesowanej, jej domownikom lub sąsiadom, albo o ile sołtys stwierdzi piśmiennie na wezwaniu, że żadnej z osób tych zastał lub, że odmówiono przyjęcia wezwania.

W obu ostatnich wypadkach wezwanie przytwierdza się na drzwiach mieszkania osoby, której miało być doręczone.

§ 11. Przy nakładaniu kar za uchylenie się od udziału w wyborach i za niestawienie się stronom, ich pełnomocników oraz członków komisji na posiedzenie komisji polubownej lub rozjemczej (art. 6, 7, 14 ustawy) jako powody usprawiedliwiające uznaje się:

- 1) chorobę wezwanej osoby,
- 2) poważną chorobę lub śmierć członka najbliższej rodziny wezwanego,
- 3) faktyczną bezwzględną niemożność przybycia na posiedzenie.

§ 12. Przewodniczący komisji polubownej lub rozjemczej może udzielać upomnienia stronom, ich przedstawicielom oraz delegatom do komisji polubownej, jak również pozbawić głosu powyższe osoby, gdy wbrew ostrzeżeniom przewodniczącego przeszkadzają obradom.

W razie, gdyby zachowanie się osób, wymienionych w powyższym ustępie, uniemożliwiało normalny bieg obrad, przewodniczący może wydaleć osoby takie z posiedzenia.

Takie same uprawnienia przysługują przewodniczącemu wobec osób postronnych, przeszkadzających obradom.

IV. Przepisy specjalne dla komisji polubownych.

§ 13. Komisje polubowne tworzy się dla całego powiatu, bądź dla poszczególnych majątków (jednego lub kilku), bądź wreszcie dla pracowników pewnej kategorii (np. rzemieślników folwarcznych) w całym powiecie lub w poszczególnych majątkach.

§ 14. Za przedstawicieli stronom w komisji, zwołanej celem zawarcia umowy dla poszczególnych majątków, lub dla pewnej kategorii pracowników, uznawać można, na żądanie strony zainteresowanej, osoby wyznaczone przez organizacje zawodowe pracowników lub pracodawców.

O ileby uznanie takie nie nastąpiło, osoby interesowane dokonywują wyboru delegatów. Ilość delegatów i sposób ich wyboru określa każdorazowo inspektor pracy.

§ 15. Wydatki na utrzymanie komisji polubownej (koszty kancelaryjne, wynagrodzenie funkcjonariuszy, koszty drukowania ugód i t. p.) ponoszą obie strony równomiernie.

O ile komisję polubowną zwołano w celu zawarcia ugody dla jednego majątku lub poszczególnych majątków, to lokalu dostarcza właściciel, lub właściciele majątków.

V. Przepisy specjalne dla komisji rozjemczych, działających na podstawie art. 19 ustawy z dn. 1 sierpnia 1919 r.

§ 16. Strony mogą zawiadomić komisję rozjemczą o wyborze pełnomocnika na piśmie lub przez ustne oświadczenie wobec przewodniczącego albo sekretarza komisji.

Oświadczenie ustne wciąga się do protokołu obrad lub, o ile złożone zostało przed rozpoczęciem rozpraw, do dziennika spraw.

§ 17. Pełnomocnictwo może być w każdym czasie odwołane ustnie lub piśmiennie. Czynności, załatwione przez pełnomocnika przed odwołaniem, pozostają w mocy. Niewyznaczenie nowego pełnomocnika lub niestawienie się wyznaczonego nie wstrzymuje dalszego biegu sprawy.

§ 18. Inspektor pracy, prowadzący zebranie komisji rozjemczej aż do wyboru przewodniczącego komisji, odbiera ustne deklaracje o nieskazitelności oraz uprzedza członków komisji o obowiązku sędziowskim całkowitej bezstronności przy rozstrzyganiu sporu (wstrzymywanie się od udzielania stronom jakiegokolwiek pomocy lub porady, od porozumiewania się z nimi oraz wyrażania swego zdania o sporze i stronach).

§ 19. Decyzją przewodniczącego komisji mogą być, na żądanie stron, wyłączeni od udziału w rozstrzyganiu sporu członkowie komisji wówczas:

- 1) gdy w sporze interesowany jest sam członek komisji, jego małżonek, krewni i powinowaci w linii prostej bez ograniczenia, a w liniach bocznych krewni pierwszych czterech stopni oraz powinowaci pierwszych trzech stopni, jak również dziecko, przez członka komisji przysposobione;
- 2) gdy członek komisji ma proces z jedną ze stron.

§ 20. Przewodniczący może zwracać uwagę członkom komisji i przywoływać ich do porządku, o ile zachowują się nieodpowiednio do godności i powagi sędziów, albo uchylają obowiązkowi bezstronności, wymaganemu w myśl art. 16-go ustawy i § 18 niniejszego rozporządzenia.

§ 21. Przewodniczący komisji ma obowiązek przestrzegać niezależności obrad komisji od wpływów postronnych.

§ 22. Orzeczenia i postanowienia komisji rozjemczej powinny być podpisane przez jej skład wyrokujący i zawierać dokładne wyszczególnienie składu komisji, stron i ich przedstawicieli oraz żądań stron, dowodów przez nie przytoczonych i motywów rozstrzygnięcia sprawy.

§ 23. Przewodniczący ogłasza orzeczenie na publicznem, posiedzeniu komisji. Gdy orzeczenie zapadło w nieobecności strony, uważa się je za ogłoszone od dnia doręczenia go w odpisie stronie, nieobecnej przy ogłoszeniu.

Odpis orzeczenia inspektor pracy wydaje po ogłoszeniu.

§ 24. Orzeczenie komisji nie może być po ogłoszeniu uchylone ani zmienione, o ile sąd nie uchylił go z powodów, przewidzianych art. 21 ustawy.

§ 25. Orzeczeń komisji i układów pojednawczych wobec niej zawartych nie można zaskarżać w drodze apelacji. Orzeczenia te i układy ulegają wykonaniu na zasadach ogólnych.

W razie potrzeby przymusowego wykonania inspektor pracy wydaje stronie interesowanej na jej żądanie uwierzytelniony odpis orzeczenia lub układu pojednawczego. Strona interesowana składa odpis do sądu, który byłby właściwy do rozważenia danego sporu.

§ 26. Orzeczenia komisji mogą być przez sąd uchylane z powodów, przewidzianych w art. 21 ustawy. W braku powodów do uchylecia, przewidzianych w tym art., sądy na obszarze b. zaboru rosyjskiego wydają tytuł wykonawczy na obszarze zaś b. zaboru austriackiego przesyłają sprawę do sędziego egzekucyjnego celem zezwolenia na egzekucję.

§ 27. Decyzję sądu można zaskarżać w sposób i w terminie, przewidzianym we właściwych ustawach postępowania cywilnego.

§ 28. O ile orzeczenie komisji zostało uchylone na podstawie art. 21 ustawy, sąd przesyła odpis decyzji z motywami właściwemu inspektorowi pracy, celem przekazania go do wiadomości komisji rozjemczej.

Sprawa, w której orzeczenie komisji zostało uchylone, może być ponownie rozpatrywana przez komisję na żądanie jednej ze stron.

§ 29. Członkowie komisji rozjemczej otrzymują dietyienne w wysokości dwudziestu marek. Wysokość diet, w miarę zmiany warunków życia, może być zmieniona rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Skarbu.

Członkom komisji, o ile ich miejsce zamieszkania oddalone jest od miejsca urzędowania więcej, niż o piętnaście kilometrów, zwraca się koszty przejazdu od miejsca przejazdu do miejsca urzędowania (bilet kolejowy III klasy względnie kosztu podwoły według cen miejscowych).

Kosztów podróży z poza obrębu powiatu, w którym znajduje się siedziba komisji, nie bierze się w rachubę.

U S T A W A

z dnia 11 marca 1921 r.

w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Pr. z 1919 r. Nr. 65, poz. 394).

(Dz. U. R. P. Nr. 26 poz. 147).

Art. 1. Art. 6, 7 i 14 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Pr. Nr. 65, poz. 394) zostają uchylone, a w miejsce ich obowiązujące będą przepisy, wyrażone w poniższych artykułach.

Art. 2. Art. 6 otrzymuje brzmienie: „Pracodawca lub pracownik, uchylający się od udziału w wyborach, ulegnie za pierwszym razem karze grzywny w wysokości: pracodawca od 1.000 do 20.000 mk., pracownik od 50 do 500 mk. W razie dalszego uchylania się od udziału w wyborach kara może być wymierzona w podwójnej wysokości“.

Art. 3. Art. 7 otrzymuje brzmienie następujące: „Strony, względnie ich delegaci (art. 3), winni niestawienia się bez uzasadnionych powodów na wezwanie Inspektora Pracy w rolnictwie, lub uchylenia się od udziału w naradach, zwoływanych przez tegoż Inspektora, ulegną za pierwszym razem karze grzywny w wysokości: delegaci pracodawców od 5.000 do 100.000 mk. delegaci zaś pracowników od 250 do 2.500 mk. W razie dalszego uchylania się od obowiązków, przewidzianych w tym artykule, może być wymierzona kara w wysokości podwójnej“.

Art. 4. Art. 14 otrzymuje następujące brzmienie: „Komisje rozjemcze są powoływane w wypadkach, przewidzianych w art. 8 i 19 i urzędują do czasu rozstrzygnięcia przedłożonych im spraw. Osoby, obrane lub delegowane do komisji rozjemczej, uchylające się bez dostatecznych powodów od pełnienia swych obowiązków, ulegną za pierwszym razem karze grzywny w wysokości: pracodawcy od 5.000 do 100.000 mk., pracownicy od 250 do 2.500 mk. W razie dalszego uchylania się od obowiązków, wymienionych w tym artykule, kara może być wymierzona w wysokości podwójnej“.

Art. 5. Nazwy „Komisarz Rządowy“ w art. 5 i 12 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. zamienia się na nazwy „Starosta“.

Art. 6. Dodaje się do ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. nowy artykuł 14 a) w brzmieniu następującem: „Kary, przewidziane w art. 6, 7 i 14 ustawy wymierza w drodze administracyjnej Starosta. Inspektory Pracy obowiązani są niezwłocznie zawiadamiać kompetentne władze administracyjne o przekroczeniach art. 6, 7 i 14 ustawy“.

Art. 7. Dodaje się do ustawy z dn. 1 sierpnia 1919 r. nowy art. 18 a) w brzmieniu następującem:

„W celu zabezpieczenia normalnej pracy na roli upoważnia się Ministra Pracy i Opieki Społecznej na czas do dnia 31 marca 1922 r. do powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej.

W skład wymienionej Komisji, której przewodniczyć będzie Minister Pracy i Opieki Społecznej, lub osoba, przez niego wyznaczona, wchodzić będą delegaci po jednym z Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych i z Ministerstwa Sprawiedliwości oraz w równej liczbie przynajmniej po trzech przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych z terenu, dla którego ma być wydane orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej.

Upoważnionemi do delegowania przedstawicieli tych będą organizacje i związki, wymienione w art. 3 ustawy niniejszej.

Gdyby pomimo zastosowania, przewidzianych w artykułach 7 i 14 ustawy niniejszej rygorów karnych, którakolwiek ze stron uchyliła się od udziału w Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, to Komisja ta będzie prawomocnie obradowała i decydowała w składzie 3-ech delegatów rządowych.

Komisja Rozjemcza ma prawo zawezwać wymienionych przedstawicieli pracowników i pracodawców rolnych do zawarcia nowej umowy zbiorowej i pośredniczenia w doprowadzeniu jej do skutku.

Jeżeli przed upływem terminu 31 marca 1921 r., ustalonego dla obowiązujących obecnie umów w rolnictwie, mimo współudziału Komisji Rozjemczej nie zostaną zawarte w trybie, przewidzianym art. 3 i 9 ustawy niniejszej, nowe umowy zbiorowe pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, jeżeli na skutek tego zachodzi niebezpieczeństwo przerwania normalnej pracy na roli, Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza ma prawo nadania obecnej umowie zbiorowej, względnie umowom zbiorowym mocy obowiązującej na przeciąg jednego roku, oraz prawo dokonywania w nich zmian na podstawie żądań i warunków każdej ze stron interesowanych na ten sam przeciąg czasu.

W wyjątkowych wypadkach Komisja Nadzwyczajna ma prawo przekazania poszczególnych punktów do bezpośredniego załatwienia powiatowym Komitetom Rozjemczym.

Do postanowień Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej stosują się przepisy ustawy niniejszej, zawarte w artykułach 17, 18, 19, 20 i części pierwsze art. 21 do słów: „celem uzyskania nakazu wykonawczego“ włącznie“.

Art. 8. Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na terenie b. zaborów rosyjskiego i austriackiego.

Na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21.I. 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 9, poz. 89) grzywny przewidziane w niniejszej ustawie przelicza się w sposób następujący: 1000 mk. na 5 zł., 20.000 mk. na 100 zł., 50 mk. na 25 groszy, 500 mk. na 2 zł. 50 groszy, 5.000 mk. na 25 zł., 100.000 mk. na 500 zł., 250 mk. na 1 zł. 25 gr., 2.500 mk. na 12 zł. 50 gr.

Rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości

z dnia 9 maja 1921 roku

w przedmiocie zmiany § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydanego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwienia zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Ust. R. P. Nr. 118 poz. 782).

(Dz. U. R. P. Nr. 55 poz. 343).

Na zasadzie art. 22 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwieniu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Pr. P. P. z 1919 r. Nr. 65, poz. 394) zarządza się, co następuje:

§ 1. § 9 rozporządzenia z dnia 4 grudnia 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 118, poz. 782) otrzymuje następujące brzmienie: „Delegaci do komisji polubownej i rozjemczej, wybrani w trybie art. 5 i 12 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, powinni posiadać zaświadczenie o ich wyborze, wystawione przez inspektora pracy na podstawie protokołu zebrania wyborczego.

Przewodniczący komisji polubownej i rozjemczej sprawdza zaświadczenia o wyborze delegatów lub inne ich pełnomocnictwa piśmienne.

Przewodniczący z urzędu wyłącza osoby, nie mające prawa być członkami komisji polubownej lub rozjemczej, w myśl art. 13 ustawy“.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

U S T A W A

z dnia 14 lutego 1922 roku

zmieniająca art. 9 ustawy z dnia 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. z 1919 r. Nr. 65, poz. 394 i Dz. U. R. P. z 1921 r. Nr. 26, poz. 147).

(Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 142)

Art. 1. Art. 9 ustawy z dnia 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. z 1921 r. Nr. 26, poz. 147) otrzymuje brzmienie następujące:

„Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje wraz z ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. z 1919 r. Nr. 65, poz. 394) na terenie b. zaborów rosyjskiego i austriackiego“.

Art. 2. Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 3. Ustawa niniejsza obowiązuje z dniem jej ogłoszenia.

Rozporządzenie Rady Ministrów

z dnia 4 września 1922 r.

o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustaw i rozporządzeń w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi na Ziemię Wileńsk.

(Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 691).

§ 1. Na obszar powiatów: wileńskiego, oszmiańskiego, święciańskiego, trockiego, brasławskiego, dziśnieńskiego, duniłowiczowskiego, wileńskiego Ziemi Wileńskiej rozciąga się moc obowiązująca:

§ 1. Na obszar powiatów: wileńskiego, oszmiańskiego, duniłowiczowskiego, wileńskiego Ziemi Wileńskiej rozciąga się moc obowiązująca:

- a) ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394),
- b) ustawy z dnia 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dn. 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 147).

§ 2. Wykonanie rozporządzenia niniejszego poleca się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

S p r o s t o w a n i e.

W Dz. U. R. P. z r. 1922 Nr. 77, poz. 691 w rozporządzeniu Rady Ministrów z dn. 4 września 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustaw i rozporządzeń w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami i pracownikami rolnymi na Ziemię Wileńską w wierszu 3 § 1 zamiast słowa „Wileńskiego“ powinno być „Wi-

lejskiego“ i w wierszu 5 lit. b tegoż § zamiast „Nr. 63“ powinno być „Nr. 65“.

(Dz. U. R. P. z 1923 r. Nr. 43).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej

w porozumieniu

z Ministrem Sprawiedliwości.

z dnia 3 lipca 1923 roku

w sprawie zmiany § 5 rozporządzenia z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem z dnia 8 października 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 84, poz. 603).

(Dz. U. R. P. Nr. 68, poz. 534).

Na podstawie art. 22 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394) zarządza się, co następuje:

§ 1. Ustęp drugi § 5 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydanego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 118, poz. 782) w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem z dnia 8 października 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 84, poz. 603) otrzymuje brzmienie:

„Osoby interesowane mogą otrzymywać na żądanie odpisy ugody lub orzeczenia oraz wyciągi z protokołów Komisji za opłatą po 2.000 marek polskich od arkusza“.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze zyskuje moc obowiązującą z dniem ogłoszenia.

Rozporządzenie Ministra Skarbu

z dnia 3 marca 1924 roku

w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej oraz Sprawiedliwości w przedmiocie zastosowania stałej jednostki do opłat za odpisy ustalonych rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 3 lipca 1923 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 21, poz. 230).

Na podstawie art. 1, 5 lit. b, 7 i 11 ustawy z dnia 6 grudnia 1923 r. o zastosowaniu stałej jednostki do obliczania danin, niektórych innych dochodów publicznych oraz kredytów udzielanych przez instytucje pań-

stwowe i samorządowe (Dz. U. R. P. Nr. 127, poz. 1044) zarządza się, co następuje:

§ 1. Kwota 2.000 marek, przewidziana § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 3 lipca 1923 r. w sprawie zmiany § 5 rozporządzenia z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem z dn. 8 października 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 68, poz. 534), przelicza się na podstawie przeciętnego kursu franka złotego za miesiące: czerwiec, maj i kwiecień, poprzedzające miesiąc ogłoszenia powyższego rozporządzenia (1 frank złoty = 113693) na 0,2 franka złotego.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

U S T A W A

w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi.

(Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686).

Art. 1. W wypadkach, gdy załatwienie zatargu zbiorowego pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi w trybie, ustalonym przez ustawę z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394), przez rozdział drugi rozporządzenia Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 15 czerwca 1919 r. o urządzeniu Inspektoratu Pracy w Rolnictwie i o załatwianiu zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Tygodnik Urzędowy Nr. 31, poz. 98) oraz przez inne przepisy prawne, dotyczące załatwiania zatargów zbiorowych między pracodawcami, a pracownikami rolnymi, okaże się możliwe, lub jeżeli strony same nie poddały się dobrowolnie przez siebie powołanemu arbitrażowi, Minister Pracy i Opieki Społecznej ma prawo powołać Nadzwyczajną Komisję Rozjemczą.

Art. 2. Przewodniczącą Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej mianuje Minister Pracy i Opieki Społecznej. Prócz przewodniczącego w skład Komisji wchodzić będą przedstawiciele: po jednym z Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych i Ministerstwa Sprawiedliwości, oraz w równej liczbie, określanej przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, przynajmniej po trzech ze strony pracodawców i pracowników rolnych z terenu, dla którego ma być wydane orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej.

Do wyznaczania przedstawicieli upoważnione są organizacje pracodawców oraz związki zawodowe pracowników rolnych, zarejestrowane zgodnie z przepisami prawa i działające na danym terenie. W razie uchylenia się stron od delegowania reprezentantów lub uchylenia się powyższej reprezentacji od udziału w obradach Nadzwyczajnej Ko-

misji Rozjemczej, lub też nieistnienia wymienionych związków, względnie organizacji, na terenie, dla którego ma być wydane orzeczenie, Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza będzie prawomocnie obradowała i decydowała w składzie trzech przedstawicieli rządowych.

Art. 3. Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza określi warunki, na jakich nastąpić może zawarcie umów w przedmiocie pracy na roli, indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracownika rolnego, niż ustalone w postanowieniu Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, z mocy prawa ulegają zastąpieniu przez to postanowienie.

Postanowienia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej nie mogą mieć mocy obowiązującej dłużej, niż w przeciągu jednego roku.

Jeżeli po wydaniu postanowienia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej zawarta zostanie między pracodawcami a pracownikami rolnymi podobna umowa zbiorowa, postanowienia tej ostatniej wchodzi z mocy ustawy na miejsce odnośnych postanowień Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej.

Art. 4. Zatargi, wynikię między stronami na tle niestosowania się do postanowień Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, inspektor pracy, na żądanie jednej ze stron, przekazuje do rozpatrzenia Komisji Rozjemczej, przewidzianej ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394), względnie rozporządzeniem Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 15 czerwea 1919 r. (Tygodnik Urzędowy Nr. 31, poz. 98); w razie uchylenia się którejkolwiek ze stron od wyznaczenia swych przedstawicieli do Komisji Rozjemczej, przedstawicieli tych mianuje Minister Pracy i Opieki Społecznej. W razie nieprzybycia na posiedzenie Komisji Rozjemczej członka, mianowanego przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej ze strony pracodawców, przewodniczący Komisji Rozjemczej ma prawo nałożyć na takiego członka Komisji karę grzywny w wysokości 300 złotych, zaś w razie nieprzybycia członka, mianowanego przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej ze strony pracowników rolnych, — grzywnę w wysokości 5 złotych. Sumy te będą ściągane na rzecz Skarbu w drodze art. 6 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 roku (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394). Zgoda drugiej strony na poddanie zatargu rozważeniu przez Komisję Rozjemczą nie jest wymagana. Niestawiennictwo którejkolwiek ze stron nie wstrzymuje biegu sprawy.

W razie potrzeby przymusowego wykonania orzeczeń Komisji Rozjemczej mają zastosowanie odnośne przepisy ustawy, względnie rozporządzenia, wymienione w ustępie pierwszym artykułu niniejszego.

Art. 5. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 6. Ustawa niniejsza obowiązuje z dniem ogłoszenia na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z wyjątkiem województwa śląskiego.

Najwyższy Trybunał Administracyjny.

L. Rej. 2743, 2744, 2751, 2752, 2753, 2754, 2755, 2766, 2767, 2781, 2782, 2783;
2784, 2836, 2837, 2838, 2839, 2840, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851;
2852, 2535, 2644, 2645, 2780 ex 1925.

W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
Najwyższy Trybunał Administracyjny

pod przewodnictwem Prezesa Dr. Moraczewskiego w obecności Sędziów Dr. Rappego, Dr. Bernaczka, Dr. Rybarzewskiego, Wyganowskiego i protokolanta Trojanowskiego, w sprawie skarg adwokata Ryszarda Gerlicza jako pełnomocnika szeregu właścicieli majątków ziemskich w Województwach: warszawskim, lubelskim, kieleckim, łódzkim, białostockim, poznańskim i pomorskim oraz jako pełnomocnika Związku Ziemian w Warszawie, Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego w Toruniu, Zjednoczenia Producentów Rolnych w Poznaniu i Związku Pracodawców Niemieckich w rolnictwie na Wielkopolskę w Poznaniu na rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 17-go lipca 1925 r. Monitor Polski Nr. 164 z dnia 18 lipca 1925 r. w przedmiocie powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej dla rozpatrzenia postulatów robotników rolnych, względnie na zarządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 20 lipca 1925 r. L. 680/P. III. w przedmiocie wydelegowania przedstawicieli do Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, po przeprowadzonej dnia 25 lutego 1926 r. rozprawie głównej, a to po wysłuchaniu sprawozdania sędziego-referenta, jako też wywodów zastępców skarżących adwokata Ryszarda Gerlicza i adwokata Bolesława Bielawskiego, oraz zastępców władzy pozwanej Naczelnika Wydziału Jana Gnoińskiego, Naczelnika Wydziału Janusza Pierchalskiego i Rady Stefana Szymorowskiego — uchyła za skarżone rozporządzenie, jako nieuzasadnione w ustawie i zarządza zwrot złożonych kaucyj.

Powody.

Rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej dnia 17 lipca 1925 r., ogłoszonym w Nr. 164 Monitora Polskiego z dn. 18 lipca 1925 r., powołaną została na podstawie art. 1 i 2 ustawy z dnia 18-go lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. poz. 686) Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza dla rozpatrzenia postulatów, wyszczególnionych w memorjale organizacji zawodowych robotników rolnych dla terenu Województw: warszawskiego, lubelskiego, kieleckiego, łódzkiego, białostockiego, poznańskiego i pomorskiego, przyczem skład Komisji został w ten sposób określony, że poza przewodniczącym i jego zastępcą, zamianowanymi przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, oraz poza delegatami rządowymi i delegatami związków pracowników rolnych w rozporządzeniu wyszczególnionymi, mają wyznaczyć: Związek Ziemian w Warszawie dwóch delegatów, Zjednoczenie Producentów Rolnych w Poznaniu

jednego delegata, Pomorskie Towarzystwo Rolnicze jednego delegata, Związek Pracodawców Niemieckich w rolnictwie na Wielkopolskę jednego delegata i Związek Ziemian okolic Wisły w Toruniu jednego delegata. Pierwsze posiedzenie Komisji wyznaczone zostało na dzień 25 lipca 1925 r. w gmachu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w Warszawie.

Pismem z dn. 20 lipca 1925 r. 680/P. III. zwróciło się Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej do wyżej wymienionych związków pracodawców rolnych z prośbą o wydelegowanie stosownie do powyższego rozporządzenia do Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej delegatów i o zaopatrzenie ich w należyte pełnomocnictwa.

Na to pismo Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej względnie na rozporządzenie tegoż Ministerstwa z dnia 17 lipca 1925 r. wniósł adw. Ryszard Gerlicz jako pełnomocnik Związku Ziemian w Warszawie, Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego w Toruniu, Zjednoczenia Producentów Rolnych w Poznaniu i Związku Pracodawców Niemieckich w rolnictwie na Wielkopolskę cztery równobrzmiące skargi, oraz jako pełnomocnik 2112 właścicieli majątków ziemskich 25 równobrzmiących skarg do Najwyższego Trybunału Administracyjnego. W skargach tych — tak w jednych jak i w drugich — zarzucono nielegalność rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 17 lipca 1925 r. Nielegalności tej dopatrują się skarżący w tem, że orzeczeniem Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej z dnia 21 marca 1925 r. zostały warunki pracy i płacy robotników rolnych ustalone na przeciąg 1 roku, a to od 1 kwietnia 1925 r. do 31 marca 1926 r., a wobec tego nie mógł mieć miejsca zatarg zbiorowy, uprawniający Ministra Pracy i Opieki Społecznej w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. do powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, gdyż według art. 3 teje ustawy mogłyby jedynie postanowienia umowy polubownej wejść w miejsce postanowień obowiązującego orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej z dnia 21 marca 1925 r.

Najwyższy Trybunał Administracyjny rozpatrywał powyższe skargi łącznie jako zwrócone przeciwko rozporządzeniu z dnia 17 lipca 1925 r., gdyż wspomniane wyżej pismo z dnia 20 lipca 1925 r. jest jedynie wykonaniem względnie intymatem powyższego rozporządzenia i rozważył co następuje:

W ustawie z dnia 18 lipca 1924 r. upoważniono Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej w celu spełnienia funkcji przymusowego rozjemstwa w wypadkach, gdy inne przewidziane w ustawie środki załagodzenia zatargu zbiorowego nie wystarczają. Orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej jest więc nadzwyczajnym środkiem załatwienia zatargu zbiorowego. Z tego przeznaczenia orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej wynika konieczność utrwalenia pewnej mocy obowiązującej tegoż, gdyż pojęciowo nie może załatwiać sporu orzeczenie, które nie jest wyposażone w moc obowiązującą i dalsze istnienie którego zależy pośrednio od woli jednej ze stron spór wiodących zwłaszcza, że orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej ustala warunki pracy i płacy oraz stanowi podstawę dla indywidualnych umów o pracę w rolnictwie, a umowy te regulują odnośne stosunki prawne na pewien okres czasu.

To też art. 3 ustawy, o której mowa, ustala czas trwania mocy obowiązującej orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej na okres nie dłuższy niż na jeden rok. Negatywne to ustalenie wskazuje oczywiście na to, że ustawodawca liczył się z jednej strony z tem, że tego rodzaju umowy w rolnictwie zawierane bywają zwykle na rok, z drugiej zaś strony nie chciał on wiązać stron na dłuższy okres czasu ze względu na możliwość zmian gospodarczych, wymagających innego uregulowania. Ale właśnie z tego postanowienia art. 3 wynika, że ustawodawca, zgodnie z naturą rzeczy, liczył się z potrzebą utrzymania mocy obowiązującej orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej w czasie, na który orzeczenie w ramach ustawy wydano. Gdyby bowiem czas trwania mocy obowiązującej tego orzeczenia uzależnić jedynie od woli jednej ze stron i dopuścić każdorazową zmianę przez nowe orzeczenie tejże Komisji, to wówczas orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej nie byłoby skutecznym przymusowym rozjemstwem, gdyż nie miałoby koniecznej do tego trwałości. Zmianę orzeczenia w czasie trwania jego mocy obowiązującej dopuszcza natomiast ustawodawca przez zgodną wolę zbiorową obu stron, postanawiając w art. 3, że w miejsce orzeczenia wejść może każdej chwili umowa polubowna, co niewątpliwie odpowiada naturze rzeczy, gdyż orzeczenie rozjemcze staje się zbytecznym, skoro obie strony dojdą do uzgodnienia swoich żądań. Ten stan rzeczy uprawnia do wniosku, że zatarg zbiorowy, polegający na tem, iż jedna ze stron nie chce się nadal stosować do obowiązującego jeszcze orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, nie jest zatargiem, o którym mowa w art. 1 ustawy, gdyż jako już prawnie załatwiony przez istniejące orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej jest on jedynie odmową zgody na zastosowanie tegoż orzeczenia, mimo to, że według art. 3 ustawy stało się ono obowiązującym dla indywidualnych umów o pracę na roli. Jest to więc zatarg podpadający pojęciowo pod kategorię zatargów na tle niestosowania się do orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, o których mowa w art. 4 ustawy.

W niniejszym wypadku zwołaną została ponownie Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza dla rozpatrzenia postulatów, odnoszących się do warunków pracy i płacy, unormowanych już do dnia 31 marca 1926 r. orzeczeniem Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej z dn. 21 marca 1925 r. ogłoszonym w Nr. 81 Monitora Polskiego, a więc zmierzających do zmiany tegoż orzeczenia. Z powodów wyżej wyłuszczonych nie było Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej uprawnione do zwołania nowej Komisji, a wobec tego należało zaskarżone rozporządzenie uchylić, jako niezgodne z ustawą.

Zwrot kaucji opiera się na art. 3 ustawy z dnia 22 września 1922 r. poz. 800 Dz. Ust.

Warszawa, dnia 17 marca 1926 r. *).

Podpisy: (—) Dr. Moraczewski, (—) Dr. Rappe, (—) Dr. Bernaczek, (—) Dr. Rybarzewski, (—) Wyganowski.

*) Ogłoszono 23.III. 1926 r.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społ.

z dnia 3 kwietnia 1925 r.

w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Skarbu o djetach dziennych dla członków Komisyj Rozjemczych, powołanych w myśl ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami i pracownikami rolnymi.

(Monitor Polski Nr. 87, poz. 336).

Na podstawie art. 15 i 22 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394), oraz § 29 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydanego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 1920 r. w tej sprawie (Dz. Ust. R. P. Nr. 118, poz. 782), zarządza się, co następuje:

§ 1. Wysokość djet dziennych, przysługujących na podstawie § 29 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydanego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 118, poz. 782) członkom Komisyj Rozjemczych, określa się, jak następuje:

1) Przewodniczący, o ile nim nie jest inspektor pracy, za każdy dzień, w którym odbywają się posiedzenia komisji rozjemczych, pobiera wynagrodzenie odpowiadające każdorazowej djece dziennej urzędnika państwowego IX stopnia służbowego.

2) Członkowie pobierają wynagrodzenie, odpowiadające każdorazowej djece dziennej urzędnika państwowego X stopnia służbowego.

3) Przewodniczącemu, o ile nim nie jest inspektor pracy, zwraca się koszta podróży za bilety kolejowe II klasy, członkom za bilety kolejowe III klasy, koszta furmanki oraz za podróż pieszo w stosunku 25 groszy za kilometr, o ile przebyta odległość wynosi więcej niż 3 (trzy) kilometry.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze nabiera mocy obowiązującej z dniem jego ogłoszenia i od tego dnia traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 18 stycznia 1924 r. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Skarbu o podwyższeniu djet dziennych dla członków Komisyj Rozjemczych powołanych w myśl ustawy z dn. 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Monitor Polski Nr. 22, poz. 73).

U S T A W A

z dnia 23 stycznia 1920 roku

o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dziennik Praw z 1919 r. Nr. 65, poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi.

(Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 53).

Art. 1. Zakres działania ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, rozszerza się na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi ze zmianami wskazanymi w art. 2, 3, 4 niniejszej ustawy.

Art. 2. Słowa: „robotnik rolny, pracownik rolny“ oraz „utrzymujący się z pracy najemnej w rolnictwie, leśnictwie, ogrodnictwie lub dziedzinach ściśle związanych z rolnictwem“ należy zastąpić słowami: „dozorca domowy, dozorecy domowi“. Słowa „Inspektor Pracy w rolnictwie“ należy zastąpić słowami: „Inspektor Pracy“. Słowo „powiat“ słowem „miasto“. Słowa „Komisarz Rządowy“ słowami: „miejskowa władza administracyjna I instancji“. Słowo „gmina“ słowami „okrąg miasta“. Słowa „w majątku“ słowami „przy pracy“ (art. 18).

Art. 3. W art. 17 po słowach „Ugody zawarte“ należy dodać: „Wobec Inspektora Pracy (art. 2) lub“. W art. 19 w nawiasie zamiast: „art. 3“ umieścić: „art. 2, 3“.

Art. 4. W art. 20 należy usunąć ustęp od słowa: „cywilnem w szczególności zaś“ do końca tego artykułu, oraz cały art. 23 i przepisy przejściowe.

Art. 5. Ustawa niniejsza obowiązuje od dnia jej ogłoszenia.

U S T A W A

z dnia 16 maja 1922 roku

w przedmiocie powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi.

(Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 324).

Art. 1. W wypadkach, gdy załatwianie zatargu zbiorowego pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi w trybie, ustalonym przez ustawę z dn. 23 stycznia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 53) okaże się niemożliwym, Minister Pracy i Opieki Społecznej ma prawo powołać Najwyższą Komisję Rozjemczą.

Art. 2. Przewodniczącego Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej mianuje Minister Pracy i Opieki Społecznej. Prócz przewodniczącego w skład Komisji wchodzić będą przedstawiciele: po jednym z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i z Ministerstwa Sprawiedliwości, oraz w równej liczbie przynajmniej po trzech ze strony właścicieli nieruchomości i dozorców domowych miasta, dla którego ma być wydane orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej.

Do wyznaczenia przedstawicieli upoważnione są organizacje właścicieli nieruchomości, jako takich, oraz związki zawodowe dozorców domowych, zarejestrowane zgodnie z przepisami prawa i działające na terenie danego miasta. W miastach, w których niema bądź organizacji właścicieli nieruchomości, bądź związków zawodowych dozorców domowych, strona, niereprezentowana przez organizację winna dokonać wyboru przedstawicieli. Wybory przeprowadza na wezwanie inspektora pracy miejscowa władza administracyjna pierwszej instancji. W razie uchylecia się bądź organizacji właścicieli nieruchomości, bądź związków zawodowych dozorców domowych od wyznaczenia przedstawicieli, a w miastach, w których niema tych organizacji, w razie uchylecia się większości właścicieli lub dozorców od udziału w wyborach, Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza będzie prawomocnie obradowała i decydowała w składzie trzech przedstawicieli rządowych.

Art. 3. Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza ma prawo ustanawiać warunki pracy i płacy dozorców domowych. Komisja wyznacza wynagrodzenie stosownie do zakresu obowiązków, włożonych w danem mieście na dozorcę domowego, i do ilości wymaganej tamże od niego pracy przy uwzględnieniu wielkości domu i dzielnicy miasta, w jakiej dom jest położony. Postanowienia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej obowiązują na okres czasu, przewidziany w postanowieniu, i stanowią podstawę do zawierania indywidualnych umów o pracę i płacę w miastach, dla których zostały wydane. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracownika, niż ustalone w postanowieniu Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, na żądanie dozorey domowego ulegają zastąpieniu przez to postanowienie.

Jeżeli po wydaniu orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej zawarta zostanie pomiędzy właścicielami nieruchomości a dozorcami domowymi umowa zbiorowa, postanowienia tej ostatniej, bardziej korzystne dla pracowników, wchodzi z mocy ustawy na miejsce odnośnych postanowień orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej.

Art. 4. Zatargi, wynikię między stronami na tle niestosowania się do postanowień Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, inspektor pracy, na żądanie jednej ze stron, przekazuje do rozpatrzenia Komisji Rozjemczej, przewidzianej ustawą z dn. 23 stycznia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 53), w razie uchylecia się bądź właścicieli nieruchomości, bądź dozorców domowych od wyznaczenia swych przedstawicieli do Komisji Rozjemczej, przedstawicieli tych mianuje Minister Pracy i Opieki Społecznej. Zgoda drugiej strony na poddanie zatargu rozważaniu przez Komisję Rozjemczą nie jest wymagana. Niestawiennictwo którejkolwiek ze stron nie wstrzymuje biegu sprawy.

Art. 5. W razie potrzeby przymusowego wykonania orzeczenia komisji rozjemczej (art. 4), strona zainteresowana przedstawia po-

świadczony przez inspektora pracy odpis orzeczenia do sądu, który byłby właściwy dla rozważania danego sporu, celem uzyskania nakazu wykonawczego. Orzeczenia Komisji Rozjemczej mogą być przez sąd uchylone w razie:

- 1) pogwałcenia prawa lub niewłaściwej wykładni jego,
- 2) pogwałcenia formalności postępowania o tyle istotnych, że wskutek niezachowania ich niepodobna orzeczenia uznać za prawomocne,
- 3) przekroczenia przez Komisję Rozjemczą zakresu nadanej jej kompetencji.

Art. 6. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Sprawiedliwości.

Art. 7. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem uchwalenia i obowiązuje na terenie b. dzielnicy rosyjskiej i austriackiej.

Rozporządzenie Rady Ministrów

z dnia 28 lipca 1922 roku

w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65 poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich, a dozorcami domowymi.

(Dz. U. R. P. Nr. 62, poz. 555).

Na podstawie art. 5 ustawy z dnia 6 kwietnia 1922 r. o objęciu władzy państwowej nad Ziemią Wileńską (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 213) zarządza się, co następuje:

§ 1. Moc obowiązującą ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P., z 1919 r. Nr. 65, poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich, a dozorcami domowymi (Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr. 8, poz. 53) rozciąga się na obszary powiatów: wileńskiego, oszmiańskiego, święciańskiego, trockiego, brzeskiego, duniłowiczowskiego i wilejskiego.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

§ 3. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społ.

z dnia 9 czerwca 1925 roku

wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Skarbu o djetach członków Komisyj Rozjemczych dla załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi (Dz. U. R. P. Nr. 63, poz. 444).

Na podstawie art. 15 i 22 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394), oraz art. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi (Dz. U. R. Nr. 8 poz. 53) zarządza się co następuje:

Par. 1. Wysokość djet, przysługujących członkom Komisyj Rozjemczych, ustala się, jak następuje:

1) Przewodniczący, o ile nie jest nim inspektor pracy lub urzędnik wyznaczony przez inspektora pracy, pobiera za każde posiedzenie Komisji Rozjemczej wynagrodzenie, odpowiadające każdorazowej djecie dziennej urzędnika państwowego IX stopnia służbowego.

2) Członkowie pobierają za każde posiedzenie Komisji Rozjemczej wynagrodzenie, odpowiadające każdorazowej djecie dziennej urzędnika państwowego XI stopnia służbowego.

Par. 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

IV.

Związki zawodowe.

D E K R E T^{*)}

w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych.

(Dz. Pr. P. P. z 1919 r. Nr. 15, poz. 209).

Zgodnie z uchwałą Rady Ministrów stanowiąc, co następuje:

Art. 1. Związki pracownicze, których zadaniem jest obrona i popieranie interesów ekonomicznych i kulturalnych pracowników danej gałęzi pracy, lub gałęzi pokrewnych lub podobnych, podlegają specjalnym przepisom, poniżej wskazanym.

Art. 2. Wymienione w artykule 1 związki zawodowe podlegają rejestracji przez odpowiednie organy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 3. Dla zarejestrowania związków należy złożyć podanie, podpisane conajmniej przez trzech członków założycieli, z dołączeniem dwóch egzemplarzy projektu statutu związku. Podania winny być składane Inspektorowi Pracy tego obwodu, w którego obwodzie związek ma mieć swą siedzibę prawną.

Art. 4. Podania o zarejestrowanie związków zawodowych, które przewidują w swych statutach prawo tworzenia oddziałów w obrębie całego Państwa Polskiego, należy składać, bądź bezpośrednio bądź za pośrednictwem miejscowego Inspektora Pracy, Głównemu Inspektorowi Pracy w Warszawie. W razie zarejestrowania takiego związku, oddziały jego nie podlegają odrębnej rejestracji, wymaganiem jest jednak, przy otwarciu każdego nowego oddziału, zawiadomienie odpowiedniego Inspektora Pracy, z przedstawieniem zarejestrowanego przez władze centralne statutu.

Art. 5. Statut winien zawierać następujące dane:

- a) o nazwie, terenie działalności i siedzibie związku,
- b) o zadaniach i formach działalności związku,
- c) o warunkach przyjęcia na członków, sposobie ich przyjmowania i wykluczania,

^{*)} Rozełączony na Ziemię Wileńską na mocy rozporządzenia z dnia 21.VIII. 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 662) — Patrz dział „Inspekcja Pracy“.

- d) o sposobie pobierania składek członkowskich,
- e) o prawach i obowiązkach władz związku,
- f) o tworzeniu, terminie i formach urzędowania tych władz,
- g) o rozporządzaniu majątkiem związkowym,
- h) o porządku wprowadzania zmian w ustawie, likwidacji działalności związku i o przeznaczeniu majątku jego, w wypadku rozwiązania związku.

Art. 6. Związek zawodowy, zarejestrowany na podstawie przepisów niniejszego dekretu, jest osobą prawną. Może on nabywać prawa i zasięgać zobowiązania, w szczególności zaś nabywać nieruchomości, otrzymywać zapisy i darowizny bez ograniczeń, przewidzianych w art. 910 Kod. Cyw., zawierać umowy zbiorowe (cennikowe), pozywać przed sąd i być pozwanym.

Art. 7. Ustawa związku może zawierać przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej i materialnej członków związku za niespełnianie przyjętych na siebie względem związku zobowiązań.

Art. 8. Odmowa rejestracji może nastąpić jedynie w wypadkach następujących:

- 1) gdy statut związku nie czyni zadość wymaganiom art. 1 i 5 niniejszych przepisów,
- 2) gdy statut jest przeciwny prawu.

Art. 9. Na postanowienie Inspektora Pracy, względnie Głównego Inspektora Pracy, przysługuje prawo skargi do sądów ogólnych, w terminie miesięcznym, od daty zakomunikowania przez Inspektora Pracy, względnie Głównego Inspektora Pracy, motywowanej odmowy rejestracji.

Art. 10. O ile w ciągu dwudziestu dni od czasu złożenia podania, nie nastąpi odpowiedź, związek uważać należy za zarejestrowany.

Art. 11. Związki zawodowe jednej gałęzi, lub gałęzi pokrewnych albo podobnych, o ile mają siedziby swe w różnych miastach, jako też związki zawodowe różnych gałęzi pracy, działające w jednym mieście lub okręgu, mogą łączyć się w większe zrzeszenia. Rejestracja zrzeszeń związkowych odbywa się w ten sam sposób, co rejestracja poszczególnych związków.

Art. 12. Wszelkie zmiany statutu winny być rejestrowane. Do rejestracji zmian statutu mają zastosowanie przepisy o rejestracji statutu.

Art. 13. Zarządy związków zawodowych obowiązane są nadsyłać właściwym Inspektorom Pracy sprawozdania składane na ogólnym zebraniu, w przeciągu 14 dni od daty walnego zgromadzenia, pod karą grzywny w wysokości mk. 100.

Art. 14. W razie skierowania działalności związku do zadań, stanowiących przestępstwo lub wykroczenie, Sąd Okręgowy, w komplecie karnym, może bądź nałożyć grzywny na winowajców, bądź zawiesić działalność związku na pewien przeciąg czasu, bądź rozwiązać związek.

Art. 15. Przy powołaniu do życia wszelkich ciał zbiorowych przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej i jego organach, przedstawiciele związków zawodowych będą uważani za przedstawicieli interesów zawodowych klas pracujących.

Art. 16. Związki zawodowe, które powstały przed wydaniem niniejszego dekretu, powinny w przeciągu dwóch miesięcy od daty ogłoszenia niniejszego dekretu w Dzienniku Praw, przystosować się do przepisów niniejszego dekretu.

Art. 17. Dotychczasowe przepisy o związkach zawodowych pracowników tracą moc obowiązującą.

Art. 18. Przepisy wykonawcze w kwestji rejestracji wydaje Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 19. Powyższe postanowienia nie mają zastosowania do zrzeczeń pracowników instytucji państwowych, których statuty podlegają zatwierdzeniu Rady Ministrów.

Dan w Warszawie, dnia 8 lutego 1919 r.

Rozporządzenie (11984/191) Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich o stowarzyszeniach i związkach

(Dz. Urz. Z. C. Z. W. z dnia 31 października 1919 r. Nr. 25 poz. 255).

Na podstawie rozkazu Naczelnego Wodza z dnia 12 maja 1919 r. o organizacji zarządu cywilnego na obszarach wschodnich, zajętych przez wojska polskie, postanawiam co następuje:

Art. 1. Stowarzyszeniem jest zrzeszenie kilku osób, które nie mając na względzie osiągnięcia dla siebie zysków z prowadzenia jakiegokolwiek przedsiębiorstwa, obrały jakiś cel określony za przedmiot wspólnej działalności, związkiem zaś jest połączenie dwóch lub kilku takich stowarzyszeń chociażby za pośrednictwem osób upoważnionych.

Art. 2. Stowarzyszenia i związki można zakładać na obszarze, podległym Zarządowi Cywilnemu Ziem Wschodnich, jedynie z zachowaniem przepisów, wyłuszczonech w artykułach następujących.

Art. 3. Stowarzyszenia pojedyncze, stowarzyszenia zakładające oddziały, jak również związki stowarzyszeń powinny mieć swój statut odpowiadający przepisom zawartym w art. 5 — 7 i 11 — 30.

Komisarz Generalny ma prawo w każdym czasie, według swego uznania zamykać stowarzyszenia, ich oddziały oraz związki, jeżeli działalność tych stowarzyszeń lub związków uzna za grożącą spokojowi i bezpieczeństwu publicznemu.

Art. 4. Mocy przepisów niniejszych nie podlegają:

- 1) związki i stowarzyszenia, mające zadania religijne i
- 2) stowarzyszenia, zakładane za pozwoleniem zwierzchności naukowej przez młodzież, kształcąca się w zakładach naukowych, w swem gronie.

Art. 5. Nie wolno zakładać stowarzyszeń:

- 1) zmierzających do celów przeciwnych moralności publicznej, zabronionych przez ustawy karne albo grożących spokojowi i bezpieczeństwu publicznemu i

- 2) podlegających zarządowi instytucji lub osób, przebywających zagranicą, względnie poza linią frontu wojennego o ile stowarzyszenia te mają jakieś zadania polityczne.

Art. 6. Niepełnoletni a także uczniowie niższych i średnich zakładów naukowych nie mogą ani zakładać stowarzyszeń, ani do nich należeć. Uczniowie wyższych zakładów naukowych mogą być do udziału w takich stowarzyszeniach tylko na zasadach, specjalnie wyszczególnionych w ustawach odpowiednich zakładów naukowych.

Art. 7. Osoby, pełniące służbę w wojsku lub w marynarce wojennej, podlegają co do zakładania stowarzyszeń i udziału w nich przepisom wyłuszczenym w ustawach wojskowych.

Art. 8. Osoby, będące w służbie w instytucjach rządowych, samorządowych, lub na kolejach rządowych i prywatnych, mogą zakładać w swem gronie stowarzyszenia dla celów dobroczynnych lub dla zadośćuczynienia swoim potrzebom duchowym i materialnym, nie inaczej wszakże, jak na zasadzie statutu zaopatrzonego opinią ich władzy przełożonej, względnie szefa odnośnej sekcji, a zatwierdzonego przez Komisarza Generalnego.

Art. 9. Wymienione w art. 8 niniejszych przepisów stowarzyszenia nie powinny w działalności swojej zmierzać do celów politycznych lub niezgodnych z wymaganiami służby.

Art. 10. Komisarz Generalny może zamknąć wymienione w art. 8 niniejszych przepisów stowarzyszenia jeżeli uzna, że działalność ich przekroczyła ramy zatwierdzonego dla nich statutu. Przełożeni względnie szefowie sekcji (art. 8) mają prawo w takich wypadkach zawieszać własną władzą działanie stowarzyszenia do czasu rozstrzygnięcia sprawy przez Komisarza Generalnego.

W tym samym trybie dokonywa się zakładanie oraz zamknięcie stowarzyszeń, do których wchodzić urzędnicy różnych dykasteryj z tem, że uprawnienia, jakie przysługują władzy przełożonej stowarzyszonych posiadają szefowie odpowiednich sekcji.

Art. 11. Osoby, pragnące założyć stowarzyszenie, winny złożyć o tem zawiadomienie na piśmie do naczelnika okręgu, za pośrednictwem miejscowego urzędu powiatowego. Jeżeli w przeciągu 3-ech tygodni od złożenia w urzędzie zawiadomienia nie będzie zakomunikowana osobom, które je złożyły, decyzja odmowna naczelnika okręgu, to stowarzyszenie może rozpocząć swe czynności.

Art. 12. Zalegalizowane stowarzyszenia winny być wciągnięte do rejestru stowarzyszeń, działających w urzędzie okręgowym. Stowarzyszenia, działające w obrębie kilku okręgów, wciągnięte być winny do rejestru każdego z tych okręgów, a zalegalizowanie ich zastrzeżone jest do decyzji Komisarza Generalnego.

Wzór rejestru ustala równocześnie wydane zarządzenie.

Art. 13. W zawiadomieniu (art. 11) należy wymienić:

- 1) cel stowarzyszenia,
- 2) imiona, nazwiska i miejsce zamieszkania założycieli,
- 3) teren działalności,

4) sposób wyboru osoby zarządzającej stowarzyszeniem, a jeśli ma być wybrany zarząd, to sposób jego wyboru i uzupełnienia, a także miejsce, gdzie ma się znajdować zarząd albo osoba zarządzająca i

5) sposób wstępowania i występowania członków.

Art. 14. O zamierzonej zmianie wymienionych w punktach 1, 3, 4 i 5 poprzedniego (13) artykułu warunków działalności stowarzyszenia należy składać zawiadomienie w drodze wskazanej w art. 2 niniejszych przepisów.

Art. 15. Prawo nabywania i sprzedawania nieruchomości, gromadzenia kapitałów, zawierania umów, przyjmowania zobowiązań, jak również dochodzenia i odpowiadania przed sądem przysługuje tylko tym stowarzyszeniom, które zostały wciągnięte do rejestru w drodze przepisanej na podstawie własnego statutu.

Art. 16. W statucie (art. 15) mają być wymienione:

- 1) nazwa stowarzyszenia, jego cel, teren i sposób działalności,
- 2) imiona, nazwiska i miejsce zamieszkania założycieli,
- 3) sposób wstępowania i występowania członków,
- 4) wysokość składek członkowskich i sposób ich wpłacania,
- 5) skład zarządu, sposób jego wyboru i uzupełnienia, zakres jego kompetencji, a także miejsce, gdzie ma przebywać,
- 6) czas i sposób zwoływania zgromadzenia walnego członków i zakres jego kompetencji,
- 7) sposób prowadzenia rachunkowości i sposób zmiany statutu.

Art. 17. Zawiadomienia o zamiarze założenia stowarzyszenia podlegającego wciągnięciu do rejestru (art. 11 i 15), składają założyciele w urzędzie powiatowym wraz z poświadczeniem rejentalnem swej zdolności prawnej i autentyczności podpisów i załączają dwa poświadczone przez siebie egzemplarze statutu, oraz pieniądze niezbędne na wydrukowanie ogłoszeń o powstaniu stowarzyszenia.

Art. 18. Projekt statutu stowarzyszenia, podlegającego wciągnięciu do rejestru, powinien być złożony do urzędu powiatowego, który przedkłada go urzędowi okręgowemu. Urząd okręgowy rozpatrzy statut w ciągu trzech tygodni od daty złożenia do urzędu powiatowego zawiadomienia wraz z załączonym projektem statutu (art. 17). Naczelnik okręgu zezwala na wciągnięcie do rejestru lub odmawia. W pierwszym wypadku zarejestrowanie następuje przez wciągnięcie stowarzyszenia do rejestru, prowadzonego przez urząd okręgowy. Stowarzyszenie może korzystać z praw wyszczególnionych w jego statucie, dopiero od czasu wciągnięcia do rejestru.

Art. 19. Po wciągnięciu stowarzyszenia do rejestru będzie zrobiona na obydwu przedstawionych przez założycieli egzemplarzach statutu odpowiednia wzmianka, podpisana przez naczelnika okręgu i jeden egzemplarz statutu będzie założycielom zwrócony.

Art. 20. O wciągnięciu stowarzyszenia do rejestru urząd okręgowy podaje do wiadomości publicznej, przez ogłoszenie w Dzienniku Urzędowym Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.

Art. 21. W razie zamierzonej zmiany sposobu uzupełnienia składu zarządu stowarzyszenia wciągniętego do rejestru, ma być złożone

o tem zawiadomienie w drodze wskazanej w art. 11 niniejszych przepisów. Wszelka inna zmiana przepisów statutu wymaga nowego wciągnięcia do rejestru.

Art. 22. Stowarzyszenia, wskazane w art. 15 niniejszego rozporządzenia, mają prawo z zachowaniem obowiązujących w tym względzie przepisów prawnych, zgodnie z zadaniem stowarzyszenia, otwierać osobne instytucje i przedsiębiorstwa, urządzać odczyty, przedstawienia, koncerty, kiermasze, zbieranie ofiar, i t. p.

Art. 23. Jeżeli w statucie stowarzyszenia nie wskazano, jak ma być użyty jego majątek w razie zamknięcia, to po zamknięciu stowarzyszenia i uregulowaniu jego zobowiązań pozostały majątek przechodzi do rozporządzenia Rządu dla użytkowania go na cele najbliższe z zadaniem stowarzyszenia. Jeżeli majątek stowarzyszenia służył osobistej wygodzie i pożytkowi członków, zgromadzenie zaś walne nie ofiarowało go na żaden cel dobroczynny, to pozostały po zamknięciu stowarzyszenia majątek podzielony być winien na równe części pomiędzy członków należących do stowarzyszenia, w chwili jego zamknięcia.

Art. 24. Zgromadzenia publiczne, urządzone przez stowarzyszenia, podlegają przepisom obowiązującym o zgromadzeniach.

Art. 25. Osoby, zarządzające albo zarząd winny natychmiast zawiadomić miejscowy urząd powiatowy, o każdej zmianie w składzie osób zarządzających lub w zarządzie stowarzyszenia o otwarciu lub zamknięciu oddziałów i o zamknięciu samego stowarzyszenia.

Art. 26. O zamknięciu stowarzyszenia, które w działalności swojej wykroczy przeciwko niniejszym przepisom, miejscowy urząd powiatowy stawia za pośrednictwem naczelnika okręgu wnioski rozstrzygany przez Komisarjat Generalny.

Art. 27. Jeżeli się okaże, że działalność stowarzyszenia odstępuje lub uchyla się od obowiązujących je stosownie do statutu lub zawiadomienia założycieli warunków (art. 9, 13 i 18), miejscowy urząd powiatowy przed wniesieniem sprawy do naczelnika okręgu o zamknięciu stowarzyszenia, ma prawo zaproponować temuż stowarzyszeniu, aby w ciągu wyznaczonego przez urząd czasu usunęło uchybienia, których się dopuściło.

Art. 28. Jeżeli działalność stowarzyszenia zagraża moralności lub bezpieczeństwu, miejscowy urząd powiatowy ma prawo własną władzą zawiesić działalność stowarzyszenia, przedkładając jednocześnie wniosek o zamknięcie, art. 26 przewidziany.

Art. 29. Od decyzji naczelnika okręgu, którą tenże odmówił zalegalizowania stowarzyszenia lub zawiesił jego czynności, służy stronom interesowanym prawo odwołania do Komisarza Generalnego w ciągu 14-tu dni, od dnia doręczenia decyzji z tem, że rekurs wniesiony przeciw zawieszeniu czynności stowarzyszenia nie ma mocy wstrzymującej.

Art. 30. Urzędy okręgowe i powiatowe mają prawo przeprowadzania rewizji działalności ksiąg i rachunków stowarzyszenia, sporządzając w każdym wypadku odpowiednie protokoły.

Art. 31. Przepisom niniejszym podlegają również stowarzyszenia spożywczo - spółdzielcze (kooperatywy żywnościowe).

Warszawa, dnia 25 września 1919 r.

U S T A W A

z dnia 4 lipca 1923 roku

w sprawie zakładania filji przez związki zawodowe na terenie działania austriackiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 15 listopada 1867 r. (austr. Dz. Ust. Nr. 134) oraz rozporządzenia komisarza generalnego Ziem Wschodnich z dnia 25 września 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 25, poz. 255).

(Dz. U. R. P. Nr. 76, poz. 594).

Art. 1. Związki zawodowe, istniejące na podstawie dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowni-
czych związkach zawodowych (Dz. Pr. P. P. Nr. 15, poz. 209), którym
władze, w dekrete przewidziane, zezwoliły na wykonywanie statuto-
wych działalności na obszarze całego Państwa, zwolnione są przy otwie-
raniu swych filji od obowiązku stosowania się do §§ 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
austriackiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 15 listopada 1867 r.
(austr. Dz. Ust. Nr. 134) oraz do §§ 2, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 19
rozporządzenia komisarza generalnego Ziem wschodnich z dnia
25 września 1919 roku (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 25, poz. 255) i mają
prawo swobodnego otwierania swych filji na terenie całego Państwa
z zachowaniem jedynie przepisów, wymienionych w art. 2 niniejszej
ustawy.

Art. 2. Zarządy centralne związków zawodowych, wymienionych
w art. 1 niniejszej ustawy, otwierają swe filje na terenie działania
austriackiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 15 listopada 1867 r. oraz
na terenie działania rozporządzenia komisarza generalnego Ziem
Wschodnich z dnia 25 września 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 25,
poz. 255) w ten sposób, że o otwarciu filji zawiadamiają w przeciągu
3 dni inspektora pracy oraz starostwo, w których obrębie leży miejsco-
wość, w której filję otwarto, przy równoczesnem przedłożeniu statu-
tu związku centralnego oraz podaniu siedziby filji i każdorazowego jej
kierownictwa.

Art. 3. Filje, zarejestrowane w myśl art. 2 niniejszej ustawy,
podlegają odnośnie do swej działalności wszystkim przepisom pozosta-
tych paragrafów austriackiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 15 li-
stopada 1867 r. (austr. Dz. Ust. Nr. 134), względnie rozporządzenia ko-
misarza generalnego Ziem Wschodnich z dnia 25 września 1919 r. (Dz.
Urz. Z. C. Z. W. Nr. 25, poz. 255), niewymienionych w art. 1 niniejszej
ustawy.

Art. 4. Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Pra-
cy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrz-
nych.

Art. 5. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

U S T A W A

z dnia 3 grudnia 1924 roku

w przedmiocie zmiany niektórych postanowień o pracowniczych związkach zawodowych, względnie o stowarzyszeniach i związkach, a mianowicie postanowień, dotyczących zrzeszenia się pracowników państwowych.

(Dz. U. R. P. Nr. 114, poz. 1012).

Art. 1. Art. 19 dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych (Dz. P. P. P. Nr. 15, poz. 209) otrzymuje następujące brzmienie:

„Zrzeszenia pracowników państwowych nie podlegają powyższemu postanowieniu, lecz przepisom dekretu z dnia 3 stycznia 1919 r. o stowarzyszeniach (Dz. P. P. P. Nr. 3, poz. 88), względnie rozporządzenia Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z dnia 25 września 1919 r. o stowarzyszeniach i związkach (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wschodnich Nr. 25, poz. 255)“.

Art. 2. Uchyla się postanowienia art. 9, 10, 11 i 12 przepisów tymczasowych o stowarzyszeniach i związkach z dnia 4/17 marca 1906 roku, wprowadzonych dekretem z dn. 3 stycznia 1919 roku o stowarzyszeniach (Dz. P. P. P. Nr. 3, poz. 88), oraz art. 8, 9 i 10 rozporządzenia Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich o stowarzyszeniach i związkach z dnia 25 września 1919 r. — (Dz. Urz. Zarz. Cyw. Ziem Wschodnich Nr. 25, poz. 255).

Art. 3. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Art. 4. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

V.

Bezpieczeństwo i higjena pracy.

Rozporządzenie Rady Ministrów

z dnia 30 lipca 1923 r.

o utworzeniu Komisji Międzyministerjalnej do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo - hutniczych b. zaboru rosyjskiego.

(Dz. U. R. P. Nr. 81, poz. 633).

Na mocy art. 15, 18 i 29 dekretu z dn. 3 stycznia 1918 r. o tymczasowej organizacji władz naczelnych (Dz. P. K. P. Nr. 1, poz. 1) i w wykonaniu art. 16 p. 2 dekretu tymczasowego o urządzeniu i działalności inspekcji pracy z dn. 3 stycznia 1919 r. (Dz. P. P. P. Nr. 5, poz. 90) zarządza się, co następuje:

§ 1. Przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej tworzy się Komisję Międzyministerjalną do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo - hutniczych. Kompetencje tej Komisji określa p. 2 art. 16 Tymczasowego Dekretu o urządzeniu i działalności Inspekcji pracy z dn. 3 stycznia 1919 r.

§ 2. Komisja Międzyministerjalna do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo - hutniczych składa się z Ministra Pracy i Opieki Społecznej, jako przewodniczącego, względnie jego zastępcy, po dwóch przedstawicieli Ministerstw: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu i Zdrowia Publicznego, oraz po jednym przedstawicielu Ministerstw: Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych.

§ 3. Przedstawiciele Ministerstw są mianowani przez właściwych Ministrów. Oprócz przedstawicieli, Ministerstwa mianują stałych ich zastępców.

§ 4. Komisja Międzyministerjalna do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo - hutniczych może w miarę potrzeby polecić opracowanie wniosków w poszczególnych sprawach specjalnym podkomisjom z udziałem rzeczoznawców.

§ 5. Posiedzenia Komisji Międzyministerjalnej do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo - hutniczych odbywają się w miarę potrzeby nie rzadziej jednak niż raz na trzy miesiące.

§ 6. Posiedzenia Komisji Międzyministerjalnej są ważne w razie obecności 1/2 jej członków. Decyzje Komisji zapadają zwykłą większością głosów. W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

§ 7. Uchwały Komisji Międzyministerjalnej do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo - hutniczych nabierają mocy prawnej po zatwierdzeniu przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, oraz Ministra Przemysłu i Handlu.

W sprawach zaś dotyczących higieny ogólnej i higieny zawodowej, oraz w sprawach odnoszących się do statystyki wypadków przy pracy, lecznictwa ich, określenia stopnia uszkodzeń, uchwały Komisji Międzyministerjalnej nabierają mocy prawnej po zatwierdzeniu przez Ministra Zdrowia Publicznego, Ministra Przemysłu i Handlu oraz Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

§ 8. Wykonanie niniejszego rozporządzenia poleca się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

§ 9. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kompetencje Głównego Urzędu do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych zostały określone w dodatku do art. 618¹ organizacji Ministerstw (Zbiór Praw Ces. Ros. Tom 1, cz. 2 według Uzupełn. 1912 r.).

Art. 114. Kompetencji Głównego Urzędu do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych podlegają zakłady fabryczne, górnicze i górniczo-hutnicze, które są objęte art. 127 (według uzupełnienia) Ustawy Przemysłowej względnie art. 647 (według uzupełnienia) Ustawy Górniczej, z wyjątkiem zakładów, należących do Gabinetu Jego Cesarskiej Mości, Głównego Zarządu Dóbr Apanażowych, skarbu i instytucyj rządowych, jak również warsztatów kolejowych.

Art. 125. Do Głównego Urzędu do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych należy:

- 1) wydawanie instrukcyj, nakazów i przepisów w celu rozwinięcia obowiązujących przepisów ustawowych o nadzorze nad przestrzeganiem w fabrykach, zakładach hutniczych i górniczych należytego porządku i ładu o najmie robotników w zakładach fabrycznych i górniczo-hutniczych i o wzajemnych stosunkach przemysłowców i robotników, oraz o długości i podziale czasu pracy w zakładach fabrycznych i górniczo - hutniczych, zawartych w artykułach 47, 49 — 51, 52 — 54, 56 — 59, 60, 86 — 126, 128 — 156 (według Zbioru i według Uzupełnienia) Ustawy Przemysłowej i w art. 92, 93, 95, 99, 944 — 954 i 961 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.);
- 2) wydawanie ogólnych przepisów o środkach, które winny być przestrzegane w celu ochrony życia, zdrowia i moralności robotników w czasie pracy i przy umieszczaniu ich w zabudowaniach zakładów fabrycznych i górniczo-hutniczych, jak również o środkach organizacji pomocy lekarskiej;
- 3) wydawanie przepisów uzupełniających, dotyczących stosunku robotników pomocniczych do zarządu zakładu fabrycznego lub górniczo-hutniczego, jak również robotników pracujących w artelu lub grupą;
- 4) rozstrzyganie w sprawach uchylecia tych orzeczeń i zarządzeń obowiązujących miejscowych Urzędów do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, które są sprzeczne z ustawą i przepisami, wydanymi w celu jej rozwinięcia;

¹) Art. 127 Ustawy przemysłowej odpowiada art. 87 ustawy o pracy w przemyśle.

- 5) rozstrzyganie skarg na orzeczenia i zarządzenia obowiązujące miejscowych urzędów do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych;
- 6) rozstrzyganie wątpliwości, nasuwających się miejscowym Urzędowi do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych przy stosowaniu przepisów ustawowych i rozporządzeń administracyjnych, wymienionych w p. 1 niniejszego artykułu;
- 7) rozpatrywanie, według uznania Ministrów: Spraw Wewnętrznych Wojny oraz Handlu i Przemysłu, innych spraw, należących do kompetencji Urzędu (art. 113 niniejszego dodatku).

PRZEPISY O ŚRODKACH BEZPIECZEŃSTWA

przy wykonywaniu robót w zakładach przemysłu fabrycznego.

Wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych
i górnico-hutniczych 19 lutego 1913 r. Zatwierdzone
przez Ministra Handlu i Przemysłu 31 marca 1913 r.

(Zbiór Pr. i rozp. 1515).

I. Urządzenie i utrzymanie zakładów przemysłowych.

Art. 1. Wszystkie gmachy, zabudowania i budowle winny posiadać niezbędną moc i trwałość, oraz winny być utrzymane w stanie poprawnym.

Wszystkie lokale pracy, a także wejścia, wyjścia, przejścia i schody, jak wewnętrzne tak również zewnętrzne, winny być światłem naturalnym lub sztucznym należycie oświetlone.

Art. 2. Wszystkie lokale pracy winny być dostatecznie obszerne.

Art. 3. Wszystkie lokale pracy winny mieć nie mniej, niż 3½ arszyna wysokości.

Art. 4. Czystość powietrza w lokalach pracy winna być zabezpieczona przez wentylację naturalną, w razie zaś niedostatecznej jej — przez sztuczną. Przy produkcjach, związanych z wydzielaniem się szkodliwych dla zdrowia gazów, pary lub kurzu, obowiązuje wentylacja sztuczna.

Art. 5. W lokalach pracy winna być utrzymywana należyta temperatura.

Art. 6. W lokalach pracy wejścia, wyjścia, przejścia i schody, jak wewnętrzne tak i zewnętrzne, winny być dostatecznie obszerne. Szerokość ich określa się w zależności od ilości robotników, z nich korzystających, licząc przynajmniej 3/4 arszyna na każdym 100 robotników, jednocześnie znajdujących się w lokalach pracy. Szerokość ta dla każdego wejścia, wyjścia przejścia i schodów winna być jednak nie mniej-

sza niż 1 1/4 arszyna. Ilość wejść i wyjść oraz ich rozkład winny odpowiadać największemu bezpieczeństwu na wypadek pożaru.

Art. 7. Przejścia obok pieców (spawających, pudlingowych i t. p.) od strony palenisk winny posiadać szerokość nie mniejszą niż 3 arsz. z wyjątkiem tych wypadków, gdy jest to niemożliwe do uskutecznienia ze względu na warunki produkcji.

Art. 8. Wejścia, wyjścia i przejścia w lokalach pracy nie powinny być zwięzane przez nagromadzenie materiałów lub przedmiotów, mogących tamować swobodny ruch ludzi.

Art. 9. Miejsca wąskie, o szerokości 12 werszk. i mniej, przylegające do nieogrodzonych, a pozostających w ruchu lub obracających się części maszyn lub pędni, winny być niedostępne dla osób, które nie są zatrudnione przy tych mechanizmach.

U w a g a: Gubernjalne i obwodowe Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych w wypadkach konieczności mogą zezwalać na odstępstwa wymagań, wymienionych w artykule niniejszym.

Art. 10. Budynki fabryczne i warsztatowe, dłuższe ponad 12 sążni i wyższe od jednopiętrowych, winny mieć oprócz wewnętrznej klatki schodowej, conajmniej co 12 sążni frontu, schody zewnętrzne, najlepiej metalowe na wypadek pożaru, nie mniej 1 arsz. szerokości, sięgające dachu. Z każdego piętra winno być urządzone wyjście przez drzwi lub okno na te schody. Schody winny mieć poręcze. Wyjścia na wypadek pożaru (drzwi lub okna) winny być pomalowane zaskrawym kolorem czerwonym.

Art. 11. Wszystkie drzwi wewnętrzne budynków fabrycznych winny otwierać się w kierunku ogólnych wyjść, a drzwi tych wyjść — nazewnątrz.

Art. 12. Podłogi, schody i podesty winny być utrzymywane w stanie sprawności, winny być równe, nie śliskie i należycie trwałe. Możliwemu, zależnie od warunków pracy lub wpływów atmosferycznych, tworzeniu się śliskich miejsc, winno się zapobiegać przez odpowiednie środki, o ile na to pozwalają warunki produkcji.

Art. 13. W lokalach, gdzie przetwarzają się substancje organiczne, ulegające procesowi rozkładowemu, lub gdzie przy pracy używa się znacznej ilości płynów, podłogi winny być nieprzemakalne, ze spadkiem w kierunku ścieków. Podłogi takie wolno zaścieślać przykryciami w kształcie kraty lub innemi, przepuszczającymi płyny.

Art. 14. Galerje, pomosty, przejścia, platformy, jak również klatki schodowe oraz ich podesty winny posiadać poręcze lub kraty nie niższe 20 werszków. W dolnej swej części, na wysokości 4 werszków, ogrodzenia te powinny być tak urządzone, aby zapobiegały ześlizgnięciu nóg.

U w a g a: Gubernjalne i obwodowe Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych mogą zezwalać na zachowanie istniejących już ogrodzeń, których wysokość jest niższa od wskazanej w artykule niniejszym, aż do czasu ich przeróbki.

Art. 15. Drabiny ruchome winny być utrzymywane w stanie sprawności i mieć urządzenia, zapobiegające ześlizgiwaniu się ich z miejsca ustawienia.

Art. 16. Doły, rowy otwarte, rezerwoary w ziemi inne zagłębienia, jak w lokalach pracy tak również i na podwórzu, winny być zwierzchu przykryte lub ogrodzone poręczami, zgodnie ze wskazówkami § 14-go, lub zabezpieczone obrzeżeniem o wysokości nie niższej 20 wersz. Jeśli warunki produkcji nie pozwalają na urządzenie tych zabezpieczeń, to w każdym razie zagłębienia takie winny być dobrze oświetlone jak w dzień tak i w nocy.

U w a g a: Gubernjalne i Obwodowe Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych mogą zezwalać na zachowanie istniejących już ogrodzeń, których wysokość jest niższa od wskazanej w niniejszym artykule, aż do czasu ich przeróbki.

Art. 17. Jeżeli przykrycia wskazanych w § 16 zagłębień służą jednocześnie do przechodzenia po nich, to winny być one odpowiednio trwałe, stosownie do takiego ich przeznaczenia i winny być utrzymywane w stanie dostatecznej do tego sprawności.

Art. 18. Urządzenia, maszyny, obrabiarki, instrumenty i pozostałe narzędzia produkcji mogą pracować i być użyte tylko wtedy, gdy są w stanie zupełnej sprawności. Zanważone ich uszkodzenia, mogące wpływać szkodliwie na ich działanie, lub grożące niebezpieczeństwem pracującym przy nich, winny być niezwłocznie naprawione, a jeśli to jest niemożliwe do uskutecznienia, winny być wycofane z użycia aż do czasu doprowadzenia ich do stanu sprawności.

Art. 19. Substancje wybuchowe oraz trujące i jadowite, szkodliwe dla zdrowia winny być tak przechowywane, aby nie zagrażały niebezpieczeństwem i aby robotnicy nie mogli ich otrzymywać bez pozwolenia.

Art. 20. Gałgany, pakuły, odpadki bawełniane i inne materiały, użyte do czyszczenia i wycierania mechanizmów, oraz wszelkie inne odpadki produkcji, stanowiące jakiegokolwiek niebezpieczeństwo pod względem ognia, winny w miarę ich nagromadzenia, a w każdym razie codziennie, być usuwane z lokali pracy.

Art. 21. Kierownicy robót i majstrowie obowiązani są przestrzegać, aby robotnicy całkowicie byli obznajmieni z niebezpieczeństwami, złączonymi z ich pracą i aby przestrzegali niezbędnych przy pracy środków ostrożności. Osobom, pozostającym w stanie nietrzeźwym, wejście do lokali pracy i pobyt w nich winny być zabronione. Osoby, o których wiadomo zarządowi fabryki, że cierpią na epilepsję, konwulsje, zawroty głowy, głuchotę, niemotę, ślepotę i inne braki fizyczne, nie mogą być dopuszczane do robót, przedstawiających jakiegokolwiek niebezpieczeństwo.

Osoby, o których wiadomo zarządowi fabryki, że choroba ich zagraża niebezpieczeństwem otoczeniu, nie powinny być dopuszczone do robót.

Art. 22. W lokalach, w których gromadzą się szkodliwe dla zdrowia gazy, pary i kurz, robotnicy winni mieć gąbkowe opaski, respiratory lub inne przyrządy, zapobiegające wdychaniu substancji szkodliwych.

Art. 23. Przy pracy z substancjami gryzącymi i trującymi robotnicy, na czas roboty, winni mieć odpowiednią odzież ochronną, w razach koniecznych i nakrycia na głowy, a przy pracy w mokrych lokalach również specjalne obuwie. Oznaczone w tym artykule odzież i obuwie, jak również ubranie robotnika, zdejmowane przed robotami, winny być przechowywane w specjalnych ubikacjach.

Art. 24. Nasypywanie, przesypywanie i przesiewanie sproszkowanych substancji szkodliwych, winny być wykonywane w specjalnych lokalach i przeważnie w zakrytych przyrządach, a także operacje z substancjami trującymi winny być poza tym wykonywane sposobem mechanicznym, usuwającym możliwie dokładnie szkodliwe wpływy tych substancji na zdrowie robotników.

Art. 25. Przy wykonywaniu robót, związanych z wydzielaniem się jaskrawego rażącego światła, robotnicy powinni używać przyrządów zabezpieczających z kolorowymi szklami (okulary, ramki, hełmy i in.).

Art. 26. Zdejmowanie, nakładanie, jak również i przechowywanie odzieży w bezpośrednim sąsiedztwie z mechanizmami, będącymi w ruchu, jest wzbronione. Dla przechowywania zwierzchniej odzieży winny być przeznaczone specjalne miejsca, chociażby i w lokalu pracy z wyjątkiem wypadków wskazanych w art. 23.

Art. 27. Bez pozwolenia zarządu fabryki nikogo nie wolno wpuszczać do lokalów pracy z wyjątkiem pracowników fabrycznych, robotników należących do fabryki i tych urzędników, którym ustawowo dozwolony jest dostęp do fabryk.

Art. 28. Przy rozbiórce złożonych w kupy: surowca, piasku, gliny, węgla i innych materiałów, jak również przy wykonywaniu robót ziemnych nie powinny być dozwolone podkopywanie i wszelkie inne metody pracy, mogące wywołać osunięcie się kupy lub skarp ziemnych. Podobne środki ostrożności winny być stosowane przy rozbiórce drzewa opałowego, złożonego w szańce, lub różnych przedmiotów, złożonych w przyrządy.

Art. 29. Zarząd fabryki obowiązany jest pilnować, aby wszelkie roboty w studniach, dołach, przewodach gazowych, spalinowych, zakrytych rowach i innych podobnych miejscach, gdzie mogą się wydzielać gazy duszące, płonące i inne gazy szkodliwe, rozpoczynały się nie wcześniej, jak po należytem przewietrzeniu miejsca robót i były wykonywane pod dozorem osoby, wyznaczonej przez zarząd fabryki.

Art. 30. W każdym zakładzie przemysłowym winny być, przy udzielaniu pierwszej pomocy w razie nieszczęśliwych wypadków i nagłych zasląbień, stosowane wszelkie środki ustanowione przepisami, wydanymi przez Radę do spraw ubezpieczenia robotników.

Art. 31. Robotnicy powinni mieć możliwość mycia rąk i twarzy przed przyjmowaniem posiłku i po ukończeniu robót.

II. Kotły parowe i inne przyrządy i aparaty, pracujące pod ciśnieniem wyższym niż atmosferyczne.

Art. 32. Prócz obowiązujących przepisów, dotyczących urządzenia, utrzymywania i badania kotłów parowych (Zb. Pr. i rozp. 1911 r. poz. 1527) te ostatnie, jak również i kotłownie winny odpowiadać następującym warunkom (art. 33 — 47).

Art. 33. Drzwi kotłowni winny być tak skonstruowane, aby otwierały się nazewnątrz od zwykłego naciśnięcia. W czasie funkcjonowania kotła parowego drzwi tych nie należy zamykać.

Art. 34. Zabrania się ustawiania w kotłowni postronnych maszyn, przyrządów i aparatów, jak również składania pościeli, materiałów leśnych i t. d. Zabrania się również wykonywania w kotłowniach robót, nie mających bezpośredniego związku z obsługą kotłów parowych. Nie zabrania się ustawiania w kotłowniach gazo-generatorów, dynamomaszyn i pomp parowych.

Art. 35. Dostępu do przyrządów zabezpieczających i armatury nie należy utrudnić przez nagromadzenie w kotłowni paliwa, żużli, popiołu i t. p. Przejścia do wyjść i same wyjścia z kotłowni winny być zawsze wolne.

Art. 36. Manometry i szkła wodowskazowe winny być należycie oświetlone, aby palacz mógł wyraźnie widzieć ich wskazania.

Art. 37. Szkła wodowskazowe winny mieć taką konstrukcję, któraby możliwie dokładnie ochraniała od poparzeń i skaleczeń, w razie ich pęknięcia.

Art. 38. Przy wysokiem ustawieniu szkieł wodowskazowych i kurków próbnych winien być zapewniony wygodny i bezpieczny dostęp do nich za pomocą schodów lub stałych galerji.

Art. 39. Wzbroniona jest praca przy kotłach parowych przy prężności pary wyższej od dozwolonej, a w szczególności dowolna zmiana obciążenia zaworów bezpieczeństwa.

Art. 40. Przewody parowe zarówno w obrębie kotłowni, jak również i w innych pomieszczeniach, winny być zabezpieczone od bezpośredniego zetknięcia się z łatwopalnymi materiałami (drzewem i t. p.), a w miejscach dostępnych dla robotników winny być nadto ogrodzone lub izolowane.

Art. 41. Kotłownia winna być połączona sygnalizacją z oddziałem maszynowym dla uprzedzenia palacza o zatrzymaniu silnika.

Art. 42. Przy rewizji wewnętrznej, czyszczeniu i reperacji kotła parowego, który posiada wspólne przewody z innymi kotłami, winno być zabezpieczone zupełne odłączenie kotła od wszystkich przewodów. Przy opalaniu gazami z wielkich pieców lub innymi gazami kocioł winien być nadto odłączony od wspólnego przewodu gazowego. Przy

wskazanych w tym artykule robotach użycie naftowych lub innych lamp z łatwo zapalnymi materiałami nie jest dozwolone.

Art. 43. Zabrania się dawać palaczowi roboty, nie wchodzące w zakres jego bezpośrednich obowiązków, związanych z obsługą kotła.

Art. 44. Obsługa maszyny parowej i aparatów, wskazanych w art. 34, może być powierzona palaczowi tylko w tym wypadku, jeśli są one one ustawione w kotłowni lub w bezpośrednio przylegającym pomieszczeniu i pod warunkiem, że palacz obsługuje tylko jeden kocioł.

U w a g a: Przepisy niniejszego artykułu nie stosują się do kotłów, ogrzewanych ciepłem uchodzącym z pieców metalurgicznych.

Art. 45. Obsługa kotłów parowych może być powierzona tylko palaczom, obznajmionym gruntownie z taką robotą, w wieku nie mniej lat 21.

Zabrania się czyszczenia kotłów parowych i przewodów spaliniowych przez małoletnich (do lat 15).

Art. 46. Zarząd fabryki powinien ułożyć przepisy dla palaczy i wywiesić je w miejscu widocznym w kotłowni. Przepisy te winny być przedstawione do zatwierdzenia inspektorowi fabrycznemu.

Art. 47. Wzbronione są wstęp do kotłowni i przebywanie w niej osobom, nie zajęтым obsługą kotłów lub nienależącym do personelu dozorującego, bez specjalnego pozwolenia zarządzającego. Ogłoszenie o tym zakazie winno być wywieszane na zewnętrznej stronie drzwi kotłowni.

Art. 48. Parniki, zamknięte kotły do wrzątku i gotowania, bębny suszące, bębny do wygładzania, autoklawy i inne przyrządy, pracujące przy prężności pary wyższej niż ciśnienie atmosferyczne, winny być zaopatrzone w manometr z wyraźnym odznaczeniem najwyższej dozwolonej prężności i mieć przynajmniej jeden zawór bezpieczeństwa konstrukcji, uniemożliwiającej samopowiększenie się obciążenia. Jeżeli, ze względu na warunki techniczne, umieszczenie manometru i zaworów bezpieczeństwa na samych aparatach jest niemożliwe, winny być one umieszczone na przewodzie parowym.

Art. 49. Przyrządy i aparaty, których pokrywy włązy są rzadko zdejmowane, np. bębny do wygładzania, winny posiadać urządzenia do wypuszczania powietrza i usuwania wody skondensowanej.

Art. 50*). Wszystkie wskazane w artykule 48 przyrządy i aparaty, a także wszelkie inne przyrządy i aparaty, pracujące chociażby i nie pod ciśnieniem pary, lecz pod ciśnieniem wyższym od atmosferycznego wszelkich znajdujących się w nich płynów lub gazów, zarówno już działające, jak też na nowo ustawiane, winny być poddane próbie wewnętrznej za pomocą ciśnienia hydraulicznego: pracujące pod ciśnie-

*) Postanowienia art. 50 w stosunku do kotłów parowych zostały zastąpione przez przepisy § 15 Rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z d. 8.XI. 1921 r. (Dz. U. 1921 r. Nr. 103 poz. 744) z tem, że zamiast norm ciśnień wodnych, stosowanych przy próbie nowych kotłów, a przewidzianych w tym §-ie, obowiązują do dnia 1.I. 1923 r. normy art. 50 (Patrz § 22 wyżej wymienionego Rozporządzenia).

niem większem od jednej i nie wyżej 10 atm. podlegają próbnemu ciśnieniu, półtora raza przewyższającemu robocze; pracujące zaś pod ciśnieniem wyżej 10 atmosfer — ciśnieniu, przewyższającemu robocze o 5 atmosfer. Następnie próba ta powtarza się co 6 lat. Niezależnie od tego aparaty te i przyrządy co 3 lata, jeśli tylko posiadają wazy, winny podlegać wewnętrznym i nie rzadziej niż raz do roku zewnętrznym oględzinom.

Wskazanych prób i oględzin dokonywa administracja fabryczna i ich wynik, stwierdzony podpisem osoby odpowiedzialnej i świadków, zostaje wciągnięty do książki sznurowej. — G. U. 1914 r. art. 3 (Zbiór Pr. i rozp. poz. 1592).

U w a g a: Jeżeli właściciel przedsiębiorstwa powierzył nadzór nad wskazanymi w niniejszym artykule przyrządami i aparatami na mocy art. 21 Ustawy Przemysłowej Stowarzyszeniu właścicieli kotłów parowych, to prób i oględzin, wskazanych w tym artykule, dokonywa osoba, upoważniona przez to Stowarzyszenie i wpisuje wyniki do książki sznurowej — G. U. 1914 — art. 3 (Zbiór Ust. poz. 1592).

III. Maszyny — silniki.

Art. 51. Maszyny parowe, turbiny parowe silniki ropowe i naftowe, elektromotory i inne maszyny — silniki, nieustawione w specjalnych pomieszczeniach lub niezłączone bezpośrednio z mechanizmami wykonawczymi, winny przy ustawianiu silników tych w miejscach dostępnych, mieć ze wszystkich stron należycie umocowane ogrodzenie wysokości nie mniej 20 werszków.

U w a g a: Gubernjalne i Obwodowe Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych mogą zezwolić na pozostawienie istniejących już ogrodzeń, których wysokość jest niższa od wskazanej w artykule niniejszym, do czasu ich przeróbki.

Art. 52. Koła wodne winny być ustawiane w oddzielnych pomieszczeniach i ogrodzone kratami lub poręczami do wysokości 20 werszków, z bocznymi ogrodzeniami w dolnej części dla zapobiegania ześlizgiwaniu nóg. Tak samo winny być ogrodzone wodościeki i mostki, z których dokonywa się smarowanie kół wodnych.

U w a g a: Gubernjalne i Obwodowe Urzędy do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych mogą zezwolić na pozostawienie istniejących już krat i barjer, których wysokość jest niższa od wskazanej w artykule niniejszym, do czasu ich przeróbki.

Art. 53. Lokal, w którym mieści się silnik, winien być połączony z obsługiwaniem przezeń warsztatami sygnalizacją, tak urządzoną, aby można było z pomieszczenia silnika uprzedzać robotników o puszczeniu w ruch silnika, a z warsztatów zawiadamiać o konieczności zatrzymania go.

U w a g a: Przepis ten nie dotyczy warsztatów, które są obsługiwane silnikami, puszczone w ruch za pomocą prądu

Art. 54. Koła rozpedowe silników winny być należycie ogrodzone. Doły dla nich w podłodze winny być oprócz tego ochraniające zabezpie-

czającym nogi od ześlizgnięcia się ogrodzeniem wysokości nie mniej 4 werszk.

Art. 55. Korbowody, korby, tłoczyska i kule regulatorów maszyn—silników, łatwo dostępne i grożące niebezpieczeństwem, winny być odgrodzone na całej przestrzeni ich ruchu mocnymi barjerami, kratami lub poręczami.

Art. 56. Grożące niebezpieczeństwem przekładnie zębate, wystające kliny, zatyczki, śruby i naśrubki na znajdujących się w ruchu lub obracających się częściach maszyn—silników winny posiadać odpowiednie ochrony lub przykrycia.

Art. 57. Przy maszynach—silnikach z cylindrami pionowymi, jeżeli maszynista, stojąc na podłodze, nie może wygodnie i bezpiecznie obsługiwać wszystkich części maszyny, winny być urządzone pomosty z trwałymi schodami i poręczami.

Art. 58. Puszczenie silników w ruch przez obracanie koła rozpedowego ciężarem własnym personelu obsługującego jest wzbronione.

Art. 59. Koła rozpedowe silników winny posiadać przyrządy mechaniczne dla obracania, jeśli średnica koła jest nie mniejsza niż 1 sąż.

Art. 60. Smarowanie części silnika podczas ruchu dozwolone jest o tyle, o ile istnieją urządzenia i przyrządy, czyniące to smarowanie bezpiecznym.

Art. 61. Czyszczenie ruchomych części maszyn—silników w ruchu bez zastosowania środków, czyniących tę robotę bezpieczną, jest wzbronione.

Art. 62. Obsługa maszyn—silników może być powierzona tylko osobom dokładnie obznajmionym z tą robotą, w wieku nie mniej lat 17.

IV. Transmisje.

Art. 63. Obracające się części wałów napędnych i transmisyjnych oraz mechanizmów, znajdujących się na wysokości mniejszej, niż 1 sążeń od podłogi, jak to: koła zębate, pasowe i linowe, sprzęgła, sprzęgła cierne i t. p., jak również i wały same winny być w dostępnych miejscach należycie ogrodzone lub umieszczone w trwałych nieruchomo umocowanych osłonach.

Art. 64. Przejścia i pomosty nad nisko umieszczonymi transmisyjnymi wałami winny być dostatecznie trwałe i zakrywać jak wały, tak również i wszystkie obracające się części, znajdujące się na wałach.

Art. 65. Pionowe i ukośne wały transmisyjne winny być zaopatrzone w trwałe umocowane ochrony całkowite lub siatkowe na wysokości nie mniejszej, niż 1 sążeń od podłogi.

Art. 66. Smarowanie i czyszczenie wałów i części transmisyjnych w ruchu jest dozwolone przy istnieniu specjalnych urządzeń zabezpieczających, przyczem czyszczenie winno być dokonywane tylko z podłogi lub z nieruchomych pomostów.

Art. 67. Wszystkie pasy, z wyjątkiem wskazanych w art. 68, szerokości 3-ch cali i więcej lub biegnące z szybkością większą niż 30 stóp na sekundę niezależnie od ich szerokości, winny być w miejscach dostępnych w częściach swych, znajdujących się na wysokości 1 sążnia i mniej od podłogi, ogrodzone lub zaopatrzone w ochrony.

Art. 68. Pasy o szerokości ponad 6 cali, przenoszące ruch z jednej pędni na drugą, winny być osłonięte na całej swej długości.

Art. 69. Otwory w podłodze dla przejścia pasów z jednego piętra na drugie winny być ogrodzone do wysokości 6 cali całkowitemi ochronami.

Art. 70. Zabrania się nakładać i zrzucać w ruchu pasy szerokości powyżej 2 cali bezpośrednio rękami.

Art. 71. Wrazie umieszczenia mechanizmu do przesuwania pasów na samym wale transmisyjnym powinny być zastosowane widełki przesuwnice, których konstrukcja uniemożliwiałaby samowłączanie się koła roboczego.

Art. 72. Zrzucone z kół pasy winny być zupełnie usunięte z pędni lub zawieszono na specjalnych hakach w ten sposób, aby pasy nie mogły dotykać ani wału, ani innych obracających się części transmisji.

Art. 73. Przy wykonywaniu remontu, robotach budowlanych i innych przypadkowych w bezpośrednim sąsiedztwie z obracającymi się częściami transmisji, te ostatnie winny być należyście zabezpieczone czasowymi ochronnymi osłonami.

Art. 74. Przepisy wyszczególnione w artykułach 67 — 73 stosują się też do łańcuchów napędnych i lin, niezależnie od ich wymiarów i szybkości ruchu.

Wymienione przepisy nie stosują się do łańcuchów i lin dźwigów.

Art. 75. Transmisje winny być zaopatrzone w szybko działające przyrządy rozłączające dla umożliwienia wstrzymania ruchu w każdym oddzielnym lokalu pracy niezależnie od ruchu ogólnego w zakładzie. Jeżeli wskutek warunków technicznych zastosowanie tego przepisu w jakimkolwiek lokalu jest niemożliwe, to niezbędne jest połączenie sygnalizacją z najbliższym przyrządem wyłączającym lub z lokalem, gdzie pracuje silnik.

Przyrządy, służące do zatrzymania części transmisji, winny być tak urządzone, aby samowznowienie ruchu było niemożliwe.

Art. 76. Wystające części znajdujących się w ruchu postępowym lub obrotowym mechanizmów podawczych, jak to: śruby, lonki, naśrubki, kliny, zatyczki i inne winny być przykryte lub odgródzone.

Art. 77. Drabiny, przystawiane do wałów dla czyszczenia i smarowania transmisji, winny, prócz urządzenia zapobiegającego ich zślizgiwaniu się z miejsc ustawienia (art. 15), posiadać u góry haki, obejmujące wały.

Art. 78. Obsługa transmisji (smarowanie i czyszczenie ich reperacje, zszywanie, przeszywanie, nakładanie, zarzucanie pasów, lin

i łańcuchów i t. p. roboty) mogą być powierzane tylko doświadczonym robotnikom.

Art. 79. Małoletni, wyrostki (poniżej lat 17) i kobiety nie mogą być dopuszczani do wykonywania robót, wskazanych w art. 78.

V. Mechanizmy wykonawcze.

Art. 80. Wszystkie mechanizmy wykonawcze, w celu zepewnienia możliwego ich bezpieczeństwa, winny odpowiadać, jeśli nie zachodzą przeszkody nieprzewyciężone w działaniu lub pracy ich, następującym (art. 81 — 84) ogólnym przepisom co do urządzenia i ustawiania tych mechanizmów.

Art. 81. Mechanizmy wykonawcze, otrzymujące ruch od transmisji, winny posiadać przyrządy wyłączające, za pomocą których byłoby możliwe łatwo i wygodnie je zatrzymywać. Konstrukcja mechanizmu wyłączającego winna usuwać możliwość samowłączenia się mechanizmu roboczego. Dla przesuwania pasów transmisyjnych z roboczego koła na wolne, z wyjątkiem pasów kół schodkowych przy mechanizmach wykonawczych, winny być używane należyście umocowane widełki, przesuwnicze.

Art. 82. Grożące niebezpieczeństwem, znajdujące się w ruchu lub obracające się części wszelkiego rodzaju mechanizmów wykonawczych, z którymi robotnik może się nieoczekiwanie lub przypadkowo zetknąć podczas roboty lub ruchu, lub które mu zagrażają w razie rozerwania, wypadnięcia lub upadku, winny być w należyty sposób odgródzone lub przykryte.

Art. 83. Winny być odgródzone lub przykryte również te części mechanizmów wykonawczych, które chociaż i nie są w ruchu, jednakże również w wypadku nieoczekiwanego zetknięcia się z nimi zagrażają niebezpieczeństwem pracującym lub przechodzącym osobom wskutek swej formy, temperatury i innych właściwości fizycznych.

Art. 84. Prócz tego, mechanizmy wykonawcze, których zadaniem jest rozdrabianie łomu, braków metalowych i t. p., i które podczas swej roboty mogą dać niebezpieczne odpryski w postaci kawałków i wiórków, t. j. mechanizmy, grożące niebezpieczeństwem, niezależnie od swych części składowych, samem swem działaniem, winny być należyście odgródzone trwałą przegrodą.

Art. 85. W szczególności oddzielne grupy mechanizmów wykonawczych winny, z wyjątkami wskazanymi w art. 80, odpowiadać niżej podanym dla tych grup ogólnym przepisom.

Art. 86. Piły tarczowe winny tam, gdzie one wskutek warunków, swej pracy przedstawiają niebezpieczeństwo dla robotników, od strony nieroboczej mieć stałe ogrodzenie lub przykrycie, w części zaś roboczej winny posiadać ochronne przykrywy lub kaptury opuszczające się przeważnie automatycznie.

Prócz tego w odnośnych wypadkach, dla zabezpieczenia piły od zaciśnięcia jej przedmiotem rozpiłowywanym, z tyłu piły winien być ustawiony klin rozdzielający.

Art. 87. Strugarki, fugarki, gryzarki i inne obrabiarki z ręcznym podsuwem materiału, pracujące przy pomocy szybko obracających się noży, rydeł, gryzów i t. p., jeśli te ostatnie wskutek swego układu lub konstrukcji przedstawiają niebezpieczeństwo dla robotników, winny być zaopatrzone w odpowiednie przyrządy usuwające to niebezpieczeństwo.

Art. 88. Prasy, tłoczarki, druciarki, przebijarki i inne obrabiarki, pracujące za pomocą tłoczydeł, poansonów i t. p., winny posiadać w odnośnych miejscach przyrządy dla ochrony rąk. Te same obrabiarki z wahaczem winny mieć oprócz tego ogrodzenie wzdłuż drogi wahaacza i kul, jeśli one wskutek swego układu grożą robotnikom niebezpieczeństwem.

Art. 89. Przy użyciu obrabiarek z szybko obracającymi się toczakami szmerglowemi i innymi podobnymi kamieniami i krażkami, niebezpieczeństwo w razie ich pęknięcia winno być usunięte lub zmniejszone przez zastosowanie pewnych osłon ochronnych, przez należyte umocowanie kamieni i krażków na wale, jak również przez nieprzekraczanie dopuszczalnych dla nich maksymalnych szybkości.

Art. 90. Otwory dla zapelniania materiałem i wyładowywania go w maszynach do rozdrabiania, gruchotania, w młynach kulkowych, dezintegratorach, mieszadłach i innych maszynach, służących do mielenia, rozdrabiania lub mieszania materiałów, winny być tak urządzone, aby robotnicy nie mogli się stykać z obracającymi się ich częściami, grożącymi niebezpieczeństwem.

Art. 91. Walce, magle i podobne mechanizmy winny posiadać przyrządy ochronne, uniemożliwiające umieszczanie rąk pomiędzy walcami.

VI. Ręczne przenoszenie ciężarów.

Art. 92. Używane do przenoszenia ciężarów rusztowania, wciągi, liny, lewary, wagonetki i t. p. winny być mocno zbudowane i odpowiadać wadze przenoszonych ciężarów.

Art. 93. Przy wspólnej pracy kilku robotników podczas przenoszenia znacznych ciężarów winny być przedsięwzięte wszelkie środki ostrożności przeciw przewracaniu się, żeślizgiwaniu, odsuwaniu się i t. p., niebezpiecznym odchyleniom przedstawianych przedmiotów. Takie roboty winny być wykonywane wyłącznie pod kierunkiem doświadczonej osoby.

Art. 94. Do robót przy przenoszeniu ciężarów nie mogą być używani małoletni (do lat 15) i kobiety ciężarne.

VII. Dźwigi i inne mechanizmy do podnoszenia ciężarów.

Art. 95. Przepisom niniejszym podlegają dźwigi do podnoszenia ciężarów i ludzi (lifty), o ile przekrój ich szybu wyciągowego przewyższa 1 arsz. kw..

Art. 96. Szyby wyciągowe dla dźwigów (t. j. przestrzeń, w której chodzi kabina lub platforma), mieszczące się wewnątrz gmachu winny

być ogrodzone ze wszystkich stron do wysokości 1 sążnia od podłogi każdego piętra lub od przylegających od klatki stopni schodów. Dźwigi, ustawione zewnątrz budynku, winny mieć ogrodzoną dolną część szachty do tej samej wysokości. Ogrodzenie klatki winno być takie, aby nie można było przez nie przesunąć ręki.

Art. 97. Otwory dla wchodzenia i ładowania ciężarów w szybach dźwigów winny być zamykane za pomocą drzwi, tarcz lub krat. Zagradzanie tych otworów łańcuchami, powrozami lub kilkoma deskami uważa się za niedostateczne.

Drzwi, tarcze i kraty winny być zawsze zamknięte na klucz lub też tak urządzone, aby można było je otworzyć tylko wtedy, gdy kabina zatrzyma się przed nimi i aby kabina mogła być puszczona w ruch tylko po zamknięciu otworu w szybie.

Art. 98. Przy otworach, prowadzących do szachty wciągowej, winny znajdować się czytelne napisy, zawierające:

- a) dla dźwigów do podnoszenia tych ciężarów — najwyższe obciążenie w pudach i zakaz podnoszenia ludzi;
- b) dla dźwigów do podnoszenia ciężarów i ludzi — najwyższe obciążenie w pudach i dopuszczalną ilość ludzi (wliczając prowadzącego windę). Przeciążanie dźwigu ponad oznaczoną maksymalną normę jest niedozwolone.

Art. 99. Kabinę dźwigów ciężarowych od tej strony, z której nie są one ani naładowane ani wyładowywane winny być w ten sposób ogrodzone, aby uniemożliwić staczanie się i spadanie ciężarów z platformy, jak również zawadzanie ich o ścianki szybów.

Art. 100. Kabinę maszyn, służących do podnoszenia ciężarów i ludzi, winny być z tychże stron (art. 99) ogrodzone ścianką lub gęstą kratą, przynajmniej do wysokości jednego sążnia. Jeżeli szachta od strony otworów wejściowych lub otworów do ładowania nie posiada całkowitego ogrodzenia na całej swej długości, to strona kabiny, od której jest wykonywane załadowywanie lub wchodzi ludzie winna posiadać drzwi, tarcze lub kraty. Kabinę tych dźwigów winny być całkowicie przykryte daszkami.

Art. 101. Kabinę dźwigów, winny posiadać sprawnie działający przyrząd hamulcowy lub być tak urządzone, aby w razie uszkodzenia mechanizmu, kabina albo się zatrzymywała, lub też zmniejszała się szybkość jej opuszczania się do $\frac{3}{4}$ sąż. na sekundę. Prócz tego dźwigi, podnoszące również i ludzi, winny posiadać regulator szybkości.

Art. 102. Przeciwwagi dźwigów wzdłuż całej swej drogi winny posiadać prowadnice uniemożliwiające odchylenie się i uszkodzenie kabiny i ludzi. Przeciwwagi takie, znajdujące się na zewnątrz szybów; winny być ogrodzone wzdłuż całej swej drogi.

Art. 103. Wszystkie dźwigi winny posiadać automatyczne przyrządy dla zatrzymania kabiny w najwyższej i najniższej pozycji.

Art. 104. Dźwigi przynajmniej raz na rok winny być badane co do prawidłowości działania i trwałości wszystkich ich części za po-

mocą obciążenia próbnego dla wind osobowych — 2 razy przekraczającego maksymalne obciążenie robocze, a dla ciężarowych — 1,1/4 razy. Przynrządy zabezpieczające sprawdza się przy maksymalnym obciążeniu roboczym. Wyniki badań, stwierdzone podpisami osoby odpowiedzialnej i świadków, są wpisywane do księgi sznurowej.

Patrz wyjaśnienie pod art. 112 przepisów niniejszych.

Art. 105. Dla obsługi dźwigów mogą być przeznaczeni tylko robotnicy dokładnie obznajmieni z ich konstrukcją i działaniem, w wieku niemniej lat 17.

Art. 106. Inne mechanizmy do podnoszenia ciężarów (oprócz dźwigów) winny posiadać w miejscu widocznym wyraźne oznaczenie maksymalnego dla nich obciążenia.

Art. 107. Wszystkie grożące niebezpieczeństwem części tych mechanizmów, jak to: koła zębate i sprzęgła, koła pasowe i rozpędowe, i t. p. winny być w miejscach dostępnych ogrodzone lub zaopatrzone w ochrony.

Art. 108. Korby ręcznych dźwigarek winny być tak urządzone, aby podczas opuszczania się ciężaru pod działaniem własnej wagi pozostawały nieruchome.

Art. 109. Dźwigi, kołowroty i t. p. mechanizmy do podnoszenia ciężarów winny posiadać pewne przynrządy, wykluczające możliwość samoopuszczania się ciężaru.

Przynrządy dźwigów, służące do zmiany szybkości podnoszenia, winny być tak urządzone, aby ich samowłączanie się było niemożliwe.

Art. 110. Koty dźwigarek przesuwanych winny być ogrodzone poręczami, jeśli kierujący dźwigarką robotnik znajduje się w kocie. W tym wypadku winny być zastosowane także środki, zabezpieczające robotnika od poranienia częściami wiązań dachowych warsztatów i innymi częściami budowli.

Art. 111. Pod wiszącymi lub podniesionymi ciężarami nie powinni przechodzić lub znajdować się ludzie, jeśli tego nie wymagają warunki produkcji.

Art. 112. Mechanizmy do podnoszenia ciężarów (z wyjątkiem dźwigów) winny być badane przynajmniej raz do roku dla sprawdzenia sprawności ich działania i trwałości wszystkich części, za pomocą próbnego obciążenia, przewyższającego 1,1/4 razy maksymalne, w ciągu czasu wystarczającego (dla wyjaśnienia wyników próby. Łańcuchy i liny winny być wyprobowane na całej ich długości. Wyniki badania za podpisami osoby odpowiedzialnej i świadków są wciągane do książki sznurowej.

U w a g a: Przewidziane w art. 104 i 112 badanie sprawności i trwałości dźwigów i mechanizmów winno być dokonywane podczas bezczynności maszyn i przytem w tej pozycji, gdy podtrzymujące liny i łańcuchy są naprężone na całej swej długości. Co zaś dotyczy mocy silnika (elektromotoru lub innego) to nie podlega ona żadnej próbie. A urządzenia zabezpieczające są badane próbnymi jazdami, tylko przy maksymalnym dozwolonym obciążeniu roboczym, nie należy więc w tym wypadku

stosować dla dźwigów pasażerskich obciążenia dwa razy przekraczającego maksymalne, a dla ciężarowych 1½ razy. — Wyjaśnienie Wydziału Przemysłu 1914 Nr. 3545.

Przepisy niniejsze są wprowadzone w życie w porządku następującym:

- 1) względem nowopowstałych zakładów od lipca 1913 roku;
- 2) względem istniejących zakładów:
 - a) artykuły 1, 2, 5, 8, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 58, 60, 61, 62, 70, 73, 74, 77, 78, 79, 92, 93, 94, 95, 98, 104, 105, 106, 111 i 112 — od 1 lipca 1913 roku;
 - b) artykuły 3 i 6 przy gruntownym przebudowaniu tych zakładów, a art. 7 przy przebudowaniu i przestawieniu pieców, oznaczonych w tym artykule;
 - c) artykuły 4, 9, 10, 11, 13, 24, 34, 37, 40, 41, 48, 49, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 75, 76, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 107, 108; 109 i 110 — od 1 lipca 1916 r.

Jeżeli jednak w pewnych szczególnie wyjątkowych wypadkach, znajdzie niezbędna potrzeba zastosowania w poszczególnych zakładach jakkolwiek środków, przewidzianych w artykułach, wliczonych w p. c) przed terminem, wymienionym w tym punkcie, to w takich wypadkach organy inspekcji fabrycznej winny występować z wnioskiem do Wydziału Przemysłu celem wniesienia kwestji do rozpatrzenia w Głównym Urzędzie, z szczegółowem wyłuszczeniem przyczyn, powodujących zastosowanie takiego środka. — Okólnik Wydziału Przemysłu 29 kwietnia 1914 roku Nr. 3398.

P R Z E P I S Y

**dotyczące urządzenia fabryk i warsztatów wyrabiających
związki ołowiu oraz środków ostrożności przy robotach w nich
wykonywanych.**

Wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych 19 lutego 1913 roku. Zatwierdzone przez Ministra Handlu i Przemysłu 31 marca 1913 r.

(Zbiór Praw i Rozp. poz. 1514).

1) Postanowienia zawarte w art. 2 — 25 niniejszych Przepisów dotyczących wszystkich fabryk i warsztatów, wyrabiających związki ołowiu, a mianowicie biel ołowianą, cukier ołowiany, minję i t. p.

Przepisy nie dotyczą górniczych hut ołowiu.

2) Sufity, ściany i podłogi w lokalach fabryk powinny być utrzymywane w czystości. Sufity i ściany powinny być budowane

w ten sposób aby można je było z łatwością zmywać; o ile jest to niewykonalne, należy jaknajczęściej oczyszczać je z kurzu i bielić przynajmniej 2 razy do roku (na wiosnę i w jesieni). Podłoga powinna być równa i nie przepuszczać płynów oraz codzień czyszczona, a jeżeli nie jest stale wilgotna z powodu warunków produkcji, czyszczenie jej powinno odbywać się na mokro.

3) Koło wylotów pieców do wytapiania winny być urządzone okapy z rurami wentylacyjnymi do odciągania pyłu przy przesypywaniu. Lokal, w którym odbywa się przetapianie ołowiu i odlewanie płyt ołowiu, powinien posiadać sztuczną wentylację, odpowiednią do swego przeznaczenia.

4) Glejta przenosi się z oddziału do wypalania do oddziału do przesiewania w zamkniętych skrzyniach, z których bezpośrednio przechodzi do maszyny przesiewającej lub jest przesypywana do osobnej kamery przez specjalne otwory w jej ścianach, zamykane przez zastawki; z kamery dostaje się do maszyny przesiewającej sposobem automatycznym (własnym ciężarem lub zapomocą przyrządów mechanicznych).

5) Nowa przesiana glejta, a również wysuszony odlany ołów przechodzi bezpośrednio do zamkniętych skrzyń i jest przenoszony w nich miarę potrzeby do lokalu, gdzie odbywa się wytwarzanie bieli.

6) Komory, w których odbywa się proces wytwarzania bieli ołowianej, oddziały sześcianów i kamienie w czasie rozwieszania płyt ołowianych powinny być utrzymywane w stanie wilgotnym. Po ukończeniu procesu tworzenia się bieli ołowianej, komory te jako też oddziały sześcianów powinny być przed wpuszczeniem robotników ochładzane i przewietrzane w dostatecznej mierze oraz gruntownie zwilżane, aby przy wyładowywaniu nie dopuszczać do wytwarzania się pyłu ołowiu. W lokalach tych powinny się znajdować termometry.

7) Wrzucanie bieli ołowianej z kamieni, mieszanie glejty i ołowiu z cukrem ołowianym dla utworzenia bieli, przecieranie bieli, jak również wyrównywanie płynnej masy w formach nie może być w żadnym razie dokonywane bezpośrednio rękami.

8) Osuszoną biel ołowianą wysypuje się do zamkniętych, nieprzepuszczalnych skrzyń i w nich przenosi się do młyna, gdzie automatycznie przechodzi do aparatu do mielenia.

9) Aparaty do przesiewania glejty ołowianej i mielenia bieli ołowianej winny być umieszczone w koszulkach nieprzepuszczalnych i posiadać rury wentylacyjne. Jeżeli aparat jest poruszany siłą nie mechaniczną, to korba puszczająca go w ruch powinna być wprowadzona przez ścianę do przylegającego oddziału. To wymaganie nie dotyczy aparatów przenośnych.

10) Pakowanie preparatów ołowianych w proszku i kawałkach winno w miarę możliwości odbywać się automatycznie w lokalu, odosobnionych od innych lokalów roboczych i posiadającym wentylację.

11) Przenoszenie, przesypywanie i przechowywanie wszystkich wyrabianych produktów w stanie ostatecznym i przejściowym winny być skuteczniane bez wytwarzania pyłu.

12) Osoby, które nie ukończyły 15 lat, nie są dopuszczane do pracy w fabrykach i warsztatach, wymienionych w art. 1 niniejszych prze-

pisów. Kobiety i młodociani w wieku lat 15 — 17 mogą być zatrudniani tylko przy takich robotach, przy wykonywaniu których nie są narażeni na oddziaływanie pyłu ołowiu, gazów i par, i nie stykają się z substancjami zawierającymi ołów.

13) Przed przyjęciem do pracy w fabrykach wymienionych w art. 1 przepisów niniejszych każdy robotnik winien być zbadany przez lekarza.

14) Lekarz stale winien mieć dozór nad zdrowiem robotników. Oględziny lekarskie winny się odbywać przynajmniej 2 razy na miesiąc. Robotnicy z objawami choroby zawodowej winni być zwalniani od pracy na żądanie lekarza nawet w tym wypadku, gdy ich samopoczucie nie przeszkadza dalszej pracy i nie mogą być dopuszczani do niej aż do chwili zupełnego powrotu do zdrowia. Od decyzji lekarza zależy zupełnie usunięcie danych robotników od pracy w fabryce, czy też zezwolenie na przydzielenie ich do innych robót nie zagrażających ich zdrowiu.

15) Zarząd fabryki jest obowiązany prowadzić karty rejestacyjne lub księgę sznurową oględzin lekarskich.

We wskazanych kartach lub w księdze należy wymieniać: a) lekarza, czuwającego nad zdrowiem robotników; b) imię i nazwisko, wiek i miejsce zamieszkania każdego robotnika, dzień przyjęcia do pracy i ustąpienia, rodzaj wykonywanej pracy; c) wyniki oględzin lekarskich robotnika przy przyjmowaniu do pracy; d) czas ujawnienia i rodzaj choroby robotnika; e) dzień powrotu do zdrowia, o ile jest on wiadomy zarządowi fabryki i f) dni oględzin lekarskich i ich wyniki.

16) Długość czasu pracy na dobę, bez wliczenia przerw wolnych, nie powinna przekraczać: 1) dla wyrabiających sześciany pięciu godzin, 2) dla robotników zatrudnionych przy ładowaniu i wyładowywaniu, przecieraniu, laniu i mieleniu ośmiu godzin, 3) dla pozostałych robotników mających styczność z ołowiem i substancjami zawierającymi ołów — dziesięciu godzin.

Na odstępstwa od p. 2 art. 16 Przepisów w sprawie urządzenia fabryk i warsztatów, wyrabiających związki ołowiu oraz środków zapobiegawczych przy pracach w nich prowadzonych (Zbiór Pr. 1913 poz. 1514), w stosunku do robotników, zatrudnionych przy naładowywaniu komór i mieleniu bieli, może zezwalać Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych w każdym wypadku z osobna, po wszczęciu odpowiedniej akcji przez właściciela danego przedsiębiorstwa za pośrednictwem właściwego starszego inspektora fabrycznego i po stwierdzeniu przez tego ostatniego, że prace przy naładowywaniu komór odbywają się w warunkach najmniejszego niebezpieczeństwa zdrowia robotników, a proces mielenia ołowiu odbywa się w aparatach zamkniętych hermetycznie i posiadających ciąg. G. U. 1914 art. 4.

17) Zarząd fabryki jest obowiązany wydawać bezpłatnie na czas wykonywania pracy wszystkim robotnikom bluzy, spodnie, okrycia na głowę, a robotnikom zatrudnionym przy wyładowywaniu komór, w których odbywa się proces tworzenia się bieli, poza tem — obuwie. Wszystkie te przedmioty, z wyjątkiem obuwia, winny być zmieniane i prane na koszt przedsiębiorstwa co najmniej raz na tydzień.

18) Do robót, przy których wytwarza się pył ołowiu, robotnicy mogą być dopuszczani tylko w tym razie, gdy nos i usta mają zakryte respiratorami, wydawanymi przez zarząd huty. Codziennie po ukończeniu pracy respiratory powinny być przemywane i dezynfekowane oraz przechowywane w zamkniętym lokalu.

19) Tam, gdzie odbywa się przecieranie, winno ono być wykonywane szczotkami, wydawanymi w dostatecznej ilości przez zarząd fabryki.

20) W fabryce powinny być lokale przeznaczone do mycia się i przebierania robotników. Lokale te winny się znajdować się w takiej części fabryki, gdzie niema pyłu fabrycznego, — w miarę możliwości w przybudówkach — utrzymywane w czystości i opalane oraz tak umieszczone, aby robotnicy po umyciu się i przebraniu nie przechodzili przez lokale robocze i lokal, w którym przechowywane jest ubranie używane przy pracy.

W pokoju, przeznaczonym do mycia się, powinna być ciepła woda, mydło, ręczniki i szczotki do paznogi w dostatecznej ilości jako też rozczyń do płókania ust i mycia rąk według wskazówek lekarza. Ręczniki powinny być zmieniane i prane przynajmniej 2 razy na tydzień na koszt zarządu huty. Specjalny funkcjonariusz winien być wyznaczony przez zarząd fabryki i dbać o pokój do mycia się i jego przybory; utrzymuje on w nim czystość i porządek. W pokoju do przebierania się winny być duże, zamknięte, izolowane szafy: jedna dla przechowywania przedmiotów wskazanych w § 17, a druga dla przechowywania własnego ubrania robotników, zdjętego przez nich przed rozpoczęciem pracy.

21) Robotnikom winna być dostarczana dobra woda do picia, która powinna się znajdować w dobrze zamkniętym naczyniu, do którego nie może przedostać się pył.

22) Zarząd fabryki jest obowiązany udostępnić wszystkim robotnikom bezpłatne korzystanie z łaźni przynajmniej raz na tydzień, a dla życzących nawet częściej.

23) Środki profilaktyczne mogą być stosowane tylko według wskazówek lekarza.

24) Zarząd fabryki winien dbać, aby robotnicy przestrzegali poniższych przepisów:

- a) nie spożywać jedzenia i nie palić w lokalach roboczych, nie brać ze sobą do tych lokali produktów spożywczych;
- b) wkładać przed pracą wydawane przez zarząd fabryki ubranie i używać — w razie potrzeby — respiratorów;
- c) korzystać z jadalni, przystępować do jedzenia i opuszczać fabrykę nie inaczej, jak po przebraniu się we własne ubranie, oczyszczeniu na mokro obuwia od kurzu fabrycznego i po starannem umyciu rąk i twarzy.

25) Przepisy niniejsze powinny być wywieszane w widocznym miejscu we wszystkich lokalach roboczych, jadalniach i szatniach oraz wydrukowane w książkach obrachunkowych, wydawanych robotnikom.

P R Z E P I S Y

dotyczące urządzenia fabryk i oddziałów fabryk chemicznych, wyrabiających związek chromowe (dwuchromian potasu) oraz środków ostrożności przy robotach w nich wykonywanych.

Wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych dnia 22 kwietnia 1914 r. Zatwierdzone przez Ministra Handlu i Przemysłu dnia 29 maja 1914 r.

(Zbiór Praw i Rozporz. poz. 2231).

1. Postanowienia zawarte w art. 2 — 17 Przepisów niniejszych dotyczą wszystkich fabryk i oddziałów fabryk chemicznych, wyrabiających związek chromowe (dwuchromian potasu).

2. Sufity, ściany i podłogi w lokalach fabrycznych winny być utrzymywane w czystości. Sufity i ściany powinny być budowane w ten sposób, aby można je było z łatwością zmywać; o ile to jest niewykonalne, należy oczyszczać je jaknajczęściej z kurzu i bielić przynajmniej 2 razy do roku (na wiosnę i w jesieni). Podłoga powinna być równa i nieprzepuszczająca płynów oraz codziennie czyszczona. W lokalach, gdzie są prowadzone roboty, przy których wytwarza się pył związków chromowych, powinna być urządzona sztuczna wentylacja.

3. Proszkowanie i mieszanie surowców, niezbędnych do przygotowania alkalochromianów (ruda żelazna, zawierająca chrom, wapno, soda i t. d.), winno odbywać się w przyrządach uniemożliwiających dostęp pyłu do lokalów, gdzie się znajdują robotnicy.

4. Produkty wypalania można przewozić tylko w stanie mokrym lub w zamkniętych naczyniach. Produkty te mogą być składane wyłącznie koło pieców lub w lokalach izolowanych od innych pomieszczeń przeznaczonych dla robotników. Naczynia służące do usuwania par, neutralizowania i wszelkie inne naczynia, zawierające rozczyzny o temperaturze ponad 50° C, oraz naczynia do zakwaszania — winny być nakryte szczelnie zamykającymi się przyrządami, które wyprowadzają gazy na zewnątrz lub do dymnika.

5. Dalsza obróbka twardych chromianów, szczególnie przy suszeniu, przesiewaniu, proszkowaniu i opakowywaniu, powinna odbywać się w lokalu izolowanym od innych pomieszczeń, przeznaczonych dla robotników. Proszkowanie chromianów może odbywać się wyłącznie w aparatach szczelnie nakrytych koszulką nieprzepuszczającą pyłu.

6. Osoby poniżej lat 15 nie są dopuszczone do pracy w fabrykach i w oddziałach fabryk wymienionych w art. 1 niniejszych przepisów. Kobiety i młodociani od lat 15 — 17 mogą być zatrudniani wyłącznie przy robotach, nie narażających na działanie pyłu związków chromowych.

7. Każdy robotnik przed przyjęciem do pracy w fabrykach wymienionych w art. 1 przepisów niniejszych — powinien być zbadany przez lekarza.

8. Lekarz stale winien mieć nadzór nad zdrowiem robotników. Oględziny robotników przez lekarza winny odbywać się przynajmniej 2 razy na miesiąc. Robotnicy z objawami choroby zawodowej winni być zwalniani od pracy na żądanie lekarza nawet w tym wypadku, gdy ich samopoczucie nie przeszkadza dalszej pracy, i nie mogą być do niej dopuszczani aż do chwili zupełnego powrotu do zdrowia. Od decyzji lekarza zależy zupełne usunięcie danych robotników od pracy w fabryce, lub przydzielenie ich do innych robót, niezagrażających zdrowiu.

9. Zarząd fabryki jest obowiązany prowadzić karty rejestracyjne lub księgę sznurową oględzin lekarskich. We wskazanych kartach lub księdze należy wymieniać:

- a) lekarza czuwającego nad stanem zdrowia robotników,
- b) imię i nazwisko, wiek i miejsce zamieszkania każdego robotnika, dzień przyjęcia do pracy i dzień ustąpienia, rodzaj wykonywanej pracy,
- c) wyniki oględzin lekarskich robotnika przy przyjmowaniu do pracy,
- d) czas ujawnienia i rodzaj choroby robotnika,
- e) dzień powrotu do zdrowia, o ile jest on wiadomy zarządowi fabryki — i
- f) dni oględzin lekarskich i ich wyniki.

10. Długość czasu pracy na dobę, nie wliczając w to przerw wolnych, nie powinna przekraczać: 1) dla robotników zatrudnionych przy proszkowaniu i mieszaniu surowców, a również suszeniu, przesiewaniu, proszkowaniu i opakowywaniu twardych chromianów — 8-miu godzin; 2) dla pozostałych robotników, mających do czynienia ze związkami chromianu 10-ciu godzin.

11. Robotnicy mogą być dopuszczani do robót, przy wykonywaniu których mają do czynienia ze związkami chromu nie inaczej jak w bluzie, spodniach, nakryciu na głowę i skórzanych rękawicach, a robotnicy zatrudnieni przy robotach z rozezysem związków chromowych w gumowych rękawicach. Wszystkie te przedmioty winny być utrzymywane w czystości.

12. Robotnicy mogą być dopuszczani do robót, przy których wytwarza się pył związków chromowych, tylko w tym wypadku, gdy założą na nos respirator, którego dostarcza im zarząd fabryki. Przy pakowaniu związków chromowych do beczek respirator musi być również założony na usta. Codzień po ukończeniu pracy respiratory powinny być przemywane, dezynfekowane i przechowywane w specjalnym zamkniętym pomieszczeniu.

13. W fabryce powinny być lokale specjalnie przeznaczone do mycia się i przebierania robotników. Lokale te powinny być utrzymywane w czystości i opalane, oraz umieszczone w takiej części fabryki, gdzie niema pyłu fabrycznego, aby robotnicy po umyciu się nie potrzebowali przechodzić przez lokale przeznaczone do pracy i przez lokal, w którym przechowuje się ubranie używane przy pracy. W pokoju, przeznaczonym do mycia się, musi być ciepła woda, natryski, mydło, ręczniki w dostatecznej ilości, lekarstwa, niezbędne do niesienia pomo-

cy w razie zatrucia, jako też i rozczyni do płukania ust i przemywania nosa, oczu i ran według wskazówek lekarza. Ręczniki powinny być zmieniane i prane na koszt zakładu przynajmniej 2 razy na tydzień. W szatni powinny być dwie ilozowane od siebie szafy — jedna do przechowywania przedmiotów wskazanych w art. 11, a druga do przechowywania własnych ubrań, zdejmowanych przez robotników przed rozpoczęciem pracy.

14. Robotnikom powinna być dostarczana dobra woda do picia, która powinna być przechowywana w dobrze zamkniętem naczyniu, do którego pył nie może się przedostać.

15. Zarząd fabryki jest obowiązany udostępnić robotnikom bezpłatne korzystanie z łaźni przynajmniej raz na tydzień.

16. Zarząd fabryki powinien dbać, aby robotnicy przestrzegali następujących przepisów:

- a) nie spożywać jedzenia i nie palić w lokalach przeznaczonych do pracy, nie zabierać ze sobą do tych lokali produktów spożywczych i nie pić wody bez uprzedniego płókania ust;
- b) wkładać przed rozpoczęciem pracy wskazane w art. 11 ubranie i rękawice i używać w odpowiednich wypadkach respiratorów;
- c) korzystać z jadalni, przystępować do jedzenia i wychodzić z fabryki nie inaczej, jak po przemyciu nosa rozczyinem według wskazówek lekarza, po przebraniu się we własne ubranie i oczyszczenie na mokro obuwia od pyłu fabrycznego oraz po starannem umyciu rąk i twarzy;
- d) przy zranieniu twarzy lub rąk, oraz przy zaprószeniu oczu pyłem związków chromowych, stosować niezwłocznie środki, wskazane w przepisach lekarskich, które powinny być znane robotnikom i wywieszane w widocznem miejscu w lokalach, przeznaczonych do pracy.

17. Przepisy niniejsze winny być wywieszane w widocznem miejscu we wszystkich lokalach, przeznaczonych do pracy, jadalniach i szatniach, a również wydrukowane w książkach obrachunkowych wydawanych robotnikom.

P R Z E P I S Y

o perjodycznych próbach naczyń używanych do przewożenia i przechowywania gazów zgęszczonych wysokiej prężności.

Wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych 7 lutego 1911 r. (Zbiór Praw i Rozporz. poz. 1321) i zmienione (art. 1, 2 i 3) 13 marca 1912 r.

(Zbiór Praw i Rozporz. poz. 740).

1) Naczynia stalowe, używane do przechowywania i przewożenia gazów zgęszczonych o wysokiej prężności powinny być przed użyciem poddane ciśnieniu hydraulicznemu, przewyższającemu o 50% prężność

przechowywanego w nich zgęszczonego gazu dla którego są przeznaczone.

U w a g a. Od przedwstępnej próby zwolnione są naczynia zaopatrzone przez zakłady, które je wyrabiają, w odpowiednie zaświadczenia i wyciśnięte na nich stemple, świadczące o dokonanej próbie.

2) Każde takie naczynie, zarówno stanowiące własność fabryki wyrabiającej gaz zgęszczony, jak też dostarczone do napełnienia przez odbiorcę, z wyjątkiem naczyń stanowiących własność instytucji państwowych, zostaje wpisane do specjalnej księgi sznurowej pod oddzielnym numerem. Tam też notuje się: właściciela naczynia, wagę naczynia, datę dokonanej próby, ciśnienie hydrauliczne, na jakie naczynie było wypróbowane przy próbie i ciśnienie dozwolone przy pracy. Data próby, numer naczynia, waga jego i dozwolone ciśnienie wyciska się prócz tego na samym naczyniu.

U w a g a. Wzór księgi sznurowej ustanawia się przez zarząd fabryki w porozumieniu z właściwym inspektorem fabrycznym, któremu przedstawia się tę księgę do ostemplowania.

3) Próbę hydrauliczną dokonywa się co 5 lat w ten sam sposób jak przedwstępną. Wyniki powtórnych prób zapisuje się do wskazanej w art. 2 księgi, jak również wyciska się je na samym naczyniu. W razie wątpliwości co do mocy wyżej wymienionych naczyń wywołanej przez te lub inne okoliczności (pożar, uszkodzenia mechaniczne, rdza i t. p.), mogą być nakazane próby powtórne przed upływem wyżej oznaczonego pięcioletniego okresu.

4) Bezpośredni nadzór nad wykonaniem powyższych przepisów i nad próbami naczyń powierza się zarządzającemu fabryką. Próby te dokonywują się w obecności dwóch z pośród doświadczeńszych robotników oddziałów fabryki, produkującego gaz, do przechowania którego służą te naczynia.

Ogólny nadzór nad wykonaniem niniejszych przepisów należy do kompetencji inspekcji fabrycznej.

PRZEPISY BEZPIECZEŃSTWA

dla urządzeń elektrotechnicznych prądów silnych niskiego i wysokiego napięcia w przedsiębiorstwach fabrycznych*).

Wydane przez Urząd Główny do spraw fabrycznych i górniczych 22 kwietnia 1914 r. Zatwierdzone przez Ministra Handlu i Przemysłu 29 maja 1914 r.

Zbiór pr. i rozp. poz. 1591).

I. Zasady ogólne.

§ 1. Przepisy niniejsze dotyczą wszelkich urządzeń elektrotechnicznych prądów silnych niskiego i wysokiego napięcia, z wyjątkiem

*). Ministerstwo Robót Publicznych wydało dwa rozporządzenia z dn. 30 kwietnia i z dn. 6 lipca 1923 r., zawierające dalej idące przepisy, ochraniają-

urządzeń doświadczalnych w laboratorjach elektrotechnicznych i na stacjach doświadczalnych oraz specjalnych przyrządów z zakresu elektrochemji i elektrometalurgji.

§ 2. Do urządzeń niskiego napięcia należą te urządzenia prądów silnych, przy których napięcie robocze w miejscu użytkowania pomiędzy jakimkolwiek przewodem a ziemią nie może przekroczyć 250 woltów.

Wszelkie inne urządzenia są zaliczane do urządzeń wysokiego napięcia. Przy akumulatorach miarodajnym jest napięcie naładowanej baterji.

II. Ogólne środki bezpieczeństwa.

A. Stanizolacji.

§ 3. Stan izolacji każdego urządzenia powinien odpowiadać warunkom eksploatacji i być zabezpieczonym przez konstrukcję i jakość części izolacyjnych.

B. Ochrona przed dotknięciem.

§ 4. Należy przedsięwziąć środki zabezpieczające od przypadkowego dotknięcia do części urządzenia, będących pod napięciem a nieokrytych izolacją.

§ 5. Przy wysokim napięciu wymaganie § 4 dotyczy również części urządzenia okrytych izolacją.

§ 6. Będące pod napięciem części urządzenia wysokiego napięcia powinny być dostatecznie oddalone od mas metalowych (np. wiązań, kolumn, rur i t. p.); te ostatnie winny być uziemione, o ile nie zostały przedsięwzięte inne środki zapobiegawcze celem zapewnienia bezpiecznego dotknięcia się do nich.

C. Wzrost napięcia.

§ 7. Należy przedsięwziąć stosowne środki celem zapobieżenia powstaniu wyższego napięcia w sieci na niższe napięcie lub też unieszkodliwić zjawisko wzrostu napięcia.

III. Maszyny elektryczne i transformatory.

§ 8. Przy ustawianiu maszyn elektrycznych i transformatorów należy przedsięwziąć środki, aby w czasie ich pracy przypadkowe powstanie iskier lub łuku Volty nie wywołało zapalenia lub zatlenia się przedmiotów palnych.

§ 9. Poza obrębem pomieszczeń maszyn elektrycznych wszelkie części maszyn i transformatorów, będące pod napięciem, winny być niedostępne dla przypadkowego dotknięcia się do nich.

ce bezpieczeństwo publiczne i bezpieczeństwo pracy. Przepisy te ogłoszone nie w Dzienniku Ustaw Rz. P., lecz tylko w Monitorze Polskim Nr. Nr. 163 i 168 z 1923 r. podane są w dodatkach do działu niniejszego.

§ 10. Przy wysokim napięciu kadłuby maszyn elektrycznych i transformatorów winny być albo dobrze izolowane i w tym wypadku zabezpieczone przez dobrze izolujące przejście dla obsługi, albo uziemione, przyczem o ile podłoga jest przewodnikiem, winny być z nią elektrycznie połączone.

§ 11. Transformatory wysokiego napięcia, znajdujące się poza obrębem pomieszczeń maszyn elektrycznych, winny być ze wszystkich stron okryte przez uziemione szafki metalowe lub ochronione przed przypadkowym do nich dotknięciem zapomocą mocnego i ogniotrwałego szczelnego ogrodzenia. Przepis ten nie dotyczy transformatorów, znajdujących się w pomieszczeniach zamkniętych, a również transformatorów, do których dostęp jest niemożliwy bez specjalnych środków pomocniczych.

IV. Akumulatornie i akumulatory.

§ 12. Dostęp do akumulatorni winien zasadniczo mieć wyłącznie obsługujący je personel.

§ 13. Poszczególne ogniwa winny być elektrycznie izolowane od podstaw, zaś te ostatnie od ziemi przez podkładki niewchłaniające wilgoci.

§ 14. Baterje winny być umieszczone w ten sposób, aby przy ich obsłudze była usunięta możność przypadkowego jednoczesnego dotknięcia się do punktów, między którymi istnieje napięcie ponad 250 woltów.

§ 15. Przy wysokim napięciu baterje winny posiadać dla obsługi chodnik izolacyjny.

§ 16. Mają być przedsięwzięte środki w celu usunięcia z akumulatorni gazów, wydzielonych przez akumulatory.

§ 17. Przy opalaniu akumulatorni piecami palenie winno odbywać się nazewnątrz. Zakazuje się wprowadzać kanały wentylacyjne do czynnych kanałów dymowych.

§ 18. Oświetlenie akumulatorami winno być dokonywane w sposób zabezpieczający przed wybuchem w tych pomieszczeniach.

§ 18. Oświetlenie akumulatorni winno być dokonywane w sposób bezpieczny, wentylatory elektryczne, wyłączniki i inne przyrządy, któreby nie mogły spowodować wybuchu w tem pomieszczeniu.

§ 20. Celuloidu nie wolno używać przy baterjach ponad 16 woltów napięcia.

V. Główne i wtórne tablice rozdzielcze.

§ 21. Tablice rozdzielcze winny być wykonane z materiałów ogniotrwałych; zastosowanie drzewa jest dozwolone tylko do ram i poręczy.

§ 22. Wyłączniki i wszelkie przyrządy przeznaczone do przerywania prądu winny być łatwo dostępne i tak rozmieszczone, aby przypadkowe lecz uwarunkowane pracą powstawanie iskier lub łuku Volty

nie mogło wyrządzić szkody obsługującemu personelowi, zapalić otaczających przedmiotów i spowodować zwarcie lub połączenie z ziemią.

§ 23. Główne tablice rozdzielcze powinny być dostatecznie oświetlone.

§ 24. Główne tablice rozdzielcze wymagające obsługi od tyłu, winny być zaopatrzone w przejście, dostatecznie wysokie i szerokie.

§ 25. Przy tablicach rozdzielczych wysokiego napięcia, do 1.000 woltów włącznie, podłoga winna być zaopatrzona w chodnik izolacyjny lub też wszystkie części, znajdujące się pod tem napięciem względem ziemi, winny być uniedostępnione; części metalowe aparatów i konstrukcji żelaznych dostępne lecz nie będące pod napięciem, powinny być w tym wypadku uziemione i, jeżeli podłoga w ich pobliżu jest przewodnikiem, to części te winny być z nią elektrycznie połączone.

Na tablicach rozdzielonych i urządzeniach napięć ponad 1.000 woltów wszelkie części, będące pod napięciem względem ziemi, winny być niedostępne nawet w razie istnienia chodnika izolacyjnego.

§ 26. Należy unikać wedle możności skrzyżowania na tablicach rozdzielczych części, przez które przechodzi prąd. Jeżeli takie skrzyżowanie jest nieuniknione, to części przez które prąd przechodzi, winny być izolowane jedne od drugich lub umocowane w ten sposób, aby zetknięcie się ich było niemożliwe.

§ 27. Tablice rozdzielcze, niedostępne od tyłu, winny być urządzone w ten sposób, aby możliwem było sprawdzenie miejsc przyłączenia przewodów.

§ 28. Połączenia przewodów z przyrządami powinny być dostatecznie pewne, nie powodować niebezpiecznych zagrzewañ miejscowych i znajdować się w wystarczającej odległości od ścian.

VI. Przyrządy.

A. Warunki ogólne.

§ 29. Przyrządy winny być tak obliczone, aby przy największym prądzie roboczym nie mogły się zagrzać do temperatury, zakłócającej ich prawidłowe działanie lub niebezpiecznej dla przedmiotów, znajdujących się w pobliżu.

§ 30. Przyrządy winny być tak zbudowane i ustawione, aby wywołane warunkami pracy powstawanie iskier lub łuku Volty nie mogło wyrządzić szkody obsługującemu personelowi, zapalić sąsiednich przedmiotów i spowodować zwarcia lub połączenia z ziemią.

§ 31. Przyrządy winny być tak zbudowane i ustawione, aby dla przyłączanych do nich przewodów (również w miejscach połączenia) istniał wystarczający stopień izolacji w stosunku do najbliższych części budynku, innych przewodów i t. p.

B. Przyrządy miernicze.

§ 32. Przyrządy miernicze wysokiego napięcia, powinny mieć osłony uziemione lub należycie izolujące od napięcia roboczego, albo

też przyrządy te winny być okryte lub umieszczone za szkłem w ten sposób, aby i osłony były zabezpieczone od przypadkowego dotknięcia się do nich. Przyrządy miernicze, połączone ze swymi mierniczami transformatorami, nie podlegają temu przepisowi, o ile zostały przedsięwzięte środki odpowiednie w celu uniemożliwienia przejścia wysokiego napięcia do sieci niskiego napięcia.

C. Wyłączniki i przełączniki.

§ 33. Wyłączniki powinny być w ten sposób zbudowane i umieszczone, aby w razie wyłączenia przy normalnem obciążeniu nie powstał długotrwały łuk Volty.

§ 34. Wyłączniki odbiorników, powinny przy wyłączaniu otwieraniu otwierać wszystkie bieguny, będące pod napięciem. Wyłączniki niskiego napięcia obsługujące niewielkie grupy lamp elektrycznych, nie podlegają temu przepisowi.

U w a g a: Za niewielkie należy uważać takie grupy, które są zabezpieczone bezpiecznikiem najwyżej do sześciu amperów, lub też nie posiadają ponad 15 lamp, włączonych równolegle.

§ 35. Przewody zerowe i przewody uziemione w normalnych warunkach pracy nie powinny mieć wyłączników lub też mają być wyłączane jedynie jednocześnie z innymi przewodami, z niemi związanimi. Wyjątek od niniejszego przepisu jest dopuszczalny dla zerowych i uziemionych przewodów w pomieszczeniach maszyn elektrycznych.

D. Gniazda wtyczkowe.

§ 36. Gniazda wtyczkowe, posiadające bezpieczniki, powinny je mieć na wszystkich biegunach, lecz w żadnym wypadku nie we wtyczce. Przy wysokiem napięciu bezpieczniki winny być umieszczane poza gniazdami wtyczkowemi.

§ 37. Te części gniazd wtyczkowych, przez które przychodzi prąd wysokiego napięcia, powinny być umieszczane wewnątrz w trwałych i izolujących osłonkach oraz powinny być tak urządzone, aby była usunięta możliwość przypadkowego dotknięcia się do części przez które przechodzi prąd i niebezpiecznego powstania iskier przy włączaniu i wyłączeniu.

E. Bezpieczniki.

§ 38. Urządzenia elektryczne i ich poszczególne części winny być ochronione bezpiecznikami od niebezpiecznych zagrzewañ przewodów.

§ 39. Bezpieczniki topliwe, wyłączniki samoczynne winny działać sprawnie i nie powodować niebezpieczeństwa podczas ich działania dla otaczających osób i przedmiotów.

§ 40. Bezpieczniki niewyłazczane winny być tak zbudowane i ustawione, aby ich części topliwe mogły być bezpiecznie pod napięciem zmieniane przy użyciu odpowiednich narzędzi.

§ 41. Przewody obojętne i zerowe układów wieloprzewodowych lub wielofazowych, jak również wszystkie przewody gołe, połączone wskutek warunków ich pracy z ziemią, nie powinny mieć bezpieczników.

F. Oporniki i przyrządy ogrzewnicze.

§ 42. Rozgrzewające się wskutek swego przeznaczenia części oporników i przyrządów ogrzewniczych powinny być zmontowane na podstawach ogniotrwałych, dobrze izolujących; w razie ustawienia takich przyrządów poza pomieszczeniami maszyn elektrycznych, powinny być one ponadto zaopatrzone w osłonę ochronną z materiału ogniotrwałego. Jeśli osłona ta jest z metalu, to przy wysokim napięciu musi być uziemiona.

§ 43. Oporniki i ich części powinny być tak obliczone, by przy pracy normalnej nie mogły się zagrzewać do temperatury niebezpiecznej dla nich samych oraz dla otaczających przedmiotów.

VII. Lampy elektryczne oraz dodatki do nich.

§ 44. Części opravek, przez które prąd przechodzi powinny być ustawione na podstawach ogniotrwałych i chronione przed dotknięciem ogniotrwałymi osłonami, te zaś ostatnie nie powinny znajdować się pod napięciem względem ziemi.

§ 45. Oprawki lamp żarowych na napięcie ponad 250 woltów nie mogą posiadać wyłączników.

§ 46. Części lamp, będące pod napięciem, winny być zabezpieczone od przypadkowego dotknięcia.

§ 47. Lampy, znajdujące się w pobliżu materiałów łatwopalnych, winny być zaopatrzone w urządzenia, niedopuszczające do zetknięcia się lampy z temi przedmiotami.

§ 48. Jeśli z lamp łukowych mogą wypadać kawałki węgla rozżarzonego, to lampy łukowe winny być zaopatrzone w urządzenia, zatrzymujące te cząsteczki.

§ 49. Latarnie łukowe, lub wieszaki i oprawy winny być izolowane od części, przez które prąd przechodzi; przy zastosowaniu linek wieszakowych powinny one być izolowane od latarni łukowych. Linki wieszakowe nie mogą być skręcane z przewodami.

§ 50. Przy zastosowaniu doprowadzających prąd przewodów do zawieszania lamp łukowych, żarowych i wogóle świeczników, miejsca połączenia przewodów z zaciskami lamp nie powinny być naprężone, a przewody nie powinny być skręcane ze sobą.

§ 51. Przy wysokim napięciu nie wolno używać przewodów do zawieszania lamp łukowych.

§ 52. Przy wysokim napięciu do 1000 woltów w sieci lampy łukowe winny być albo izolowane od linek wieszakowych i wsporników, o ile są one metalowe, lub też linki i wsporniki powinny być uziemione. Przy napięciu zaś ponad 1000 woltów oba te warunki mają być zachowane jednocześnie.

§ 53. Przy wysokim napięciu lampy łukowe powinny być podczas działywania niedostępne i posiadać urządzenia wyłączające, aby umożliwić obsługę lampy nie pod napięciem.

§ 54. Wewnątrz i zewnątrz świeczników są dopuszczalne jedynie przewody w wodoszczelnej powłoce, jakościowo odpowiadającej stosowanemu napięciu.

§ 55. Przy wysokim napięciu przewodniki świeczników, dostępnych bez specjalnych urządzeń, powinny być dostatecznie zabezpieczone od uszkodzeń mechanicznych.

§ 56. Przy zastosowaniu czynnych kandelabrow i palników gazowych do potrzeb oświetlenia elektrycznego powinny być, prócz zastosowania przepisów § 54, zastosowane środki celem zapobieżenia psuciu się izolacji przewodów pod wpływem ciepła płomienia gazu.

§ 57. Urządzenia lamp ręcznych winno zapewniać bezpieczeństwo użycia ich nawet w razie zepsucia izolacji tych części, przez które prąd przechodzi. Gniazda wtyczkowe mają posiadać zabezpieczniki na obu biegunach.

§ 58. Przy wysokim napięciu nie są dozwolone wieszaki bloczkowe oraz lampy przenośne.

VIII. Przewody.

A. Jakość przewodów.

§ 59. Izolacja przewodów winna co do trwałości i właściwości izolacyjnych odpowiadać swemu przeznaczeniu.

§ 60. Przekrój przewodów winien być taki, by zagrzewanie się ich przy istniejących warunkach pracy nie sięgało granic niebezpiecznych i żeby była zapewniona dostateczna trwałość mechaniczna.

B. Ogólne przepisy dla układania przewodów.

§ 61. Przewody winny być dostępne dla rewizji.

§ 62. Przewody, umocowane na stałe, winny być zabezpieczone od uszkodzeń mechanicznych przez swe położenie lub za pomocą specjalnych osłon.

§ 63. Metalowe urządzenia ochronne przy wysokim napięciu winny być uziemione; także urządzenia wykonane z izolujących materiałów nie powinny wchłaniać wilgoci.

§ 64. Przewody przenośne i ruchome wymagają ochronnych osłon tylko w tym wypadku, gdy wskutek warunków ich zastosowania narażone są na nieuniknione uszkodzenia mechaniczne.

§ 65. Uziemione przewody mogą być umieszczone bezpośrednio na budynkach lub w ziemi; winny być przed tem przedsięwzięte środki w celu uniknięcia możliwego uszkodzenia jak samych przewodów, tak i urządzeń uziemiających.

§ 66. Nieuziemione gołe przewody mogą być umieszczane wyłącznie na podstawkach izolujących.

§ 67. Odstępy między gołymi nieuziemionymi przewodami od części budynków, żelaznych konstrukcyj i t. p. powinny odpowiadać rozpiętości, przekrojowi przewodów i napięciu.

§ 68. Przy prądach zmiennych w przewodach i kablach, pokrytych żelaznym płaszczem lub zabezpieczonych żalaznami rurkami, wszystkie przewody, należące do jednego obwodu, powinny być ujęte we wspólną osłonę żelazną, o ile niebezpieczne zagrzewanie żelaza nie zostało usunięte w inny sposób.

§ 69. Połączenie wzajemne przewodów i odgałęzienia od nich winny być dokonane przez zlutowanie, ześrubowanie lub w inny sposób, jednakże budzący zaufanie.

§ 70. Miejsca połączeń i odgałęzień izolowanych przewodów winny być w miarę możliwości izolowane tak samo pewnie, jak i przewody.

§ 71. Przewody przenośne powinny być połączone z przewodami umocowanymi na stałe wyłącznie zapomocą gniazd wtyczkowych.

§ 72. Wzajemne skrzyżowanie przewodów i skrzyżowania z wszelkiego rodzaju metalowymi częściami winny być dokonane w ten sposób, aby była wyłączona możliwość bezpośredniego ich zetknięcia.

§ 73. Należy przedsięwziąć środki celem uniknięcia niebezpiecznego zetknięcia się przewodów silnego i słabego prądu.

C. Przewody napowietrzne.

§ 74. Nieuziemione przewody napowietrzne winny być montowane na porcelanowych izolatorach dzwonowych lub żłobkowych albo na innych równie pewnych izolujących urządzeniach, prawidłowo umieszczonych.

§ 75. Przewody napowietrzne oraz umieszczone na nich przyrządy winny być tak rozmieszczone aby były niedostępne dla ludzi bez pomocy specjalnych urządzeń. Przechodzące nad drogami przewody powietrzne winny być zawieszane na dostatecznej odległości od ziemi lub winny być w odpowiedni sposób zabezpieczone od dotknięcia się do nich.

§ 76. Podpory i urządzenia ochronne przewodów napowietrznych, przez które przechodzi prąd o napięciu ponad 750 woltów względem ziemi, winny być oznaczone jaskrawym czerwonym paskiem lub strzałką w postaci błyskawicy.

§ 77. Przewody, siatki zabezpieczające i ich podpory winny być dostatecznie wytrzymałe na najmniej sprzyjające warunki temperatury w danej miejscowości, na napór wiatru oraz na obciążenie śniegiem i sadzią.

§ 78. Przewody napowietrzne i połączone z nimi prądnice, silniki, transformatory i przyrządy winny być odpowiednio do warunków miejscowych zabezpieczone przez piorunochrony.

§ 79. Do przewodów napowietrznych wysokiego napięcia winny być stosowane przewodniki gołe; w tych miejscach, gdzie zachodzi obawa powstania oparów żrących, należy zabezpieczyć przewodniki chroniące metal malowaniem lub w inny sposób.

§ 80. Przy przewodach napowietrznych o napięciu powyżej 1.000 woltów, słupy żelazne winny być uziemione. Druty odciągowe słupów drewnianych mają być również uziemione lub też zaopatrzone w niezawodne izolatory ponad wysokość dostępną.

§ 81. O ile dwa lub większa liczba przewodów napowietrznych, należących do linii sieci różnego rodzaju, biegną równoległe lub krzyżują się, to należy przedsięwziąć środki w celu zapobieżenia zetknięciu się ich, lub aby zetknięcie to stało się niegroźnym nawet w wypadku oberwania się przewodu.

§ 82. Przewody telefoniczne i sygnalizacyjne, zawieszane na słupach podtrzymujących przewody wysokiego napięcia, mają być tak urządzone, aby nie mogło w nich powstać wysokie napięcie, lub też względem nich powinny być przedsięwzięte takie same środki, jak względem przewodów wysokiego napięcia.

Pośrednie i krańcowe stacje telefoniczne powinny być tak urządzone, aby, nawet w wypadku zetknięcia się telefonicznych i sygnalizacyjnych przewodów z przewodami wysokiego i niskiego napięcia, niebezpieczeństwo dla rozmawiających było wyłączone.

§ 83. Telefoniczne i telegraficzne urządzenia mają być ogrodzone w myśl specjalnych przepisów, dotyczących tego przedmiotu.

§ 84. Jeżeli przewody wysokiego napięcia przechodzą przez osiedla lub jeżeli tak zbliżają się do dróg, że ruch na tych drogach byłby niebezpieczny w razie oberwania się przewodów, to przewody te powinny być zawieszane na takiej wysokości, aby zwisające końce oberwanego przewodu nie sięgały ziemi przynajmniej na 3 metry (1.50 sążnia), lub też mają być zastosowane urządzenia, przeszkadzające opadaniu przewodów albo usuwające napięcie w częściach, które opadły.

§ 85. Dla linii napowietrznych wysokiego napięcia, przechodzących przez osiedla, powinna być przewidziana możliwość wyłączenia poszczególnych odcinków podczas ruchu.

D. Urządzenia zewnętrzne.

§ 86. Przy przewodach zewnętrznych winna być przewidziana możliwość ich wyłączenia.

§ 87. Przy zewnętrznych instalacjach nie są dopuszczalne przewody wielożyłowe, umocowane na stałe, z wyjątkiem kabli obołowiowych.

§ 88. Słupy i osłony ochronne dla przewodów zewnętrznych, o napięciu powyżej 750 woltów względem ziemi, winny być oznaczone jasnym czerwonym paskiem lub strzałką w postaci błyskawicy.

§ 89. Świeczniki, wyłączniki i bezpieczniki w zewnętrznych urządzeniach winny być typu specjalnego w celu zapobieżenia szkodliwemu wpływowi wilgoci.

E. Przewody w budynkach.

§ 90. Przy wysokim napięciu nieuziemione gołe przewody mogą być zastosowane, poza pomieszczeniami maszyn elektrycznych i akumulatorów, wyłącznie w charakterze przewodów kontaktowych (patrz § 105).

§ 91. Przez ściany, sufity i podłogi przewody winny być prowadzone w ten sposób, aby były w dostatecznym stopniu zabezpieczone od wilgoci, uszkodzeń mechanicznych i chemicznych, jak również od przewodzenia powierzchniowego i aby było zapewnione bezpieczeństwo od pożaru.

F. Materiały instalacyjne.

§ 92. Listwy drewniane nie są dopuszczalne.

§ 93. Skoble są dopuszczalne wyłącznie do umocowania przewodów uziemionych w myśl warunków eksploatacji, i do umocowania obołowionych kabli, pod tym warunkiem, aby sposób umocowania przewodu nie mógł stać się przyczyną mechanicznych lub chemicznych jego uszkodzeń.

§ 94. Izolatory, gałki, pierścionki i dybki powinny być z porcelany, szkła lub z materiału równorzędnego co do właściwości izolacyjnych.

§ 95. Przy wysokim napięciu izolatory, gałki, pierścionki i dybki winny być tak skonstruowane i założone, aby nie mogło zajść godne uwagi przewodzenie powierzchniowe.

§ 96. Izolatory, rolki, pierścionki i dybki, powinny być tak umieszczone, aby przewody były utrzymywane w odpowiednich odstępach jeden od drugiego, od części budynków, konstrukcyj żelaznych i t. p.

G. Rurki.

§ 97. Rurki metalowe lub z innego materiału lecz z metalową powłoką winny mieć przy wysokim napięciu dostatecznie grube ścianki, aby stosownie do miejscowych warunków zabezpieczyły ochronę przewodów od uszkodzeń mechanicznych i chemicznych.

§ 98. Przy wysokim napięciu rurki metalowe winny być elektrycznie połączone z sobą na złączach i uziemione.

§ 99. Połączenia przewodów wewnątrz rurek nie są dozwolone; wyjątek stanowią przewody w świecznikach.

§ 100. Kable obołowione, gołe i asfaltowane powinny być układane w ten sposób, aby były zabezpieczone od uszkodzeń mechanicznych i chemicznych.

§ 101. W kablu wysokiego napięcia przewodami probierzczemi można się posiłkować wyłącznie dla mierzenia napięcia tegoż kabla.

IX. Urządzenie różnych pomieszczeń.

Względem niżej wymienionych pomieszczeń mają moc, oprócz ogólnych przepisów, jeszcze następujące przepisy szczegółowe.

A. Pomieszczenia maszyn elektrycznych.

Pod względem bezpieczeństwa pomieszczenia maszyn elektrycznych winny czynić zadość przepisom i postanowieniom obowiązującym o środkach ochrony życia i zdrowia robotników w fabrykach.

§ 102. Pomieszczenia maszyn elektrycznych winny być podczas znajdowania się w nich ludzi dostatecznie oświetlone i zaopatrzone w oświetlenie zapasowe na wypadek nieoczekiwanego zagaśnięcia oświetlenia zwykłego.

§ 103. W odstępstwie od § 4, przy niskim napięciu niezakryte izolacją części, znajdujące się pod napięciem, mogą nie mieć osłon dla ochrony od dotknięcia się do nich.

§ 104. W odstępstwie od § 5, przy stałym prądzie do 1000 woltów może nie być urządzeń zabezpieczających od dotknięcia się do gołych lub izolowanych części, będących pod napięciem, jeżeli nie są one niezbędne wskutek warunków miejscowych lub jeżeli przeszkadzają obsłudze albo dozоровi części odpowiednich.

§ 105. Przy wysokim napięciu są dopuszczalne i takie gołe przewody, które nie są przewodami kontaktowymi.

§ 106. Wymaganie § 33, zgodnie z którym wyłączniki powinny być tak zbudowane i umieszczone, aby przy ich rozłączaniu nie powstawał długotrwały łuk Volty, w pomieszczeniach maszyn elektrycznych ma być spełniane tylko w stosunku do natężenia prądu nie większego od tego, dla którego przerywanie wyłączniki są przeznaczone.

§ 107. W odstępstwie od § 35, na przewodach zerowych i na przewodach, uziemionych wskutek warunków ich pracy, mogą być wyłączniki.

§ 108. Ochronna osłona, wymagana stosownie do § 62 przy niskim napięciu i przy izolowanych przewodach wysokiego napięcia do 1000 woltów, jest wymagane tylko w tym wypadku, gdy odpowiednie części są narażone na uszkodzenia mechaniczne.

§ 109. W odstępstwie od § 58, lampy przenośne przy stałym prądzie do 1000 woltów są dozwolone; konstrukcja ich winna odpowiadać stosowanemu napięciu.

B. Zamknięte pomieszczenia maszyn elektrycznych.

§ 110. Do takich pomieszczeń są stosowane wymagania, przepisane dla pomieszczeń maszyn elektrycznych z tem ograniczeniem, że nawet przy wysokim napięciu nie są wymagane ochronne szafki dla części będących pod napięciem (patrz § 11).

C. Warsztaty.

§ 111. W odstępstwie od § 62, przy niskim napięciu przewody, doprowadzające prąd do maszyn, mogą być ułożone bez ochrony na wysokości dostępnej w tym wypadku, gdy ich izolacja wskutek warunków miejscowych nie jest narażona na uszkodzenia.

§ 112. Przy wysokim napięciu rozległe przewody rozdzielcze winny być urządzone w ten sposób, aby w wypadku niezbędnej potrzeby mogły być wyłączone w całości lub częściami podczas ruchu.

D. Pomieszczenia wilgotne.

§ 113. Przewody nie uziemione, prowadzące do pomieszczeń wilgotnych powinny być wyłączalne na wszystkich biegunach.

§ 114. Przewody winny mieć wodoszczelną izolacyjną powłokę odpowiadającą co do swej konstrukcji stosowanemu napięciu. Dla napięć powyżej 1000 woltów są dopuszczalne tylko kable obołowione.

§ 115. Układanie na stałe przewodów wielożyłowych nie jest dozwolone, prócz kabli obołowionych. Przewody przenośne winny być ochronione od uszkodzeń mechanicznych.

§ 116. Świece, wyłączniki i bezpieczniki powinny być typu specjalnego w celu zapobieżenia szkodliwemu wpływowi wilgoci.

E. Szczególnie wilgotne składy i warsztaty.

W szczególnie wilgotnych pomieszczeniach poza wymaganiami §§ 113 — 116 przepisów niniejszych, obowiązują następujące przepisy dodatkowe.

§ 117. W odpowiednich miejscach winny być wyraźne napisy, ostrzegające przed niebezpieczeństwem dotknięcia się do przewodów oraz innych części urządzenia elektrotechnicznego.

§ 118. Stosowanie opravek z wyłącznikami w lampach przenośnych nie jest dozwolone.

§ 119. LAMPY łukowe powinny być niedostępne w czasie ich działania oraz mają posiadać urządzenie wyłączające, aby uniemożliwić obsługę lampy nie pod napięciem.

§ 120. Wysokie napięcie w szczególnie wilgotnych pomieszczeniach jedynie w postaci wyjątku jest dozwolone przy stałym prądzie do 1000 woltów w wypadku, gdy przewody mogą być wyłączane zewnątrz tych pomieszczeń, jeżeli będące pod napięciem części przewodów, aparatów i przyrządów pobierających prąd są niedostępne dla dotknięcia.

F. Warsztaty i składy z oparami żrącymi.

§ 121. Przewody ułożone na stałe, powinny być w miarę możliwości zabezpieczone od wpływów chemicznych, stosownie do charakteru oparów.

§ 122. Przy ręcznych lampach przenośnych są dozwolone wyłącznie przewody z wodoszczelną izolacją i ze specjalną powłoką, chroniącą od wpływów chemicznych.

§ 123. Stosowanie napięć powyżej 1000 woltów w celu oświetlenia i do pracy silników jest wzbronione.

G. Warsztaty i składy narażone na niebezpieczeństwo pożaru.

§ 124. Materiały łatwopalne nie powinny znajdować się w pobliżu prądu, silników elektrycznych, transformatorów, oporników i t. p.

Tam gdzie ten warunek nie może być spełniony, wskutek warunków wykonywanych robót, wymienione maszyny i przyrządy winny być zaopatrzone w budzące zaufanie osłony zabezpieczające, usuwające całkowicie niebezpieczeństwo pod względem pożarniczym.

§ 125. Bezpieczniki, wyłączniki i t. p. przyrządy, w których wskutek warunków eksploatacji zachodzi przerywanie prądu, powinny być osłonięte skrzynkami ochronnymi, zapobiegającymi powstaniu pożaru.

§ 126. Przewody gołe są wzbronione. Przewody winny być izolowane osłoną wodoszczelną.

§ 127. Stosowanie napięcia powyżej 1000 woltów nie jest dozwolone.

H. Warsztaty i składy, narażone na niebezpieczeństwo wybuchów.

§ 128. Dozwolone jest stosowanie prądnic, silników elektrycznych transformatorów i oporników, jak również wyłączników, bezpieczników i t. p. przyrządów, w których wskutek warunków eksploatacji, zachodzi przerywanie prądu, takiej jedynie konstrukcji, która usuwa niebezpieczeństwo wybuchów w pomieszczeniach.

§ 129. Przewody winny posiadać wodoszczelną osłonę izolacyjną, odpowiadającą stosowanemu napięciu, i są dozwolone tylko o ile są ułożone w rurkach lub w postaci kabli obołowionych. Wielożyłowe przewody nie są dozwolone, prócz kabli obołowionych.

§ 130. Dozwolone są wyłącznie lampy żarowe, palące się w próżni i zaopatrzone w klosze szczelnie zamykane lub inne rodzaje światła elektrycznego, zabezpieczające od wybuchów.

§ 131. Stosowanie wysokiego napięcia jest wzbronione.

I. Składy towarów, magazyny i t. p. pomieszczenia do przechowywania materiałów łatwopalnych.

§ 132. Przewody umocowane na stałe, o ile zetknięcie ich z materiałami łatwopalnymi jest możliwe, winny być osłonięte rurkami na całej rozciągłości aż do świeczników lub gniazd wtyczkowych.

§ 133. Jeżeli świeczniki i inne przyrządy, pobierające prąd, nie są umocowane na stałe, to winny być one połączone zapomocą przewodów w metalowej powłoce, lub też zapomocą przewodów bez metalowej powłoki, lecz szczególnie dobrze chronionych.

W pierwszym wypadku jeden koniec metalowej powłoki powinien być elektrycznie połączony z powłoką metalową oprawki, a z drugiej koniec powinien być złączony z uziemionym przewodnikiem.

W drugim wypadku jest dozwolone stosowanie tylko giętkich przewodów z wodoszczelną powłoką izolacyjną, która w celu ochrony od uszkodzeń mechanicznych ma posiadać osłonę z dostatecznie trwałego materiału (np. z płótna żaglowego, skór, oplecenie sznurem konopnym).

§ 134. Wszystkie wyłączniki, gniazda wtyczkowego i bezpieczniki winny być okryte mocnymi pokrywami i być umocowane nieruchomo w miejscach, w których jest wyłączone możliwości zetknięcia się z materiałami łatwopalnymi.

§ 135. Wysokie napięcie jest wzbronione.

X. Urządzenia tymczasowe.

§ 136. Urządzenia tymczasowe, stosownie do warunków miejscowych, winny być odgródzone dla osób postronnych zapomocą sztachet, przegródek lub t. p. ogrodzeń z odpowiednimi napisami.

§ 137. Odstępstwa są dozwolone przy przewodach, umocowanych nieruchomo, tak w stosunku do miejsc przymocowania przewodów, jak też i pod innymi względami; winny być jednak przedsięwzięte środki w celu zadośćuczynienia wymaganiom co do trwałości mechanicznej,

i przypadkowego niebezpiecznego dotknięcia, co do bezpieczeństwa pod względem pożaru i uziemienia.

§ 138. Ruchome i przenośne urządzenia, jak również świeczniki, aparaty, przyrządy miernicze i t. p. winny odpowiadać wymaganiom ogólnym.

§ 139. W tablicach rozdzielczych drzewo jest dozwolone jako materiał konstrukcyjny, lecz nie jako izolacyjny.

Przepisy niniejsze są wprowadzone w życie w porządku następującym:

- 1) w stosunku do nowourządzonych zakładów — z dniem ogłoszenia przepisów;
- 2) w stosunku do istniejących zakładów;
 - a) §§ 21 — 28, 68, 87, 100, 101, 114, 115, 129 po upływie trzech lat od dnia ogłoszenia;
 - b) §§ 1 — 20, 29 — 67, 69 — 86, 88 — 99, 102 — 113, 116 — 128, 130 — 139 po upływie jednego roku od dnia ogłoszenia.

Załącznik Nr. I.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych

z dnia 20 kwietnia 1923 r.

**w przedmiocie tablic ostrzegawczych w zakładach elektrycznych
o wysokim napięciu.**

(Monitor Polski Nr. 163, poz. 199).

Na mocy art. 16 Ustawy Elektrycznej z dn. 21 marca 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 277), zarządza się, co następuje:

§ 1.

Zakłady elektryczne o wysokim napięciu mają posiadać w odpowiednich miejscach swych urządzeń tablice przestrzegające przed dotknięciem urządzenia elektrycznego, ze względu na grożące życiu niebezpieczeństwo.

§ 2.

W pomieszczeniach, niedostępnych dla osób postronnych, a zawierających urządzenia wysokiego napięcia winny być umieszczane tablice ostrzegawcze w takich miejscach i w takim wykonaniu, żeby były łatwo widoczne dla osób, wchodzących do rzeczonych pomieszczeń lub otwierających te pomieszczenia.

Rozmiary tablic ostrzegawczych nie mogą być mniejsze niż 15 x 10 cm.

§ 3.

Na urządzeniach elektrycznych zewnętrznych wysokiego napięcia, znajdujących się w miejscach, dostępnych dla osób niepowołanych, a więc na domach i budkach transformatorowych sieci napowietrznych,

na wieżach rozdzielczych, słupach krańcowych, węglowych i oporowych, oraz na słupach przy przęsłach, krzyżujących inne linie elektryczne lub tory kolejowe, należy umieszczać w sposób widoczny tablice ostrzegawcze rozmiarów 30 x 20 cm. W lewej części tablicy ostrzegawczej umieszcza się wizerunek strzałki piorunowej na tle trupiej głowy z pieszczelami, w prawej zaś części — napisy: u góry „Bacność!“, pośrodku „Wysokie napięcie!“, u dołu „Nie dotykać!“, wysokość strzałki wynosić będzie 160 mm.; wysokość liter: małych — w napisie górnym i dolnym 25 mm., w napisie środkowym 20 mm.; wielkich — w napisie górnym i dolnym 35 mm., w napisie środkowym 30 mm.; tło tablic będzie białe, rysunek zaś i napisy będą wykonane w kolorze czarnym, a strzałka — w kolorze szkarłatno-czerwonym. Wzór tablicy podaje się w załączniku do niniejszego paragrafu.

§ 4.

Na słupach przelotowych linii elektrycznych wysokiego napięcia należy umieszczać w sposób widoczny tablice ostrzegawcze rozmiarów 25 x 15 cm. Pośrodku tablicy ostrzegawczej umieszcza się wizerunek strzałki piorunowej na tle trupiej głowy z pieszczelami, nad nią — napis: „Bacność!“, u dołu „Nie dotykać!“, wysokość strzałki wynosić będzie 145 mm.; wysokość liter: małych — w napisie górnym 25 mm., w napisie dolnym 20 mm.; wielkich — w napisie górnym 35 mm., w napisie dolnym 30 mm.; kolory — jak dla tablic, opisanych w poprzednim paragrafie. Wzór tablicy podaje się w załączniku do niniejszego paragrafu.

§ 5.

Tablice ostrzegawcze winny być wykonane tak, aby były możliwie odporne na działanie atmosferyczne.

§ 6.

Tablice ostrzegawcze muszą być utrzymywane w należyтым stanie.

§ 7.

W nowopowstających zakładach elektrycznych wysokiego napięcia tablice ostrzegawcze, przepisane w §§ 3 i 4, winny być umieszczone przed uruchomieniem tych zakładów; w zakładach elektrycznych już istniejących — w przeciągu roku od wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

§ 8.

Za niestosowanie się do powyższego rozporządzenia winni podlegają karom, stosownie do przepisów ustaw karnych.

§ 9.

Rozporządzenie niniejsze zyskuje moc obowiązującą z dniem ogłoszenia.

Załącznik do § 3.

Załącznik do § 4.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych

z dnia 6 lipca 1923 r.

w przedmiocie przepisów technicznych, dotyczących linii elektrycznych prądu silnego.

(Monitor Polski Nr. 168, poz. 209).

Na mocy art. 16 i 22 ustawy elektrycznej z dnia 21 marca 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 277) zarządza się, co następuje:

§ 1. Linje elektryczne prądu silnego winny być wykonywane zgodnie z „Przepisami technicznymi na linje elektryczne napowietrzne“, stanowiącemi załącznik A. oraz z „Przepisami technicznymi na skrzyżowania i zbliżenia linii elektrycznych prądu silnego z innymi linjami, z drogami komunikacyjnymi, oraz na przechodzenie przez osiedla“, stanowiącemi załącznik B. do niniejszego rozporządzenia.

§ 2. Przepis paragrafu 1 nie dotyczy: 1) linii elektrycznych o napięciu poniżej 100 woltów, 2) linii o napięciu do 250 woltów, o ile rozpiętość przewodów nie przekracza 20 metrów, 3) przewodów jezdnych (kolejowych i tramwajowych) i 4) przewodów prądu słabego, nie rozpiętych na wspornikach wspólnych z przewodami prądu silnego.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze uzyskuje moc obowiązującą z dniem ogłoszenia. Linje elektryczne, których wykonanie już rozpoczęto z zachowaniem przepisów co do uzyskiwania pozwoleń na wykonanie, mogą być dokończone na podstawie dotychczasowych przepisów technicznych.

Załącznik A.

do Rozporządzenia Ministra
Robót Publicznych z dn. 6 lipca 1923 r.

PRZEPISY TECHNICZNE NA LINJE ELEKTRYCZNE NAPOWIETRZNE.

I. Przewody.

§ 1. Najmniejszy dozwolony przekrój wynosi dla miedzi twardej 10 mm.², dla glinu (aluminium) 25 mm.², a dla innych metali taki przekrój, przy którym przewodnik może wytrzymać zawieszony ciężar 380 kg. w ciągu 1 minuty. Wyjątkowo w sieciach lokalnych, jak np. miejskich, gminnych i t. p., przy napięciu niskim, a więc napięciu do 250 V, i przy rozpiętościach do 35 m. włącznie dozwolone są przekroje dla miedzi twardej 6 mm.², dla glinu 16 mm.² (linka), a dla innych metali takie przekroje, przy których przewodnik może wytrzymać zawieszony ciężar 228 kg. w ciągu 1 minuty.

§ 2. Przewody jednodrutowe (druty) z miedzi twardej są dozwolone o przekroju do 16 mm.² włącznie, tylko przy rozpiętościach do 80 m. włącznie. Wyjątkowo w sieciach lokalnych, przy napięciu niskim i przy rozpiętościach do 35 m. włącznie, dozwolone są przewody jednodrutowe z miedzi twardej o przekroju 25 mm.².

Przewody jednodrutowe z żelaza, stali, bronzu i innych metali, o ciężkości właściwej większej od 7,5, są dozwolone tylko o przekroju do 16 mm.² włącznie, przy rozpiętościach do 80 m. włącznie, i tylko przy napięciu niskim. Wyjątkowo przewody jednodrutowe bronzowe o wytrzymałości 60 do 70 kg./mm.², gdy przewodzą prądy słabe do 100 V i są zawieszane na wspólnych wspornikach z przewodami prądów silnych, mogą być zastosowane przy rozpiętościach do 150 m. włącznie.

Pozatem wszystkie przewody powinny być wykonane z linek wielodrutowych. Przewody glinowe i wogóle przewody z metali o ciężkości właściwej mniejszej od 7,5 są dozwolone tylko jako przewody wielodrutowe t. j. linki.

Linki o przekroju do 50 mm.² włącznie powinny być skrócone przynajmniej z 7 drutów, a o przekroju większym od 50 mm.² przynajmniej z 19 drutów.

§ 3. Za „normalną miedź twardą“ i za „normalny glin“, pod względem wytrzymałości mechanicznej, będą uznawane miedź twarda i glin, które w postaci drutów wytrzymują w ciągu jednej minuty ciężar, podany w następującej tabeli:

średnica drutu	drut miedziany	drut glinowy
1,3 do 1,4 mm.	60 kg.	— kg.
1,63 „ 1,75 „	90 „	— „
1,75 „ 1,85 „	100 „	45 „
2,05 „ 2,15 „	140 „	65 „
2,2 „ 2,3 „	160 „	75 „
2,45 „ 2,55 „	200 „	90 „
2,7 „ 2,8 „	240 „	110 „
2,75 „ 2,85 „	250 „	115 „
2,95 „ 3,05 „	270 „	135 „
3,5 „ 3,6 „	380 „	— „
4,45 „ 4,55 „	600 „	— „

Przewody mogą być wykonane z materiałów, zaliczonych do normalnych lub do nienormalnych przyczem zarówno jedne, jak i drugie przy rozrywaniu powinny dawać stożki, zważające się przynajmniej o 30% przekroju. Przewody żelazne i stalowe powinny być należycie zabezpieczone od rdzy, np. przez ocynkowanie.

§ 4. Największe naprężenie dopuszczalne dla materiałów normalnych wynosi:

dla drutów miedzianych 12 kg./mm.², dla linek miedzianych 19 kg./mm.² i dla linek glinowych 9 kg./mm.².

Największy naciąg dopuszczalny oblicza się dla materiałów, nie zaliczonych do normalnych, według naprężenia, rozrywającego przewody jednodrutowe z bezpieczeństwem 4-krotnym, a przewody wielodrutowe z 2,5-krotnym. Wyjątkowo przewody jednodrutowe bronzowe, dla prądów słabych do 100 V (telefonowe, telegrafowe, sygnałowe), podle-

gające niniejszym przepisom, mogą być obliczone z 2,5-krotnym bezpieczeństwem.

§ 5. Zwis należy obliczyć w ten sposób, by największe dopuszczalne naprężenie przewodu nie było przekroczone ani a) przy temperaturze — 30° C bez obciążenia dodatkowego (obliczenie na mróz), ani b) przy temperaturze — 5° C z obciążeniem dodatkowym (obliczenie na sadź), Obciążenie dodatkowe, spowodowane przez sadź oraz uparcie wiatru, przyjmuje się jako siłę w kierunku przyciągania ziemi o wielkości 600 gramów dla przekrojów do 16 mm² i 800 gramów dla przekrojów powyżej 16 mm.² na 1 metr przewodu. Przy obliczeniu największego zwisu trzeba porównać zwis: a) przy temperaturze — 5° C wraz z obciążeniem dodatkowym i b) przy temperaturze + 40° C (obliczenie na upał). Gdy punkty wsporcze leżą na różnych poziomach, rozpiętością nazywa się odstęp między słupami, mierzony na linii poziomej, zwisem zaś — odstęp między cięciwą, łączącą punkty wsporcze, a stycznią, równoległą do tej cięciwy — mierzony na linii pionowej.

§ 6. Złącza zarówno lutowane, jak zaciskane, gdy podlegają sile naciągu, jako też zaciski odciągowe, powinny znosić przynajmniej 90% wytrzymałości samego przewodu.

II. Wsporniki.

§ 7. Słupy bywają: a) przelotowe, stojące w linii prostej i znoszące po obu stronach jednakowe naprężenia, b) narożne, stojące na zakręcie linii, c) odporowe, które odgrywają rolę punktów stałych w linii i rozstawione są w odstępach nie większych, niż 3 km. i d) krańcowe.

Słupy, stojące w linii prostej, lecz mające z obu stron różne rozpiętości, lub wytrzymujące różne naciągi, oblicza się w ten sam sposób, jak słupy narożne.

§ 8. Największą siłę naciągu należy przyjąć równą iloczynowi największego dopuszczalnego naprężenia (§ 4) przez przekrój przewodu.

§ 9. Parcie wiatru należy obliczać, przyjmując po 125 kg. na m. kw. powierzchni, prostopadłej do kierunku wiatru. Przy słupach kratowych dodaje się do rzeczywistej powierzchni przedniej jeszcze 50% na powierzchnię tylną, zasłoniętą od bezpośredniego działania wiatru. Przy powierzchniach walcowych przyjmuje się za powierzchnię parcia wiatru połowę rzutu pionowego (np. dla słupów i przewodów, prostopadłych do kierunku wiatru — połowę iloczynu długości przez średnicę).

§ 10. Słup przelotowy powinien wykazać dostateczną wytrzymałość.

1) na parcie wiatru, prostopadłe do kierunku linii, na słup, zestroje wsporcze i przewody na długości połowy przęsła z jednej strony i połowy przęsła z drugiej,

2) na parcie wiatru, równoległe do kierunku linii, na słup i zestroje wsporcze,

3) na siłę umyślną, działającą poziomo na wysokości wypadkowej z naciągów, przewodów i w ich kierunku, i wynoszącą czwartą

część parcia wiatru na te przewody, obliczonego dla wypadku 1-go; wypadek ten przyjmuje się tylko dla słupów wyższych od 10 m.

§ 11. Słup narożny powinien wykazać dostateczną wytrzymałość:

- 1) na wypadkową największych naciągów i jednocześnie na parcie wiatru na słup i zestroje wsporcze w kierunku, prostopadłym do
- 2) na wypadkową największych naciągów i jednocześnie na parcie wiatru na słup i zestroje wsporcze w kierunku, prostopadłym do wypadkowej największych naciągów.

§ 12. Słup odporowy na linii prostej powinien wykazać dostateczną wytrzymałość:

- 1) jak § 10 p. 1,
- 2) na $\frac{1}{2}$ największego jednostronnego naciągu i jednocześnie na parcie wiatru, prostopadłe do kierunku linii na słup i zestroje wsporcze.

Słup odporowy na zakręcie linii powinien wykazać dostateczną wytrzymałość:

- 1) jak § 11 p. 1,
- 2) jak § 11 p. 2,
- 3) na $\frac{1}{2}$ największego jednostronnego naciągu i jednocześnie na parcie wiatru na słup i zestroje wsporcze w kierunku prostopadłym do wypadkach największych naciągów.

Zestroje wsporcze (poprzeczniaki, trzony izolatorowe) na słupach odporowych powinny być obliczone na całkowity naciąg jednostronny.

§ 13. Słup krańcowy powinien wykazać dostateczną wytrzymałość:

- 1) na największy naciąg jednostronny i na parcie wiatru na słup i zestroje wsporcze w kierunku prostopadłym do linii,
- 2) na największy naciąg jednostronny i na parcie wiatru na słup i zestroje wsporcze w kierunku równoległym do linii.

§ 14. Przy obliczaniu słupów kratowych należy rozłożyć siły na składowe, równoległe do boków poprzecznego przekroju słupa i obliczyć naprężenia tak, jakgdyby obie siły składowe działały nie wspólnie. Belki krawędziowe należy obliczyć na sumę arytmetyczną obu znalezionych naprężeń, ukośniki zaś — tylko na naprężenia jednej siły. Jest rzeczą poważną by boki przekroju słupa miały kierunek równoległy, względnie prostopadły do kierunku siły wypadkowej.

§ 15. Dla żelaza zlewne należy dopuszczać najwyżej następujące obciążenia: na rozciąganie, ściskanie i zginanie — 1500 kg./cm.²; dla śrub — 600 kg./cm.², dla nitów na ścinanie — 1200 kg./cm.²; dla śrub na ścinanie — 900 kg./cm.²; na ciśnienie nita na ściankę — 3000 kg./cm.²; na ciśnienie śruby na ściankę — 1800 kg./cm.². Przy obliczaniu na rozciąganie należy brać pod uwagę osłabienie przekroju od nitów. Najmniejsze wymiary kształtowników wynoszą: szerokość 35 mm., grubość 4 mm., najmniejsza zaś średnica nitów — 13 mm. Nity powinny być dostosowane do szerokości kształtowników w sposób następujący: szerokość belki w mm. 35, 45, 55, 60, 70, 80, największa dopuszczalna średnica nita w mm. 13, 16, 18, 20, 23, 26.

§ 16. Wszystkie kształtowniki ściskane należy sprawdzić na wybochenie. W tym celu oblicza się wielkość λ czyli iloraz długości wybo-

czenia l przez promień bezwładności przekroju $\sqrt{\frac{I}{F}}$ czyli $\lambda = \sqrt{\frac{l}{F}}$

Gdy $\lambda < 102$, naprężenie wyboczenia σ należy obliczać według II-go wzoru Eulera:

$$\sigma = \frac{21220000}{\lambda^2}$$

gdy zaś $\lambda < 102$, naprężenie wyboczenia $\sigma > 102$, naprężenie wyboczenia rasińskiego:

$$\sigma = 2000 + \frac{850000}{\lambda^2}$$

Stożek bezpieczeństwa, czyli stosunek naprężenia wyboczenia do naprężenia rzeczywistego, powinien wynosić w pierwszym wypadku co najmniej 3, w drugim — 2.

W rozwiniętej powierzchni słupa ukośniki powinny mieć na wszystkich ściankach wspólnego przęsła pochylenia jednakowe, t. j. kierunku równoległe. Gdy warunek ten jest zachowany, wówczas przy obliczaniu belek krawędziowych można przyjąć moment bezwładności względem osi, równoległej do boku przekroju belki, czyli J_x ; w przeciwnym razie należy liczyć J_{\min} . Ukośniki liczy się w każdym wypadku na J_{\min} .

§ 17. Przy obliczaniu słupów drewnianych należy dopuszczać następujące naprężenia na zginanie:

GATUNEK DRZEWA	Części, narażone na gnicie	Części, nienarażone na gnicie
Drzewo nienasycone	80 kg/cm ²	100 kg/cm ²
Drzewo iglaste nasycone	145 „	190 „
„ twarde	190 „	280 „
„ iglaste, nasycone olejem smolistym w ilości 90 kg. na metr sześć.	190 „	220 „
Drzewo twarde, nasycone olejem smolistym: dąb — 60 kg. na m ³ , buk — 160 kg. na m ³	280 „	320 „

Dla klinów drewnianych na ścięciu przyjmuje się 18 kg./cm.², a dla klinów z drzewa twardego — 20 kg./cm.².

Przyrost średnicy słupa przyjmuje się 0,7 cm. na 1 metr długości.

Najmniejsze dopuszczalne średnice odgórne powinny wynosić w słupach:

pojedynczych lub podpartych do napięcia niskiego 12 cm,
pojedynczych lub podpartych do napięcia wysokiego 15 cm.,
podwójnych: bliźniaczych, rozkracznych 10 cm.,
w podporach 9 cm.

Pojedyncze słupy przelotowe mogą być obliczane zamiast podług przepisów § 10, według następujących wzorów uproszczonych:

$$D = 0,65 H + 0,32 \sqrt{aSd} \text{ dla słupów nienasyconych *)},$$

$$D = 0,65 H + 0,22 \sqrt{aSd} \text{ dla słupów nasyconych,}$$

$$D = 0,65 H + 0,19 \sqrt{aSd} \text{ dla słupów nasyconych olejem smo-}$$

listym,

przyczem: D — oznacza odgórną średnicę słupa w cm.

H — oznacza całą długość słupa w m.

a — „ rozpiętość w m.

Sd „ sumę średnic wszystkich zawieszonych na

słupie przewodów w mm.

§ 18. Za moment wytrzymałości słupów bliźniaczych należy przyjąć wielkość podwójną momentu wytrzymałości jednego słupa. Gdy jednak oba słupy są mocno ze sobą zespolone, przynajmniej w czterech punktach, za pomocą klinów drewnianych i sworzni śrubowych, i gdy siła działa na słup w płaszczyźnie osi obu słupów, wówczas można przyjąć potrójny moment wytrzymałości. W pobliżu przekroju niebezpiecznego słupy nie powinny być osłabiane ani klinami, ani sworzniami. Słupy o średnicy odgórnej 13 cm. otrzymują sworznie $\frac{1}{2}$ " , od 14 do 16 cm. — $\frac{5}{8}$ " , a o większej średnicy — $\frac{3}{4}$ " .

Słup rozkraczny do wysokich napięć powinien być zaopatrzony:

1) u wierzchołka przynajmniej w jeden klin drewniany, obliczony na ścięcie, albo w inne urządzenie o równej wytrzymałości,

2) na środku wysokości — w szczebel drewniany o grubości słupa i tuż pod nim stworzeń o średnicy $\frac{3}{4}$ " , wreszcie

3) u podstawy — w belki drewniane, obchwytyjące oba słupy i ściągnięte sworzniami o średnicy przynajmniej $\frac{3}{4}$ " .

§ 19. Słupy drewniane ściskane trzeba sprawdzić na wyboczenie. Długość wyboczenia liczy się od środka klina, względnie sworznia do środka głębokości zakopania. Moment bezwładności przekroju słupa na środku długości wyboczenia J_3 powinien wynosić przynajmniej według III-go wzoru Eulera:

$$J_3 = 0,000000 P l^2,$$

gdzie P — oznacza siłę ściskania w kg.

l — „ długość wyboczenia w cm.

σ — „ stopień bezpieczeństwa, który powinien wynosić co najmniej 5 przy dopuszczanem naprężeniu na zginanie do 100 kg./cm.², co najmniej 4 — przy naprężeniu do 145 kg./cm.² i co najmniej 3 — przy naprężeniu 320 kg./cm.².

§ 20. Słupy z innych materiałów mogą być obciążone na złamanie i wyboczenie z 3-krotnem bezpieczeństwem. Dla żeliwa naprężenie dopuszczalne nie powinno przekraczać 300 kg./cm.².

*) We wzorze litera S zastępuje grecką sigmę (znak sumowania).

§ 21. Odstęp niniejszego punktu przewodów przy największym zwisie (§ 5) od powierzchni ziemi nie powinien być mniejszy, niż 5 m. przy napięciu niskim i 6 m. — przy napięciu wysokim. Odstępy wzajemne między przewodami przy napięciu od 3000 V wwyż oblicza się według następującego wzoru:

$$0,75 \sqrt{f} + \frac{E^2}{20000} \text{ metrów do przewodów z materiałów o ciężkości właściwej } > 7,5,$$

$$\sqrt{f} + \frac{E^2}{20000} \text{ metrów dla przewodów z materiałów o ciężkości właściwej } < 7,5,$$

gdzie f — oznacza zwis przewodu przy $+ 40^\circ \text{ C}$ w metrach,

E — „ napięcie robocze w kV,

przyczem odstępy te nie powinny być mniejsze od 0,8 m. dla przewodów miedzianych i 1 m. — dla glinowych.

§ 22. Głębokość zakopania słupa drewnianego zależy od gatunku gruntu. W warunkach normalnych głębokość zakopania wynosi $\frac{1}{6}$ długości słupa, lecz nie mniej niż 1,6 m. Belki drewniane do wzmocnienia ustaju słupa powinny być zabezpieczone od gnica przez nasycenie, posmarowanie karboliną i t. p. Podziemne części żelazne słupa, nie otoczone betonem, powinny być zabezpieczone od rdzy przez pociągnięcie smołą asfaltową i t. p. Fundamenty betonowe o przekroju kwadratowym powinny odpowiadać warunkom wzoru Fröhlich.

$$b_2^3 - 1,88 \frac{h + b_1}{h + 0,94} b_2 + 1,88 \frac{h + \frac{b_1}{2}}{h + 0,94} b_1 b_2 = \frac{P (h + 2H)}{1190 h (h + 0,94)},$$

gdzie P — oznacza siłę, działającą na słup w kg.

H — „ ramię tej siły względem powierzchni ziemi w m.

h — „ głębokość fundamentu w m.

b_1 — „ szerokość górnego graniastosłupa fundamentu w m.

b_2 — „ szerokość dolnego graniastosłupa fundamentu w m.

Przyjąwszy pewną głębokość h , nie wyżej poziomu przemarzania gruntu, i szerokość b_1 , oblicza się ze wzoru szerokość podstawy fundamentu b_2 , przyczem przyjmuje się ciężkość właściwą betonu 2, a ziemi 1,6. Beton powinien się składać z dobrego cementu, czystego piasku i żwiru, bądź tłucznia; na jedną część cementu należy brać nie więcej, niż 9 części żwiru według objętości albo 4 części piasku i 8 części żwiru lub tłucznia.

Załącznik B.

do Rozporządzenia Ministra Robót Publ.
z dn. 6 lipca 1923 r.

**PRZEPISY TECHNICZNE NA SKRZYŻOWANIA I ZBLIŻENIA
LINJI ELEKTRYCZNYCH PRĄDU SILNEGO Z INNEMI
LINJAMI, Z DROGAMI KOMUNIKACYJNEMI, ORAZ NA
PRZECHODZENIE PRZEZ OSIEDLA.**

I. Przepisy ogólne.

§ 1. Linje elektryczne prądu silnego w miejscach skrzyżowania i zblizenia równoległego z linjami prądu silnego lub słabego, albo z drogami komunikacyjnymi, oraz przy przechodzeniu przez osiedla ludzkie, podlegają, oprócz „Przepisów technicznych na linje elektryczne na powietrze“, również i niniejszym przepisom, z wyjątkiem przypadków, gdy ze względu na samo miejsce i sposób przeprowadzenia przewodów wykluczona jest możliwość wypadku (np. przy niektórych przejściach tunelowych, wiaduktowych i t. p.).

§ 2. Przewody o napięciu niskim, t. j. o napięciu do 250 V. włącznie, zawieszono nad prywatnymi przewodami wysokiego napięcia, t. j. powyżej 250 V lub nad państwowymi przewodami prądów słabych lub silnych, a także przewody o napięciu wysokim, zawieszono nad prywatnymi przewodami prądów silnych lub słabych, podlegają na skrzyżowaniu przepisom obostrzającym 1-go stopnia.

§ 3. Przewody wysokiego napięcia, zawieszono nad państwowymi przewodami prądów słabych lub silnych, podlegają na skrzyżowaniu przepisom obostrzającym 2-go stopnia.

§ 4. Przewody wysokiego napięcia na zblizeniu równoległym z państwowymi przewodami prądów słabych lub silnych, gdy najmniejsza odległość pozioma przewodów jednych od drugich nie przekracza 10 m., podlegają przepisom obostrzającym 1-go stopnia.

§ 5. Przewody napięcia niskiego na skrzyżowaniu z głównymi torami kolejowymi podlegają przepisom obostrzającym 1-go stopnia.

§ 6. Przewody napięcia wysokiego na skrzyżowaniu z głównymi torami kolejowymi podlegają przepisom obostrzającym 2-go stopnia.

§ 7. Przewody napięcia wysokiego na bliżeniu równoległym z głównymi torami kolejowymi, gdy najmniejsza odległość pozioma przewodu od szyn nie przekracza 10 m., podlegają przepisom obostrzającym 1-go stopnia.

§ 8. Przewody napięcia niskiego lub wysokiego na skrzyżowaniu z torami kolejowymi podrzednymi, jako to z bocznkami, torami zapasowymi, podjazdowymi i t. p., nie podlegają przepisom obostrzającym.

§ 9. Przewody napięcia wysokiego na skrzyżowaniach z drogami wodnymi, ladowymi oraz przy przechodzeniu przez osiedla ludzkie, podlegają przepisom obostrzającym 1-go stopnia.

II. Przepisy obostrzające 1-go stopnia.

§ 10. Przewody prądów słabych, a także wszelkie druty i linki, nie przeznaczone do przewodzenia prądu, jak np. linki odbojowe, a za-

wieszono na wspólnych słupach z przewodami prądów silnych, podlegają, gdy są nieuziemione, tym samym przepisom, co przewody prądów silnych.

§ 11. Przewodniki jednodrutowe są dopuszczalne tylko wtedy, gdy są uziemione. Najmniejszy dozwolony przekrój wynosi dla linek z miedzi twardej, z brązu, ze stali lub z żelaza 16 mm.^2 dla glinu 35 mm.^2 .

§ 12. Przewody wymagają umocowania bezpieczniejszego:

1) przy izolatorach stojących:

a) zawieszenia na dwóch izolatorach, albo b) zawieszania na jednym izolatorze z linką dodatkową, przywiązaną z drugiej strony izolatora, albo c) zastosowania izolatora o większej wytrzymałości elektrycznej, niż izolatory na linii, wraz z mocniejszym trzonem i specjalnie mocnym przywiązaniem.

2) przy izolatorach wiszących:

a) zawieszenia na podwójnym łańcuchu, albo b) zawieszenia na łańcuchu pojedynczym o większych dzwonach.

§ 13. Na słupach narożnych przewod powinien być zabezpieczony od upadku w razie pęknięcia izolatora, np. przez zawieszanie na dwóch izolatorach, przez umieszczenie pałaka lub klanry chwytnej.

§ 14. W przęśle skrzyżowania przewody powinny być jednostajne bez złączy i lutowań. Po obu stronach przęśla skrzyżowania przewody powinny być przywiązane do izolatorów na moc, t. j. tak, jak na słupach krańcowych.

§ 15. Słupy z obu stron przęśla powinny wykazać dostateczną wytrzymałość:

1) na parcie wiatru, prostopadłe do kierunku linii, na słup, zestroje wsporcze i przewody na długości połowy przęśla z jednej strony i połowy przęśla z drugiej,

2) na naciąg jednostronny, równy iloczynowi największego dopuszczalnego naprężenia przez przekrój najgrubszego przewodu (obliczenie na pęknięcie jednego przewodu) w przęśle zagrożonym, i jednocześnie na parcie wiatru, prostopadłe do kierunku linii, na słup i zestroje wsporcze.

§ 16. Słupy drewniane powinny być na całej swej długości nasyczone. Najmniejsza dopuszczalna średnica odgórna w słupach pojedynczych lub podpartych wynosi 15 cm. , a w słupach podwójnych, bliźniaczych lub rozkracznym — 12 cm.

III. Przepisy obostrzające 2-go stopnia.

§ 17. Przewody prądów słabych, a także wszelkie druty i linki, nie przeznaczone do przewodzenia prądu, jak np. linki odbojowe, a zawieszono na wspólnych słupach z przewodami prądów silnych, podlegają, gdy są nieuziemione, tym samym przepisom, co przewody prądów silnych.

§ 18. Jako materiały na przewody mogą być używane: miedź twarda, brąz o wytrzymałości nie większej, niż 70 kg./mm.^2 , stal ocyn-

kowana, glin, wreszcie linka stalowo - glinowa. Przy obliczaniu wytrzymałości linki stalowo - glinowej bierze się pod uwagę tylko wewnętrzną żyłę stalową, glin zaś liczy się za obciążenie dodatkowe. Na linki i druty odbojowe, odgromowe t. p. może być użyte żelazo ocynkowane.

§ 19. W miejscach, narażonych na działanie dymu, na wyziewy chemiczne, nadaje się tylko miedź lub bronz; żelazo ocynkowane jest zabronione nawet na linki i druty odbojowe. W miejscowościach, narażonych na obfitą sadź, glin bez żyły stalowej jest zabroniony.

§ 20. Przewodniki jednodrutowe są dopuszczalne wtedy, gdy są uziemione. Dla linek najmniejszy przekrój wynosi:

	przy rozpiętości	
	do 80 m.	powyżej
		80 mm.
z miedzi twardej, bronzu lub stali	25 mm. ²	35 mm.
z glinu	50 mm. ²	70 mm.

§ 21. Największe naprężenie dopuszczalne dla materiałów normalnych wynosi: dla linek miedzianych 12 kg./mm.², a dla linek glinowych 5,5 kg./mm.².

Dla materiałów używanych jako nienormalne, oblicza się naprężenie dopuszczalne z 4-krotnym bezpieczeństwem.

§ 22. Przy zastosowaniu izolatorów wiszących można dopuścić w przeszłe skrzyżowania naprężenie dla miedzi normalnej 16 kg./mm.², dla glinu normalnego 7 kg./mm.², dla materiałów nienormalnych naprężenie z 3-krotnym bezpieczeństwem, z warunkiem jednak żeby:

1) oba słupy w przeszłe skrzyżowania były przelotowe o izolatorach, wiszących prostopadle, i żeby

2) przekrój przewodów w przeszłach sąsiednich był mniejszy od przekroju w przeszłe skrzyżowania.

§ 23. Przewody wymagają bezpieczniejszego umocowania:

1) przy izolatorach stojących —

zawieszenia na dwóch izolatorach, przyczem izolatory te powinny być większego typu, o dłuższym przeskoiku iskrowym, niż izolatory na całej pozostałej linji; przewody na obu krańcach przeszła skrzyżowania powinny być przywiązane do izolatorów na moc, t. j. tak, jak na słupach krańcowych,

2) przy izolatorach wiszących —

a) zawieszania na moc z obu stron przeszła na podwójnym łańcuchu izolatorów obciążowych, albo też b) zawieszania luźnego na podwójnych łańcuchach izolatorów wiszących pionowo (§ 22), z tem jednak zastrzeżeniem, żeby łańcuchy te miały odpowiednią wytrzymałość mechaniczną i żeby mogły odegrać rolę izolatorów odciążowych w razie pęknięcia przewodu w przeszłe sąsiedniem; pozatem należy wzmocnić przewodnik dodatkową linką obejściową, przymocowaną do przewodnika z obu stron punktu zawieszania.

Zarówno przy zawieszaniu na moc, jak przy zawieszaniu luźnem, łańcuchy izolatorowe powinny mieć w przeszłe skrzyżowania o jedno dzwono więcej, niż na całej linji. Zamiast podwójnego zawieszania mo-

że być dozwolone inne zabezpieczenie, np. zawieszenie na linie nośnej, założenie mostka chwytowego i t. p.

§ 24. W prześle skrzyżowania przewody powinny być jednostajne bez złączy i lutowań.

§ 25. Słupy w prześle skrzyżowania z głównymi torami kolejowymi należy liczyć na zwiększone parcie wiatru, wynoszące — 150 kg. na m.², a w prześle skrzyżowania z samymi przewodami — 125 kg. na m.² (por. § 9 Przepisów technicznych na linje elektryczne napowietrzne).

§ 26. Słupy w prześle skrzyżowania powinny wykazać dostateczną wytrzymałość:

- 1) na parcie wiatru, prostopadle do kierunku linji, na słup, zestroje wsporcze i przewody na długości połowy przęsła z jednej strony i połowy przęsła z drugiej,
- 2) na naciąg jednostronny, równy iloczynowi największego dopuszczalnego naprężenia przez sumę przekrojów wszystkich przewodów (obliczenie na pięknięcie wszystkich przewodów) w prześle zagrożonym, i jednocześnie na parcie wiatru, prostopadle do kierunku linji, na słup i zestroje wsporcze.

§ 27. Słupy przelotowe przy zastosowaniu izolatorów wiszących pionowo (§§ 22 i 23 p. 2), powinny wykazać dostateczną wytrzymałość:

- 1) na parcie wiatru, jak w § 26 p. 1.
- 2) na połowę większego naciągu jednostronnego, obliczonego jak w § 26 p. 2.

§ 28. Gdy przelot skrzyżowania składa się z kilku przeseł, wówczas słupy pośredkowe oblicza się, jak wyżej, z tą jedynie zmianą, że zamiast całego największego naciągu jednostronnego (§ 26 p. 2) przyjmuje się połowę, a przy izolatorach wiszących pionowo, zamiast połowy największego naciągu jednostronnego (§ 27 p. 2), przyjmuje się ówieré naciągu jednostronnego.

Przy jednakowej wysokości zawieszenia i przy równych rozpiętościach słupy pośredkowe mogą być obliczone, jak zwyczajne słupy przelotowe (patrz § 10 Przepisów technicznych na linje elektryczne napowietrzne).

§ 29. Przy obliczaniu słupów nie bierze się pod uwagę działania podpór ani odciążek.

§ 30. Słupy drewniane są dopuszczalne w przęsłach skrzyżowania tylko przy rozpiętościach do 80 m. włącznie. Słupy pojedyncze winny być nasycone na całej swej długości olejami smolistymi lub innymi składnikami równie dobrze zabezpieczającymi drzewo od zgnilizny. Słupy pojedyncze mogą być zastosowane tylko ze szcudłami żelaznymi i z fundamentem betonowym. Słupy podwójne, bliźniacze, rozkracne i t. p. mogą być bez szcudeł żelaznych, lecz muszą być wykonane bardzo starannie, powiązane klinami z drzewa twardego i stworzonymi, zaopatrzone w podziemnej części w dodatkowe belki poprzeczne dla lepszego ustoju, zabezpieczone wokół odbojami od najechania i mocno osadzone w ziemi (nawieszony żwir, kamienia lub tłuczeń) przez zasypanie dołu żwirem, tłuczniem lub kamieniami.

Dopuszczalne naprężenie na rozciąganie, ściskanie i zginanie wynosi 110 kg./cm.², ścinanie klinów drewnianych wzdłuż włókien — 10 kg./cm.², ścinanie klinów z drzewa twardego — 15 kg./cm.². Wyboczenie według III-go wzoru Eulera z 5-krotnym bezpieczeństwem (patrz § 19 Przepisów technicznych na linje elektryczne napowietrzne) wynosi:

$$J_s = 0,0000025 P l^3$$

gdzie J_s — oznacza moment bezwładności na środku długości wyboczenia słupa w cm.⁴,

P — " siłę ściskania w kg.

l — " Długość wyboczenia w cm.

§ 31. Oprócz słupów żelaznych i drewnianych, mogą być użyte słupy z innych materiałów, np. żelazobetonu, a także mogą być wyżyłkowane budynki, jak np. transformatornie, rozdzielnie i t. p., z warunkiem jednak należytej ich wytrzymałości mechanicznej.

§ 32. Odstępy wzajemne między przewodami powinny być w prześle skrzyżowania dostosowane do zwiększonych zwisów i odpowiadać warunkom § 21 Przep. techn. na linje elektr. nap.

IV. Przepisy na skrzyżowania i zbliżenia równoległe przewodów z przewodami.

§ 33. Linje elektryczne prądu silnego powinny być tak budowane, by nie wywierały wpływu szkodliwego na przewody istniejące i nie utrudniały ich dozoru i obsługi.

A. Przewody napowietrzne.

§ 34. W zasadzie skrzyżowania przewodów powinny być prowadzone pod prostym kątem i w ten sposób, by przewody prądów silnych przechodziły nad przewodami prądów słabych. Od tej zasady czyni się odstępstwa zależnie od warunków miejscowych.

§ 35. Najmniejsze dopuszczalne odstępy między jedną linją elektryczną a drugą wynoszą:

- 1) w kierunku poziomym — 1,25 metra,
- 2) w kierunku pionowym, jeżeli zbliżające się linje nie są przeznaczone na napięcie wysokie, — 1 m., a jeżeli jedna z nich jest wysokiego napięcia — 2 m.

§ 36. Gdy przewody prądu silnego, krzyżując się, biegną nad istniejącymi przewodami i gdy najmniejsza odległość między jednymi a drugimi przewodami wynosi mniej niż 3 m., wówczas pod przewodami górnymi powinny być założone druty lub linki odbojowe uziemione, chroniące przewody dolne na wypadek ich pęknięcia. Uziemnione przewody zerowe mogą jednocześnie odgrywać rolę drutów odbojowych.

Druty odbojowe mogą być założone, zamiast pod przewodami górnymi, nad przewodami dolnymi.

Gdy jedno i drugie przewody prowadzą wyłącznie napięcie niskie, a najmniejsza odległość między górnymi a dolnymi przewodami wynosi więcej niż 1,5 m., wówczas linki odbojowe nie są wymagane.

§ 37. Gdy przewody prądu silnego krzyżując się biegną pod istniejącymi przewodami, wówczas nad przewodami dolnymi powinny być założone druty lub linki odbojowe uziemione, po jednej sztuce nad każdym rzędem, dla chronienia przewodów górnych na wypadek ich pęknięcia.

§ 38. Gdyby przy równoległym zbliżeniu przewodów zachodziła obawa zetknięcia się przewodów istniejących z przewodami budowlanymi w razie pęknięcia przewodu, złamania się słupa, pęknięcia izolatora i t. p., wówczas trzeba zastosować urządzenia, któreby umożliwiły lub unieszkodliwiły zetknięcia. Przewody, zbudowane według przepisów obostrzających 1-go lub 2-go stopnia, należy uważać za przewody zabezpieczone od tego rodzaju wypadków.

§ 39. Przy równoległym przebiegu przewodów prądu silnego i słabego należy je rozmieszczać w takim odstępnie lub zaopatrzyć w takie urządzenia, aby nie dały się odczuwać szkodliwe wpływy wzajemne.

§ 40. Przewody prądu słabego i przewody o napięciu niższym od przewodów nowobudowanych powinny być zaopatrzone w urządzenia, któreby zabezpieczały od przejścia napięcia wyższego z jednych przewodów na drugie, stosując np. bezpieczniki napięciowe. W podobne urządzenie powinny być zaopatrzone nowobudowane przewody napięcia niskiego, założone na wspólnych słupach z przewodami napięcia wysokiego, a także przewody napięcia niskiego, narażone na możliwość otrzymania napięcia wysokiego w razie wypadku, jak np. przebicie transformatora, zetknięcie się i t. p.

B. Kable podziemne.

§ 41. W miejscu skrzyżowania należy założyć kable nowe pod istniejącymi lub nad niemi w rurach betonowych lub innych równoważnych osłonach przynajmniej na długości 2 metrów, zachowując przytem odstęp pionowy 0,5 m.

§ 42. Przy równoległym zbliżeniu, gdy odstęp poziomy między kablami wynosi mniej, niż 0,8 m., należy kable nowe założyć w rurach betonowych lub innych osłonach równoważnych.

§ 43. Kable, założone w ziemi bez żadnych osłon, mogą się zbliżać do części konstrukcyjnych innych linii elektrycznych, jak np. do fundamentów ustrojów wsporczych na odstęp conajmniej 0,8 m. Chcąc odstęp ten zmniejszyć do 0,25 m., należy otoczyć kabel kształtownikami żelaznymi albo rurą na długości conajmniej 2-metrowej.

V. Przepisy na skrzyżowania i zbliżenia równoległe przewodów z torami kolejowymi.

§ 44. Linje elektryczne prądu silnego powinny czynić zadość wymaganiom ruchu kolejowego i obsługi urządzeń kolejowych.

A. Przewody napowietrzne.

§ 45. Linja elektryczna prądu silnego nie powinna zbliżać się do urządzeń kolejowych bardziej niż:

1) w kierunku poziomym, licząc od środka toru — na 5 metrów przy wysokości zawieszenia przewodu nie przekraczającej 3 metrów ponad poziom torowiska, a na 3 metry, przy wysokości zawieszenia przewodu ponad 3 metry nad tym poziomem.

2) w kierunku pionowym, licząc od grzbietu główki i szyny — na 7 metrów, gdy chodzi o przewód bywający pod napięciem, a na 6 metrów, gdy chodzi o inne przewody (np. uziemione).

3) w obu kierunkach — na 1,5 metrów, gdy chodzi o budynki kolejowe, mosty, wiadukty.

§ 46. Odstęp powyższe powinny być zachowane przy największym zwisie, obliczonym zgodnie z § 5 Przepisów Technicznych na linje elektryczne napowietrzne.

B. Kable podziemne.

§ 47. Kable pod torami kolejowymi powinny być założone w rurach, kanałach i t. p. w ten sposób, aby można je było wyciągnąć bez odkopywania. Najmniejszy odstęp górnej krawędzi rury lub kanału od stopy szyny powinien wynosić — 1 metr.

§ 48. Kable, nie przecinające torów kolejowych, mogą być założone bez rur i kanałów, powinny być jednak zaopatrzone w pancierz żelazny, zakopane przynajmniej na głębokości 1 metra i osłonięte warstwą odporną, jak np. ceglami.

§ 49. Kable, założone w ziemi bez żadnych osłon, mogą się zbliżać do budynków i urządzeń kolejowych na odstęp co najmniej 0,8 metra. Chcąc odstęp ten zmniejszyć do 0,25 m., należy otoczyć kabel kształtownikami żelaznymi albo rurą na długości co najmniej 2-metrowej.

VI. Przepisy na skrzyżowania i zbliżenia równoległe przewodów z drogami wodnymi i lądowymi, oraz na przechodzenie przez osiedla ludzkie.

§ 50. Linje elektryczne prądu silnego powinny czynić zadość wymaganiom ruchu kołowego i pieszego na drogach wodnych, lądowych i w miejscowościach zamieszkałych.

§ 51. Przewody napowietrzne powinny być tak założone, aby były niedostępne dla ludzi ani z powierzchni ziemi, ani z dachów, okien, balkonów, wozów i t. p. Najmniejszy odstęp od ziemi lub najmniejszego zwierciadła wody na skrzyżowaniu ma wynosić przy napięciu niskim 6 m., przy napięciu wysokim — 7 m.

§ 52. Przy napięciu niskim można stosować przewodniki z izolacją odporną na wpływy atmosferyczne, przy napięciu wysokim wolno stosować jedynie tylko przewody gołe.

§ 53. Przy napięciu wysokim powyżej 750 V, urządzenia wsporcze powinny być zaopatrzone w tablice ostrzegawcze przepisanej formy.

Tabela zastosowania przepisów poszczególnych rozdziałów.

Rodzaje przewodów, z którymi zachodzi skrzyżowanie lub zbliżenie	Skrzyżowanie		Zbliżenie równoległe	
	linij elektrycznych prądu silnego			
	napięcie niskie	napięcie wysokie	napięcie niskie	napięcie wysokie
Pryw. przew. prądów słab. lub przew. niskiego napięcia	IV	II IV	IV	IV
Pryw. przew. wysokiego napięcia	II IV	II IV	IV	IV
Łączniaków. przew. prądów słabych lub silnych	II IV	III IV	IV	II IV
Podręcz. tory kolejowe	V	V	V	V
Główne tory kolejowe	II V	III IV	V	II V
Drogi wodne, lądowe i osiedla	VI	II VI	VI	VI

VI.

Przepisy prawa cywilnego, dotyczące stosunku pracy.

KODEKS CYWILNY NAPOLEONA*)

KSIĘGA TRZECIA.

TYTUŁ VIII.

O umowie najmu.

Art. 1708. Dwa są rodzaje umów najmu:

Najem rzeczy,
I najem pracy.

.

Art. 1710. Najem robót, jest to umowa, przez którą jedna ze stron zobowiązuje się czynić coś dla drugiej za umówione między nimi wynagrodzenie.

Art. 1711. Te dwa rodzaje najmu poddzielają się jeszcze na kilka gatunków szczególnych:

„Najem“ właściwym — nazywa się najem domów i ruchomości;

„Dzierżawa“ — najem nieruchomości wiejskich;

„Najem pracy“ — najem roboty lub usługi;

„Pachtem“ — najem zwierząt, z których korzyść dzieli się pomiędzy właściciela, a tego, komu je właściciel powierza;

„Przedsiębiorstwo z kosztorysu lub ryczałtowe“ na roboty podług ceny oznaczonej jest również najmem, gdy ten, dla kogo robota się prowadzi, dostarcza materiału.

Trzy ostatnie gatunki podlegają przepisom szczególnym.

.

Art. 1779. Trzy są główne rodzaje najmu pracy i przemysłu:

1. Najem pracowników, którzy zobowiązują się względem kogoś do usług;

*) Tekst artykułów Kodeksu i Praw z 1818 r. i z 1825 r. wzięty z wydawnictwa Towarzystwa Prawniczego w Warszawie, „Prawo Cywilne“.

2. Najem przewożących lądem lub wodą, którzy podejmują się przewozu osób lub towarów;

3. Najem przedsiębiorców do robót z kosztorysu lub ryczałtowych.

Art. 1780. Do usług zobowiązywać się można tylko na pewien czas lub dla określonego przedsięwzięcia.

Art. 2271. Skarga nauczycieli oraz wykładowców umiejętności i sztuki za lekcje miesięcznie przez nich udzielane;

Skarga utrzymujących hotele i restauracje o zapłatę za mieszkanie i żywność przez nich dostarczoną;

Skarga robotników i wyrobników o płacę dzienną, o należność za dostarczenia oraz zasługi;

Przedawniają się upływem sześciu miesięcy.

Art. 2272. Skarga lekarzy, chirurgów i aptekarzy o należność za wizyty, operacje i lekarstwa;

Skarga komorników i woźnych sądowych o wynagrodzenie za akta przez nich doręczane i za czynności przez nich wykonywane;

Skarga kupców o zapłatę za towary, sprzedawane osobom prywatnym nie handlującym;

Skarga utrzymujących pensje o należność za utrzymywanie uczniów, oraz innych osób, przyjmujących na naukę, o wynagrodzenie za udzielanie jej;

Skarga służących rocznie ugodzonych o zapłatę ich zasług;

Przedawniają się upływem roku.

P R A W O *)

o ustaleniu własności dóbr nieruchomości, o przywilejach i hipotekach.

w miejsce tytułu XVIII księgi III Kodeksu Cywilnego, ogłoszone 14/26 kwietnia 1818 (Dz. Pr. V 295)..

Art. 41. Następujące należności są przywilejami, obciążającymi dobra nieruchomości:

1) Podatki wszelkiego rodzaju do skarbu publicznego, które właściciel obowiązany jest ponosić z gruntu, biegnące i zaległe od lat dwóch.

*) Prawa z 1818 i z 1825 r. zostały rozciągnięte na obszar okręgu białostockiego (Dz. Pr. P. P. Nr. 64, poz. 382 z 1919 r.). Prawo z 1818 r. zostało rozciągnięte na dalszy obszar Ziem Wschodnich, włączając Ziemię Wileńską, rozporządzeniem Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z 31 sierpnia 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 18, poz. 157; moc tego rozporządzenia została rozciągnięta na cały obszar Ziem Wschodnich rozporządzeniem Rady Ministrów z 7 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 29, poz. 166).

2) Należności do kas miejskich, gminnych, wojewódzkich i dla kościołów i instytucji publicznych, jeżeli te należności są przywiązane do gruntu, a przytem powszechne w całym kraju, województwie, gminie lub okolicy, w której położone są dobra; inne zaś, które przywiązane są do szczególnych dóbr, powinny być wpisanemi do ksiąg hipotecznych (art. 44). Przywilej rozciąga się tylko do należności biegnących i zaległych od lat dwóch.

3) Składki dla towarzystwa ogniowego tam, gdzie do nich ustawy rządowe obowiązują, lub tam, gdzie właściciel się dobrowolnie do nich obowiązał, biegnące i zaległe od lat dwóch.

4) **Zasługi, ordynarja dla sług i czeladzi, znajdujących się na gruncie, biegnące i zaległe, byleby pierwsze i drugie nieprzenosiły rocznej należności.**

P R A W O

o przywilejach i hipotekach *).

Zatwierdzone 1/13 czerwca 1825 i ogłoszone 6 sierpnia 1825 (Dz. Pr. IX. 355).

Art. 9. Przed wierzycielami, ani przywileju szczególnego, ani hipoteki nie mającymi, służy w następującym porządku pierwszeństwo do zaspokojenia, bądź z nieruchomości, bądź z ruchomości, wierzytelnościom przywilej ogólny mającym, jakimi są:

1. Koszta pogrzebu niezbytkowe.

Gdyby innego przedmiotu na ich zaspokojenie nie było, będzie im służyć pierwszeństwo do zaspokojenia z przedmiotu ruchomego, nawet szczególnym przywilejem obciążonego, wyjąwszy przywilej posiadającego rzecz sobie daną w zastaw.

A gdyby i z takowego przedmiotu zaspokojonemi być nie mogły, służyć im będzie pierwszeństwo przed hipotekami, a nawet i przed przywilejami na szczególnej nieruchomości.

2. Koszta sądowe opieczetowania, rozpieczetowania i inwentarza.

3. Wszelakie koszta ostatniej choroby.

4. **Zasługi należące się sługom za rok upłyniony i to, co im się należy z roku bieżącego.**

5. Należności za żywność dla dłużnika i jego familji domowej, w ostatnich sześciu miesiącach dostarczaną przez piekarzy, rzeźników i innych żywność cząstkowo sprzedających albo stołujących.

Wierzytelność pod N-rem 2, 3, 4 i 5 wymienione, gdyby innego przedmiotu na ich zaspokojenie nie było, będą miały pierwszeństwo nawet przed wierzycielami, mającymi przywilej na szczególnej nieruchomości, a nie będącymi w posiadaniu rzeczy, na których im także przywilej służy.

6. Podatki osobiste do kas miejskich, tudzież dla kościołów lub instytucji publicznych za rok upłyniony i za bieżący.

*) Patrz odsyłacz na str. 238.

7. Należność małoletnich i własnej woli pozbawionych, względem której służy im tytuł do hipoteki prawnej.

8. Takiegoż rodzaju należność, przypadająca żonie od męża.

9. Skarb publiczny, kościoły, instytucja publiczne, kasy miejskie i towarzystwo ogniowe, co do wszelkiego rodzaju podatków i opłat powszechnych lub dziesięcin, jak dalece podług powyższych przepisów inny przywilej im nie służy; niemniej co do należności wynikających z odpowiedzialności poborów i tych wszystkich, którym własność publiczna w jakim bądź względzie była powierzona.

Zbiór Praw Ces. Ros. t. X cz. I, wyd. z r. 1914¹⁾

TYTUŁ CZWARTY.

Zobowiązania osobiste z umów w szczególności.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

Najem usług osobistych.

2201. Najem usług osobistych może dotyczyć: 1) obsługi domowej; 2) wykonywania robót rolnych, rzemieślniczych, fabrycznych i przemysłowych, handlu i innych procederów; 3) wogóle wykonywania wszelkiego rodzaju robót i obowiązków, nie zabronionych przez ustawy.

U w a g a 1. Przepisy o najmie robotników rolnych zawiera ustawa o najmie do robót rolnych; przepisy o najmie robotników w zakładach fabrycznych, górniczych i górniczo - przemysłowych — ustawa o pracy przemysłowej (wyd. z r. 1913, art. 42 i nast.); przepisy o najmie czeladników i terminatorów przez rzemieślników — ustawa przemysłu fabrycznego i rzemieślniczego (wyd. z r. 1913, art. 356 - 385); przepisy o najmie subjektów handlowych, kierowników statków, załogi statków, flisaków i pilotów — ustawa handlowa (wyd. z r. 1903, art. 3 - 31, 205 - 239; 243 - 258); przepisy o najmie pilotów i robotników na statkach — ustawa drogowa (wyd. z r. 1857, kontyn. z r. 1912, art. 269 i nast.); przepisy o najmie subjektów i sprzedawców w zakładach sprzedaży wódek — ustawa akcyzowa (wyd. z r. 1901 art. 607, 610, 628, 687, 688 i 690) (.) ²⁾ Ustawy szczególne normują przepisy o najmie (.) ²⁾ wychodźców cudzoziemskich przez obywateli ziemskich.

U w a g a 2. (.) ²⁾.

2202. Dzieci nieletnie nie mogą się wynajmować bez zgody rodziców lub opiekunów, a mężatki, mieszkające wspólnie z mężem bez zgody mężów.

U w a g a (.) ²⁾.

¹⁾ Przekład D-ra A. Mogilnickiego, sędziego Sądu Najwyższego w Warszawie — wydawnictwo Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.

²⁾ nie obowiązuje w województwach wschodnich.

2203. Rodzice nie mogą wynajmować dzieci, ani mężowie żon, bez ich własnej zgody; lecz rodzice mają prawo oddawać dzieci na naukę na terminy określone.
2204. Nie wolno wynajmować i trzymać w służbie lub na robotach ludzi, nie mających należytych dowodów osobistych, w przypadkach gdy ustawa ich wymaga.
- 2205 — 2213. Uchylono.
2214. Termin najmu usług osobistych określa umowa stron, nie może on jednak być dłuższy niż pięć lat.
2215. Nie wolno wynajmować się na pokrycie pożyczonych pieniędzy lub procentów, jeżeli według obliczenia termin najmu ma być dłuższy niż wskazany w artykule poprzednim (2214).
2216. Jeżeli osoba wynajęta uzyskała prawo wydalenia się na mocy paszportu lub innego dowodu osobistego, termin najmu nie może trwać dłużej niż termin paszportu lub dowodu; w przeciwnym razie umowa jest nieważna.
2217. Termin, w ciągu którego ma być wykonana robota, powierzona rzemieślnikowi, ustala odnośny warunek umowy między rzemieślnikiem a zamawiającym robotę. Jeżeli zaś terminu nie ustalono, robotę należy wykończyć w terminie, wyznaczonym wogóle dla robót tego rodzaju przez (urząd) rzemieślniczy.
2218. Przy zawieraniu umowy najmu, strony winny ustalić cenę tegoż. Umowa co do ceny najmu usług osobistych nazywa się także umową zasług, sama zaś zapłata — zasługami.
2219. Wynajmujący się do zarządu interesami kupców lub fabrykantów, może zamiast zasług otrzymywać procenty od zleconych mu sum lub pewnej części dochodu, dostarczonego pracobiorcy¹⁾.
2220. Uchylono.
2221. Zapłata, uiszczona według umowy czeladnikom i uczniom przez majstra cechowego, nie może być ani wyższa, ani niższa od tej, którą ustalił (urząd) rzemieślniczy, przez uchwałę zapadającą raz na rok w tym przedmiocie.
2222. Utrzymujący gorzelnie nie mają prawa płacić robotnikom, zamiast pieniędzy, pędzonym w gorzelnii spirytusem zbożowym lub wyrabianymi z niego wódkami.
2223. Wynajmujący się nie może żądać od pracobiorcy mieszkania i utrzymania w tym tylko przypadku, jeżeli to wyraźnie zastrzeżono w umowie.
2224. Umowę najmu usług osobistych i oddanie na naukę można zgłosić do poświadczenia notariuszowi lub zastępującej go osobie urzędowej.
2225. Uchylono.
2226. Nie jest wzbronionem przyjmowanie i wynajmowanie służących i robotników tylko na mocy okazanych przez nich dowodów osobistych.
2227. Uchylono.

¹⁾ „Pracodawcy“.

2228. Umowę najmu usług osobistych wykonywa się przez dotrzymanie przyjętych przez strony warunków.
2229. Pracodawca winien obchodzić się z pracownikiem sprawiedliwie i łagodnie, wymagać od niego tylko pracy, wymienionej w umowie, lub tej, na którą najem zawarto, płacić mu akuratnie i dawać należyte utrzymanie.
2230. Wynajmujący się do roboty lub oddany na naukę winien być wierny, posłuszny i pełen szacunku dla pracobiorcy¹⁾ i jego rodziny i starać się przez dobre postępowanie zachować spokój domowy i zgodę. Ten ostatni obowiązek ciąży również pracobiorcą²⁾ w celu uniknięcia sposobności obustronnego niezadowolenia i skarg.
2231. Pracownik winien przy wykonywaniu otrzymanych od pracobiorcy zleceń starać się w miarę możliwości zapobiegać wszelkim mogącym wyniknąć stratom.
2232. Pracownik nie ma prawa bez wiedzy pracobiorcy przyjmować lub wykonywać robotę dla kogo innego.
2233. Pracownik, który przez niedbalstwo wyrządzi w powierzonym sobie majątku szkodę lub uszczerbek, płaci za to pracobiorcy¹⁾ bez sprzeciwu lub odrabia wyrządzone straty.
2234. Osoby, które samowolnie przerwały pracę lub wykonywanie obowiązków służbowych na drodze żelaznej, skarbowej lub prywatnej, lub przy telefonach, służących do użytku publicznego, prócz rządowego, lub wogóle w takim przedsiębiorstwie, którego zatrzymanie działalności zagraża bezpieczeństwu państwa, lub stwarza możliwość klęski powszechnej, nie otrzymują przypadającej na nie pensji lub płacy zarobkowej za cały czas niewykonywania robót lub niepełnienia obowiązków. Przepis niejszy ma zastosowanie także do przedsiębiorstw żeglugi morskiej i rzecznej, przeznaczonych do przewożenia towarów i pasażerów oraz spławiania tratw, tudzież dla potrzeb portów handlowych lub podtrzymywania żeglugi, jeżeli przerwanie lub wstrzymanie robót i zajęć pracowników i robotników zagraża bezpieczeństwu państwa lub stwarza możliwość klęski powszechnej.
2234. Pracownik, który roztrwoni własność pracobiorcy¹⁾, płaci mu odszkodowanie i ponadto odpowiada sądownie za swój czyn według ustaw karnych.
2235. Za wyrządzoną komukolwiek przez służącego obrazę lub stratę odpowiedzialność ciąży jego pana tylko wówczas, gdy obrazę lub stratę wyrządzono z jego rozkazu; w przeciwnym zaś razie odpowiedzialności ulega tylko sprawca osobiście (por. art. 736).
2236. — 2237. Uchylono.
2238. Przed upływem terminu pracownik nie ma prawa opuścić pracobiorcy¹⁾, a ten ostatni niema prawa usunąć go przed tymże terminem. Jeżeli jednak pracobiorca umrze przed terminem umowy, obowiązki pracownika ustają, o ile umowa była zawarta na

¹⁾ Pracodawcy.

²⁾ Pracodawcę.

imię samego tylko przedsiębiorcy bez rozciągnięcia jej na spadkobierców.

2239. Jeżeli robotnik, otrzymawszy z góry pieniądze od pracobiorcy, zachoruje i nie będzie mógł odrobić ich w terminie, a nie będzie miał czym płacić, to, po wyzdrowieniu, jest obowiązany odrobić po terminie tyle czasu, ile, według zaświadczenia, przechorował. Na tej zasadzie robotnik winien odrobić szkodę, spowodowaną przez utratę lub uszkodzenie rzeczy, jeżeli nie może za to zapłacić.

2240. — 2246. uchylono;

2247. ¹⁾

2248. — 2290. uchylono.

¹⁾ nie obowiązuje w województwach wschodnich.

SPROSTOWANIA.

1) Na stronie 129 w tytule mylnie wydrukowano „obszarze”, powinno być „obszar”.

2) Na str. 19 pod tytułami „Rozdział Drugi” i „Rozdział Trzeci” pomiędzy art. 64 (122) a art. 71 (126¹) względnie pomiędzy art. 72 (107) a art. 86 (121) powinny być kreski oraz nawias przed art. 121.

3) Na str. 141 w tytule po słowie „hutniczych” mylnie wydrukowano „”, — powinno być „,”.

Na str. 156 w tytule górnym wydrukowano mylnie „Rozporządzenia”, powinno być „Rozporządzenie”.

Na str. 157 w tytule wydrukowano mylnie „Wileńsk”, powinno być „Wileńską”.

Na str. 178 w tytule wydrukowano mylnie „zrzeszenia”, powinno być „zrzeszania”.

SPIS RZECZY.

ZESZYT II.

Prawodawstwo obowiązujące na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, lubelskiego, kieleckiego, białostockiego, wileńskiego, nowogrodzkiego, poleskiego i wołyńskiego.

I.

PRZEPISY MATERJALNO-PRAWNE, NORMUJĄCE STOSUNEK PRACY PRACOWNIKÓW, ZATRUDNIONYCH W PRZEMYSŁE, GÓRNICTWIE, HANDLU, RZEMIOŚLE I ROLNICTWIE.

Ustawa o pracy w przemyśle:	
Tytuł pierwszy. O nadzorze nad przedsiębiorstwami przemysłowymi	7
Tytuł drugi. O warunkach pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych	15
Tytuł trzeci. O karach za przekroczenia przepisów o pracy w przemyśle i o porządku postępowania w sprawach z powodu tych przekroczeń.	29
Tytuł czwarty. Rodzaje ubezpieczenia robotników i pracowników w przedsiębiorstwach przemysłowych	32
Instrukcja dla organów inspekcji fabrycznej w sprawie stosowania Najwyżej zatwierdzonej dnia 8 czerwca 1901 r.—opinji o porządku wydatkowania funduszu z kar, przewidzianych w art. 11 ustawy o pracy w przemyśle, tworzonego celem wspierania chorych i okaleczonych robotników	33
Przepisy o przechowywaniu i wydatkowaniu fabrycznego funduszu kar	36
Ustawa górnicza	39
Ustawa o przemyśle fabryczno-hutniczym i rzemieślniczym	50
Postanowienie Księcia Namiestnika z dnia 31 grudnia 1816 roku o urządzeniu rzemiosł, kunsztów i profesyj	72
Postanowienie Księcia Namiestnika z dnia 11 stycznia 1817 roku o urządzeniu kupiectwa	84
Kodeks Handlowy. Rozdział I Tytułu I Księgi I	90
Ustawa z dnia 24 maja 1860 r. o sądach gminnych wiejskich w Królestwie Polskim. Rozdział IX. O najmie usługi i wzajemnych obowiązkach panów i sług	94
Ustawa o najmie do robót rolnych	103
Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 kwietnia 1927 r. w sprawie zapewnienia czasowych mieszkań i pomieszczeń dla zwolnionych robotników rolnych	117

II.

INSPEKCJA PRACY.

Dekret tymczasowy o urządzeniu i działalności inspekcji pracy	121
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 17 lutego 1921 w przedmiocie nowego podziału	

b. Królestwa Kongresowego i b. Obwodu Białostockiego na okręgi i obwody inspekcji pracy, stosownie do podziału tego obszaru na województwa i starostwa	str.
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretów o inspekcji pracy oraz o pracowniczych związkach zawodowych na Ziemię Wileńską	124
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 października 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretów i ustaw w przedmiocie ochrony pracy na obszar województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego oraz gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu bielskiego województwa białostockiego	128
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 26 marca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych w sprawie podziału terytorjum Ziemi Wileńskiej i województw: białostockiego, nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy, oraz w przedmiocie zmiany rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dn. 17 lutego 1921 r. w przedmiocie nowego podziału b. Królestwa Kongresowego i b. obwodu białostockiego na okręgi i obwody inspekcji pracy stosownie do podziału tego obszaru na województwa i starostwa	129
Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej i Spraw Wewnętrznych z dnia 24 marca 1925 r. w sprawie stosunku organów inspekcji pracy do organów służby zdrowia władzy administracyjnej I instancji	130
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 5 lipca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych o zmianie rozporządzeń, dotyczących podziału na okręgi i obwody inspekcji pracy	132
Instrukcja dla organów inspekcji fabrycznej	133
Instrukcja dla organów policji w sprawie nadzoru nad ładem i porządkiem w zakładach fabrycznych i hutniczych, jak również w prywatnych zakładach górniczych i górnico-hutniczych	136
	141

III.

ZAŁATWIANIE ZATARGÓW ZBIOROWYCH.

Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi	145
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi	149
Ustawa z dnia 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi	154
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 9 maja 1921 r. w przedmiocie zmiany § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydanego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi	156
Ustawa z dnia 14 lutego 1922 r. zmieniająca art. 9 ustawy z dnia 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi	156
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 września 1922 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustaw i rozporządzeń w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi na Ziemię Wileńską	157
Sprostowanie	157
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 3 lipca 1923 r. w sprawie zmiany § 5 rozporządzenia z dnia 4 grudnia 1920 r. w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem z dnia 8 października 1921 r.	158

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 3 marca 1924 r. w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej oraz Sprawiedliwości w przedmiocie zastosowania stałej jednostki do płat za odpisy ustalonych rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 3 lipca 1923 r.	str. 158
Ustawa w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi	159
Wyrok Najwyższego Trybunału Administracyjnego w sprawie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej w rolnictwie	161
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 3 kwietnia 1925 r. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Skarbu o djetach dziennych dla członków Komisji Rozjemczych, powołanych w myśl ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami i pracownikami rolnymi	164
Ustawa z dnia 23 stycznia 1920 roku o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dziennik Praw z 1919 r. Nr. 65, poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi	165
Ustawa z dnia 16 maja 1922 r. w przedmiocie powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi	165
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. P. P. P. Nr. 65, poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi.	167
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 9 czerwca 1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Skarbu o djetach członków Komisji Rozjemczych dla załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi	168

IV.

ZWIĄZKI ZAWODOWE.

Dekret w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych	171
Rozporządzenie (11984/191) Komisarza Generalnego Ziemi Wschodnich o stowarzyszeniach i związkach	173
Ustawa z dnia 4 lipca 1923 r. w sprawie zakładania filii przez związki zawodowe na terenie działania austriackiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 15 listopada 1867 r. (austrij. Dz. Ust. Nr. 134) oraz rozporządzenia Komisarza Generalnego Ziemi Wschodnich z dnia 25 września 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 25)	177
Ustawa z dnia 3 grudnia 1924 r. w przedmiocie zmiany niektórych postanowień o pracowniczych związkach zawodowych, względnie o stowarzyszeniach i związkach a mianowicie postanowień, dotyczących zrzeszenia się pracowników państwowych	178

V.

BEZPIECZEŃSTWO I HIGJENA PRACY.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 lipca 1923 r. o utworzeniu Komisji Międzyministerjalnej do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo-hutniczych b. zaboru rosyjskiego	181
---	-----

Przepisy o środkach bezpieczeństwa przy wykonywaniu robót w zakładach przemysłu fabrycznego	str. 183
Przepisy dotyczące urządzenia fabryk i warsztatów wyrabiających związki ołowiu oraz środków ostrożności przy robotach w nich wykonywanych	196
Przepisy dotyczące urządzenia fabryk i oddziałów fabryk chemicznych, wyrabiających związki chromowe (dwuchromian potasu) oraz środków ostrożności przy robotach w nich wykonywanych	200
Przepis o perjodycznych próbach naczyń używanych do przewożenia i przechowywania gazów zgęszczonych wysokiej prężności	202
Przepisy bezpieczeństwa dla urządzeń elektrotechnicznych prądów silnych niskiego i wysokiego napięcia w przedsiębiorstwach fabrycznych	203
Załącznik Nr. I. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 30 kwietnia 1923 r. w przedmiocie tablic ostrzegawczych w zakładach elektrycznych o wysokim napięciu	216
Załącznik Nr. II. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 6 lipca 1923 r. w przedmiocie przepisów technicznych, dotyczących linii elektrycznych prądu silnego	219
Załącznik A. do rozp. Min. Rob. Publ. z 6 lipca 1923 r. Przepisy techniczne na linje elektryczne napowietrzne	219
Załącznik B. do rozp. Min. Rob. Publ. z 6 lipca 1923 r. Przepisy techniczne na skrzyżowania i zbliżenia linii elektrycznych prądu silnego z innymi linjami i odnogami komunikacyjnymi, oraz na przechodzenie przez osiedla	226

VI.

PRZEPISY PRAWA CYWILNEGO, DOTYCZĄCE STOSUNKU PRACY.

Tytuł VIII księgi trzeciej Kodeksu Cyw. Napoleona o umowie najmu	237
Art. 41 prawa o ustaleniu własności dóbr nieruchomości, o przywilejach i hipotekach	238
Art. 9 prawa o przywilejach i hipotekach	239
Rozdział Pierwszy Tytułu czwartego t. X Zb. Pr. Ces. Ros. Najem Usług osobistych	240